

કુંડળ અને કુલુમ્બ.
ભા. ૨ જી.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

‘ ગાંધીજીની કવિતાઓ ’ નામ

અનુક્ર.મા. ૫૮૫૮૭ ભાગ

પુસ્તકનં. ૩૬૮૧ ૨૫૦ કુસુમ-૨

વિષય ૧ ૧

ગ્રન્થોદય ગ્રન્થમાળા મણકો ૨ નો.

શ્રી નવલ

હુંદન

અને

કુસુમ.

ભાગ ૨ નો.

મુદ્રારાનો માર કે ફેશનનો માર !

અથવા

આધુનિક આર્ય ધરસંસારનું પ્રતિબિંબ.

દાહરો

-લાગન છે દી-રો, ગુણવતી છે નાર,
જના વગ્મા તે વગે, ધન્ય તેનો અવતાર

લખનાર

ત્રિવેદી રણછોડલાલ મહાસુખરામ કવિ.

ગાપુર અમદાવાદ

પ્રકાશક

હરીભાઈ દલપતરામ પટેલ.

શાહાપુર અમદાવાદ

મુલ્ય-બાર આના.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
ગુજરાતી ઇતિહાસ સંગ્રહ
૬-૩૨

૫૫૫

પ્રકાશક સર્વ હક્ક સ્વાધીન રાખ્યા છે.

પ્રત ૧૦૦૦

સવન ૧૯૭૧

સને ૧૯૧૫

અમદાવાદ શાહાપુર વનમાળી વાકાની પાળમા હરીલાઈ
દસપતરામે પોતાના “અન્થોદય” પ્રેસમા છાપી

*

*

*

શાર્વલ વિક્રીદિત છંદ. -

સાનંદં સદનં સુતાશ્ચ સુધિયઃ કાંતા ન દુર્ભાષિણી ।
સ્વેચ્છાપૂર્ણયનં સ્વયોષિતિ રતિઃ સ્વાજ્ઞાપશઃ સેવકાઃ ॥
આતિથ્યં વિભુચિંતનં પ્રતિદિનં મિષ્ટાન્નપાનં ગૃહે ।
સાધો પૈત્ર્યમરોગિતા ચ સતતં ધન્યાં ગૃહસ્થાશ્રમઃ ॥

ચાળક્ય નીતિ

*

*

*

આનંદયુક્ત ઘર, સારી બુદ્ધિવાળા સતાનો, મધુર બોલ-
નારી સ્ત્રી. ઇચ્છા પૂર્ણ થઈ શકે તેટલું ધન, માત્ર પોતાની
સ્ત્રીમા પ્રીતિ, આજ્ઞા પાળનાર ચાકર, પરોણાગત, પ્રતિદિવસ
ઈશ્વર ચિંતન, ઘરમા રૂચતા અન્નપાન, સન્નમનની મિત્રતા તથા
નિરંતર નિરોગીપણુ એટલાએ યુક્ત ગૃહસ્થાશ્રમ ધન્ય બાણુવે.

આચાર પ્ર-૨૫

શ્રી સરસ્વતિ પ્રેમશૌર્ય મંદિર.

સ્નેહરશ્મિ.

યુગલ કાવ્ય.

દોહરા.

તન જુદા મન એકડા, નહિ ખાપણ કે ખાડ,
વેનના જન એકજ કહે, શકર ને ગણછાડ
મન બુદ્ધિનો મોકળો, માગ્ય અને માટ,
વાટ વિચરના રીતે એ, વડ ગ્મીકે ત્યા વાટ
ન્યાય આપ્યા માકળે, તનથી કરીને તોડ,
જીવન જડાયા બુદ્ધિથી, શકર ન ગણછાડ
એક એકના ઉચ્ચકી ઉભરા નીકળે આર,
વ્યાસ રૂપિની પ્રતિમા, હરી ત્રિભુવન દાર
વટે રહે પાળ ના વટે, પ્રેમ તરંગી ટોડ,
ર્ષિ ગંગી સમ ગજના શકર ને ગણછાડ

દેવદાસે

જેના દગલ શ્રમાર્થી પતિ કવિ લગ્નમાય
તે વનિતા કવિતા સદા કિલ્લ જગ પગમાય

❀ કહ્યાગરો દીકરો ❀

“ પિત્રોરાક્ષાં પાલયતિ સેવને ચ નિરાલસઃ ।

છાयेष વર્તते नित्य यतते चागमायवै ॥

જે માતા પિતાની આજ્ઞા પાળે, તેમની સેવામાં
આળસ ન કર, નિરતર તેમની છાયાની પેઠે અનુસર અને
સર્વદા ધન અપાવન કરવામાં યત્ન કર તે નુપુત્ર કહેવાય છે,
શુભનીતિ.

नास्ति मातृ समं देव नास्ति पितृ समो गुरुः ।

नताभ्यामननुज्ञातो धर्ममेक समाचरेत् ॥

માતા સમાન કોઈ દેવ નથી તથા પિતા સમાન
કોઈ પરીવર નથી માટે પત્રપુત્ર હોમે । માઆપની આજ્ઞા
પિતા કોઈ પણ કાય કરવું નહીં ઔગતસ સ્મૃતિ

गुरुणांचैव सर्वेषां माता परमको गुरुः ।

माता गुरु तराभुमेः खात् पितोच्चतरस्तथा ॥

નુપુત્રને હોમેશા નર્વ ગુરુ મધ્યે માતા પરમ ગુરુ છે
માતા જુડીતા કરતા ગુરુ છે, અને પિતા આજ્ઞાશ કરતા
પણ પરમ ગુરુ છે મહાશાન-અનુશાનન પર

आशसतेहि पुत्रेषु पिता माता च भारत ।

यशः कीर्तिमथैश्वर्यं प्रजा धर्मं तथैव च ॥

तयोराशान्तु सफलायः करोति सधर्मवित् ॥

પિતા માતા પુત્રને વિષે કીર્તિ, ઐશ્વર્ય, સત્તાન અને
ધર્મની આશા કર છે માટે જે પુત્ર માતા પિતાની આજ્ઞા
પાળુ કરે છે તજ નુપુત્ર કહેવાય છે,

પ્રનાલસહસ્રી-આચાર્ય પ્રસ્તુત

ગઝલ.

૩૩૬૬૬

ધનમા ધન્ય તે મુતને, વધાન વિન્ય આપેછે
પિતા માતાની ભક્તિ જે, તીર્થ સમ તુલ્ય માપેછે
ધરેછે ધ્યાન તેનું તે, ઉપાસક એકનું મનમા.
અવગ્નો ભેદ અતરૂંથી, કળાની માથ કાપેછે.
વદનચી વાણીના ઝરણો, ઝરતા ગજ કીલે છે,
પુનિત ભાવો ત્યા ખીલીને, સદનમા શાંતિ વ્યાપેછે
ખસકમા ખાસ ખાતેથી, ખરે લીધું છે ખાળીને
શ્રવણ શંકુર કાવડને, અતર દ્રષ્ટિથી ટાપેછે

☀ ગુણવંતી નાર ☀

**“ પરુષાણ્યપિષાકાયા દૃષ્ટા તુષ્ટે ન ચમ્બુયા ।
સુપ્રસન્ન મુક્તી મર્તુર્યા નારીસા પાતવ્રતા ॥**

પતિયે કડોર વચન કહ્યા હોય, તથા ક્રોધ દષ્ટિયે
નેયુ હોય, તોપણ તેના પ્રત્યે જે નારી સારી રીતે પ્રસન્ન
મુખવાળી એ તે પતિવ્રતા કહેવાય છે મહાભારત

**શુશ્રૂયાં પરિચર્યા ચ કરોત્યવિમનાઃ સદાઃ ।
સુપ્રતીતા વિનીતા ચ સાનારો ધર્મમાગિની ॥**

જે સ્ત્રી પ્રસન્ન મને કરી નિગ્નર ધણીની સેવા ચાકરી
કરે, મર્યાદામાં રહે અને વિનય રાખે તે ધર્મષ્ટિ ગુણવંતી
ગોરી જાણવી પ્રમાણસહસ્રી-આચાર પ્રકરણ

**શ્વશ્રૂશ્વસુરયોઃ પાદૌજોષયંતી ગુણાન્વિતા ।
માતા પિતૃ પરા નિત્યં યાનારી સાતવોધના ॥**

જે ગુણવાન સ્ત્રી નિત્ય સામુ સસગના ચરણ સેવે
અને માતા પિતાની લક્ષિતા તત્પર રહે તેને પરમ
તપસ્વિની સ્ત્રી જાણવી ચાલક્ય નીતિ

**નસાસ્ત્રીત્યભિમંતવ્યાયસ્યાં મર્તાનતુષ્યતિ ।
તુષ્ટે મર્તરિનારીણાં તુષ્ટઃ સ્યાત્પરમેશ્વરઃ ॥**

જે સ્ત્રીમાં પતિ સતોષ પામતો નથી તેને સ્ત્રી માનવી
નહી, સ્ત્રીઓને પતિ પ્રસન્ન થયે પરમેશ્વર પ્રસન્ન થાય છે”
પ્રસન્ન રતનાવળી

ગઝલ.

અનન્ય પ્રેમ

અદન શ્રુગાર શામા છે, હૃદયનો તાર ગમ્તા છે,
કાયાનો બધ કામા છે, મધુરી મુગ્ધી રજન
ભયો છે ભાવ ભિતરમા લયો છે હીર મતરમા
લીધુ જગ નુર જતરમા અઘાનુ આજીને ગરજન
કળા મુખ ચંદ્ર સાર્ધીને હર હન્દમ ઉપાર્ધીને
પલ્લવપર પ્રેમ સાર્ધીને, ખસકમા કેકતી બજન
ખરેખર રતનની ખાણી, ગ્મીલી પ્રીતિની ગણી
અંજુળી મુઝરી શાણી, અત શંકર છે ભિડ ભજન

પ્રસ્તાવના.

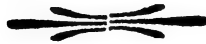

સાહિત્ય ઉદ્યાયળપર ગુજરાતી નરસ ભાષા ભાનુના ઉચ્ચ કાળમા સહવિદ્યા કાસારમા સે કડો કાવ્ય કમળો વિકાસી કાવ્ય પરાગ પ્રસરાવી મગમગાટ મારી રહ્યા છે. આવા અનુપમ ઉચ્ચ કાળમા મારા તરફથી ‘કુદન અને કુસુમ’ નો પ્રથમ ભાગ ખુદાર પડી ગયો છે, અને તેની કદરદાન આવમ તરફથી સારી કદર થવાથી પ્રસ્તુત નવલ કથાનો ખીલો ભાગ ખુદાર મૂકવાનુ સાહસ કરવામા આવે છે

વિલાસી વિગુધ વાચક વૃદ્ધને પ્રથમ ભાગ દ્વારા વર્તમાન વળાનના વર્તમાન વર્તકારોના વિવિધ વર્તનોનુ કાક કાક દીગદશોન કરાવ્યુ છે આધુનિક આર્ય ઘર સસાર નાટકની પ્રથમ જવનિકા ઉપાડી કાધર વિલિયમ પુરપોત્તમરાય સુત્રધાર પાસે વસ્તુના મગલ વાસ્તે નાન્દી કરાવી પ્રથમ અકની શરૂઆત કરી દીધી છે. વિદ્વાન પ્રેક્ષકો સમક્ષ રગભૂમિ પર વિવિધ પાત્રો કુદન, કુસુમ, કાન્ના, કેસર, કપિલા, મણીલક્ષ્મી, પુરપોત્તમરાય, નવનિતલાલ, રસિકલાલ, નવનશકર, ગીરબગવરી, લલિતા, સુમદ્રા, હીરાલાલ, ભાનુશકર, મધુકર અને જયન્તીલાલને ઉતારી તેમના મનોભાવનો મનહર ચિતાર બતાવી પ્રથમ અક ખનમ કર્યો છે

નવલ કથાના ખીલ ભાગમા અર્થોત્ ખીલ અકમા વિવિધ પાત્રોને રસ, વસ્તુ ભાવ, આચાર અને વિચારથી ઉભરાતા રગભૂમિ પર ઉતારી આર્યસસારનુ અસરકારક પ્રતિબિંબ

યતાવવાનો યથામતી અને યથાશક્તિ ચત્ન કરવામાં આવ્યો છે. કુવારી કન્યાને કન્યાકાળ વ્યતિત થતાં સુધી અર્થાત્ પરણતાં સુધી તેના વડીલો તરફથી તેને કેવાં વિતકણા વીતે છે, કુળના કુવામા ઉતારેલી કોમળ કન્યાધેનુને ઘર સ સારનું ધુ સરું ધારણ કરતાં કેટલી મુશ્કેલી નડે છે, મહા મહા હુ ખો વેઠી ઉછેરેલા દીકરાઓ વૃદ્ધાવસ્થામાં માખાપની કેવી ચાકરી કરેછે, અગ્રેજી કેળવણી લેતી નવ યુવાન યુવતીઓ અગ્રેજી સાચુ ભણતર ભણવુ ભૂલી જઈ દેશન અને સુધારાનું ભણતર ભણી આર્ય સ સારની કેવી પાયમાલી કરે છે હદ ઉપરાત લાઠ પાનમા ઉઝરી મોટી થએલી ગૃહસ્થ બાળાઓ પુખ્ત ઉમરે આવતા સાસરામા વડીલ જનોની કેવી આમન્યા રાખે છે, સાસુ સસરા પોતાની ફરજે ભૂલી જઈ ગરીબ ગાય જેવી વહુને કેવી ગરદન મારેછે, કન્યાના માતા પિતા કન્યાધન ઉપર તાગડધિન્ના કરવા સાર કન્યાને ગૃહસ્થાઈ અને પટલાઈની ચિતામા જીવતી સુવારી કુળના કાષ્ટથી તેને કેવી રીતે બાળે છે વિગેરે બોધદાયક વિષયોનો સારી રીતે અભાવેશ કરવામા આવ્યો છે, આશા છે કે આ સર્વ વસ્તુની પ્રેક્ષક વાચક હ સસાર ગ્રાહી થઈ સારાસારનું ગૃહણ કરી લેખકને કૃતાર્થ કરશેજ !!

પ્રસ્તાવના.

(આવૃત્તિ બીજી.)

જમાનાની આગળ વધતી ગતિ સાથે નવલ કથા સાહિત્યની કૃતિ પણ કાંક આગળને આગળ વ્યવહાર કક્ષાના દૃષ્ટિ બિંદુમા આગળ વધે છે. પ્રજામા નવલકથા વાંચનનો શોખ વધવો એક ઉદ્ય ભાર્ગવ શુભ ચિન્હ છે. પ્રજાવર્ગ પણ હવે વાંચક અને વિવેચક સારી રીતે થતો જાય છે એટલે હવે આત્મસ્ત્રાધાના લખાણ પુસ્તકાસાઓ લેખકને લખવાની આવશ્યકતા રહેતી નથી આ નવલ કથાના બોજ લાગતી પણ બીજી આવૃત્તિ કાઢવામા આવી છે. આ લાગમાં પણ પ્રથમ લાગની માફક ચિત્રદર્શન કથાનો નવીન ઉમેરો કરવામા આવેલ છે, એટલે વધુ વિવેચન નહીં કરતા તેની કસોટી કદરદાન વાંચક ગણનેજ સોંપી વિરામી આનંદ પામું છું.

ગાયત્રી પંખાલીની ગાળા
અગડવાડ-અમદાવાદ.
જન્મભાષી-મવત ૧૯૭૧

}

લી

રણછંડલાલ મહાસુખરામ કવિ

સુંદરી સ્વરૂપ.

મનાવું નર છે નાર, સજન સમાવું નર છે નાર,
 ત્યાં મુઘરે સકળ મુખ માગ મજન સ્ત્રી મુઘરે સકળ મુખ માગ.
 મદર મરા સ્ત્રી કર, મદર ધરેજ નોલ
 મદનતા અમાગમા ભગનારી નારીજ ક્ય સં
 ગાદુ મેલી મન હરે, દાગે તન પગિતાપ,
 આકનમા ધીગજ ધરી ધીગ આપે એ નાનેજ આપ સં
 ગારી પ્રલ મુલાખનું મદ ક કનમાય,
 ક કોરે વળ કાળ, તાય જનિ મુગધિ ન જાય સં
 ધન ધન નારિ નામને પ્રેમી પરમ અપાર,
 પાળે પ્રેમ સર્વન એતા આદ્યશક્તિ અનતાગ નં
 નરલ ગરમાવળી

જય જનની ગુજરાત.

રાગ માલ.

જય જનનિ ગુજરાત અમારી જય જનનિ ગુજરાત
શુદ્ધ મુખુન્દાની માત અમારી જય જનનિ ગુજરાત
સ્વવાળી કસવાળી કપાળી યશથી વિભુષિત અગ,
ગગ ને પ્રાગ અનુપમ વાળી ગગજ તાંગ અલગ
સગ્વર તરવર મનાહર કૃણાકૃત મુક્તામણી મુખવાન
ધાતુ ધાન્ય ને આપથી આપી સતોષે સતાન
અગલિત આકૃત અક્ષિમા પરી માતી દીર્ઘ મગકપ
દડ પ્રયડ સહ્યા પા દેરી એરી ને એરી અનુપ
પાવાગદ આરામુગ અણુ ઉચ્ચા ચટી આકાશ,
ગુણવતી ગુણ તાગ ગમ્ભીર દૃઢ અમર ગણ વાસ
અન્ય ભુમિતી ઉણપ દાળે આશ્રય આપે અથાગ,
પર ઉપકારી પનોતી પુનિતા તુ કુદગતનો આગ
દાનાર લક્ષ્મી ગુગ નગ્વરથી સદન સદન શ્રગા,
દૃઢ મહામુખગમ તણી એ પુરીને પાગ ઉતાર

સ્વર્ગસ્થ કવિ મહામુખરામ નગ્મેશમ

અનુક્રમણિકા.

પ્રકરણ.	વિષય.	પૃષ્ઠ.
" ૧	લુ. સુધારાનો સાર કે હંટરનો માર ?	૧
" ૨	જી. પ્રેમનો ખ્યાલો કે શોક્યનો ભાલો ?	૨૮
" ૩	જી. પ્રીતિની વાનગી કે પ્રાણની રવાનગી ?	૫૧
" ૪	ચુ. યુનિવરસીટીની બાજી કે ભણેજ્ઞાનો હરાજી	૮૦
" ૫	મુ. હૈયાની હોગી કે શોક્યની શુળી ? ...	૯૪
" ૬	હુ. કહેવાતા કુળ કે કાકવાની ધૂળ ? .	૧૧૪
" ૭	મુ. સુધરેલા લાલ કે વિકરેલા વ્યાલ,	૧૩૧
" ૮	મુ. નસીબનો નવાઇ કે તાતની તવાઇ ..	૧૪૮
" ૯	મુ. મીટીંગ ઓફ મૉરેલીટી કે ચિટીંગ ઓફ સોશ્યાલીટી ?	૧૬૮

ભાગ ૨ બે.

(આવૃત્તિ બીજી)

કુંદન અને કુસુમ.

સોલ એજન્ટ

હરગોવનદાસ હરજીવનદાસ

બુકસેલર.

૨૬૩૦, પાનકોર નાકા-અમદાવાદ.

201 211 221

100 100 100 100

❀ શ્રી પરમાત્મને નમઃ ❀

શ્રી નવલ

કુંદન ❀

અને

❀ કુસુમ.

આધુનિક આર્ય ધરસંસારનું પ્રતિબિંબ,

અથવા

સુધારાનો સાર કે ફેશનનો માર !

ભાગ ૨ જો.

પ્રકરણ ૧ હું.

સુધારાનો સાર કે હંટરનો માર !

❀ ❀ ❀

દાહરો.

વહીલ ને માખાપત્તુ, કહ્યું ન ધારે કાન;
મુધરેલો વિદ્વાન પણ, તોયે સમજ્યો શ્વાન

સાંપ્રત સમયના સુધારાના યોગમાં પૂજન તરીકે પ્રેમદા
ગણાય છે, પાઠ તરીકે ઠાઠમાઠ ગણાય છે, સ્તુતિમાં પારકાની

આવ્યો સુધારો કેઈને બાબરે જેન્ટલમેન બની કરે કરે,
જાન્ડી સોડા ચિડટ ટી પી નોનસન્સ ચમ નો કરે કરે,
સુટ પાટલુન કોટ વાન્કુટ અફડ થઈને ધરે ધરે,
બાઈમીકલ પર બેગી કફડ બ્યૂટીમા નિત મરે મરે

० **અ** જ્ઞ હુણ વિના, મન માયા વિના, તન શક્તિ વિના, ધર્મ
સત્ય વિના, ધન ઉદારતા વિના, રાજ્ય ન્યાય
વિના, વિધા નીતિ વિના, અને સ્ત્રી પતિવ્રત વિના જગતમા
ધિક્કારને પાત્ર થાય છે તેમ માતૃપિતાની ભક્તિ વગરનો
વિદ્વાન અને બુદ્ધિવાન પુત્ર પણ તિરસ્કારને પાત્ર થાય છે.

✱

‘ભાગી ભાગ તને હવે, તમી મને જય જય
પરે સ્ત્રી પ્રકટી જલ, જનજો ધણ પ્રભાત

સામુદાય

અ ધારૂં પાતળુ થવા લાગ્યું. તારાઘુતી ધીમે ધીમે નિતરવા લાગી. એક પછી એક ડોકી આ કરતા તારાગણો આસ્તે આસ્તે અદર્શ થવા લાગ્યા. ચતુર ચંદ્રરાજ ત્વરાથી કદમ ઉપાડતો અસ્તાચળ ભણી ઉપડી ગયો. ભગવાન સૂર્યનારાયણ પોતાના તેજસ્વી રશ્મિ ફેલાવતા પૂર્વમાં પ્રગટ થવા લાગ્યા. કુવારી કન્યાના

કપાળમાં કરેલી કંકુની આડ સમાન આભ પૂર્વમાં રાતુચોળ થવા લાગ્યું. પળીઓ માળામાથી ઉડી ઉડી કલરવ કરતા આકાશમાં ફરવા લાગ્યાં. સુધાકરના સામ્રાજ્યની શીતળ શાન્તિમાં નિદ્રાવશ થયેલું જગત ધીમે ધીમે જાગૃત થવા લાગ્યું. યોગીજનો યોગ ક્રિયામાં તદ્દલીન થયા. લોગીજનો લોગ પરહરી સસારમાં પ્રવૃત્ત થયા. વિદ્યાના ઉપાસીઓ વિદ્યામાં ગુ થયા; કેમકે

* * * *

ઝાખા ઝાખા ચના નાગલા એક એક લય પામે,
પૂર્વે દિશામાં કમુખી ગંગે ગિરિ કિંગ્ણા નભ વતમે,
પળી રસગ્ય કરી દિશાને નગી જગ જે પ્રભાત આવે

ગમગતન

આવા મુદર પવિત્ર પ્રભાતમાં આપણી નવલ કથાની નાયિકા કુસુમના કેથ મધુકરના પિતા વિકૃતરાય પોતાના બિછાનામાંથી જાગી પ્રભાતીઆ લલકારવા લાગ્યા. મધુકરની માતા ધનલક્ષ્મી પણ પથારી પરહરી ડોસાની સરભરા કરવા લાગ્યા. વીકૃતરાયને દમનો આભર હતો, તેથી ડોમી પાસે બેઠી ડોસાની આકરી કરવા લાગ્યા કુમુમ ચાર વાગ્યાની ઉઠીને ઘર કાર્યમાં ગુ થઈ હતી તે ધીમે ધીમે સઘળું કામ કરી પરવારીને એક સઘડીમાં અગ્નિ પ્રગટ કરી દાતણ પાણી લઈ સસરા પાસે આવી. સાસુને વાસ્તે નહાવાનું પાણી કાઢી સાસુને નહાવા ઉઠાડયા સસરાના મળ મુત્રાદીના તગાર લઈ બહાર ફેંકી આવી સઘળું વાળી બુડી સાફ સુફ કર્યું વિકૃતરાય ધીમા ધીમા સાદથી એક કાળ લલકારવા લાગ્યા,

* * * *

‘ નથી જાણી જગતમા, દ્રાહની અમર રહી રહી,
જરૂર જવું જવડા છુટા છેડે તહી તહી-૦
કાયા તારી લાણમા કથળશે, આતી જશે અવમાન,
ચેતન ચેતી ચાલી જશે, તારૂં બળશે શય - મશાન-૦
માધાતા સમ મહીપતિ, ચાયા છત્ર શિરે ધગનાર,
ગવળુને દુર્યોધન ચાયા, ચાયા ગમ ને કૃણ મુગાર-૦
સધ્યા કેગ જેમ રંગ અદ્ભુતે આવા નભ વેગય
સરિતા કેગ જળ સમ તારૂં તેજન ચાયા જળ-૦

રાધેગોવિદ, રાધેગોવિદ ભજો રાધેગોવિદા, આન દક દ
ભજો રાધેગોવિદા । ’

ધનલક્ષ્મી ન્હાઇ ધોઇ દેવસેવામા ગુથાયા અને વિનયી
કુસુમ ‘ ડાહ્યો દીકરો દેશાવર જાય અને ડાહી વડુ રાધવા પેસે ’
એ પ્રમાણે રસોડામા રસોઇ કરવા પેઠી સેવા કરતાં કરતાં
ધનલક્ષ્મી ભજન ગાવા લાગ્યા,

ૐ	ૐ	ૐ	ૐ
‘ ભાવે તુ ભજ ભગવાનને મુઠી મમતા ને માન’			
તાન ત્રિઠમ માય ગળને ધરી દગ્ગિનુ ધ્યાન-૦			
કાયા માયાનો મોહ દે તજી મન મન્યનો માય,			
ગાને ગોવિદ ગુણુ પ્રિતથી પ્રીતી પુન્યને દાન-૦			
ચાગ ધરીની ચાત્રી ને જાળન રંગે દીન ચાર,			
વંદને વિચારી જગ જગડા, માથે મર્જનો માન-૦			
સગા મનથી સહિ માર્યનાર, જાડ નારી ને નાય,			
‘ અતદાજે અગાગા થશે, ભગ ગાવગશુ આન-૦			

‘જેજે રઘુપતિ રાઘવ રાજા રામ, પતિત પાવન સીતા
રામ ! બેટા કુસુમ આરતી તથા નૈવેદ્ય તૈયાર કરી લાવ્ય બા !

એ બા લાવું ” કુસુમ આરતી તથા નૈવેદ્ય તૈયાર કરી લઈ
ગઈ એટલામા બારણું ઠોકાયું.

“ કોણ છે ?

ખોલો.

એ ઉઘાડું ” આરતીનો સામાન મૂકી કુસુમ બારણું
ઉઘાડવા નીચે ગઈ, સુધારાની હવામા અદ્ધર ઉડતો મધુકર, જે
રાત્રે પોતાના દોસ્તો સહિત મોહિનીચંદ્રનું નાટક જોવા ગયો
હતો તે ધબધબ કરતો, જીવાનીનું જોર દાખવતો સીડીના
પગથીઆ તોડી નાખતો એવરકોટ ચડાવી, ખુટ પાટલુન સહિત
ચીરટના ધુમાડા કાઢતો કાઢતો ઉપર આવ્યો.

‘ વેલ લેડી લેડી જોર આર યુ ? અરે પ્રિયા પ્રિયા
તું ક્યા છે ?

આ રહી, રી, આજા છે ?

ચાલ ચાલ જરા જલ્દીથી ટી ચાહુ બનાવી દે
બાપાજીને જરા ગરમ દૂધ કરી પાઇને બનાવુ.

જરા રોગ બનાવજે.

બહુ સારું

અહ્યા મધુકર તું રાતનો ક્યા ગયો હતો ?

કેમ નમારે તેનું શું કામ છે ડાસી ? ” કહી ખુટ સહિત
ધુમાડા કાઢતો દવસેવા સુધી ગયો

અરે હાં હાં હાં હાં જોજો આગળ આવતો ?

કેમ વીંછી બીંછી છે કે શું ?

રોયા તારા બુટ તો બાળી આવ !

અરે પણ છે શું ? આમ ગભરાય છે કેમ ?

તારી મ્હોકાણુ માડવા મારા રોયા.

ચુપ રહો યુ ડોકરી ! લીમીટમા રહીને જોલો ! હૃદમાં રહીને જીઆન કાઢો.

ઓ મારા રોયા વટલેલા, વડી ગએલા, મુધારે ફાટી મુએલા બળરચી ! આ બુટ પહેરીને કેમ દેવસેવા સુધી આવે છે જરા તો ભાન ગળ ! કાક તો ધર્મ વિચાર, કે અ ગ્રેજી ભણ્યો એટલે બધુ એ જોળ્યુ ?

અરે જાંરે ધર્મવાળી બુટી ! બુટ પહેરીને આવતામા તાંડે શું જતુ રહે છે ? બુટ પણ ચામડાના બનેલા છે અને શરીર પણ ચામડાનુ બનેલુ છે.

મારા રોયા વ ઠેલ શરીર તો બ્રાહ્મણનુ જોળીયુ છે.

તો આ બુટ પણ શુકલની ગાયના ચામડાના બનેલા છે. સાક્ષી ઘરડાંઓ કેવા બેવકુફ હુગ્ગગ છે નાતની અદર ધીથી ભરેલા ચામડાના કુદ્દા છયોક આવવા દે છે, અને આ ફેન્સો લેધરને વાસ્તે વાધા ઉઠાવે છે હીદુઓ જાનનાજ ઇડીઅટ છે જેનાથી પોષણ મળે તે ધીની વાઢીને વાઢી કહે છે, અને જેનાથી કપાય તેને પાળી કહે છે. પાળીને વાઢી અને વાઢીને પાળી કહેનાર ગમાર પાડાઓ છે ચાર દીવસના સૂકા રોટલાને થાળીમાં

લઈને ખાશે, અને લાડુ જલેખીને પતરાળામાં લઈને ખાશે. આવી અવળચડી કુટેવો અમારા સુધારકો વગર કોણ ભુલાવશે ?

અરે મુચ્ચોરે તુ સુધારક, મારા રોયા તે તો લણી ગણીને ધર્મને બોલ્યો !

અરે ડાસી એમા શુ તમારો ધર્મ જતો રહે છે ? કેવા નોનસન્સ વિચાર ! હેમ હુમખગ ધીસ ઇઝ આ ઢામ મૂર્ખાઇ છે.

અરે તારૂં હુમખગ અને નોનસન્સ બળે મારા રોયા વડી ગએલા ! તુ બ્રાહ્મણ થઈને બુટ પહેરીને દેવસેવા યુધી આવનાં અચકાતો નથી. મેર મારા રોયા બળી તારી વિદ્યા; વાટ ઉડી તારા ભણુતરમા અને કીડા પડ્યા તારા મોમાં ! આ ડાચામા બીડીનાં બોખા બાળે છે તેના કરતા કોયલા બાગીને પાણી ઉતું કર ! !

બી કવાએટ, બી કવાએટ, ચુપ રહે !

તારા ડાચાને તમાચા માર એટલે ચુપ રહેશે.

તમાચા તો તમારા જેવા ધરડા ગધેડાને મારવા જોઈએ !

મેર મારા રોયા માઆપને ગધેડા કહેનાર તુ મરી જા. તને જોઈને હું લાજ મરૂ છું તમાચા તો તારા જેવા અર્ધઠગધ સુધારકને મારવા જોઈએ, સાલળ,

*

*

*

*

જે મુખ ગમનું નામ જાગે નહીં જે મુખ બોલ વદે કુર કાચા.

જે મુખ દેખીને અન્ન મળે નહીં, તે મુખ ઉપર માત્ર તમાચા-૦

જે મુખથી બકવાફ કરે બહુ, જે મુખ વેળું વદે નહીં સાચા;

જે મુખનું નહીં તેજ પડે કહી, તે મુખ ઉપર માર તમાચા-૦

જે મુખ ધારી શંક નહીં ધીંગળ, જે મુખ ઝેલ જણાય ન સાચા;

જે મુખ રોતલ રેય અહોનિશ, તે મુખ ઉપર માર તમાચા-
 જે મુખ રાજસભા નહી શોભવે, જે મુખથી નહી વિદ્વજ વાચા
 જે મુખ ઝેર કહે જગમા વદી, તે મુખ ઉપર માગ તમાચા-
 જે મુખ દેખીને ચદ્ર ભુલે કદી, જે મુખથી વહે નિદ્રક વાચા
 જે મુખ દેખી આનંદ વધે નહી, તે મુખ ઉપર માર તમાચા-
 જે મુખ યુદ્ધ સમે વનિતા સમ, શર તળી નહી નીકળે વાચા
 લીમત હારી વહે ગુતો તવ, તે મુખ ઉપર માગ તમાચા-
 જે મુખ ઉપર શર્મ નહી કદી, જે મુખની નહી મીડીજ વાચા
 સંતોકરામ કહે નહી પ્રજ્ઞતા, એ મુખ ઉપર માગ તમાચા-
 ૮

અરે ડોકરી અંજુ કરીશ તો તારા દેવલા બેવજા કુવામા
 નાખી દર્પશ. નોનસન્સ ફૂલ, બોલતા કાઈ વિચાર કરતી નથી
 વધારે લવારો કરીશ તો બુટ પહેરીને આખા ઘરમા ફરી
 વળીશ, સમજી ?

વળી અધુર રહ્યું હોય તો તે પણ કરી લે. મેર મારા રોયા
 બોલતા જરા લાજ આવે છે લાજ ! બુટ પહેરીને ખાવાએ બેસ
 ને બુટ પહેરીને ન્યાતમા જમવાએ જા મારા રોયા જે મારી
 સેવામા આવીશ તો તારો ટાટીઓ કાપી નાખીશ

લે કાપ મારો ટાટીઓ ! જોઈ તો ખરો કે તુ કેવી રીતે
 કાપે છે ? લે આ આવ્યો ” કહી એકદમ મધુકર સેવામા જઈને
 ડાસીને અડયો અને આખુ ઠાકોરજીતુ સિ હાસન લઈ ચોકમા
 આવી ટાકુ ઉઘાડી અંદર નાખ્યું !

“ એા મારા ખાપરે ગજળ કર્યોરે દીકરા ’ કહી ધનલક્ષ્મી
 ચોકમાં આવી પછાડ ઉપર પછાડ ખાવા લાગી અને માથાના

વાળ ખીંખવા લાગી; કુસુમ રસોડામાંથી બેગાકળી બની બહાર આવી, ડોસા લથડીઆ ખાતા લાકડી ઝાલી ચોરડામાંથી બહાર આવ્યા.

“ઓ અફરમી દીકરા આ તે શો દાટ વાળ્યો. મારા સાળા દેડ આવુ તે દુષ્ટ કાર્ય થનું હશે ?

ઓ મારા પ્રભુ, ઓ મારા નાથ તમને આ અભાગીઆએ ટાકામા પધરાવ્યા ?

ચુપ ચુપ ડોસી બોલતા વીચાર કરો.

ઓ રોયા કસાઈ ચ ડાળ ઠાકોરજીને ટાકામા ન ગાય ! લે રોયા હુ તને મારો જીવ આપુ ! હુ તારાથી થાકી લાવ ટાકામા પડી દેવની પાછળ જાઉ ” કહી ટાકુ ઉગાડી ધનલક્ષ્મી પડવા ગઈ, કુસુમ રડતી આંખે કાજાવાજા કરી તેમને બાઝી ઝાલી રહી

“ ડોસી ઢોગ થોડો કરો ! વેલ લેડી મૂકી દે તેને જોડે તો ખરો કે તે કેમ પડે છે. ‘ આતો છોડ મુજે જોર આતા હે ’ નાગા ઠાઠ કરવા માડયા છે જેમ ઝાલીશ તેમ વધારે દુદશે

ઓ રોયા આ ઠાઠ ? લે તારે તને મારો જીવ આપુ “ છોડ કુસુમ મારો હાથ મૂકો દે ” કહી બળ કરી ડોસી હાથ છોડાવવા લાગી, ડોસા વચ્ચે પડયા અને કુસુમે કંપાત કરી મૂક્યુ

“ આ બેવકુફ ઘરડાના લવાડા તો જુઓ

અરે હા હા હા, આ શુ બોલોએ બોલતા વિચાર કરો.

ઓ હવે તમે સૌ કકળાટ મૂકી ઘા નહીં તો મારો જીવ જશે. ઠાકોરજીને ટાકુ શોધવી બપોરના બહાર કઢાવીશુ તુ હવે કઢાવો મૂકી દે. મેં તને હજારવાર કહ્યું કે તુ એ છોકરાનું

નામ ન લે તોપણ તારે તેના વિના ચાલતુ નથી એ તે અમારી વખતના અમારા જેવા દીકરા જોયા કે માળાપની સર્વકાળ આમન્યા રાખે ? આ તે દીકરા કહેવાય કે છોકરા કહેવાય ? કળીકાળના સુધરેલ જમાનાના પવનમા ખેંચી ગએલા છોકરા માળાપનુ શુ કામ કરવાના હતા તેમને શુ રળીને રોટલા ખવરાવવાના હતા ? આ તેમના પેટનુંજ પુરૂ કરે તોજ ઘણુ થઈ ગયું ને ? હરિ હરિ, હરિ તારી અજબ લીલા છે ! આ છોકરા જન્મીને જરા ઉછરતા થયા એટલે ઉઘમાતીયા થયા આ ઉઘમાતમાથી જરા ઉછરીને મોટા થયા એટલે વતીપાતીઆ થયા આ વતીપાતમાથી પરણીને બહાર નીકળ્યા એટલે લાલ થયા. આ લાલાઈમાથી જરા જરા જુવાનીમા ભળતા ગયા એટલે માન્તર થયા આ માસ્તરાઈમાથી યય નો કરી જરા આગળ વધ્યા એટલે સાહેબ થયા, અને માહિમશાઈમાથી જરા આગળ વધ્યા એટલે આખી દુનિયાના ગુરૂ થયા, સુધારામા લજ્યા એટલે મવેશ્વર મળ્યા અને મોટા પ્રોફેસર બન્યા અને ઘરમા વાતે વાત માળાપને અડાવતા અને હુ તુ કળ્તા શીખ્યા ! ! લે મારા શેડ, મારા પરમેશ્વર, સાહેબ દીકરા હવે તુ આઘી પાઠી જવા દઈ તારા કામે વળગ. અમે જે કાંઈ બોલ્યા તે અમારી ભૂન થઈ ! !

શુ ભૂન થઈ એનો એના સુધારાની હોળી પ્રગટી ! ! આવો જુલમ કાઈનાએ ઘરમા થયો સામળ્યો છે ? ઠાકોરજીની સેવા, સાક્ષાત મુક્તિના મેવા, જે નજરે પડતા પ્રણામ કરી અચ્છે પાપમાથી પાવન થવાય, જેનો નામથી લવસાગર તરાય અને જેના મદિરમા પગ મૂકતા કાયાનુ કડ્યાણુ થઈ જાય તે વહે

રોવામાં આ લણ્યા ગણ્યા મેટ્રીક પાસ થએલા દીકરા બુટ પહેરીને બીડીના ધુમાડા કહાડતા અદર દાખલ થયા અને જોતજોતામાં ડાકોરને સિહાસન સુદ્ધાંત ઉપાડી ટાંકામા નાખ્યા આતે શું એછો ગજબ થયો છે ? આ ઘરમાથી અન્ન પાણી અને લક્ષ્મી ત્રણે પગભર થઈ નાસવા માડશે અને મોમા વાળવાને બાજરીનો દાણો સરખો નહીં રહે ! ! હાય હાય હુ તે શુ કરૂં કયા જીવ ? મારી કુખે આ દીકરો ?

આ એક પથરના નાના છોકરાને ગમવાની લખોટીઓ જેવા તેના દેવતા ટાંકામા નાખ્યા તેના સાડે શો જીવન કરે છે ? આ સાહી ડાસીઓજ પથરાને પુણ પુણ વેડ ધર્મનુ સચાનાશ કાઢે છે !

અરે હા હા હા માતાને સાહી કહેવાય ? નરકમા જવાય ?

અરે જાહે નરકવાળી ! “ કહી કુસુમને એક લાત મારી દર દે ન દીધી ” આ સાહી સ્વર્ગે નરકના અધિકારી ના જોયાં હાય તો ! પોતાના આત્માને તો પીછાનતા નથી અને આકાશની વાતો કરે છે

ઓ નાથ હવે હદ આવી ગઈ ! ! આ શુ કરો છો અને આ શુ બોલો છો ?

આકાશમાથી તમારે ઘેર ચીડીઓ આવતી હશે કેમ ? ડાસી તારા બાપના સ્વર્ગમાથી સદેશા આવે છે કે ? અને બાપાજી તમારા બાપના તો કાગળો હું ધાડું છું કે ચાર પાંચ આવી ગયા હશે ?

અરરર સ્વામીનાથ તમે લાણી ગણીને આવું શીખ્યા ? શું તમારા મુધારામાથી આવી નાસ્તિકતા શીખ્યા ને ?

ઓ આસ્તાવાળી ગદ્દી ! લાવ તારા દાદાનો કાગળ મને
બતાવ ! ! મારા દોસ્ત પાવકરાય પોતાના કાવ્યમા કહે છે કે,

*

*

*

*

ત્યાના કાગળ કોના આવ્યા મુરખજન ત્યાના કાગળ નેના આવ્યા '
 કોઈએ મંદેશા ન કાવ્યા મુરખજન ત્યાના કાગળ કોના આવ્યા '—૦
પાછ પાછ બેગી કરી છદ્દગી ગુમ્મરી જતા પવક માલી વાદ્યા
રાત દિવસ કરી ગદ્દા મળુગી કોઈએ ન લાથ તેના કાવ્યા—૦
છત્રપતિ ભપ નવળુ જેવા કાળ કોવાંડે કુટાયા
અર્જુન જેવા આત્માવળી વીર ખનક ખતરે કુટાયા—૦
કસ દુરોધન કળુ જેવા સાલ્બખી સત્તાવી ન કાવ્યા,
વિક્રમ ભોજ ને ભચ્ચરી ભપને કાળે મોમા લખ સાવ્ય—૦
અર્ગ ને નંદે સૌ માનો મુરખાઓ નેદા ન શોધ તેની લાવ્યા,
માનપિતા મુત દાગ ને મુત કાઈએ ન લગાવ્યા આલાવ્યા—૦

દીકરા મધુકર હવે તારી પાયાન જવા દઈ જરા ડાકટરને
ઘેર જા અને મારી દવા લઈ આવ ।

જડાન્નમમા ગઈ તમારી દવા આઈ હેવ નો ટાઈમ ટૂ ગો
મને જવાને નવરાશ નથી, હવે દવા ઇશ્વર આપશે.

બેટા આજનો દડાડો તો જરા લઈ આવ જા ભાઈ જા
જરા ડાહ્યા થા

અરે આ એક ડોસલો રાત દિવસ મારો જીવ લે છે. સાડલો
મરતોએ નથી ને માથો મૂકતોએ નથી

બાપાજી લાવો હું દવા લઈ આવું ! ” કહી સાધવી કુસુમ
સાડલો પહેરી શીશી લેઈ દવા લેવા ગઈ.

“દીકરા મરીશું ત્યારે તમે જાણ્યો કે આમ ધર નભાવાય છે !

અરે જહાનમમાં ગયું તમારું ધર. વેત્ર યુ ડોન્ટ બોધર માય હેડ ફોર નર્થીંગ. તમે માફ નકામું માથું ફેડાવો નહીં !

ઓ રોયા અનાડી આટલો બધો કેમ ખડેકો ગયો છું ? બ.પના સામુ બોલતાં જરા લાજ્ય લાજ્ય. જરા શરમા. રોયા દૈત્ય જરા લાન રાખ. નફ્ટ મહા મહા હુ બ વેડી હજારો રૂપીઆ ખરચી તને અ ગ્રેજી લખાવ્યો તે શું તારા છણકા ખાવાને ? અરે ઘરડા માળાપને ગાળો ભાડવાને ! હજી રળીને રોટલા તો ખવરાવ્યા નથી તે પહેલા ઘરમા ગોઢેમ ઘાટ્યુ ધન્ય છે તારી વહુ કુસુમને, કે જે મેટ્રીકમા પાસ થઈ છે છતા પણ કોઈ ફિવસ અમારી આમન્યા લોપતી નથી, ને ઘરમા કોઈ ફિવસ યસ નો કર્યુ નથી. તુ મોટો ગધેડો મેટ્રીક પાસ થઈ સુધારામા લખ્યો પણ ખોલો ને ખોલો રહ્યા ! તારી વહુ જેમ અ ગ્રેજી લખી તેમ ધર્મને અને નીતિને સારી રીતે સાચવના શીખી, ને તુ અ ગ્રેજી લખ્યો એટલે ધર્મને અને નીતિને ટાટીઓ ઝાલી ઘરમાથી બહાર કાઢતા શીખ્યો આખા ઘરમા ખુટ પહેરીને ફરતા શીખ્યો, માળાપ ને ગાળો દેતા શીખ્યો, ઠાકોરજીને ટાકામા પધરાવતાં શીખ્યો ! સુધરેલા કુટુંબમા ઉગ્રેલી દીકરી કુસુમ ને ડાહી ધર્મચુસ્ત અને જુના વિચારને માન આપનારી ! ડાહ્યા અને ઠરેલા માળાપનો દીકરો તે જુના વિચારને તરછોડનારો, ઘરડાને બેવકુફ ગણનારો અને ધર્મને નોચોવનારો ! આ કેવી નવાઇ ? આતે વિધાના પ્રતાપ, જમાનાના પ્રતાપ કે ઇશ્વરના પ્રતાપ કે માળાપની કેળવણીના પ્રતાપ ? કોઠીથી ફેરી અને આબેથી.

કોઈ, કૌવચમા મોગરો અને મોગરામાં કૌવચ એ તમારા જેવા માધાળોળુ, ઘર ધાલુ, અર્ધઢગ્ધ સુધારકોના દૃષ્ટાન્તેજ સિદ્ધ થાય છે. તુ તો અમેજી લણ્યો એટલે સુધરી ગયો મેટ્રીક થયો એટલે મોટો વિદ્વાન થઈ ગયો ! કહેવા દે તારા કાકાને !

ચુપ રહે ચુ ડોકરી ! તારો ઝવેરીલાલ મને શું કરવાનો છે ? હેમ ઝવેરીલાલ ! હુ કેર્સ ફોર હીમ ? તેની કોણ દરકાર રાખે છે ? અલ્યા મધુકર હવે મોમા જીલ ઘાલ. થઈ ચૂકયું.

* * * *

તેજે ત્રિયા ન નીવડે તારી અટાગ માસ
પચીજે પુરુષ ન નીવડે તેની કળી ન કળી આરા.

પ્રસ્તાવિ- ગ્રંથ

હવે લાઈ નીવડી ચૂક્યા. સુધારામા લળ્યા એટલે પરમેશ્વર મળ્યા, હાલ્યા થયા, વિદ્વાન થયા અને મોટા દેશાભિમાની સ સાર સુધારક થયા પાઈના કમાઉ નથી ને પાસે પુ જી નથી પણ ઠાંડ મોટા ઠાંકોરનો રાખવા બંધ છે એને એની સ્થિતિનું ભાન નથી ને શુબ્દશનું જ્ઞાન નથી માત્ર સાડ સાડ આધાનું તાન છે ઘરમા હાલ્લા કુસ્તી કરે અને બેટાને બહાર નવાબબદા થઈને ફરવું ગમે. ‘આપ લાખ બારના ને હીકરા દેવાજે રૂખ્યા’ શરીરે દશ બાર રૂપીઆનો કોટીનનો કોટ, માન્યેન્ટરના ઘોતી બેટા, કાશ્મીરી પાટલુન, વાસ્કુટ, સ્ટોકીંગ, રાખરના બુટ, ચીનાઈ બ્રધસેની ટોપી, ખીસ્સામા ઘડીઆળ, ગળે કોલર ને નેકટાઈ, હાથમા ચમચમ કરતી મત્રાપા કેઈન માથે બળરચી જેવી બાબરી, આખો દિવસ લાઇબ ધ દોસ્તદારોમા, નાટકોમા, મીટીંગોમાં અને બાગ બગીચે ફરવું ગમે ! ઘરમા લાય લાજે

કે કોઈ માંદ પડી મરી જાય તોપણ તેની ખબર પડે નહીં, ભાઈને પૂછીએ કે મોટા ભાઈ શીદ પધાર્યા હતા તો મોટા ભાઈ ખાર વાર પૂછતાં જવાબ ના આપે અને છેવટે છણકો કરી ઢેમ ખિલાડી કહી બોલે કે વિક્ટોરીયા ગાર્ડનમાં ફરવા ગયા હતા, આજનો સુધારા સમાજમાં ગયા હતા, જાણ પાર્ટીમાં ગયા હતા, ગાર્ડન પાર્ટીમાં ગયા હતા, ઇવનીંગ પાર્ટીમાં ગયા હતા, સોશીયલ ગેઝર્સમાં ગયા હતા વગેરે વગેરે જુદાના બતાવી છણક છણક કરતા ઘરમાં પેસે. બહાર ભાઈ રોડમાં ને ઘરમાં આવે ત્યારે કોપમાં ! અરેરે આવા ભણેલા ને સુધરેલાના હાલ હવાલ છે !

હા, હા અમે ભાઈબંધ દોસ્તદારોમાં ભટકવાના ! નવાબબંદા થઈને ફરવાના તેમાં તમારે કેમ છે ? હું તારા સુ દેલ મી ? તમે મને કહેનાર કોણ છો ?

હશે હવે તમે કકાસ કરશો નહીં. એતો મારો રોયો કપુત નીવડયો એનું નામજ ના લેશો. જા જા રોયા તુ સભામાં જઈને નાતરાઓ કરાવ નાતરા ! હું મારા રોયા વટલાઈ ગએલા બબ્બચક ધિ ક્કાર છે તને ! પરમેશ્વરે તને કોમીનો અવતાર આપતા બ્રાહ્મણનો અવતાર આપ્યો છે.

હા હા અમે સભાઓમાં જઈને નાતરાઓ કરાવનારા ! તેમાં તમારે કેમ છે ? જો ઝ.ઝુ બોલશો તો જંડેન ચ પાલક્મીનું પણુ પુનર્લગ્ન કરાવીશ સમજ્યા ?

ઓ કર્મચડાણ છોકરા, તુ બોલતા બોલતાં જંહેડી ગયો. તારા જવા પાપીને મે જન્મ આપ્યો તેના કરતા હું વાંઝણી

શે ના રહી ? ઓ રોયા, જો તે કાંઈ ઘરમાં ઉધુ ચતું કર્યું તો અમે ગળે ફાસો ખાઈને આપઘાત કરીશું સમજ્યો ?

જો તેમ કરે તો નિરાતજ થઈ જાય પછી કાલ સવારે ચ પાત્રક્ષમીનું પુનર્લગ્ન કરાવી સુધારા સમજાની બોલાવેલા બોલાવી દઉં !!

અધ્યા મધુકર તું ભણી ગણીને આવો ઢેડ નીકળ્યો. ધિ.કાર છે તારા ભણતરને ! છેવટે જહેનનું જ પુનર્લગ્ન કરાવવા તું તૈયાર થયો. જહેનના સાસરીઆને તું ઓળખતો નથી એ તારા રાઈ રાઈ જેટલા કકડા કરી નાખવાને શક્તિવાન છે. ચ ડાળ તારી દુષ્ટતાને લીધેજ મારી દીકરી મારે ઘેર આવવા પામતી નથી ઓ મૂર્ખ એ બધા તારાજ પ્રતાપ છે તું શું તારૂં કાળું મોઢું લઈને ફરે છે ? અભાગીઆ મરી જાને એટલે નિગત થઈ જાય

હોસા ઝાઝું બોલશો તો ઈનસફ્ટ થશે અપમાન થશે.

અરે તમે એને સતાવશો નહીં

અરે મુઓ એ છોકરો ! ‘ દી વાળે તે દીકરો અને છો વાળે તે છોકરો ’ આતો દી નો ઉઠેવ નીકળ્યો ! થોડું ભાવે નહીં ને વધારે મળે નહીં, પાછની પેદાશ નહીં ને ઘડીની નવ રાશ નહીં, પેટમા પૂમડું પાણી માય નહીં ને માડ નામ દરિયાખાન કહો શિયાળવાથી સતાઈ જાય ને માડ નામ વાધ-મારજી કહો આતે કેવો જમાનો ? સદ્વિધાનો નાશ થયો મનાજો તૂટી ગયો ધર્મ ડૂબી ગયો માઆપની સેવા સતાઈ ગઈ. અરે મારી દવા આવી ?

‘અરે ડાસા ! હવે તો મરવાને લોંચ સૂંઘો છે હમુ પણ જીવવાની આશા છે કેમ ? હવે ઓસડ ઓસડ શુ કરોછો ? ઓસડ ઓસડ કહેતાં ઇશ્વર કહો એટલે મુક્તિ મળી જાય ! ડાસા નાકે યુ મસ્ટ ડાઇ. હવે તમારે મરણુ જોઇએ.’

ત્યારે તુ મને મારી નાખ, એટલે મને મુક્તિ મળે ને તને શાન્તી વળે ! “ એટલામા કુસુમ દવા લઇને ડાક્ટરને ઘેરથી આવી. ”

‘ દયો આ દવા પીઓ, હું લઇ આવી !

વેલ વાઇફ, માર આ ડાસાના કપાળમા શીશી ! માફ માથું તેમણે પકવી નાખ્યું !

હે હે આ શુ બોલોછો ?

ચુપ રહે યુ ગદ્દી ! તુ મારા હુકમનો અનાદર કરે છે રાસ્કલ ” કહી ચાર પાચ સોટીઓ કુસુમને ચોડી દીધી.

“ અરરરર મરી ગઇ નાથ હુ મરી ગઇ. હવે નહીં બોલું ”

ઓ રોયા જમ શું કામ બાઇડીને નકામી મારી નાખે છે ? ‘ નખળો માટી નારી પર શૂરો ’ જરા તો દયા રાખ.

અરે ભગવાન મારા મુઆ પછી આ વહુની શી વલે થશે ? હરિ, હરિ, હરિ, હજારો રૂપીઆ ખરચીને આ છોકરાને અત્રેજી ભણુતર ભણાવ્યું. જે પ્રથમથીજ આવી ખખર હોત કે ભાઇ ભણી ગણીને આવા વિદ્વાન ડાહ્યા અને સુધારક નીવડશે તો તેને ભણાવતજ નહીં. રામ, રામ, રામ, મારા રૂપીઆ પાણીમાં ગયા અને દીકરા સુધારા અને ફેશનમાં ડૂબી ગયા.

અરેરે કાંત્યું પીંજ્યું બધું કપાસ થઈ ગયું. મહા મહા
દુખ વેઠીને પરસેવાના પૈસા ખરચી લાઇને લજ્જાવ્યા ત્યારે
આઈ ગોઢું મિલાડી ચસ નોનું લજ્જતર શીખ્યા. માખાપને
દુકારો કરતાં શીખ્યા. શીવ શીવ શીવ, એનું તો જે થવાનું
હશે તે થશે પણ મારી કોમળ કુસુમનું શું થશે ? આ કસાઇને
હાથ એ ગાય શું સુખ પામશે ?

બા શા સારું કલેશ કરો છો ? સૌ દહાડે પહાડે સમજશે,
તેમ છતાં મારા લાગ્યમા લખ્યું હશે તેમ થશે કેમકે,

* * * *

‘કોઈનું કયું કદ’ થાય નહીં છે કર્મ માલુ કરનાર,
કર્મ માલુ કરનાર ન કોઈની કર્મ કદી કરનાર—૦
કર્મ કાગળ પૂર્વ જન્મના દીધા જન્મે ચનાર,
દીધા તેવા લેવા પાછા એજ કર્મ વ્યવહાર—૦
જન્મે કુળવ્યા રહે કાકગ તો મળી નથી મળનાર,
જન્મે મળી તો વિશ્વ ધણીવી ટાળ્યા નથી ટાળનાર—૦

(નવલ કુસુમ)

બેટા કુસુમ તું ખરેખર કુલીન માની દીકરી છું. વહુ
બેટા તું જે સુપાત્ર ન હોત તો અમારી ગુરી દશા થાત. આ
ખારા પાટમા તુંજ અમારે મીઠી વરીડી છું. પુત્રી તારૂં
કલ્યાણ થાયો !

લલા લગવાન દેહેરે દેહેરે દીવા કરી લોકો પ્રભુ પાસે
પુત્ર માગે છે, પણ પુત્ર મળ્યે શું રીઝવાનું છે ? જે સુપાત્ર
નીવડે તો પુત્ર નહીંતો વળગેલું ભૂત કે જન્મના દૂત ! બેટા ધન્ય
છે તારા જેવી વહુઓને !

‘સાસુજી એમા ધન્યવાદ શાનો આપો છો ? એતો અમારો ધર્મ છે. માળાપ અને સાસરીઆંની સેવા એતો ઘેર બેઠે ગંગાસ્નાન છે, કામધેનુની સેવા છે અને કપુરનું વૈતરૂં છે. જેના સફલાચ્ચ હોય તેનેજ તે મળે છે.

અરે આ સાક્ષા પડીત અને ધર્મની પૂછડી થવા જાય છે પણ બેવકુફો એમ નથી જાણુતા કે ધર્મના ધીંગાણે અને પડીતાઇના પોગળે આ હિંદુસ્તાનની પાયમાલી થઇ છે. આવા ઉફરો વડેમીદાસો, જ ગલીદાસો અને રાજાજીઓએ આ દેશનું નામ બોળ્યું છે. શાસ્ત્ર અને પુરાણના ગપાટામા દેશની નીતિને વેચી નાખી છે. ઓહ યુ ઘુટ ઉફર ફૂલ યુ જ ગલી લેડી હાઉ લોગ યુ વીલ રોન્ડ હીઅર ? અરે ખેાત કયા સુધી તુ અહીં ખોટી થઇશ ? ” કહીને રીસે ભરાઇ હાટીયું ઉઘાડી એક ગેરબધ હટર કાઢ્યો અને કુલુમને સારી રીતે મારવા માડ્યો !

“ અરરરર પ્રાણનાથ, મરી ગઇ, ભૂલી ગઇ, ક્ષમા કરો.

યુ રાન્ડલ વડાવ જદ્દીથી ટી ચ્હા લાવ.

આ લાલું હવે તૈયાર થઇ જવા આવી છે ” કહી રડતી રડતી રસોડામા ગઇ, ડોસી અને ડોમા મધુકરનું વિકાળ સ્વરૂપ જોઇ થરથરી ઉડ્યા !

“ ઓ દીકરા હવે જરા ડાહ્યો થા. આમ છેક ફાટી ન જા.

લેતા જાઓ યુ ફૂલ ! વગર બોડાવે વચમા ઉહાપણુ કરો છો ? ” કહી એક ગેરબધ ડોસાને પણ અપાટી દીધો, ડોસાએ ખૂમ ઉપર ખૂમ પાડવા માંડી !

“ ઓ તારું સત્યાનાથ જાય. ઓ મારા સાળા ચંડાળ,

ઢેડ, વટલેલ, મને માદાને મારી નાંખ્યો ! !

ઓ મારા રોયા કસાઈ, જમ, રાક્ષસ, માંદા ડોસાને શું કામ મારી નાખે છે ? હત તારા લણતરમા ધૂળ પડે ! તારા સુધારાનું સત્યાનાશ જાય, મારા પીટયા ઉછેદીયા લણીગણીને ખાપને મારતા શીખ્યો ? આવું લણતર ક્રીયા મારતરે શીખવાડયું ?

ઓહ યુ ડોકરી બીકવાએટ બીકવાએટ ! બહાય હુ યુ ઈન્ટરન્ટ વીધાઉટ કોલીંગ ? અરે ડોકરી ચુપ રહો વગર બોલાવે વચમા ડહાપણુ કરે છે, લેતી જા યુ ફૂલ ! ” કહી એક હટર તેને પણ જડાવી દીધો.

ડોસી હાથ હલાવતી જૂમો પાડવા લાગી ! “ ઓ મારા રોયા મને મારી નાખી ! તુ કાટી પડે, મરી જાય, તને કોગળીયું આવે ભમરાળા લણી ગણીને આવા આળા શીખ્યો કહેવા દે તારા કાકાને !

હ્યો આ રહા ! ” કહી કુસુમે રહા કાઢી રકાળી અને યાત્રો મધુકર પાસે મૂક્યો, મધુકરે રકાળી લઈ રહા પીવા માડ્યો, રહા ખરાખર નહીં હોવાથી ચીડાઈ ગયો !

‘ ઢેમ રાસ્કલ રહા પણ કેવો રેચેડ બનાવ્યો ખરાખર કર્યો છે ? ’ કહીને ગરમ રહાના પ્યાલો અને રકાળી કુસુમની છાતીમા માર્યા !

“ સ્વામિનાથ મૂલી ગઈ ક્ષમા કરો !

લે આવ હવે જવદી કર ! કપડા પહેરીને તૈયાર થા. આજ અગીઆર વાગના આપણી સુધારાની એક મોટી મીટીંગ ભરાવાની છે અને તેમા તારે મારી આથે આવવાનું છે.

‘તમે તમારી મેળે એકલા મીટીંગમાં બેઠો ! મારે ત્યાં આવવાની કાંઈ જરૂર નથી.

ઓ બેવકુફ આજ તો તને ખાસ કરીને ત્યાં લઈ જવાની છે.

હુ તો મારો પ્રાણ ગયે પણ ત્યાં આવવાની નથી સમજ્યા ?

અરે તારો ચોટલો ઝાલીને ત્યાં લઈ જઈશ. આજ તને છોડનાર નથી લે ચાલ સીધી રીતે તૈયાર થઈ જા, નહીં તો મારો હ ટર તને તૈયાર કરશે !

અરે તમને તે ધાન બોલવા આવવાનું લાન છે કે નહીં ? ઘરમાં માદા માખાપ પડ્યા છે ને તમારે મને મીટીંગમાં લઈ જવી છે ! તે પણ સુવારના પહોરમાં રસોઈ પાણી કર્યા પહેલાં ? તમારે તો તેમની આ વખતે ખાસ કરીને દવાદાઝ ચાકરી વગેરે કરવી જોઈએ.

ઓ દીકરા કુસુમ ! તે ઢેડનું તું નામ ન દઈશ એણે તો હમણાં અમારી ચાકરી કેઈન અને હ ટર વતી કરી !

અરરરર તમે તો ભણી ગણીને ગજબ કર્યો તમે શું ભણ્યા ? શું સુધર્યા ? શાના મોટા ભણી ગણીને વિદ્વાન કોલેજીયન અને સુધારક બન્યા ? ઉડટી અગ્રેજી કેળવણીને લખવી મારી ! અગ્રેજી કેળવણીમાં આવું ક્યા લખ્યું છે ?

બેટા કુસુમ આજ કાલ સુપ્રારા અને વિદ્વાતામાં માખાપને ગાળો ભાંડવી, મારવા, સારા સારા ગળ ઉપરાતનાં કપડા પહેરવા, સાડ સાડ ખાવું અને મન રૂઢાય તેમ કરવું અને ફરવું એટલું જ રહ્યું છે.

અરરરર તમારે તો ચાકરી કરવી ઉઘી પણ મને કરવાયે નાં

દેવી ? જરા સમજો, સમજો, ડાહ્યા થાઓ ભણી ગણીને આવા ઉદ્ધત ન થાઓ.

અરે સ્ટુપીડ આવે છે કે નહીં ? કે એક લાત લગાવી દઉં ?

તમારી પાસે વાતજ લાતની છે. મને મીટીંગમાં લઈ જવા તૈયાર થયા તે ખરું પણ આ માદા માગાપને, અત્યારે રાધીને કોણ ખવરાવશે, તેનો કાંઈ વિચાર આવે છે ? આ બાપાજીનો ભૂખથી તો જીવ જાય છે.

વેરી વેલ ધેન માય લવ, યુ ગો સુન ઇન માય રૂમ, એન્ડ બ્રીંગ ધી બીસ્કીટ પાઉ ડગલરોટી, બ્રાન્ડી, બોવરીલ, માલ્ટાઇન એન્ડ સોડા ફ્રોમ માય કમ્રાટ એન્ડ ગીવ ટુ માય ડોસા. બહુ સારૂ મારી વડાલી, ત્યારે તુ જલ્દી મારી ઓરડીમા જા અને મારા કમ્રાટમાથી બીસ્કીટ, પાઉ ડગલરોટી, બ્રાન્ડી, બોવરીલ, માલ્ટાઇન અને સોડા વગેરે લાવ અને ડોસાને આપ.

અરે જરા શરમાઓ, શરમાઓ, બોલતા કાંઈક તો વિચાર કરો.

અરે બેવકુફ, બીસ્કુટ કેક બ્રાન્ડી સોડા અને ડગલરોટી આશામા શુ વટલાઈ જવાય છે ? કેવા જ ગંડી વિચાર ! તું મેટ્રીક પાસ થઇને આવી મૂર્ખ રહી ? શેઇમ શેઇમ શરમ છે તને !

ત્યારે તમે કેલેજ જોઇન કરીને આવું શીખ્યા ? શુ સાચો સુધારો અને કેલેજનું નોલેજ બીસ્કીટ પાઉ ડગલરોટી અને બ્રાન્ડી સોડામા સમાઈ ગયું છે ? શુ તેને તમે સાચા સુધારો માનો છો ?

ના, દાળભાત રોટલી ભાખરી ખાજરીનાં ચક્રમ અને છાશની કઢીના સખડકાને સાચો સુધારો માનીએ છીએ ! સાક્ષી પોચા ગુજરાતીઓ ટોનીક કુડ પૌષ્ટિક ખોરાકમા સમજે શું ? સાક્ષી ખાજરીના ચક્રમ ખાઓ ચક્રમ ! સાલમનાં મૂળીઆં ખાઓ મૂળીઆ ! જ ગલી બેવકુદો અને જડસાઓ ડમલરોટી બીસ્કુટ અને આન્ડીની લહેજતમાં સમજે શું ? આવા માંદા મરણ પથારીએ પડેલા ઘરડા ઠોચરાને વાસ્તે બીસ્કુટ, બોવરીલ, માલ્ટાઇન આન્ડી અને કેમીકલ કુડ જેવો બીજો કોઇ ટોનીક કુડ નથી આવા મડદા તેજીઓને વાસ્તે પેપસીન વાઇન, કોડલીવર અને સ્પીરીટ વાઇનમ ગ્યાલેમીની ખાસ જરૂર છે. સ્ટીમ્યુલન્ટની તો કલાકે કલાકે જરૂર છે જો તેમને પેપસીન, માલ્ટાઇન અને વાઇન આપવામા નહી આવે તો તેઓ જલ્દીથી મરી જશે ઘે વીસ ડાઇ સુન માય લવ

ઓ અક્કરમી દીકરા, તે તો ભણી ગણીને ઘર વટલાવી મર્યું મારા બાપ. ઓ મારા માળા નાદાન અમને ઘડપણમાં વટલાવી માર્યા ! આદ્યુના ઘરમા બીસ્કીટ પાઉ, કેક આન્ડી અને ડમલ રોટી ! અરગર પૃથ્વી રસાનાળ જશે ! બ્યાસ નારા-યણે વણુંન કરેલો કળીકાળ આવી પહોચ્યો ! !

ઓ મારા રોચા ભણેલા ગણેલા સુધરેલા છોકરા તે તો દાટ વાળ્યો મારા બાપ ! એ હે હે હે હે ” ! કહી ધડીમ ધડીમ ધડીમ કુટીને છાણ્યા લેવા માડયાં. “ ઓ મારા વઠેલા વડી ગણેલા દીકરા, તે તો માંદાં મા બાપને મારી નાખ્યા મારા બાપ ! તે તો અમને વટલાવી માર્યા મારા બાપ ! હે હે હે ” ! કરી રોવા માડયુ.

“આ સાલ્લા જ ગલી હિંદુડાઓની ભુગળ વિનાનો
લવાઈ જુઓ લવાઈ !

આ લણેલા ગણેલાની લવાઈ જુઓ લવાઈ !

અરરર જુઓ આ સુધરેલાનો નવાઈ !

ચલાવ લેડી ચલાવ જલ્દી મારી સાથે આવવાને તૈયાર થા.

અરે પણ આ માદાં માળાપ શું કરશે ?

બેઠા બેઠાં હજામતો કરશે ! તેની તારે શી પચાત ? દેમ
માળાપ ! !

અરરરર માળાપ ને દેમ કહેવાય ? જરા ધર્મ તો વિચારો !

દેમ ધર્મ !

અરે જરા ઇશ્વરનો તો ડર રાખો !

દેમ ઇશ્વર !

કાક કાકાજીની તો ધાક રાખો !

દેમ ધાક !

ત્યારે દુનિયાની તો જરા દરકાર રાખો !

અરે દેમ દુનિયા !

બધાએ દેમ ?

યમ, ઓત્ર રાઈટ, ઓલ દેમ દેમ દેમ દેમ

શુ દેમ દેમ ? તમનેએ દેમનો મેનીઆ બેનીઆ ઉન્માદ
થયો કે શુ ?

તારા ગાપને નહીં થાય સુવર ? બોલતા બોલતા ફાટી કેમ ?

તમારે મનતો બધાએ દેમ દેમ છે કેમ ?

હા બધાએ દેમ દેમ દેમ દેમ !

આ શુ બોલો છો ?

બુઓ દીકરા ભણેલા !

બુઓ બેટાના વિચાર, અને સુધારાના આચાર ! !

કોરસ.

“ દેમ મધર દેમ કાધર ગ્રોલ દેમ દેમ,

આઈ વીલ ટુ વાટ આઈ ડન જેમ-૦

પરમા જગમદાધર ન કાઈની ચાલુ બની મન્તાન

ગગ મગનો નિશાન ગગી મુધરલો મુલનાન

મુધરલો મુલનાન ગાલ નાલો મિયા જનના જેમ-૦

અરે આ ના જન હાય વિચારવાન જગ મન સાય

ગગાને ભાન ધરે હિ જાન રૂટ રૂટનુ નાલ અપમાન.

આલી જેમ / નવી કાઈ લેમ ' જો યુ દેમ '

૬૬ આ કોગ જેન અડનાઈડ મી આઈ વીલ રેવ પીમ જેમ-૦

નાઉ વાટ ટુ યુ વોન્ટ ટૂ સે ? હવે તમે શુ કહેવા માગો છો ? ” એટલામા મધુકરના કાકા ઝવેરીલાલ આવી પહોચ્યા !

“ આ શુ ઘરમા ઢેમનો ભવાડો ચાલ્યો છે ? અડના મધુકર તુ તો હવે હદ બકાર જતો રહ્યો કેમ ?

ઓલરાઈટ ઓલરાઈટ યુ હેવ નો રાઈટ ટુ સ્પીક ? તમને બોલવાને કાંઈ હક્ક નથી.

અરે રાઈટના બોલનાર છાનો મેર છાનો !

યુ અ કલ બી કવાએટ યુ ફૂલ ! અરે મૂર્ખ કાકા ચુપ રહો !

અરે કાકાને મૂર્ખ કહેનાર કાહ્યા ભત્રીજા જરા લાભ્ય લાભ્ય ! જરા શરમા ! બેશરમી ઢાંકણીમા પાણી ઘાલીને ડૂબી

મર ! તારા જેવા ભણેલા ગણેલા દીકરાઓ જ્યારે સુધારે ચઢી માઆપને ઢેમ નહીં કહે ત્યારે બીજો કોણ કહેશે ? હે ગધાડા જે માઆપે ૨૮ દિવસ દુઃખ વેઠીને હજારો રૂપીઆ ખરચ્યો તને અત્રેજી ભણાવ્યો તે શુ તારી આવી ગાળો આવશે ? ના ના ઘડપણમા ચાકરી કરાવવાને !

બાપ એણે તો અમારી હમણાંજ હટરથી ચાકરી કરી ! હવે કેવી ચાકરી કરાવવી છે ?

શુ તમને મધુકરે માર્યા ?

માર્યા બાપ મારી નાખ્યા, આ જુઓ ખરડામા સોળ હડયા !” કહી ડોસા ડોસી બોરબોર જેવડા આસુ પાડી રોઈ ગયા.

‘ ઓ ચડાળ વટલેલ માળા મરી જાને ! તુ શુ તારૂં ડાળુ મોઢુ લઈને જગતમા જીવે છે ?

શુ જ ગલી કાકા પોત્રીશનમા રહો, નહીંતો ઇનસદ્ થશે, અપમાન થશે તમારે વાસ્તે મારે હાઇકોર્ટમા નેપ લેવા પડશે વેલ વાઈફ કમ ઓન વીથ મી ! !

ઓ ગધાડા જરા શરમા, નહીંતો આમદુ કપાળમા મારીશ !

આ હટર તમારા જેવાને વાસ્તેજ છે લેડી ચલાવ !

અરે જરા શરમ રાખો ! આમ ના બોલાય ? આમન્યા રાખો !

કમ ઓન કમ ઓન માય ડીઅર કમ ઓન ! ચલાવ મારી બહાલી ચલાવ !

હાય હાય ધર્મ નાશ પામ્યો ! નીનિ રૂખી ગઈ ! મક્કાજે તૂટી ગયો ! વિવેકને આપન સમયની ફેશનની કેળવણી ગળી ગઈ ! જમાનો અજગ આવ્યો ! સુધારે ગજગ કર્યો !

હડહડતો કળીકાળ આવ્યો ! આજકાલના ઉછરતા વતીપાતીઆ
છોકરા લણી ગણી ફેશનમાં ફાટી પડ્યા, સુધારામા પડી વઢી
ગયા ! સ્વતંત્રતામાં તણાઈ ગયા ! ઘરમા હાથોં કુસ્તી કરે અને
બેટા નવાબબદા થઈ બહાર લપકામા ફેરે ! !

*

*

*

*

વગ્માડી દાલા કુંતો કું ત્યા તો બહાર બેટા નિત મેકે કું,
માત ગિચારી દગાળા દગે અને તાત મળુરીયા પેટ ભરે—

હિા કમાઉ અભાગીઆ પાંકે

માયાપ માગ્યા મનમા તાંકે

વાડ વિના મારી નારીને નિત્યે ગ્મત ગમ્મત પ્રિતે રંગ—૦

મધ્યન્ધ થઈ લપકામા કુંતા

દેવુ રંગી બેટ પાટનુત ધરતા

ધોળે દલાડ બની અથ અભાગી માનેરી ચન્મા આખે ધરે—૦

મોઘ ગિડી રી ગિન્કેટ ઉડાવે

ધમ વિમારી આન્ડી ચડાવે

ભાગી ગાળી મધ્યન્ધ બનીને માન મિગ્નશમા ભાગી મરે—૦

તમારા લવારાની દુનિયાને કાઈ પણ અમર નહીં થાય !
તમારા ભસવાથી અમારા સુધારાને કાઈપણ ખતેર નહીં
પહોચે ! ! દુનિયા હવે ફેશન અને સુધારાની ખૂબી જાણતી
થઈ છે ! !

બાપ ફેશન અને સુધારાએ આર્યમ સારનુ સત્યાનાશ
કાઢી નાખ્યું. ધર્મ નીતિ અને વિવેકના જડામૂળ કાઢી નાખ્યા.
સ્વતંત્રતાના બજારમા આમન્યાને ધોળે દિવસે વૂટાવી દીધી ! !
અરેરે ‘ આતે સુધારાનો સાર કે હટરનો માર ? ’

પ્રકરણ ૨ જી.

પ્રેમનો પ્યાસો કે શોકયનો ભાસો ?

હાલુરો.

પ્રેમ વિનાના પાનનો, ઝમના ચહે ન રંગ
કિરિર કરે પિયનગેએ, પગ પગ હરે ઉમંગ

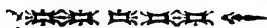

ભૂખ વગર લોજન કરવાથી અર્જુની ઉત્પત્તિ થાય છે,
ગભ વગર ભાર ભરવાથી શરીરની ક્ષતિ થાય છે, અક્લંક વગર
વહેપાર કરવાથી લક્ષ્મીનો નાશ થાય છે, અનુભવ વગર કાર્યનો
આરભ કરવાથી કાર્યનો ઝિગ્ગાડ થાય છે તેમ મન અને પ્રેમ
વગર લગ્ન કરવાથી દુરાચારની વૃદ્ધિ થાય છે

૧૬ સમજી રહે વિચિત્રા ચલનમા દાર નાકો બીજન એક દાર
ભન રંગગ્યુ ભાંગુ ભિનન એ જાણુ જીવ જુદા અને દેલ જોડ
જેમ આગની આગળિ લે આપવી પુપતી મળમા આપ પોતે
બેખ ભજવે વિના ભાર ભરમાગે નાર કળા નાંગુ નિધુ ડોલે

કવિ મહાસુખરામ

છકા પયા ફાવે તેટલા રમો પણ આવડત વિના કાર્ય સિદ્ધિ
થતી નથી, દગા ફટકા કરોડો કરો પણ

પ્રમાણિકતા વગર વિજય મળતો નથી, સુખ દુઃખ ગમે તેટલાં
સહન કરો પણ સતોષ વિના ખરો આનંદ મળતો નથી,
પુન્યદાન ગમે તેટલા કરો પણ કરણી વિના કિરતાર પ્રસન્ન થતો
નથી તેમ છોકરા સાડે ગમે તેટલી સ્ત્રીઓ પરણો પણ નસીબ
વગર છોકરા થતાજ નથી —

* * * *

અંગે ગયો નાન વગવિ ખેડી,
માએ મરી માગ દે ડાગિ ખેડી
કેં પતિ મોડના ધાવ માધી
કેં જળી ગાન્યની મઘ લાધી

અવનીમા મારા સુખનો અત આવી ગયો માડે સર્વસ્વ
છુટી પડ્યું, કાત્યુ પીઞ્યું તમામ કપાસ થઇ ગયું, ધમ્યુ સોનું
ધૂળ મળી ગયુ મારા ભાગ્ય રતિને શોક્ય રાહ્યે ઘેરી લીધા.

* * * *

માડે ન્યને નય કેનાર નાડી
અજ તવે દેવ નુ વનડે પાધી /
કાને કર દાદ કયોદે આધી
દેવે ધગ માગ દાગી ઉપાધી

પતિને પરમાત્મા સમાન માની પજો પજો પૂજત કરતી
પત્નીના પ્રેમનો હવે છેડો આંચો હૃદયનું જીવન, નાડીનું
રૂધીર, ચક્ષુનું ચૈતન્ય, શરીરનો શૃંગાર, અતરનો આધાર અને
સૌભાગ્યનો કિરતાર ગણી પોતીકુ તમામ તન મન અને ધન
ચરણમાં સર્વાર્પણ કરતી મુઢરીના સ્નેહનો હવે છેડો સત્કાર

થઈ ગયો. સૂર્ય ચંદ્ર અગ્નિ અને વાડવની સાક્ષીએ દેવાતા કન્યાદાનનો હવે અવળો ઉપયોગ થવા લાગ્યો. પિયરની સાહ્ય-બીને પણમા પરહૂરી સાસરાની ગરીબાઇભરી ઝુપડીમા સ્નેહથી વાસ કરનાર વિનયી વનિતાના પ્રેમને હવે છેવટનો ન્યાય મળી ચૂક્યો હવે આ સસારમા તેમનો બેઝી એક ભરથાર કે કિરતાર ! ‘ બહુયો બાયડીનો અવતાર ’ એ સૂત્ર ચાલુ જમાનાના અનુભવમા વ્યાસ શ કરલાલ સત્ય ઠરાવે છે,

* * * *

હરી આ અળગાનો અવતાર આપ્યો શીઠ અમને,
ગળ્યા ઝગળતા ગુણ મોઝાર વટે નહી તમને,
પુજ્યા પ્રવ જનમનો પાપ અમારો આવી-
ઉજ્યા શીઠ સડટના ઝાડ દીધી નખતી-
નથી ધાવતી ઘેન વઝાડી અંમે મુજ દાથે-
તોયે મુજને દીધી તગ્ગાડી વિના શક નાથે-
નથી ઉગતી તોડી લીલી વત્ર હરી કાષ્ટ કાળે-
નથી ની- નીને બાળેત્ર તોય દુખ આલે-
નથી તોડ્યા પખીના માળા કદાપી આ દાથે-
નથી પ્રગટારી પાવડ જવાળા કાંમી કોઈ શાંત-
કાંતુ ઝીણ કચ્ચાને હોડ નથી મે લવાવ્યાર,
ક્યાલી દેણલા દિવસે આજ અંમે આવ્યાર,
નથી બાળક પર કરી ત્રાસ કરી મે રગડ્યાર,
નથી આઘી પાછી કરી વાત વર મે ભગડ્યાર,
લીધા પ્રવ જનમના પાપ હરી તે બાળીર,
કહુ શકુ લાગ્યા ત્રાપ હૈયે થઈ હાળીરે .

શાક્યની શૂળી ઉપર વીધાતી, સાસરીઆના જુલમથી રૂંધાતી અને કુળના કાંટાથી ગભરાતી ભાનુશ કરની જુની સ્ત્રી શાન્તા ભાનુશ કરને મેડે બેસી છાની માની હૃદય ખાલી કરી રહી છે. એને પિયરમા કોઈ નથી. બિચારીના માથાપ તેને પરણાવીને તરતજ દેવલોક પામ્યા હતા ઉપર આલ અને તળે ધરતી, પિયરમા પુત્રી અને સાસરામા શાક્યની શૂળીજ હતી, તેને જગતમા ભાનુશ કર સિવાય કોઈ માફ કહીને બોલાવે તેમ નહોતુ. પિયરમા ફક્ત જે કહીએ તેમા તેનો એક મામો હતો. જમાનાના પરીણમા મામા નાગમામા વાઘમામા ઉદરમામા જેવાજ ગણવામા આવે છે

મા અને બાપની હયાતી સિવાય સગા વડાલા છોકરાની કેવી દરકાર લેછે તે અનુભવ વગર સમજતુ નથી નખાપા અને નમાયા છોકરાના મુરખીઓના હેન કલમ અને વચનથી સમજાવી શકાતા નથી જ્યાસુધી માગાપની આખ ઉઘાડી રહે છે ત્યાસુધીજ સગા વડાલાની આખમા અમી વસી રહે છે જ્યારે માગાપની આખ મીચાય છે ત્યારે સગા વડાલાનો સ્નેહ પણ કરમાવા માડે છે. નમાગાપી નોધારી અનાથ શાન્તાના હુ ખનો હવે પાર રહ્યા નથી જ્યાસુધી ભાનુશ કર ખીજવાર પરણ્યો નહોતો ત્યાસુધી શાન્તા અને ભાનુ એકજ હતા નાસરામા સાસુ સસરાના જુલમનો શાન્તા પર દારૂણ વરસાદ વરસ્યાજ કરતો હતો પણ તે તમામ શાન્તા ભાનુની સ્નેહ ભરી હૃદય ભાવનાથી સડન કર્યા કરતી હતી. તેને કોઈ પણ દિવસે ઓછુ આવતુ નહોતું, વખતે પ્રસંગે પ્રસંગે ઓછુ આવી

જતુ હતુ ત્યારે તેનાથી રડાઈ જવાતુ હતુ પણ ભાતુના પ્રમળ પ્રેમથી તે સર્વ ભૂટી જતી હતી.

જ્યારે ભાતુની જાણુમા શાન્તાને ઓછુ આવ્યુ એમ આવતુ ત્યારે તે શાન્તાને સારી રીતે શાન્ત કરી વિનોદ અને પ્રેમથી રીઝાવી મનાવી લેતો હતો. પાણી પ થા રેવતને ઘણી લાખી મજલ કરાવી ઘેર લાવશે ત્યારે તે ઘણોજ હાંફતો અને અકળાતો માત્રમ પડશે પણ માલીકના પ્રેમ ભર્યા હાથના થાગડવાથી તમામ શ્રમ ભૂતી જઈ હરખાતો હરખાતો દાણુ ખાતો નજરે પડશે, તેમ વહુને સાસરામા તેના સાસરીઆં ઘણુજ લડયા હશે અને વડુ ચાધારે રાતી કકળની આસુડા કાઢતી હશે, પણ વરના સ્નેહ ભર્યા દિલાસાથી અને મધુર સુખનથી એક પળમા તમામ દુખ વીસરી જઈ મદહાસ્ય કરતી માત્રમ પડશે આર્યસારમા પિયરમા સ્ત્રીના બેડી માળાપ છે, અને સાસરામા કૃજા એક ઘણીજ છે જગત ભલે મારા પવિત્ર માસરીઆને અને માળાપને સ્ત્રીના બેડી ગણે પણ પતિન પ્રેમ વગરની પત્નીનું કોઈ જગતમા બેડી થતુ જ નથી.

*

*

*

*

ગિા અ ન યના કુમાય કમુદ, નગરે નવ ગંતરી ગમે મનને
સભાગ્ય લાયક વ્રત' વિદ્યે શાભા ન શાભાં જરી તનને
ચન ચપળા નભ મડગમા, વનદિ પ ગમ નવ એક વડી
નિખટી પ્રિયતી પડી જે પ્રમદા એ માલ્યતી માલી 'યુગ પડી

પતિ મૂર્ખ હશે, વ્યસની હશે અને દુરાચારી હશે, તે સદા રાત દિવસ સ્ત્રીને અનિશય સતાપતો હશે તો તે વખતે

સાસુ સસરા ધણીને ધમકાવી વહુને પોતાની સોડમાં લઈ થોડી-વાર ગરમ હુક્ર આપશે, પણ જરા સરખી તક મળતાં ખીન્નએલો ધણી સ્ત્રીની ગરમ હુક્ર સોડીના પ્રહારથી ઉડાડી નાખશે અને જ્યાંસુધી તેનું મન સતુષ્ટ નહિ થાય ત્યાંસુધી તેને અતિશય વીખાવી રીખાવીને મારશે. આ પ્રસંગે સારાં સાસરીઆં વહુને કદાચ ઘરમાંથી દૂર કરી ગરમ હુક્રને સાડે પિયર વળાવશે પણ પિયરમા નાથથી તરછોડાએલી નારીને કોઈ બેલી થશેજ નહીં.

જે માળાપ દીકરીને જોઈને ગાંડાં ઘેલા થઈ જતાં હતાં અને સાસરેથી પિયર તેડાવવા સાડે સદેશા ઉપર સદેશા મોકલતા હતાં તેજ માળાપ તેજ દીકરીને ધણીથી તરછોડાએલી જોઈને તેના ઉપર રાત દિવસ ક્રોધનાં માર્યાં રાતાં પીળા થઈ જશે અને પિયરથી સાસરે મોકલવા સાડે જમાઈને મનામણાં ઉપર મનામણા કરશે અને દીકરી ઉપર અદેશો આણી પળે પળે તેને મારી ગુડી ધણીનો કહ્યાગરો બનવાનો ઉપદેશ આપી પોતીઆ હાથમા લઈ માસે છ માસે જ્યારે તેને સાસરે મૂકશે ત્યારેજ તેમને જ પ વળશે. ન્યાય અને નીતિના આવા અદ્ભુત અધારણુને લીધે સ્ત્રીનો જગતમાં સાચો બેલી ભરથાર અને કિરતારજ છે.

શાંતાનો સાચો બેલી હવે ભાનુશ કરજ છે. શાન્તાને જરા પણ શાન્તી મળવાનું સ્થળ શોધીએ તો ફક્ત ભાનુનું હૃદયજ છે. શાન્તાના નસીબે તે હૃદય હવે સાંકડું થવાનો વખત આવ્યો; કેમકે ભાનુના હૃદયની અધિકારી હવે કાન્તા અને શાન્તા બને જણી થયા. એક મ્યાનમાં બે તરવાર માથ નહીં તેમ પ્રેમમાં કદી વિલાગ પડેજ નહીં; જો પ્રેમની ંહેચણી થાય તો તરતજ

નયન અને હૃદયની બહેંચણી થઈ જાય. જ્યારે નયન' અને હૃદયની બહેંચણી થાય ત્યારે સુખ દુઃખના પશુ વિભાગ થઈ જાય, જ્યારે સુખ દુઃખના વિભાગ થાય ત્યારે ઇર્ષા અને કલેશ હૃદયમાં છવાઈ જાય, જ્યારે હૃદય ઇર્ષા અને કલેશથી છવાય ત્યારે સ સાર દુઃખમય થઈ જાય, જ્યારે સ સાર દુઃખમય થઈ જાય, ત્યારે જીવન પ્રવાહ નબળો અને નિસ્તેજ થઈ ટુક વખતમા નાશ પામી જાય અને ક્ષણમા હતુ ન હતુ થઈ નામ તેનો નાશ થઈ જાય.

આ પ્રમાણે શાન્તાની સ્થિતિ થઈ રહી હતી. તેનું હૃદય વાર વાર ભરાઈ આવતુ હતુ, જે કે ભાનુશ કર શાન્તાને ઘણાજ દિવાસો આપતો હતો તોપણ હવે શાન્તાને વિશ્વાસ આવતો નહોતો, અને વાર વાર અધીરી થઈ રહી પડતી હતી અત્યારે તે નીચે પરસાળમા બેસી ડાગર ખાડતી હતી, તેની સાસુ શિવ લક્ષ્મી તેને આજો દીવસ ધમકાવ ધમકાવ કરતી હતી. રાત્રે તેવાં મહેણા ટુણા દઈ શાન્તાને સતાવતી હતી, 'વહુના સો વાક' તે પ્રમાણે ડગલે ડગલે શાન્તાના વાક કાઢી તેની ઝાટકણી જેટલી કઠાય તેટલી કાઢતી હતી જ્યારે શિવલક્ષ્મી હદ બહાર જઈ ધાણુજ લઢયા ત્યારે શાન્તાથી મહુન ન થયુ, જ્યારે તેનાથી સહન ન થયુ ત્યારે સાંજેલું ખાણીઆ ઉપર મૂકી રડતી આજે મેંડે ગઈ અને એક ખૂણે બેસી હૃદય ખાલી કરવા લાગી, અને ખાયડીનો ખજ્યો અવતાર કહી સારી પેઠે રોવા લાગી, તેને મેંડે આવ્યે લગલગ એક કલાક થઈ ગયો તેની શાન્તાને ખબર ન રહી, અને તેની સાસુ વાઘણની પેઠે ગર્જના કરી શાન્તાને આજો ભાંડવા લાગી;

“ઓ રાંડ કર્કશા કાગડી મેડેથી નીચે ઉતર નીચે !

એ બા આવી.

રાંડ ગધાડાની સાસુ મેડે ભરાઈને શાં મોતી પરોવે છે ?
રાંડ રાતેએ તારી મોકાણુ અને દિવસેએ તારી મોકાણુ ! રાંડ
આખી રાત થઈને પાગ શેર ઘઉં હળી શકતી નથી અને આખા
દિવસમાં થઈને ડાંગરના પાગ ઘાણુ પણ ખાડી શકતી નથી.
રાંડ વાઝીઆ બાવળીઆ હવે હેઠી ઉતર હેઠી !

અરેરે મારી હવે વાઝીઆ બાવળીઆમાં ગણતરી થઈ !
ઘરના કામમા ને કામમા મારી જન ઘસાઈ ગઈ પણ બાએ મને
કોઈ દિવસ જ પીને બેસવા ન દીધી. જગતમા વરસાદ અને
વહુઓનો મરો છે, કેમકે

*

*

*

વગસાં અને વહુઆને છ જગમા મગવાનું મગવાનું
થોડા પડે તો કે' થોડા પડે છ,
વળો પડે તો નહીં વળો નડે છે.
કામ કરી કરી થાકી જતા પાંડુ સાસુ નણુતથી ડગવાનું ડગવાનું-૦
બોલીએ નહીં તો ન મુગી એ છે,
બોલીએ તો કડું કેરી ભરે છે,

લાજ હા હાજ હા' મહેને કરતા ટપવા બાઈ પેટ ભગવાનું
ભગવાનું-૦

માનુના કીડાં વહુના કલેશ,
હાથે રહે નાંચે કમં જડસા,

નાના અને મોટા મહેશનું કાને 'બલી બલી' કહી ધરવાનું
વરવાનું-૦

રાડ વાંઝણી પેટમળી મોટા પાડા હવે હેઠે ઉતર હેંઠે !

એ બા આવી ” કહી શાન્તા નીચે ઉતરવા લાગી, સાસુમા કોધે ઘણા ભરાઈ ગયાં અને ડોળા કાઢી અબ્બ ઉપર જેમ કેસરી તલપે તેમ શાન્તા ઉપર તલપવા શિવલક્ષ્મી તૈયાર થઈ નીસરણીના બારણા આગળ ઉભા રહ્યા, શાન્તા નીચે આવી કે તરતજ શિવલક્ષ્મીએ શાન્તાના ગાલમા ચાર ગોઠા લગાવી દીધા અને કુખમા ચાટી ભરી ધમકાવવા માડી

“ઓ વહુ થોડા ફાટો થોડા, રાડ કુતરી તુ ઉપર ઘણાધને કરે છે શુ ? રાડ શંખણી તારો બચકો લઈને નીકળ મારા ઘરમાથી ! જા તારે પિયર દીસ્તી રહે.

બા ભૂલી ગઈ ! ક્ષમા કરો હવે મેડે નહીં જાઉં !

ગામની મા રાડ કુતરી આ જરા લડીને કામ ઉપર બેસાડી કે તરતજ ઘણીના મેડામા દોડી ! રાડ હવે તો મેડાનો છાલ છોડ ! રાડ ચુડેલ મારા છોકરાને ચૂશી લીધો, હવે તો તેનો છાલ છોડ ! રાડ તારૂં નસીબ જોને તારૂં નસીબ મારી જા ફાટે તો તારી કુખ ફાટે એવું તારૂં કોડીઆ જેવું કપાળ છે રાંડ હવે શોક્ય આવ્યા કેડે તો તદ્દન ફાટીજ ગઈ ! હદ ખુદાર જતી રહી ” આ પ્રમાણે શિવલક્ષ્મી તાડુકા કરી રહી છે તેવામાં શાન્તાના સસરા ભગવાનદાસ ખુદારથી ઘેર આવ્યા અને શિવલક્ષ્મીને લડતી સાલળી પૂછવા લાગ્યા,

આ શુ તોફાન માડયું છે ?

આ રાડ શાન્તા હવે ઘરનાને ખાઈગદી છે. કોઈનું પણ કંઈજ માનતી નથી ઘરમા જરાએ કામકાજને અડતી નથી,

અને ઠ્યારે કાંઈ કહીએ છીએ ત્યારે ચપચપ સામુ બોલે છે અને બહાર લવાડા કરવા દોડે છે.

રાંડનો ચોટલો ઝાલી ઘરમાંથી બહાર તગેડી મૂકે

એ રાંડ કર્કશા જ્યારથી અહીં મરી છે ત્યારથી સુખેથી બેસવા મારો વારો આવ્યો નથી.

તો રાંડને હવે પિયર તગેડી મૂકે. એ ગરીબગોલી વડુ મારા ઘરમા ન જોઈએ ગરીબના સાળાના અવળા દાત હોય ! ગરીબગોલા આંગણા અલડાવી મૂકે !

અલી શાન્તા તુ તારો બચકો બાધી હવે પિયર જા. જા રાડ આવજો વરસ બે વરસ પડી. જા રહેજો તારા મામાને ઘેર !” સામુ સમરાએ શાન્તાને સારી પેઠે ધમકાવી રોવરાવી દીધી, શાન્તા ખાણીઆ ઉપર બેસી રોતી ગઈ અને ખાડતી ગઈ. કકળાટમા સાજ પડવા આવી, ભાનુશ કર કોલેજમાંથી ઘેર આવ્યો, લગવાનદાસે ભાનુશ કરની પણુ જડતી લેવા માડી;

“ અત્યા ભાનુ આ તારી રાડને ઘરમાંથી તગેડી મૂક. રાડ ઘરમા કોઈને ગાઠતી નથી.

દીકરા હુ તો તારી વહુથી વાજ આવી. જો તને તારી સગલી અમારાથી વધારે વડાલી લાગતી હોય તો તુ તારી રાડને લેઈને ઘરમાંથી નીકળ અને જુદો રહે, નહીંતો તારી રાડને ઘરમાંથી કાઢી મૂક.

હવે એને કાઢી મૂકી છે. કાઢવામા શુ બાકી રહ્યું છે. તમે તમારું ધાર્યું કર્યું હવે તો એનો છાલ છોડો. એક હુડીની માફક

ઘરમાં રહીને તે ગધાડાવૈતરૂ કરીને 'પેટ ભરે છે; હવે' તેની પત્તર ફાડવી જવા દેા.

એ સાળા અક્કરમી દીના ઉઠેલ બોલતાં બોલતાં તુ ખેડેકી ગયો ખેડેકી ! સાળા ચ ડાળ અ ગ્રેજી લણ્યો એટલે તડતડ સામું બોલતાં શીખ્યો કેમ ? હરામખોર તુ મારા સામુ બોલનાર કોણ ?

બાપા એમા હુ શુ તમારા સામુ બોલુ છુ ?

સાળા ઢેડ તારી માથી તારી બાયડી વધી કેમ ?

હું શુ તમને કહુ છુ ?

સાળા બાયલા હીજડા લણ્ણી ગણ્ણી બાયડીને વશ થઇ ગયો. મેર હરામખોર તારી નજરમા તારી રાડના વાક નથી આવતા ?

પણ હુ શુ બોલુ છુ ?

સાળા બોલે તો તારા જડમાના બત્રીસદાત ના તોડી નાખુ ?

હશે તમે હવે કકળાટ જવા દેા ભાનુને કાઈ કહેશે નહીં !

એની રાડને લડવુ હોય તેટલુ લડેા !

પણ તું જોને ! એ બાયલા દીકરાની આખમા તેની બાયડીનુ કાઈ વાકુ આવે છે વાકુ ?

બાપા તમે હવે કકળાટ જવા દેા ! બહુ થયુ. હવે એ રાડ મહીના છ મહીનામાં મરી જશે.

મારા ખાસડે મારી મરી જશે તો ! રાંડ ઘર અલડાવી નૂકતી મટશે ! ”

ભાનુશ કર છાનોમાનો ગમ ખાધને મેડે ગયો, શિવલક્ષ્મી ઘર કામમાં ગુંથાઈ અને ભગવાનદાસ શાક શમારવા બેઠા. શાન્તા

ખાણીઆ ઉપરથી ઉઠીને દેવતા પાડવા લાગી. બાનુશંકર કપડાં ઉતારી પોતાના મેડાની એક ચેર પર બેસી વિચારમાં લીન થઈ ગયો; અને છેવટે ક્રોધાતુર થઈ નીચે પ્રમાણે બડબડવા લાગ્યો.

“કુળવાન, કુળવાન, કુળવાન, કુળનું સત્યાનાશ જાય મુઆ એ કુળવાન ! શેઠીઆ શેઠીઆ અમે નાતના શેઠીઆ આગેવાન ! તમારી શેઠાઈમાં ધૂળ પડે એા હેવાન આગેવાનો પરમાત્માનો કાંક ડર રાખેા અને વિનયમાં રહી દીકરાની વહુઓ ઉપર થોડો જીલમ કરેા કેસાએ મારેા અવતાર રદ કર્યો ! મને નકામો બીજીવાર પરણાવી જમાનાના ગધેડાપર બેસાડી ફેંજેત કર્યો ! બપોળે બાઈડી પરણે છેકરા થતા હોત તો દુનિયામા કોઈ વાઝીઆ ના રહેત ! છેકરા ક્યાંથી થાય ? જે ઘરમા વહુઓ ધરાઈને ધાન પામે નહીં અને કલેશ ને કકાસ વગર પવાહુ પાણી પામે નહિ તે ઘરમા સતતિ કયાથી થાય ? જ્યા કુળના વેચાણથી ઘરના ગુજરાન ચાલે તે ઘરમા સાચુ સુખ અને શાન્તી કયાથી જણાય ? મારા જીના સસરાએ અમારું કહેવાતુ કુળ જોયું અને કુળમા છેવટે તમામ તેમણે જોયું ! તેમણે સારી રીતે પહેરામણી કરી કર કરીઆવર કરી તેમની એકની એક દીકરી શાન્તાને મારી સાથે પરણાવી અને તેમના તમામ ધન માલ મિલકતની અમારા લગનમા આહુતી આપી. તેમને ફરજંદમા આ એક શાન્તાજી હતી, એટલે છેવટે તેનું કન્યાદાન દઈ સાસુ સસરા માથાનો ભાર ઉતારી દીકરી ઋણથી મુક્ત થઈ ગયા થોડાક વખતમાંજ તે સ્વર્ગસ્થ થઈ ગયાં પરણાવે પુરા દશ વરસ પછી ન થયા તેવામા મારા પિતાએ મને ફરી પરણાવ્યો. હું શું કરું ? ક્યાં જઈ ! વાંકજ બધો મારો છે ! હુંજ બચલો છું.

માબધ છું ! મારામાંજ રામ નથી. જો હું પિતાની સામે થયો હોત તો કાંઈપણ ગજબ ન થાત; પણ મારાથી સામુ બોલાતુંજ નથી. આમન્યાની સાંકળ મારાથી તૂટતીજ નથી જેમ વધારે વિદ્યા ભણ્યા એટલે વધારે બાયલા થયા. વિવેક ધર્મ અને કાયદો સમજતા થયા. કાયદામાં માળાપની આમન્યા સમજતા થયા. બાપ જે કાંઈ કહે તે છોકરાના સારા સાફજ કહે તે સુત્ર માની ગરીબ ગાય જેવી નાર પર બુલમ કર્યો ! બિચારી નિરાધાર બાળાને શોકયની શૂળી ઉપર વીધી નાખી ! હા ...હવે હું શુ કરું ? શાન્તાને શી રીતે સુખી કરું ? મારી નવી સ્ત્રી કાન્તા તો મારા માળાપને છાતીમા લાત મારી ધરમા સમાસ કરે તેવી છે. આ શાન્તા મારા જેવી આમન્યાદાર વિનયી છે એટલે ધરમા તેનો મરો છે.

અલ્યા ભાનુ વાળુ કરવા ચાલ્ય !

એ આવ્યો ! ” કહી ભાનુરા કર ઉદાસ મને ખાવાને નીચ ઉતર્યો, શાન્તા પથારીઓ કરવા મેડે ચડી, અને ભાનુશ કર કત્યાન પહેરી જમવા બેઠો સાસુ સસરાની પથારીઓ કરી શાન્તા ભાનુશ કર અને તેની શોકય કાન્તાની પથારી કરવા સાડ ભાનુશ કરને મેડે ગઈ ! મેડામા જઈ બને જાણીની પથારી કરી. પથારી કર્યો પછી એક કોચ પર બેસી પોતાનું શયનબુવન શાન્તીથી નિહાળવા લાગી, આ વખતે તેને તેનો આગલો વખત ચ દ્રદર્શન હનીમુન વરની પ્રથમ મુલાકાતનો પ્રસંગ નજર તળે તરવા લાગ્યો, અગાઉ લોગવેલું સુખ યાદ આવતાંજ તેની આંખમાં ઝળઝળીયાં ભરાઈ આવ્યા. ભાનુશ કરના બીજવાર

લગ્ન થયા પછી શાન્તાને તેની સાસુએ સદા રે વાસ્તે ભાનુશ કરથી વિખુટી પાડી નીચે છેક પરસાળમા સુવાડતી હતી ભાનુશ કરની પથારી કરવા જતા રોજે શાન્તાને પોતાના શયનભુવનના દર્શન થતા હતા, દર્શન કરતી વખતે હમેશાં તેની આખમાથી ચોધારે આંસુ વહેતાં હતા. કાન્તા હમેશા સાસરે રાતે સાત વાગે પિયરથી જમીને આવતી અને સવારમા આઠ વાગે તરતજ પિયર ચાલી જતી હતી ન્યાતના શેઠીઆની દીકરી કાન્તા હતી, તેથી કાન્તાના સાસુ સસરા દબાઈ ચ પાઈને કાન્તાને કાંઈ કહી શકતાં નહિ, જો કે ભગવાનદાસ પણ ન્યાતના એક શેઠીઆ હતા પણ ઘસાઈ ગએલા રળી રોટલા ખાનારા શેઠીઆ હતા, તોપણ ક્રાધર વિલિયમ પુરૂષોત્તમરાય જેવા માતખર આગેવાન જ્ઞાતિના પટેલ નહોતા, તેથી કાન્તાને કંઈ પણ કહી શકતા નહોતા ગરીબ ધિયારી શાન્તા ઉપરજ સદાગી વાતે પૂરા હતા.

શાન્તા શાન્તીથી પોતાનું શયનભુવન જોવા લાગી અને ભાનુશ કરની છબીને પ્રેમથી નિહાળવા લાગી, કાંક મનમા આગલી વાત સાભળી આવવાથી તે પ્રેમના લવારે ચઢી પોતાના મન સાથે પ્રેમ ચર્ચો કરવા લાગી.

*

*

*

અમારો અખજાનો આધાર એક ભગ્યાર તમેરે,
તમારે આધાર અવનાગ ગાળીએ નાગ અમેરે-૦
હેતે તમારે હાથ અમાર ગીમ અમે રડનાર,
તમાગ માર્યા અમે મરનાગ તાર્યા તરનાગ અમેરે-૦
અમે અખજાની બુદ્ધિ પાની છે વ્હાલા વસનાર
સદાયે અમં દોપ કરનાગ ક્ષમા કરનાર તમેરે-૦ ”

મારા જીવનપ્રાણ જગતમા તમે એકલાજ મારા છે. મારે તમારોજ આધાર છે. મારા હૃદય શ્રુગાર તમારા પવિત્ર પ્રેમના આધારેજ મારો જીવનપ્રવાહ વહો રહ્યો છે. ંડાલા તમારું હૃદય હું સારી રીતે ઓળખું છું આપને તલમાત્ર પણ ફરીથી પરજીવાની મરજી નહોતી ફક્ત માતા પિતાને સતોષ આપવા સાફજ અને મારી હા થી જ આપ પરજ્યા છે. મારા પ્રભુ હું આપનો જરા પણ અવગુણ લેતી નથી મારા નસીબનો વાક છે. આપે મને લાડ લડાવવામા જરા પણ કમી રાખી નથી મારા નેત્રમણી આપના પ્રેમની હદ નથી. આ અટારીપર ચંદ્રપ્રભામાં ફરતા ફરતા મધ્યરાત્રે આપ જે કાવ્ય કાન્તા નાટકનું ઓઢ્યા હતા તે અત્યારે મને યાદ આત્રી આપના પ્રેમની પતિત આપે છે,

*

*

*

અધાઃ થયું પાનજી નલ વિપે નાગધુતિ નીતરી
વીણા તાલ મૃદગ ગગ તરીને ઢાને પંડ આ ઘડી,
ગત્રી આ ઝગુણાટ જેમ કચ્છી વગે ઉડી વનય છે,
નિદ્રાની મીઠી પાખમા જન યધા જ પે શાન્તી વિપે

બડાલી ચાલો હવે શયન કરીએ, વિલાસમા રાત ઘણી વીની ગઇ હવે ચાલો, આવા મધુરા શબ્દો મારા જીવનપ્રાણ અત્યારે મને યાદ આવે છે બડાલા જ્યારે આપ સુખાઈ જવાના હતા ત્યારે આગલી રાત્રે મે તમને તરતજ આવવાનું કહ્યું હતું તે કાવ્ય મને પણ અત્યારે કાન્તા નાટકનું યાદ આવે છે,

*

*

*

કિડાના ઉપભોગ યોગ્ય નલમા છે ચંદ્ર કાન્તી ખીલી,
ને આ શીતળ દીર્ઘ જામિની વળી એકાકિ ને કાળશી,

હો મન સમીર ગધ વિખરે ચોપાસ આકાશમા,
તે જન્યે નહીં વ્યર્થ પ્રાણ પ્રિયને મીઠા મધુ માસમા

આવું કહીને હું તરતજ મારા ઠંડાલાની કોટે બાઝી પડી
હતી અને પ્રેમથી ગઢગઢીન થઈ ગઈ હતી. આહા....તે વખતે
મારા હૃદયમણીએ મને ધીમે ધીમે વિખુટી કરતાં કહ્યું હતું કે,

*

*

*

પ્રીતી પાન ક્યુ ઘાળુ પ્રતિ દીને તેથી શુધા ના રહી,
પ્રીતી વારી તરંગ સર્વ દીવમા રે' છે મનાયે વહી,
તોયે આ કરે પાન હુ અધરમા ચાળુ મુઘા પ્રેમથી
કે હું પ્રાણ ગદે તુધા ન જરીએ જન્યે વ્યથા આવતી

ઠંડાલા જ્યારે બીજે દિવસે ટૂંક લઈ મુંઝાઈ જવાને શયન-
ભુવનમાંથી બહાર નીકળ્યા ત્યારે મારી આખમા ઝળઝળીઆ
તરી આવ્યા, તે વખતે તમે નીચેનું કાવ્ય બોલી મને
શાન્તી આપી હતી,

*

*

*

ને પ્રેમમા જુગ વહે પણ અપ દીએ,
હું પળે પળ બુખી નવલી વિશેષે
પ્રેમી સમીપથી જતા ચિત્ત ચીગાય,
તે માત્ર એક પળને પછી નર્ક થાય

આહા આવા અનુપમ સુખના મધુરા દિવસો જતા રહ્યા.
મારા મીઠા શયનભુવનથી મને મારા નસીબે વિખુટી કરી ગયા
વિજ્યાદશમીના તહેવારમા જ્યારે હું જંગલણ કરીને નિ દ્રાવણ
થઈ ગઈ હતી તે વખતે સૂર્યોદય થવાથી મારા હૃદય શ્રુગારે
મને નીચલું કાવ્ય બોલીને ધીમે ધીમે જાગૃત કરી હતી.

* * *

દળથી તમ હણુન્તો ચદ્રનુ તેજ હગ્તો,
કમળ કરી વિકાસી ભૂગને મુક્ત કરતો
અનિશય થઈ તાતો વિશ્વમા પ્રેરી પ્રાણુ,
નરપતિ સમ અબ્ધે જંત ચઢે ભવ્ય ભાણુ

આહા આવા મધુરા પ્રેમના ઉદ્દગાર હવે માફ કાળજી
ચીરી નાખે છે. આ શયનભુવન છોડી જતા મને મારી આગલી
રમત ગમત યાદ આવે છે રાત્રે પરસાળમા સૂતી વખતે મારા
મગજમા મારા વડાજાનો વાણીવિનોદ પ્રેમઉન્માદ કરી મૂકે છે.
આહા જ્યારે પિયરથી હું સાસરે આવવા નીકળતી હતી ત્યારે
મારી સાહેલીના વચનો પણ મને અત્યારે યાદ આવે છે,

* * *

લટંગળી ચાલ ચાલી ગસિયા રીઝાવજે
પ્રિતમને પ્રિતયા મનાવજે હો ગહેની-૦
પવન મદ મદ પ્રિત પખાર્યા નાખજે
ગસિયાને ગગયા ગમાડજે હો ગહેની-૦
સાલમને નેહ ભયા નયને આલાવજે
મધુર વચન ખાલીને લાભાવજે હો ગહેની-૦

આહા મે મારા રસીઆને ખૂબ રીઝાવ્યો પણ માન
કર્મે કરી હું વિબુટી થઈ મારા પરભવના પાપે કરી શોક્યની
રાણી ઉપર હું વીધાઈ ગઈ! વળી મારી જ્યાલક્ષ્મી તો નને
હે મેશા કહેતી હતી કે,

* * *

ભરી ભરી પ્રિતીની પ્યાલી પીજે ને પીગવજે,
લટકે ને ચટકે ગ્મીલી રસીયા ને રીઝાવજે-૦

૧ જીવનનો લ્હાવો લેજો, જીવનનો લ્હાવો લેજો,
 રસના ગંગા તંગમાં ઝુલજો ને ઝુલાવજો—૦
 ખની તમે ગુલ ગમીલીરે પીયુ ભુલ ભુલ ગમીલાને,
 જીવનના બદલે કે કે બદલો ને ઝુલાવજો—૦
 નવલ દુસુમ

અરેરે મારા જીવનનો લ્હાવો તો મને મળી ચૂક્યો ! હા ...
 આ શયનભુવન જોઈને મારું મન ઉથલપાથલ થઈ જાય છે.
 જગતમાં પવિત્ર પ્રેમીનેજ દુઃખ છે. અત્યારે મને પ્રેમઘેલી
 ઉમાદેવડીનું કાવ્ય યાદ આવે છે,

* * * *

નાની કાદને દીલ બહેની દબાયે દાખી
 ને દિલ તો છે કીડા જગત ઝાઝુ પાખી—૦
 કાદીની દયા મુ કાંઈ પાખીઆને
 ગમાડી પલકમાં પછી દે છે દાખી—૦
 કરી ભાગ દીલના થતા ચાલતા
 કાલ સાધવા દીલ દીડી કાદ લાખી—
 વાતી હાય જેને વીગત તેલ બાજે
 પુર આ સમે માસવુ દીલ આખી—૦

કરેરી

અરે પણ હું ભૂલુ છું. મારા જીવનપ્રાણ એવા નથી;
 વાકજ યધો મારા લાવિનો છે તેમણે મને મન વચન અને કર્મે
 કરીને કોઈ દિવસે પણ દુભવી નથી. અહા ચાલ હવે ઘણું
 વખત થયો, હું નીચે જાઉં નહીંતો સાસુ કોઈ ભરાઈ મારા પર
 ટૂંટી પડશે. હવે કાન્તાને પણ આવવાનો સમય થયો છે. હવે
 મારે જવું જ જોઈએ. આ પ્રેમની માયાનો હવે ત્યાગ કરી ભગ-

વત ભજન કરવું જ એમજો. ભગવત ભજન કરવા બહુ પશુ
મારું મન એક ઘડી પણ શાન્તીમાં રહેતું નથી; મને આગળનાં
લોગવેલાં સુખ યાદ આવ્યાંજ કરે છે. હું ઘણીએ મનને વારું
છું પણ મન સમજતું નથી. હા....અત્યારે પણ મને એક કાવ્ય
યાદ આવી જાય છે. જ્યારે હું સાસરેથી પિયર જતી હતી ત્યારે
મારી સાહેલી કમળા મારી રોજ મળક કરીને કહેતી હતી કે,

* * * *

ભાન ભૂયા છે રાજ મખડાની મલકે,
કામણગારી કીકીની દલકે દડીલા રાજ-૦
ઝાઝરને ઝણકે નેપુરને ગણકે,
નેખનીયાની ભુરકીના ભણકે દડીલા રાજ-૦
હાથની લટકે ચાલને ચટકે,
પાતળી કમરે કરે કટકે દડીલા રાજ-૦

નવલ કુચુમ

આહા મારા પિતાના વખતની સાહ્યબીમા મારી જે સ્થિતિ
હતી તે સ્થિતિ આ કાવ્ય મને અત્યારે સભાગી આપે છે, ચાલ
જીવ હવે સ સારી માયા મૂકી દઈ ભગવતની માયામાં લુપ્ત થા”
કહી રહતી આંખે શાન્તાએ પોતાના શયનભુવનમાંથી નીકળી
જેવો ખારણાની ખડાર પગ દીધો કે તરતજ ભાનુશ કર ઉપર
આવ્યો અને શાન્તાને ગળે હાથ મૂકી પ્રેમથી ધકેલી શયનભુવ-
નમાં લઈ ગયો;

“ઠાલી શાન્તા આમ ઘેલી થાય છે. ?

નાથ હવે મને જવા દો.

ભાગ ૨૪

‘ હવે મને જરાકો નહીં તો આ ગુસ્સે થશે ’

(પાન ૪૭)

જેઠાલી આમ રા રા કરવાથી આ કાયા ટકશે ?

કાયા ક્ષણભંગુર છે. માટીની માયા છે. જ્યારે ત્યારે પણ એકબાર પડશે ને પડશેજ

ઠંડાલી તારી રબથી પરણ્યો તેમા તને આટલુ બધુ ઓછું આવે છે ?

મારા નાથ મને કાંઈ પણ ઓછું આવતુ નથી. મને મારા કર્મેના તમાસા જોઈને રડવુ આવેછે. મારાં માતપિતાના સુખ સાલળી આવે છે !

ઠંડાલી આટલુ બધુ હૃદય પોચું ન રાખીએ.

હવે મને જવાબો નહીં તો બા ગુસ્સે થશે.

ઠંડાલી જવાય છે. એસો ” કહી બાથ મારી શાન્તાને લાનુએ પોતાના ઉછંગમાં સુવાડી અને વદનનાં આંસુ પોતાના હાથથી દહોવા લાગ્યો અને તેને ચુંબન ઉપર ચુંબન કરી પુષ્કળ દિલાસો આપ્યો.

“ શાન્તા આ શરીર મારી સેવામાં હવે ઘસાઈ ગયું. જો તું માફ જાહેતર ચ્હાતી હોય તો ચિંતા તજ દઈ શરીરનું રક્ષણ કર નહીંતો તારા પછી હું નથી તે ખાત્રીથી માનજે !

ખમા ખમા મારા નાથ ખમા તમને ! ઘણું જીવો ઠંડાલા તમે ઘણું જીવો ! તમે મને લાડ લડાવવામાં કાંઈ પણ ખાત્રી રાખી નથી. આ જે કાંઈ કુદરતનો ખેલ થયો તેમાં મારા લાવિનો દોષ છે. ” કહી શાન્તા એકદમ ઉછંગમાંથી નીકળી બેઠી થઈ લાનુ સામે હાથ જોડી ઉભી રહી !

“ શાન્તા હવે શાન્તી રાખી જે કાંઈ માથે પડે તે સહન

કરવું. સગાઇ એક ભવની છે ંડાલી મારા જેવા પાપીનાં પાને
પડી તુ દુઃખી થઈ !

નાથ હું તો તમારી ભવોભવની દાસી છું હું તો ભગવાન
પાસે જન્મોજન્મની આપની દાસી થવા સાડૂ પ્રાર્થના કર્યા કરું
હું ંડાલા આપના પ્રેમનો અને ગુણનો મારાથી કદાપિ કાળે
બદલો વળે તેમ નથી

ંડાલી મેં તને શુ સુખ આપ્યું છે કે જેથી તુ આટલો
બધો સંતોષ ખતાવે છે વલ્લભા તારી ખરી જીવાનીના વખતે
હું તારાથી વિખુટો પડું છું

નાથ આપ કોઈ પણ વાતે ઓછું લાવશો નહીં.

શાન્તા આ કસાઈના ઘરમા તને જરા પણ સુખ
મળતું નથી.

ંડાલા હું તો આપના હસતા વદનકમળની ખ્યાસી છું.
આપ જ્યારે મને હસીને બોલાવો છો ત્યારે હું તમામ મારાં
હું ખૂબી જાઉં છું. ંડાલા દિવસમા એકાદ વાર આ દાસીની
બખર લેજો

શાન્તા જગતનો વ્યવહાર ઉલટોજ છે સારાનો જગતમા
મરો છે કેમકે,

ૐ

ૐ

ૐ

અરે જગતમા જગ જો તારો જુદા વલેવાર છે
અરે નિગ્લય કરતા નહોતો સાગનો મહાર છે—
ગરીબ ગર કન્ટુરી મૃગો નિગ્જન વન વમનાર,
મરે કન્ટુરી કાગળે લાખ્યા બની શિકાર,
મુગુણકારી કન્ટુરી માંડે મૃગો શિરે છરી,

૧૧ વિના ભયે શ્વાન ભુટે ભસનારો-૦
 ગુલાબને ડોલર કળી અણખીલી ચડાય,
 માળા કાજ વિધાય ને અર્ક કાજ ઉકળાય,
 સુગંધ છે તેમા ભરી માટે તેને શિરે છરી,
 આવળ તણા ટુલ ન કોઈ જોનારો-૦
 કાતળી કાતળી ગેરડી હાથે હાથ કપાય,
 દાંતે દાંત ચવાય ને વાટે વાટે પીવાય,
 મુરસની છે માધુરી માટે તેને ગિરે છુરી,
 આવળીઆની આબુ ન કોઈ જોનારો-૦

નવલ કુસુમ

નાથ હશે હવે જે થયું તે ખરૂં, આપ જરા પણ જીવ
 ન બાળશો.

અલી શાન્તા ?

એ આવી બા ! ” કહી શાન્તા એકદમ શ્વાસ ભરી નીચે
 ગઈ, ભાનુશ કર શાન્તાના અજબ સ્નેહમા લીન થઈ ગયો અને
 વિચારમા પડી એક કોચ પર બેઠો, ઘડીઆળમા સાતના ટકોરા
 થયા કે તરતજ કાન્તા પિયરથી સાસરે આવી, શિવલક્ષ્મીએ
 કાન્તાને દૂધની તપેલી આપી મેડે મોકલી કાન્તા દૂધની તપેલી
 લઈ ભાનુશ કરના શયનભુવનમા દાખલ થઈ. ભાનુ કાન્તાને
 જોઈ એકદમ બેઠો થયો. કાન્તાએ તપેલી ટેબલ પર મૂકી, અને
 પોતે એક ચેર પર છાની માની બેઠી

“ આ દૂધ તું લાવી ? ”

હા

શાન્તા નીચે શું કરે છે ?

બાવા બેસે છે.

જા નીચે જઈ તેને ઉપર મોકલ ?
તમારે ગરજ હોય તો જાઓ નીચે, હું તો નહિ જાઉં !
અરે જા નીચે, હું કહું તે કર !

હું તો કાંઈ જતી નથી
ઠીક અગાસીમા જઈને શાન્તાને તો બોલાવ.
બોલાવો તમારે ગરજ હોય તો ?
મૂરખી બોલાવ્યે તારી આખર નહીં જાય ?

જાઓ બોલાવો ! ” ભાનુશ કર કાન્તાના વચન સાંભળી
વિભાસતો વિભાસતો દાદર આગળ ગયો ! !

“ એ બા નીચેથી ચમચો મોકલાવજે !

સારૂ જા અલી શાન્તા ઉપર ચમચો આપીઆવ. ” શાન્તા
ચમચો લઈ ઉપર આવી, ભાનુએ કળાટ ઉઘાડી ત્રણ રકાળી
અને ત્રણ ખ્યાલો કાઢ્યા અને દૂધને ત્રણ ભાગે વહેંચી નાખ્યું,

“ લે કાન્તા તારો ખ્યાલો લઈ લે !

મૂકો લઉં છું

લે શાન્તા આ તારો ! આ પડીકું પહેલું બાઈને પગી
દૂધ પીજે.

લાવો, કહી શાન્તાએ લીધો.

શાન્તા દૂધનો ખ્યાલો લઈ શયનભુવનમાથી બહાર ગઈ,
ખ્યાલો હાથમા લીધો ને પીવા મો આગળ ધર્યો કે તરતજ
તેના મુખમાથી ઉદ્ગાર નીકળી પડ્યા કે “ આતે પ્રેમનો ખ્યાલો
કે શાક્યનો ભાલો ? ”

પ્રકરણ ૩ જી.

પ્રીતિની વાનગી કે પ્રાણની રવાનગી ?

દોહરો.

ધ્રગધ્રગતા ધરણી વિષે જડ પ્રેમ અગાગ,
ચાતક સમ પ્રેમી પુરા કરે પારખી અહાર

સ સારમા અવતરતા ક્ષણે ક્ષણે જન્મ અને મર્ણુ રહેલા છે, રણુ સ ગ્રામમા ઉતરતા ડગલે ડગલે હાર અને જીત રહેલી છે, ધાર્મિક કાર્યનો આરભ કરતા વારે વારે પુન્ય અને પાપ રહેલા છે, સ્નેહી જનોમા વાસ કરતા પળે પળે સુખ અને દુઃખ રહેલા છે તેમ પ્રેમ પથમા પ્રવેશ કરતા ઘડીએ ઘડીએ આનંદ અને આસુ રહેલા છે

૭ વિડટ ગલીએ પ્રેમની પ્રેમી વિના નવ પથ જડ
અવાગ ગલીમા પેસતા ડોકર ખાતે ડટક નેડે
અવિચારી દોડે કારમા અધવચ અબુધ સમ આથડ
હગત થતને આપડા ખત્તા ખાતે પાછા પડ

માંછલા તિથેના પાણીમા ન્હાય છે સાપ સમીર ભક્ષણુ
કરીને રહે છે, ઘુવડ અખડ ઉભાગરો કરે છે,

કાસઠ કાશી સુધી જાય છે, તપોધન દેવળે દેવળે ફેરા મૂરિ છે,
આંધળા હમેશા દડા ધારણ કરે છે, રાસભ રાખમાજ આળોટયા
કરે છે, ખગલા એક ચિત્તેજ ધ્યાન ધર્યા કરે છે પણ ભાવ વિના
કેવળ કરણી કરેથી કાર્યના સંસ્કાર નીપજતા નથી કેમકે અગ્નિ
વિના ભસ્મમાં ઘી હોમે એળેજ જાય છે માટે ભાવ અને મન-
થીજ કાર્યની સિદ્ધિ થાય છે કેમકે જ્યાં નયન છે ત્યાં રસ્તો છે
અને મન છે ત્યાં પ્રેમ છે.

“ આતે સ્નેહનુ શોધન કે હૃદયનુ છેદન ?

* * * * *
‘ તેરી જીન્દગી પે મુનહસર હય જીન્દગી મેરી,
વગે ન યે જનન નીકલનેમે નહા જન દેરી ’

ગુલેઝનિશા

તારી જીહગીના આધારે માડું જીવન છે, નહીં તો આ
જીવ નીકળવામા કાઈ વાર નથી.

જીવનહાર.

* * * * *
‘ અખ જો દેખા તો યહ દેખા કે કયામત હય દાંડ
કલ્હર હય જુદમ હય બેદાદ હય આકત હય દાંડ

ગુલેઝનિશા

કુદન પ્રેમ પણ જુરી બસા છે.

* * * * *
‘ દર બદર બાક બસર ચાક ગરેબા કરંક,
જન લે લેતા હય વલે બે મિરાસામા કરંક ’

ઈસલામ સાહીત્ય

‘કામ કામ, ધૂળ મેળવતાં અને ફાટેલાં કપડાં કરીને પ્રેમ
જીવ લેઈ લેછે અને તે પણ એવી રીતે કે તદ્દન નાદાર સુફલેશ
કરીને પ્રાણ હરી લેછે.

હૃદયમણી.

* * *

‘ દીલ અપના દશક કે દરીયામે ડાલા,
શીર કાગજ હો ગદા અલ્લા હોત આલા ’
ગહેરનિયા

કુદન

* * *

‘ આશાને દગિયે મક્યુ હૃદય સમાગમ નાવ,
પાગ ઉનાઁ પ્રેમયા પ્રભુ સાધીને લાગ, ’

પ્રેમના આધનાર જો કે મનુષ્યો છે પણ પ્રેમને નભાવનાર
પ્રભુજ છે. પ્રેમીજનો ફક્ત આશાના દરિયામા હૃદય સમાગમ
નાવ મૂકીને વેગળા રહે છે તે નાવ કયા જાય છે અને કયા જશે
તે વિધીના હાથમા છે. પવિત્ર પ્રેમીઓએ એટલી ખાત્રી રાખવી
કે પ્રેમની કસોટી થઈ પ્રેમસક્તિ પ્રમાણે નાવ વહેલુ મોડું
કિરતાર પાર ઉતારેછેજ !

અતરના આધાર,

* * *

પગ નહી ઉડ કો તુમહારે પાસ જંત આ જાદુએ
જાદો જામે કય તલક ખુને જાગરકા ખાદુએ
ચશમ તર અઓર ફાગસીના કો કીસે દીખલાદુએ,
દીલ સમજના હય નહી કયો કર દસે સમજાદુએ.

જુદ જાઉં ગમ કે હાથોસે જે નીકમે દમ કરી,
 લએક અયસી જીદગી કે તુમ કરી અઝોર દમ કરી. '
 મહેરનિશા

કુદન,

*

*

*

‘ જુલજુલકા જીદગી ગુલે ગુલઝાર દેખના,
 અઝોર મેરી જીદગી તેરા દીદાર દેખના ’
 મહેરનિશા

હૃદય શ્રુ ગાર, પ્રેમીઓનાં હૃદય વચ્ચે દોરગી દુનિયા
 રહેલી છે, એટલે મનની મનમાં અને તનની તનમાં સમાઈ જાય
 છે જેટલું ખતાવાય તેટલું ખતાવાતુ નથી, સમજવાય તેટલુ
 સમજવાતું નથી અને કહેવાય તેટલુ કહેવાતુ નથી કેમકે

*

*

*

જંતન દરીયા ધુધવે મન દગાવગ દુર,
 અગનબ્યા બિન અનુભવી જાણે ન નીરનુ નુર

કુદન હૃદયની ભાવના દુનિયા શું જાણે ? વસ્તુની ખૂબીને
 વ્યાકરણી શી રીતે પીછાને ? કેમકે,

*

*

*

ગુ જાણે વ્યાકરણી વસ્તુને શુ જાણે વ્યાકરણી '
 મુખ પર્યત ભર્યુ ધૃત તદ્દપી ચાદ ન જાણે અગણી-૦
 નુદર રીતે શાક વધાયુ ભોગ ન પામે ભગણી
 અતરમાહે અમિ વમે પણ આનદ પામે ન અગણી-૦
 નીજ નાભીમા કમ્તુરી પણ ભ્રષ્ટ્ર ન પામે ભગણી,
 દયો કહે ધન દાટયુ ધણુ પણ ધનવત કલાવે ન ધરણી-૦ '
 ૦

‘ સોભાગ્યમંથી ખરી વાત છે કે,

*

*

*

‘ જે કોઇ પ્રેમી અશ અવતરે પ્રેમરસ તેના ઉરમા ઠરે
સિંહણ કેરૂં દૂધ હોય તે સિંહણ સુતને ઝરે;
કનકપાત્ર પાખ સહુ ધાતુ કોડીને નીસરે-૦
સાકરખારનું સાકર જીવન ખગ્ના પ્રાણજ હરે
ખારા સિંધુનું માછલુનું ન્યમ મીઠા જળમા મરે-૦
સોમવક્ષી ગસપાન શુદ્ધ જે આઘણ હોય તે કરે,
વગળવંશીને વમન કરાવે વેદવાણી ઉચરે-૦
ઉત્તમ વસ્તુ અધિકાર વીના મળે તદપી અર્થ નવ સરે
મત્સ્ય ભોગી અગલો મુક્તાકળ દેખી ચરુ ના ભરે-૦
એમ કોટી સાધને પ્રેમ વીણુ પુરૂષોત્તમ પુઠું ન ફરે
દયા પ્રિતમ શ્રી ગોવર્ધનધર પ્રેમ ભક્તિએ વરે-૦

કુદન પ્રેમનો માર બને પક્ષને બરાબર પડે છે કેમકે,

*

*

*

લિતગમા ભડકા બળે જગ દેખે નહી ઝાળ,
વલખા માટે પ્રેમીઓ ભરી કારમી કાળ

જીવનહાર,

*

*

*

‘ રવશન હો તુમપે સુરતે દરદો બલાએ દીલ,
અક્ષાલ કરે કીસીપે તુમારાબી આયે દીલ
આખોકા થા કસુર નથી કુછ ખતાએ દીલ,
ખુદ ગેસુએ સનમ હુએ જઝીરે પાયે દીલ ’

એરનિશા

કુંદન પ્રેમની ખૂબી ખલકમાં બુદ્ધ સ્વરૂપથીજ દેખાય છે
અને ભિતરમાં પણ ભિન્ન રૂપથીજ દૃષ્ટિગોચર થાય છે
નાથ, પ્રીતિ અજબ ચીજ છે. તેનો નભાવ કરવામાજ
પ્રેમીની ચતુરાઈ અને જીવનની સફાઈ રહેલી છે કેમકે,

* * * *
વિરહી વિરહે બળી મરે, દુનિયા કંઠે ન પ્રમાણ,
ખવાય પ્રેમી ખોળીમાં પરવશ પડીને પ્રાણ ' ,

કુંદન પ્રીતિની પીડા એકલુ હૃદય બાળે છે કેમકે

* * * *
' મુગાને સ્વપ્ન થયુ મનમા રહી મુઝાય,
પ્રીતિનુ તો પારખુ જીભે કંથુ ન જાય ' ,

સત્ય છે કેમકે,

* * * *
ઝેર સગળુ ઝેર પામે ઝેર તે અમૃત ખડ,
જેવુ જેશુ મન લાગ્યુ પ્રાણ ગમે ન કરે પર,
પ્રીત ફેરી રીત જગમા શીખવી નવ આવડે,
સદા તો સાચી નભે સમે જૂડી તે દીડી પડે ' ,

દયાગમ ગણ

કુંદન પ્રીતિનો પથજ અજબ છે કેમકે,

* * * *
પ્રથમ કરીને પ્રીત જળ પાખી દાદર જીવે,
મરજની એલ ન રીત પ્રાણ તજે પાણી વિના
મહાસુખસમ -વિ

હૃદયમણી ત્યારે પ્રીતિ તે શાની બનેલી હશે ?

પ્રીતિ નિશ્વાસ અને અશ્રુધારાની બનેલી છે
 ના ના પ્રીતિ તો વિશ્વાસ અને સેવાની બનેલી છે
 હું ધારૂ છું કે કંઈપના અને મનોવૃત્તિની બનેલી છે
 મારા સમજવામા તો એમ આવે છે કે પ્રીતિ ઇચ્છાએ
 અને પૂજાની બનેલી છે.

કદાચ કર્તવ્ય અને અનુસરણની બનેલી હશે.
 મારા અનુભવ પ્રમાણે નમ્રતા અને ધીરજની બનેલી છે
 મારી કંઈપનામા તો એમ આવે છે કે પ્રીતિ અધીરાઈ
 અને વિશુદ્ધિની બનેલી છે

ના ના પ્રીતિ તો કસોટી અને ઉમળકાની બનેલી છે કેમકે

*

*

*

અવનીમા છં અળગીરે વાત એક પ્રેમનળી,
 કાંઈ અનુભવી જાણેરે કહેતા તો ન આવે બની,
 પ્રસુતાની પીડારે વડા તે શુ જાણે,
 જાણ્યુ કેમ આવેરે માણ્યાને પરમાણે,
 મુગે સાકરે ખાધીરે ગુજાને સ્વપ્ન થયુ,
 સરવે મન જાણેરે ખીજાને ન જાય કહ્યુ
 ધાયલના દુ ખનરે કાયર તે શુ પ્રીછે,
 અજ્ઞાની કહે નહીરે નિતી ગતિ શી છે
 તેમ સરવે નામેરે જ્યાં પ્રેમ તે વ્યાપે,
 નીદ્રા જેને આવેરે તે ઉત્તર ક્યમ આપે,
 જેનુ ચિત્ત જ્યાં ચાટયુરે તેને તેથી સુખ થાયે,
 જો છં જ્યાં અગ્નિમારે ચંકાર લાવે આપે,

રીત પ્રીતની એવીરે તેનું સુખ તે જાણે,
 અનુભવથી અજ્ઞાનયુરે એના અવગુણ આણે,
 તેહ સુખથી ન વાઘેરે દેખી દુખ નવ ધટે,
 જેમ વૃક્ષને વળગીરે વેલી તો ફરી ના લટે
 પ્રીત બાઝે તો મહેજે છુટે ન પધી છાડી
 મચ્છને દુખ દેછેર ગળ્યા પધી અકાડી,
 માચી પ્રીત તે પ્રાણ લેરે સાધાગળ થાય પરી
 દાદુ જળ વળ જીવેરે માછલડા તો જાય મરી,
 મોટી મનની મોહનીરે ખીજી પ્રીતથી ન મળે,
 જુએા જડ પળ લોહુરે ચમકને દેખી ચળે
 ઝીપ રહે સાગરમારે ઇચ્છા આતિ બિન્દુતણી
 જુએા દષ્ટિ ચંકારનીરે અચળ રહેછે ઇન્દુ ભણી,
 કનન શુદ્ધ બુદ્ધ સામ્રથે પ્રેમીજનમા ન ટર
 મધુકર વાસ કારેરે કમળ બેઠી નવ શંકે
 મૃગ મહજે મરેછેરે પલાયણ અભ્યાસી
 ગગ અનુગ પાસેરે બાધ્ય ન શંકે નાસી
 દષ્ટિ પ્રીતિની માટે પતંગ દ્વિપકમા બળે
 જાય પ્રાણ પોતાનો તોયે એહીને મળે,
 ગે આત્રક તગ્યુરે સદા બાગ માસ લગી
 પીએ આતિનુ વારીરે અવગ પગે ન ડગી
 વિપના વ્યસનીનેરે સાકર પળુ સુખ ના કરે,
 પય પાણીથી ઉત્તમરે મીન તેમા નાખ મરે
 જેનું મન જે શુ માન્યુરે તેને સુખ તેથી મળે
 તે વિના તેથી સાફરે નાવે તેની આખ તળે
 એ વૈરાટના લોચનરે ઇદુ તરણી બેદ કશો,

કંજ કરમાય ચંદ્રેરે કૂલે રવિ મેહ વરચો,
કટે વળગી ના છુટે એ પ્રેમ તાળી કાંસી,
કાચી હોય તે તૂટેરે, સુણી જગની ફાંસી
હ્યારામ કાચ.

કુદન તમે જે ઉદ્ધાર કહ્યા તે તમામ વાસ્તવિક છે, પણ પ્રેમની વાડીમાં પ્રવેશ કરતા મનને વધારે વિમળ અને સહનશીલ કરવું જોઈએ, નહીંતો વાડીકામાં મનકુ ભૂલ પડી ભ્રમણામાં ભટક્યાં કરે છે, તેનો કેમે કરીને છુટકો થતો નથી. પ્રેમ સાહિત્યમાં પ્રેમની વાડીનું ધણુ સારું વર્ણન કરેલું છે, જુઓ,

*

*

*

‘ વિકાસી પ્રેમની વાડી સુભાસિન ભાવયાં ઘાડી,
મીઠા મોહ મનની ઝાડી ઝુટી છે ત્યાં જંગી જંગલ
ગુલાબો મનની લાલી લચકતી ફિલની ડાળી
બોલે બુલબુલ લલકારી ચતુરાઈ શી ચણી જોળે
વિલાસી વાડીકા પાસે અને બહુ મમ્મ મુવામે
તમા નહો તમે તે આગે થજે મન પાવકુ જોળે
નયનથી ન્યાળતા અદર બગીચાં એમ એકદમ
સુખોના શેરડા શંકર પટે છે પ્રેમથી જોળે

જીવનભણી પ્રીતિ જગતમાં ઘણીજ મોઢી અને હર્લેલ્ય છે

કુદન મનુષ્યો પ્રેમનો મેવો ખાવા લલચાય છે પણ પ્રેમનો
મેવો ઘણોજ મોઢો છે કેમકે,

*

*

*

‘ મહા મોઢો મળે છે પ્રેમનો મેવો કહું સાચુ,
શુધા ટાળે હમેશાની ઉત્તમ એવો કહું સાચુ-૦

નથીએ પ્રેમની વ્હાલી દુકાનો ક્યાઈ દેખાતી, '
 નિલાળે દીવ્ય દૃષ્ટિથી ઘણા દેવો કહું સાચુ-૦
 હરાવે છે ઘણાની હામ છે ના દામનુ ત્યા કામ,
 સમજશો મા સુખેથી એ લઈ લેવો કહું સાચુ-૦
 વગર વીતે ચલાવે છ વડો વ્યાપાર વ્યાપારી,
 અધિકારી ગણી આપે ગમે તેવો કહું સાચુ-૦
 ઇન્નગે એક પાસે છે અખીલ અત્મારમા એનો,
 સદા નથુરામ એ ધનશામને મેવો કહું સાચુ-૦

પ્રભુની કૃપા વગર પ્રેમ ક્ષણતોજ નથી એ તમારૂં કહેવું
 નીતિશાસ્ત્રને અનુસરતુ છે.

કુદન જો તેમ ન હોત તો પૃથ્વીમા પ્રેમના પોમલાઓનો
 પારજ ન રહેત. હમેશા સ્પૃહા અને સ્વાર્થ વગરની પવિત્ર
 પ્રીતિજ પરમાત્માનો કૃપાને પ્રાપ્ત કરી શકે છે, બાકી ખલકમા
 પ્રેમ પથના ઘણા પાન્થો ભટકતા ફરે છે,

* * *

યત્ર પ્રેમી વિવિધ ગ્રન્થો વિનોદ કેડ વાચે છે,
 યત્ર પ્રેમી પ્રભુ પામે ઉમંગે કેડ વાચે છે,
 લઈ પાના પુરાણોના વિલોકિ પ્રેમની વાતો,
 યત્ર પ્રેમી વડા વડેમી નિગત કેડ નાચે છે,
 ગહે છે પ્રેમ રામામા કહે છે એમ કામ તો,
 મુણી એ વાત શોખીલા ગ્દોમા કેડ ગચે છે,
 ગહે ગમણિયતામા પ્રેમ મર્ષજન એમ માને છે,
 મનોહર મર્તી જંદાને મનોમા કેડ જાચે છે,
 નથી પથે પડ્યા પ્રેમ સુલભ પાપાણુની પેડે,
 નકી જંતયુ નથુરામે અનળની કેડ આચે છે.

‘હું તો મૂર્ખ છું. આપનો અનુભવ એજ સત્ય છે.

જ્યાસુધી સ્ત્રીઓ મૂર્ખ રહે છે, ત્યાંસુધી પુરૂષો કોઈ કાળે પણ વિબુધ થશે નહીં.

આર્યસ સારમા અખળાનો અવતારજ અલેખે ગણવામા આવે છે જીવતીનું જીવનજ મિથ્યા છે હા જ્યાસુધી આર્ય-સ સારમા સ્ત્રીના અવતારને મિથ્યા ગણવામા આવે છે ત્યાસુધી આર્યસ સારજ મિથ્યા રહેવાનો છે અને આર્યોનું સુખ પણ મિથ્યાજ નજીવું રહેવાનું છે.

સ સાર વ્યવહારમા સ્ત્રી એક નજીવી ચીજ છે અને તેની દરકાર પણ નજીવી છે

કુદન Until he finds a wife a man is only half of a whole. A wife is the half of a man, a wife is his most excellent friend, a wife is the oundation of the three objects of life i.e, virtue, pleasure and wealth, a wife is the foundation for him who seeks to be redeemed from this world જ્યાસુધી સ્ત્રીને નજીવી માનવામા આવે છે અને તેમની દરકાર પણ નજીવી રાખવામા આવે છે ત્યાસુધી પુરૂષો પણ નજીવા છે. કેમકે Where women are honoured, there the Gods are pleased, but where they are not honoured, no sacred rite yields rewards

વડાલા નરકનું દ્વારજ નારી છે.

કુદન, It is not the house itself which is

called a house, the house wife is declared to be the house નારીને નરકનું દ્વારજ કહેનારા નરકના અધિકારી છે

પ્રેમદાની બુદ્ધિ પાનીએ !

જો એમ હોત તો પ્રેમદાની કુખે રામચંદ્ર જેવા અવતાર થાત નહીં. પ્રહલ્લાદ, ધ્રુવ, અબરીષ, પ્રતાપ, શીવાજી, લક્ષ્મણ, કૃષ્ણ, સિંભ, ગર્જુન, વેદવ્યાસ નારાયણ. પ્રેમાનંદ, હયાસમ, કાળિદાસ, ન્યુટન, નેપોલીયન, લ્યુથર, સ્પેન્સર, બેકન અને એડીસન જેવા રત્ન પુત્રોને જન્મ આપનારી જગતમા બુવતી-ઓજ છે.

તમે એકલા સ્ત્રી જાતની કીમત સમજો છો પણ જગત જાણતું નથી.

જ્યાસુધી જગત જાણતું નથી ત્યાસુધી જગતમા કલેશ ને કકાસ છે.

જગત તો કલેશ ને કકાસનું મૂળજ કામનીને કહે છે.

કુદન, A wife is said to be her husband's greatest riches, the partner of his journey through the world when he has no comrade; and wherever he is overcome by sickness or fallen into trouble, there is no remedy equal to a wife. There is no relative like a wife, no refuge like a wife. There is no helper like a wife in accumulating righteousness.

કામની એટલે કકાસનું મૂળ.

Wife is real life.

દોરા એ દુઃખનું મૂળ.

ના ના કામની એ કલ્યાણનું મૂળ.

અરે પુરૂષોને તો સ્ત્રીઓ એ દુઃખનાં ઝાડ છે.

ના ના સ્ત્રીઓ એ પરમાત્માની કુદરતના સુગંધોદાર પુષ્પો છે.

અબળા એ સ સારમા અ ગારના ઉનાળા છે

અરે ઉનાળાના શીતળ વિસામાજ શ્યામા છે, કેમકે

*	*	*
સસાર	ઉનાળે	શિતળ
વિસામા	શામા,	
મૈ તાપ	પ્રગ્નળે	શાન્તી
દવામા	વામા-૯	
જેડ	વિના	જન
ખાડજ	ભાગે,	
પુષ્પ	સુગંધી	પ્રભુ
પામેજ	રાખ	
દાળ	સંગેવરમા	જળ
નામ,		
નાદ	મુકે	કોણુ
આખાની	શાખ	
બળકારા	ભૂલી	ભવ
ઉધામા	ધામા,	
લાવી	મુકયો	છે સાર
ધગમાળી	રામા	રામા-૧

આદેલી

પુરૂષોને ઝેર સમાનજ સ્ત્રી છે.

પુરૂષોની જી હગીની મોઠાશ સ્ત્રીઓ છે. જગતમા જે કાંઈ મધુર મધુર લાગે છે તે મધુરતાની માધુરીની મૂર્તિજ મધુરી માનનીઓ છે કેમકે,

*	*	*
વિશ્વધામ	મધુર	મધુર,
જ્ઞાલાનો	વિગમ	મધુર
જીવનનો	આરામ	મધુર-તારી
છે		

ધમ અર્થ કામ મધુર
 પામવાનુ હામ મધુર-નારી છે
 સુખ વિલાસ આનંદવાસ,
 રસવિકાસ મધુર મધુર-નારી છે નવલ કુસુમ

જો તમારા કહ્યા પ્રમાણે જગતમા સ્ત્રીઓનો સત્કાર થતો હોત તો આર્યસ સાર આટલો નિર્ભય પ્રીતિ વિહિન હોત નહીં.

કુદન આ દેશમા સ્ત્રીની સાચી કીમત સમજવા વાસ્તે થોડાક જમાનાની જરૂર છે. જ્યાસુધી આર્યો એમ નથી ધારતા કે સ્ત્રીઓ એ પુરૂષોનુ પુરૂષાર્થ વધારવા સાડ પ્રત્યક્ષ જાડુ છે, સ્ત્રીઓ એ જગતના પ્રવાહને આગળ વધારનારી દિવ્ય શક્તિ છે, અને પરાક્રમી સત્તાનો ઉત્પન્ન કરનારી એક રતનની ખાણ છે, ત્યાસુધી આર્યપ્રજા કદી પણ દેશાભિમાની, પરમાર્થી, સત્યવાદી, પ્રેમી અને ભક્તિવાન નીવડી શકશે નહીં. ભવિષ્યની પ્રજાના સુખનો દોરી સ્ત્રીઓનાજ હાથમા રહેલી છે. સુઠરતા મુઠરીના વદન કમળમા છે, દયા દારાના કર કમળમા છે, આમન્યા અળખાની આખમા છે, કોકીલનુ મધુર ગાન અને યુગ્મયુગ્મ તાન બાળાના કંઠમા છે, સ્વર્ગનુ સુધા સ્ત્રીઓની જીભમા છે, સ્વર્ગ સ્ત્રીઓના પ્રેમમા છે અને મોક્ષ માનનીના હૃદયમા છે

અહા તમારા કહેવા પ્રમાણે જો સ્ત્રીજાતને આ દેશમા સમજવામાં આવતી હોત તો આર્યપ્રજાની દશા અત્યારે કાક જુદીજ હોત આર્યપ્રજા કાક નવાજ રગમા મોજો મારતી હોત અને આર્યવ્રતની કિર્તી દીગદીગાન્તરે ફિપાવતી હોત.

કુન્દન જ્યાંસુધી જે દેશમાં Where the husband is pleased with his wife and the wife with her husband, happiness will assuredly be lasting. If a wife is radiant with beauty, the whole house is bright: but if she is destitute of beauty, all will appear dismal. દયાની દેવી, જગતની મિઠાશ, આનંદનો અવતાર, ખૂબીનો ભંડાર, સુદરતાનો નમુનો, સ્નેહનો સાગર, પુરૂષાર્થની કુંચી, ધૃતિરની ખૂબી અને મોક્ષની મહાશક્તિ મહાલક્ષ્મી, સ્ત્રીઓને હલકી ગણવામાં આવે છે ત્યાંસુધી દેશની પ્રજા અને દેશનું દેવત સર્વદા હલકું રહેવાનું છે, કેમકે,

‘કાન્તા રેષ્વપિ વિશ્રામો જનસ્ય મૃદિણી મતા ।

યઃ સદારઃ સ વિશ્વાસ્યસ્તસ્યદારાઃ પરાગતિઃ ॥’

વગડામાં પણ મનુષ્યને પત્ની વિશ્રામસ્થાન થાય છે, જેની ભાર્યો છે તેનો સર્વ વિશ્વાસ કરે છે એ વાસ્તે મનુષ્યની ભાર્યો પરમ ગતિ છે.

જીવનહાર જ્યારે તમારા કહેવા પ્રમાણે પુરૂષો સ્ત્રીઓની ક્રીમત જાણે ત્યારે સ્ત્રીઓ પણ પોતાનું કામ પોતે જાણી શકે. જે દેશમાં સ્ત્રીઓને તમારા કહેવા પ્રમાણે સુખી રાખવામાં આવે ત્યારે સ્ત્રીઓ પણ જગતમાં સૌન્દર્ય ફેલાવવું, પુરૂષોમાં અમૃત રેડવું, આજકોને નવું જીવન આપવું, અને પરમાર્થ તથા દેશ-ભક્તિ શીખવવી એ સ્ત્રીઓની ઉત્તમ ફરજ છે; એમ સમજી ભવિષ્યની પ્રજાને ઉન્નતિના શિખર ઉપર મૂકી એવી ઉન્નત પરાક્રમી ઉત્તમ ખનાવે કે દુનિયા હેરાત પામી જાય.

શ્રીઓને અતિથિ સમજવી, મિત્ર સમજવી, શરણુમાત્ર સમજવી અને નિરંતર તેમને પ્રસન્ન રાખી સુખી કરવી એ અમારા પુરૂષોનું કામ છે.

ત્યારે પુરૂષોને રસ ભરેલા રાખવા, પુરૂષાર્થમાં રાખવા, આનંદમાં રાખવા અને સર્વદા દેશભક્તિમાં તટ્વીન રાખવા એ અમારું શ્રીઓનું કામ છે.

જગતના તમામ વૈભવ સુખ આનંદ અને શાન્તી આપી સર્વદા તમને સુખી રાખવામાજ અમે અમારૂં પુરૂષાર્થ સમજીએ છીએ.

ત્યારે અમારા હૃદયની પવિત્ર ભાવનાઓના સંસ્કાર બળે કરી અને અમારા અડગ ઉત્તમ પ્રેમના આચારે કરી સ્વર્ગને આ સારમાં ખેંચી લાવી, તમને ધર્મ અર્થ મોક્ષ અને કામ એ ચારે પદાર્થોની પ્રાપ્તિ ગૃહસ્થાશ્રમમાં કરાવવામાં અમે અમારૂં શ્રીપણું સમજીએ છીએ.

ત્યારે તેટલા વાસ્તે શ્રીને શાન્તીસુધાની સરિતા કહેવામાં આવે છે જુઓ,

* * *

રઘુણી સુફરી શાન્તી મુધાની સરિતા
સતાપ શરીરના સમાવ શાણી લલિતા,
સસાર તિમીરમાં મુખડર સુદર સવિતા,
વ્યાધી રજનીમાં દુઃખલર શશિ મુખપાતા—૦
જગલમાં મગલ કરતી, સકટમાં શાન્તી ધરતી,
મધુર વચનની વીણા વગાડી વાલમ વ્યાધી હરિતા—૦

શામ સદનમાં સ્વર્ગ ખનાવે,

ધર્મ ને મોક્ષનો પંથ પળાવે,

ગૃહસ્થાશ્રમના સુખ રેલાવે,

ન્યામી સાથે વસી વેડતી સુખ દુઃખ ધરીને સમતા

સારસ પત્તિ સમ સંસારે ધરે પતિ પર મમન - ૦

પ્રિયતમ આપણા પવિત્ર પ્રેમતરંગને દોરગી દુનિયા
કેવો ગણશે ?

તેની દરકાર આપણે શુ કામ રાખવી જોઈએ ?

જગતને જીતાશે ?

જગત કોઈથી જીતાયુ છે ?

ના.

ત્યારે આપણે શુ કરવું ?

આપણા પવિત્ર પ્રેમમાં મસ્ત રહેવું. ટેકવું પાલન કરવું
અને પ્રભુનું ધ્યાન ધરવું.

નાથ હવે મારી શી વહે ?

ઇશ્વરનું ધ્યાન ધરો. પ્રભુને દાદ કરો.

આપ તો હવે મને રજગતી મૂકી ચાલતા થાઓ છો.

તમે સર્વ વાતે સુખી છો. રજગતો હુ છુ.

મનના મણી મારા અપરાધની ક્ષમા કરો તમારા પ્રેમની
મે કાંઈપણ કીંમત કરી નહીં.

જીવનપ્રભા, તારો અપરાધ છેજ નહીં. અપરાધ ભાવીનો
છે. દોષ વિધીનો છે.

હૃદયમણી મારા જેવી અલાગણીના સમાસને વાસ્તે આપનું
હૃદય આટલું બધું વિશાળ છે તેની મને ખબરજ નહોતી.

જીવનલતા, તારા જેવી પૈસાદારની તૃષ્ણા શી રીતે પુરી
પડશે ?

મારી તૃષ્ણાને તૃપ્ત કરનાર કૃષ્ણપ્રભુ હું ફક્ત આપના
પ્રેમનીજ ખ્યાસી છું મને દુનિયાનો વૈભવ અપ્રિય થઈ પડ્યો
છે. આ ત્રિશ્વમા મારે ઠરવાનું કામ આ હૃદય સિવાય રહ્યું નથી.

કુદન તારા પિતાજીની સાહ્યળી આગળ મારી આ ઝુંપડી
નકામી છે મારો મોહ મિથ્યા છે.

જીવનહાર સીતાને વનમાં વિચરતા જનકરાજાનો વૈભવ
શા કામમા આવ્યો હતો ? દમયતીને વનમા અર્ધું વસ્ત્ર પહેરીને
રખડતા ભિમકરાજાની સાહ્યળી શા ઉપયોગમા આવી હતી ?
સત્યવાનની સાથે વનમા રહેતા સાવિત્રીને અશ્વપતિની પહેરા
મણી શા ઉપયોગમા આવી હતી ? વિરાટરાજાને ત્યાં બરદાસ
ઉઠાવતા દ્રૌપદીને ધ્રુવદરાજાની મિલકત શા કામમા આવી હતી ?
પિયરની કરોડો રૂપિયાની સાહ્યળીથી જોનું તલમાત્ર પણ
હું ખ કમી થતું નથી, પણ સાસરાની ઝુંપડીની ભલી ભીખથી
તેનું જીવન સુખમય થાય છે

મારા જવા પામરના પાને પડી તું શું સુખ પામીશ ?

હૃદયમણી બાહુક બનીને ઘર ઘર ભટકતા નળરાજામા
દમયતીએ જે સુખ માણ્યું હતું તે હું પામીશ. મસાણીઆ
બનીને શબ સંસ્કારથી જીવન ચલાવતા હરિશ્ચંદ્રમા તારાએ
જે સુખ દીડું હતું તે હું ભોગવીશ. વગડામા અત્રીઋષીની

સેવા કરતા અનુસુયાએ જે સુખ જોયું હતું તે હું માણીશ. મારા પ્રભુ હવે હું અષ્ટાગે તમારી છું. આ લવમાં હવે બીજા કોઈની થવાની નથી.

કુ દન બોલતા બોલતાં વિચાર કરો. સાપ્રત સમયના આર્ય ઘરસ સારનો પ્રકાર હમણા જુદો છે. એક લવમા બે લવ થવાનો વખત તમારે ન આવે તેની ખાસ સલાહ રાખો.

હું તમારી તેમા તલમાત્ર પણ સ દેહ નહીંજ.

તમે તમારા છો ?

હા.

ના નથીજ

ત્યારે કોની ?

તમારા પિતાના ?

જગતમા મનનુ ધણી કોઈ છેજ નહીં. મનનુ મનથીજ તાબે કરાય છે. તેને તાબે કરવાના વાસ્તે બહુક તોપ કટારી અને તલવાર નકામાજ થઈ પડે છે, કેમકે

✽

✽

✽

બેડી બધન પતિ દલને ગળી તનકુ તાબે કરાતુ
મનનુ ધણી નથી માનવી જગમા મનકુ મનથી મરાતુ
વાયુથી છ વેગ વિશેષ ચચળ ચપળાથી છ એહ,
દેહ કપી ગ્ન્ય ગ્થ આ જમરો અશ્વ દંદ્રીઓ જાણો
સારથી મનને આધિન હન છ પળે દેરાય પ્રમાણો,
નથી અન્યથી ગેકાતુ મિથ્યા માનવી મલકાતુ

કુંદન એ બધું ખરૂં પણ રૂઢીના અને રસમના બંધનથી મૂકત થવું એ ઘણું જ દુર્લભ છે.

એ બધું ખરૂં પણ હું તો તમારીજ !

આ માનવામાં તમારૂં મન ઘણું સાહસ કરે છે
કારણ ?

કારણમાં કુમુદસુદરીનું જીવન તમે વાંચ્યું છે ? સરસ્વતી-
ચ દ્રની નવલ કથા તમારી ધ્યાન બહાર નહીંજ હોય ?

કુમુદ એટલી ઘેઘે કે તેનો બેભવ થવાનો વખત આવ્યો ?
હા ...પણ તેમા તો બધો વાંક સરસ્વતીચ દ્રનોજ છે

વાક કુમુદનો નથી ને ચ દ્રનોએ નથી પણ વાંક આપણા
આર્ય ધરસ સારનો છે.

ગમે તેમ થાય અને ગમે તેમ હો પણ હું તો તમારીજ !

‘તમારીજ’ કહેવામા કુમુદના જેવું અઘેઘે જીવન
ન થાય તેની સભાળ રાખજો

હું કુમુદ જેવી કાંઈ ગાડી નથી.

તમે ઉછરતાં છો.

એટલે ?

તમને અવસ્થા અનુભવ અને રૂઢી રસમનું જેવું જોઈએ
તેવું પિછાન નથી.

મારે પિછાનનું કાંઈ કામ નથી મારેતો હું જે કાંઈ કહું
તેમા તમે !

‘તમે તમે’ કહેનાર ઘણી બાબતો આપણા આર્યસ સાર
વ્યવહારમાં બેભવ થયાના દાખલા બન્યા છે અને બને જાય છે !

‘પણ મારા વાસ્તે એમ નહીંજ થાય !

ઇન્ધર ના કરે પણ હાલનો જમાનો અજબ છે.

એ ભવનો ગજબ કદી પણ મારા વાસ્તે નહીં થાય એવું
મારૂં મન સાક્ષી પુરે છે.

‘નહીં થાય નહીં થાય’ એવું માનનારી નિર્દોષ બાળાઓને
જીવન ત્યાગ કરવાનો વખત આવી પહોંચ્યો છે; માટે સહનશીલ
અને ધીરા થાઓ. કોઇપણ કાર્ય કરતાં સાહસ ન કરો.

ત્યારે તમે મને કુમુદનો માફક અધવચ રચનાવી કઠોર
ચંદ્રની પેઠે ચાલતા થશો ? તમે મારા નહીં થાઓ ?

એ વાત તમારા વડીલના હાથમા છે.

ત્યારે તમે છુટી પડો છો ?

મારા મનની ભાવના તમારા વાસ્તે તમારા વડીલની
સમતિ વગર શા કામમાં આવશે ?

મારી માતાએ તમને મારા ગણ્યા, મારા મામાએ તમને
મારા ગણ્યા છે અને મારા શુભેચ્છકોએ તમને મારા ગણ્યા છે
તો હું શા માટે ન ગણું ?

ગણવાનો પાઠ તમારા પિતા પાસેથી લણો !

કુદનની લાલચમાં તે પાઠ મને લણાવતાં નથી.

તો તે કુદન મને ઝ્યાંથી મળશે ?

હીરો કુદનમાંજ જડાશે, વિજળી વાદળમાંજ સમાશે અને
નાગરવેલ ચંપેજ વીંટાશે.

એ બધું મનને માનવાનું છે.

હું તો માફં બધું તમને અર્પણ કરી ચૂકી છું. હું તમારા હૃદયમંદીરમાં પ્રીતિ દેવીનાં દર્શન કરવા સારૂ ક્યારનીએ દાખલ થઈ ચૂકી છું.

કુંદન ખલકનો ખેલ જુદો છે.

*

*

*

ગઝલ.

મધુરી પ્રીતિની દેવી, મધુરા ભાવથી બન્યું,
હૃદય મદીગમાં જઈને ઝીણી આંખે જઈ બંધન
ઝમકતી તેજની જ્યોતિ, પ્રીતથી પારખી તેજને,
માનો કે ન માનો તો અનુભવ એ લઈ બંધન.
ઉપાસક આશ ધારીને પજો છે પ્રીતથી બંધન,
મેળવવા મોહ તેનો ત્યા જપે છે સ્વપ જઈ બંધન.
કૃપા એ કારખી કાજે મુખા દુખો સહી બંધન,
સમાધીમાં સદા શંકર ગુણો તેના ગાઈ બંધન

જીવન-ધાર હવે તો માફં હૃદય કાઠ નવાજ રંગે રંગાયું
છે. માફં ચિત્ત સુરતાના અજબ તારેજ પ્રોવાયું છે જ્યારે
પ્રેમની વીણા હૃદયમાં વાગે છે ત્યારે જગતની જાજા તમામ
બૂલી જવાય છે કેમકે,

*

*

*

ગઝલ.

વીણાઓ પ્રેમની વાગી, મધુરી મોહની બાગી,
ભીતર બ્રમણ ગદ્ય ભાગી હૃદય રંગ્યુ નવીન રંગે,
ચડ્યુ મન આજ ઉમંગે અજબ આશા ધરી અંગે,
જુએ જગ ઝૂલતું જગે હૃદય રંગ્યુ નવીન રંગે,

‘તૃથા સૌ સાલખી જગની લલિત લાગી મીઠી લગની,
થઇ શાન્તી હવે દ્રગની હૃદય ગચ્છુ નવીન રંગે,
વીણાએ મુરતિ સાધી, જીવન દોરી લીધી આધી,
કથે શંકર શી ઉપાધી હૃદય ગચ્છુ નવીન રંગે

કુદન તમે તો નહીંજ માનો ?

માની ચુકો ! મારા નાથ આ ભવમાં હું બીજા કોઈની
થવાની નથી. મારો પ્રાણ જાય તો ભલે જાય પણ આ હાથ
અવરના હાથમાં નહીંજ જાય ! જ્યારે જશે ત્યારે જીવ દેહથી
મુક્ત થશે !

કુદન તમને આવે ઘણીવાર થઇ હવે તમે જમવા પધારો !
હવે પગત જમી ઉઠી હશે હું જમી ચૂકી.

ના તમે જમવા જાઓ. હજી પગતમાં પીરસાતું હશે.
આવું સાહસ ના કરો આ વખતે આ વેષે આ અવસ્થાએ
અહીં અવાય ?

ત્યારે તમારાથી મને મૂકીને પરદેશમાં જવાય ?

ત્યારે હું શું કરું ? લાચાર છું. મારે ગયા વિના છુટકો
નથી. મારું નસીબ મને પરદેશ મોકલે છે.

તો હું મારું તમામ તમને અપેણુ કરું છું. તમે અહીંયા
રહી મારા આત્માને શાન્તી આપો ” કહીને કુદને કોટમાંથી
મોહનમાળા કાઢી હીરાલાલના ચરણમાં ધરી.

“ હા હા કુદન આ શું કરો છો ? ”

મારા હૃદયમણી મારે આ દુનિયામાં તમારાથી કાંઈ
વધારે નથી.

એટલે ?

“હું તમારું મન શાન્ત કરું છું.” કહીને તમામ દાગીના હાથના કંકણ સિવાય કાઢી કાઢી હીરાલાલના ચરણમાં ધર્યા,

“અરે તમે આ ગાડાઈ શું કરો છો ? કોઈ આવી ચડશે તો મારી ક્ષેતી થશે ? શું કુદનના ઘરાણાથી મારા મનની શાન્તી થશે. ? સોનુ રૂપુ હીરા અને મોતીના દાગીના મનની ભાવટ મગાડશે ? દ્યો દ્યો તમે તે તમામ પહેરી દ્યો

મારે દાગીનાની કાઈ પરવા નથી

મને જગતમા ઠગારો ચોર ધુતારો બનાવવો છે ?

ના.

ત્યારે ઝટ દાગીના પહેરી દ્યો

આ દાગીના મારા પોતાના છે મારા મામા તરફથી મેટ્રીકમા પાસ થઈ તેના પારિતોષીક તરીકે મળેલા છે

એટલે તે ફાઇને આપી દેવાને સાડ તમને આપ્યા છે ?

હા.

અરે તમે હવે છોકરવાદી જવા દઈ ઘરાણાં ઝટ પહેરી દ્યો

મારે ઘરાણા ગાઠાનુ કાઈ કામ નથી !

તમે કૃપા કરી તે પહેરી દ્યો.

મારે પહેરવાની કાઈ જરૂર નથી

મહેરબાની કરી તમે પહેરી દ્યો વખત ઘણો ગયો છે તમે જમવા પધારો

હું તો હવે જમી ચૂકી જ્યારે નસીબ જમાડશે ત્યારેજ જમીશ.

• ઇશ્વર સૌ સારાં વાનાં કરશે. તમે અલંકારો ધારણ કરો.

હું નહીંજ પહેરું ?

શું તમે મને આમ ક્ષેત્ર કરશો ?

ત્યારે શું તમે મને મૂકીને ચાલતા થશો ?

હું શું કરું ? મારું ભાવી મને લઈ જાય છે.

મારી અહીં શી વલે ?

ત્યારે હું શું કરું ?

તમે કાઠીઆવાડ ન જશો.

મારો મિત્ર મને તાર કરી બોલાવે છે અમરગઢમાં મારા
વાસ્તે નોકરીની ગોઠવણ થાય તેમ છે.

ખુશ અહીં થઈ રહેશે. તમે ન જાઓ.

કુદન આવા હઠીલા ન થાઓ.

કૂરતા શીઠને કરો છો ? મને શું કામ જીવતી પ્રજાળો છો ?

તમે હવે અલંકાર ધારણ કરો.

હવે હું પહેરી ચૂકી !

અરે તમે ગજબ ન કરો.

થઈ ચૂક્યું. મારા સુખનો છેડો આવી ચૂક્યો !

આમ નિરાશ શું કરવા થાઓ છો ?

ત્યારે મને શું કામ તરછોડો છો ?

હું શું તરછોડું છું ?

ત્યારે તમે મારા થાઓ.

મેં તો તમને મારાં કહેલાંજ છે

તમે મારાં છો, પણ મારું નસીબ નથી.

નસીબ નથી, તમા નસીબડંછે. મારા ભાગ્યમાં જ ન્યુનતા છે.

કુંદન તમે હવે અલકાર ધારણ કરો. જમવા પધારો. હું દુનિયાને ગમે તે છેડે જઈશ પણ તમને ભૂલીશ નહીં. કુમુદ છેવટે પરવશ થઈ પણ ચંદ્ર તો કુમુદ પાછળ ઘેરો થયો ગાડો થયો અને છેવટે ફિવાનો થયો.

હું આ ભવમાં અને ભવિષ્યમાં થનારા અપાર ભવમા કદી પણ તમને વિસારીશ નહીં. ઇશ્વર પાસે હું તો તમારી જન્મેજન્મની દાસી થવા સાડ પ્રાર્થના રાત દિવસ કર્યાજ કરું છું.

કુંદન તમે તમારા વીચારમા અડગજ રહો છો પણ હીરાની પ્રાપ્તિ સાડ ખલક પાવકની હજારો જવાળા ખમવી પડશે.

જે કાઈ થશે તે તમામ સહન કરીશ પણ હું ખીજની કદી થઈશ નહીં.

ઠીક ત્યારે નસીબ જેમ ન્યાયે તેમ નાચ્યા કરો અને પ્રેમ જેમ ફસાવે તેમ ફસ્યા કરો.

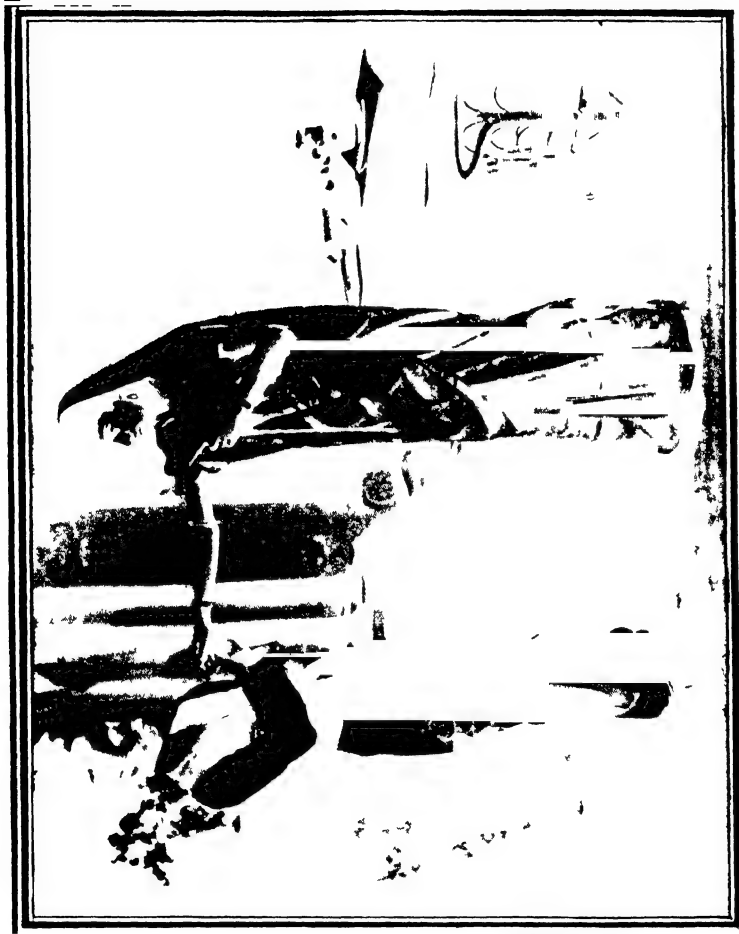
ત્યારે આપ અહીં નહીજ રહેો ?!

મારે અમરગઢ ગયા વિના છુટકોજ નથી હું જ્યા જઈશ ત્યાં તમને કદાપિ કાળે ભૂલીશ નહીં એની તમે ખરી ખાત્રી રાખજો.

ત્યારે હું શું કરું ?

ઇશ્વર ઉપર આસ્થા રાખી તમારું જીવન ધર્મ નીતિ અને સત્યથી ગાળો. જ્યારે આપણે પરમાત્માની કસોટીમાં સાચા નીવડીશું ત્યારે ઇશ્વર આપણે વિજય કરશે તે તમે નક્કી સમજજો.

હું આપની આજ્ઞા માથે ચઢાવું છું.

ભાગ ૩૦૧

પડાયા છે, પડાયા છે। હવે તમે પડાઈ ગયા છે।

(પાનું ૭૭)

તમામ અલંકાર તમે ધારણ કરી દ્યો.

તમે તેમાંથી કાંઈક તો ભેટ તરીકે દ્યો ?

હું કહું તે તમે કરો

દ્યો ચાલો પહેરવા માટે ” કહી હીરાલાલે તમામ દાગીના કુંદનને પહેરાવ્યા, અને છેવટે મોહનમાળા હાથમાં રહી તે આપવા માડી,

“ દ્યો આ મોહનમાળા ધારણ કરો. ”

આટલી માળા તો રાખો

તમે ગાંડાઈ ન કરો. દ્યો પહેરો.

ના, ના, આટલું તો રાખો. ” હા નાનું થોડીવાર યુદ્ધ થયું, હૃદયે હૃદયને નચાવ્યું, નયને નયનને નચાવ્યાં અને ભાવે ભાવને રમાડ્યા, છેવટે હીરાલાલે જળ કરી મોહનમાળા કુંદનની કોટે પહેરાવી દીધી. કુંદને મદહાસ્ય કરી હીરાલાલને તીણા માર્યો.

“ પકડાયા છો, પકડાયા છો, હવે તમે પકડાઈ ગયા છો. જીવનહાર હવે તમે મને વરમાળા પહેરાવી દીધી, હવે કાંઈ ફરી જવાશે ? હવે કાંઈ નારી છુટાશે ?

ળહું સાડ. હવે તમે ખુશી થયા ?

હા

ઠીક ત્યારે હવે મને અમરગઢ જવાની રજા આપો

તમે કયા મારી પાસે રજા લેવા આવ્યા છો તે હું આપું ?
રજા લેવી હોય તો મારે ઘેર આવો

હવે લેણાઈ ન કરો. રજા આપો

નાથ આપ ખુશીથી પધારો ! આપનો સર્વદા વિજય થાઓ.

કુદન તમે હવે જમવા જાઓ.

પંગત હવે જમી ઉડી.

ત્યારે તમે શું ભૂખ્યા જશો ?

હા.

ના ના તેમ તો ન થાય.

હવે મારે જમવાની જરૂર નથી. મને પ્રીતિભોજન મળી ચૂક્યું. હવે હૃદય હરખાઈ ગયું

કાંઈપણ ખાધા વગર તો ઘેર ન જવાય. દ્યો ત્યારે હું મગજ આપુ ત શુકન સાડે જરા ખાઈ દ્યો. ” કહીને હીરાલાલે ટૂંક ઉઘાડી ભાતામાથી મગજનો લાડુ કાઢી કુદનને આપ્યો, કુદને શરમાતા શરમાતા તેમાથી અડધો લીધો,

“ દ્યો એટલો જમી જાઓ.

ખાકીનો તમે ખાઈ જાઓ. ” અને જણા ખાઈ ગયા, હૃદય હરખાઈ ગયા અને નયન અન્યો અન્યના પ્રેમમા થનક થનક નાચી રહ્યાં,

“ કુદન તમે હવે જાઓ. કોઈપણ વાતે મારી પ્રીતર ચિતા કરશો નહીં. મારા કાગળ ભાનુશ કર ઉપર આવશે તેથી કાન્ના દ્વારા મારી સુખાકારીના સમાચાર જાણી લેજો.

ઠીક, ત્યારે હું હવે જાઉં છું.

હા પધારો. ” કુદન ધીમે ધીમે સીડી પરથી નીચે ઉતરવા લાગી, હીરાલાલ હીંચકા ઉપર બેસી હીંચવા લાગ્યો, અને ગઝલ

લલકારવા લાગ્યો; કુ દન ગઝલ સાંભળતી સાંભળતી ધીમે ધીમે
એક એક પગથીયું ઉતરવા લાગી,

*

*

*

ગઝલ.

જમાનો આ દીવાનો છે ઝપાટો ઝેરી વાનો છે,
જવાનો તે જવાનો છે નકામો નાખશે આળી
દશે જે હોશ દેયામા ગમ્મરશે ગમ્મ શૈયામા,
પ્રથમથી ધ્યાન પૈયામા જગ તુ જાખ મલાળી,
આશાનો આશરો ખોટો ખરે નીચ મારવા વંતો,
વીચારો વા તણો ગોટો જશે આ રાયજે ચાલી,
કરે શુ કદ્દમા ફૂલી, ગયો કયમ બાનને બૂલી,
જુખાની ત્યા થશે લક્ષી નિયમ ને નેલવી ન્યાળી
નકામી મોલ ને માયા નકામી છે નકા કાયા,
જુડી છે જગતની છાયા તથા ગદગ મુંઝ આળી
નજી લે સવ શાણા તુ તગયી અત ટાણાનુ,
નથી કાઈ કામ નાણાનુ જવુ લઈ લાયને ખાલી

શાન્ત મને ગઝલ પુરી સાભળી, તેની આખમા આસુ
આવી ગયા, અને તેના હૃદયમાથી ઉદ્ગાર નીકળી પડ્યા કે
'અરે આતે પ્રીતિની વાનગી કે પ્રાણુની પરવાનગી.' ? !

પ્રકરણ ૪ થું.

યુનિવરસીટીની બાજુ કે ભાંગેલાની હરાજી ?

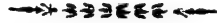

દેહાહરં.

ભાખી ગાખીને ભલડતા એક દેશી વિભા,
નોડરી કરા તાનમા ગયુ દેશનુ માન

પરણુવુ એ ફક્ત મ સાર સુખને સાડ સમજવામા આવે
તો પરણવું નકામુ છે, કમાવુ એ ફક્ત ખાધા પીધા સાફ
માનવામા આવે તો કમાવું મિથ્યા છે, વાપરવુ એ ફક્ત જો
પ્રતિષ્ઠા ખાતર ધારવામા આવે તો વાપરવું ખોટુ છે, તેમ
ભણવુ એ ફક્ત જો નોકરી કરવા સાફ ગણવામા આવે તો
ભણવુ અલેખે છે

આત્મા ભરી પૈયગ ગડગડન ચા નોકરી માંગ
દેખાદેખા દોડ કરીને જાન કમળને ત્યાગે
નવત્રતાની સાથેમી તજીને પગત્રતામા ગયે
ઉદય પામતુ નર્મીય આધીને નોકરી માળી નાચે

દાનમા માન છે, નમ્રતામા જ્ઞાન છે, એકાન્તમા ધ્યાન છે,
સકટમા સાન છે, જન્મમા અવસાન છે, અને
લકિતમા ભગવાન છે તેમ વ્યાપારમા લક્ષ્મી છે.

મનહર છંદ.

“ ડાકણુ પિશાયણુ કે સાપણુ શુ કહુ તને,
 તન ઉજવળ મન મલિન અપાર છે,
 હાથ પગ લાખા વળી વદન વિશાળ પાય,
 દત કરવત ભયાનક તો દેદાર છે,
 ગંખી કરમા કટાર કાપી ખાય વખતને,
 તરશી ચુડન્ટ તણા લોહીની પીનાર છે,
 ખાઉ ખાઉના પોકાર કરતી કરાળ જાત,
 રાત દીન તરણુને ખીકે ખાળનાર છે ૧
 ખાતે ખાઈ વખતને તરશી વરસે થાય,
 મગટ સ્વરૂપજન પેખી ગભરાય છે,
 અનેક યુવાનીઆને ઝટપટ ઝાલી પોતે,
 રસકસ મસ ચુસવાનુ ચિત્ત ચ્હાય છે,
 ખચી કેટલાક જાણે પાસમાથી પાપણીના
 અવર વગસે પાછા પોતે પકડાય છે,
 અતિ વિકાળ કાળ કરાળને ખીકવતી,
 કૂર ઉર જેનુ નહી, ફિલમા દયાય છે ૨
 અખડ આયુષ્ય એનુ મરે નહિ મનુષ્યથી
 મહીમા એ મનુષ્યને શિર ચિર કાળ છે
 જેમ દિન ચઢે તપે તાપે અતિશય તેમ
 વરસો વગસ લેતી સખત સભાળ છે
 બાળે જેમ સુધાકર અતિશય વિરહીને
 તેમ બાળે રોજ જેની અતિ ઉની જવાળ છે
 કોકોર નોકોર તેમ કરાળને કારી એવી
 દિન શિશુ શિર યુનિવરસીટી આળ છે ”

* નારાયણ પકીત

વેલ મી. જ્યન્તીલાલ, તમે એલીસશ્રીજ ઉપર આવી
શાના કઢાપા કરો છો ?

મી. ભાણુકલાલ હુ જમાનાનો કઢાપો કરું છું કેમકે,

*

*

*

*

મરાઠી સાખી.

‘ આગ્યો જમાનો અગમ્ય દીવાનો કેળવણી થઈ મોઘી,
ભણી ગણી નર ઘર વગ ભટકે નોકરી થઈ ગઈ મોઘી,
કદગ નવ વિદ્યાની થાય અધારે વિદ્યા અચડાયે

મિત્ર જ્યન્તીલાલ તમારૂં કહેવું જમાનાને ખેસતું છે
ઘણા વખતથી તમે મને ઉપરની કવિતા કહ્યા કરો છો પણ બી
એ. પાસ થયા પછી તમારા વચનનો મને પાકો અનુભવ થયો છે
રીઅલી ફ્રેન્ડ આઈ રીમેમ્બર ચોર વર્ડસ એવરી સેકન્ડ, ખરેખર
દોસ્ત તમારા વચનો મને દરેક પળે યાદ આવે છે

મી ચીમનલાલ, જમાનાના જાલીમ જોરમા ભણેલાનો
એવી કઠગી અને કદાદી સ્થિતિ થઈ છે કે ગિચારા ભણેલાને
વાસ્તે આખી દુનિયામા એકે વિશ્રામ ઠામ નથી. દર, હર, હર
શભો, હર, હર, શભો ભણેલાની શી સ્થિતિ થશે તેની કાઠ
ગમ પડતી નથી કેમકે,

*

*

*

નવ દગાની નોકરી માડી મેરૂંડ પ્રીતિયમ કરતા,
બી એ બળદિયા બાર દગામા ગદ્યા મળુરી કરતા,
મુખ નવ સાજું મુઝાય જગ નવ દિવસ જપાયે

વેલ સેઇડ, વેલ સેઇડ માય ડીયર જ્યન્તીલાલ વેલ સેઇડ!
ડીક કહ્યું મી. જ્યન્તીલાલ તમે ડીક કહ્યું.

મી. ધીરજલાલ સાપ્રત સમયમા પ્રજાજનોનો ઘણોજ મોટો ભાગ પોતાના બાળકોને અગ્રેજી ભણાવીને મેટ્રીક બી. એ. પાસ કરાવવા તરફ ખાસ ધ્યાન આપે છે, અને તેમાયે એ હેતુથી ધ્યાન આપે છે કે છોકરા ભણી ગણીને મેટ્રીક થયા એટલે ભણીને પાર ઉતર્યા ! વળી બી. એ. પાસ થયા એટલે સ સાર સાગર તરી ગયા અને તેમાયે એમ. એ. પાસ થયા તો પછી પરમેશ્વર મળ્યા. આખી આલમના ગુરૂ થયા, અને દુનિયાનુ તમામ દેશાભિમાન, વિદ્વતા, ડહાપણ, ગૃહસ્થાઈ અને સુધારે તેમનામા રંગે રંગે વસી રહ્યા ! !

કેસુભાઈ આજ ધોરણ ભણેલામા માલમ પડી આવે છે ભણુતી વખતે જે સાદાઈ નમ્રતા અને નીતિ જોવામા આવે છે તે પાસ થયા પછી જાદુઈ રીતે નવાઈ ભરેલી રીતે અદૃશ્ય થઈ જાય છે અને ફક્ત તોછડાઈ મગરૂબી સ્વચ્છ દીપણુ ફેશન અને ટાપટીપ જોવામા આવે છે

દીનકર્મણી, મગરૂબી તોછડાઈ અને ટાપટીપ એટલે મધે દરજ્જા જોવામા આવે છે કે પાસ થયા પછી ઘરડા બાપાન બજારમા બાપા કહતા ભાઈ શરમાય છે, અને ઘરડી માને મા કહેતા મો બગડી જઈ ડોસા ડોગી કહેતા શીખે છે, વળી તે ઉપરાત વૃદ્ધ પુરૂષો એકા દોલા સગા બડાલાઓ અને નપાસ થએલા સાદા નિરાભિમાની યુવકો સાથે વાત કરતાં શરમ આવે છે અને દેશીઓ જોડે હાથ મીલાવતા સૂગ ચઢે છે.

મી. સુધાકર, તેમાંએ દેશી સાદાં અને દેશી રીત પ્રમાણે
 ખીવાઇ તૈયાર થએલાં થીંગડાં મારેલાં કપડા જોઇને, મેલાં કપડાં
 પહેરેલાં મામાપને જોઇને લાઇને યકારીઓ આવે છે અને છટ
 છટ છટ નોનસન્સ ઢેમ રાસકલ ખુટ મેનરલેશ અને ડફરના
 ઉફ્ફારો ગ ગાના પ્રવાહની પેઠે છુટવા માડે છે.

મી જયન્તીલાલ, જો કે આધુનિક અગ્રેજી કેળવણીના
 શુભ પ્રતાપથી જનમ ડળ વિધાનો લાલ લેના શીખ્યું છે, અને
 કેળવણી શું છે તેની કીમત જાણવા લાગ્યું છે જો કે ખરી કીમત
 જાણવી ભૂલી જાય છે, અને કીમતમા કીમત લણી ગણીને
 નોકરી કરવી એજ ઉમદા કીમત છે, તે સારી રીતે જાણવા લાગ્યું
 છે, કેળવણી પાછળ પ્રબળ વગે આટલું બધું ધ્યાન આપે છે તે
 આનંદનો વાત છે પરંતુ દરેક કોમો પોતપોતાના જાતી કસ-
 બને સુધારવાનું અને ખીલવાનું ધ્યાન આપવું ભૂલી જઈ ફક્ત
 આખો મીચી નોકરી કરવાનું ધ્યાન આપે છે તે દિલગીરી લરેલું
 છે, કેમકે એથી જાણવાની ટકે ટકે હરાજ થાય છે અને અતે
 ફજેતીના ફાળકા પર ચઢવાનો વખત આવે છે કેમકે,

*

*

*

૫૬.

થાય છે હિંદમા હરાજ જાણવાની થાય છે હિંદમા હરાજ,
 આવીઓ જમાનો અતિ પાછ જાણવાની થાયછે હિંદમા હરાજ-
 સાત રૂપૈયામા માધો ને સગ્ગો મળગે મેટ્રીક સારો,
 નવ રૂપૈયામા પ્રિવિયસ જડશે ખતીલો કામ કરનારો,
 અંતીલો કામ કરનારો જોઈને કામ યાગો રાજ ગજ-૦

ઇન્દરમિડીઅટ આર ટકામા આવશે ફોડી વહેલો,
 પદરથી વીસમા મળરો એન્યુએટ ખીએમા પાસ થએલો,
 ખીએમા પાસ થએલો સલામો મો મા ભરતો કહી લાજ-૦
 ચાળીશ પચાશમા મળશે કહ્યાગરો એમ એ પડિતજી પુરો,
 આખા નિ કચ્છે કામ તમાકુ એકે વાતે ન અધુરો,
 એકે વાતે ન અધુન બિચારો કાઈ વાતે ન મિતજી-૦
 ગુજગતી જુદા ધોગપુના ગેગલા મળશે પાચં પચાશ,
 જ માઈ જન્નુ યસ નો કરતા કરતા કચ્છે તમ પાસ,
 કરતા કચ્છે તમ પાસ ગાશે ગુણુ તમાગ ગાજી ગાજી-૦
 રેલ ન્યુનસિપાઈ મિલોના એજન્ટા ખરીદો માલ આ મળનો
 થોડા મુસાગમા નભગે લગ્નગે જાય જ અમય આ જમાનો
 જાયજ અમય આ જમાનો ગળ જીએ કરતા તમે નાજી નાજી-૦
 આખ ઉત્તરો ગાર્ય આગુડા નોકરી મંત્ર વિસારી
 મેડક ખી એ એમ જનીને વાચાને ધધાધારી
 વાચાને ધધા ધારી ધધાયા ઉધારો ભારત માજી-૦
 ટાપટીપ ફશન મિથ્યાભિમાને જની છે લાલત નકારી
 માન મિતજી ને દપો મળીને જનો વ્યાપારે વિહારી,
 જનો વ્યાપારે વિહારી કરોને કળા કૃપિને કાકે તાજી-૦
 કંડણા કરી કીડર પર કોડ કર ગ્રહોને મોગરી
 નોકરીના પાના તોડી નકાગ ગુલામી કાપોને કારી
 ગુલામી કાપોને કારી મગે છે વિદ્યા અમારી લાજી-૦

કેસુભાઈ આવી કફેડી કગાલીયત અને હાલ હવાલ ભરેલી
 સ્થિતિ ભણેલાની થઈ છે તોપણ.

*

*

✽

પોષ્ટ પોલીસને રેલ્વે માઢી લખ્યા ગળ્યા સૌ ધસતા,
મ્યુનિસિપાલ્ટી દવાખાનામા આખ મીચીને ધુસતા
ભરચક કયા દરેક ખાતા ભણેલા સવ પવન ખાતા
સર્વ કોમ માં સલામ કરીને હર્પથી નોકરી માગે,
જે ખાતામા એક જંગલ ત્યા જઈ માં માં જંગલ
ચાલે દકા દકાના તેજ અતે બધા બેસે જઈ થેજ

મી. માણેકલાલ હિ હુસ્તાનની સર્વ કોમમા ફક્ત વહોરા
કોમજ ધન્યવાદને પાત્ર રહી છે. હુનિયાના દરેક બંહેવારમા
આગળ પડતો ભાગ લેનાર સુખી ઉદાર અને દયાળુ કોમ ફક્ત
બંહેરા કોમજ છે. ધરતીના ચારે બૂણે નજર કરતા બંહેરાજ
જડી આવશે.

મી જયન્તીલાલ બંહેરા કોમ જેવી આગળ પડતી માર
વાડી કોમ પણ ધન્યવાદને પાત્ર છે આ બંને કોમો ગમે તેવા
હલકા ભારે અને સ્વતંત્ર વ્યાપારમા મોજ કરતી માલમ પડી
આવશે !

મી સુધાકર, આપણા મારતા મીઆની તરવારો, મીબ-
સનાં ખોળીઆ, ભણ્યા ગણ્યા ફક્કડો પાસ થયેલા યુવકો-
જન્ટલમેનના બેટા અને ફેશનના ફૂદા ગુજરાતીઓજ હાજી,
જી, વેરી ગુડ, થેન્ક યુ, યસ સર, મહેરબાન અને સાહેબજીના
માખણીઆ શબ્દોમા ખુશામત કરતા નોકરી કરતા જડી આવશે
નોકરી નજીવી કરશે અને દોર દમામ તથા મિબસનો પાર
નહીં રહે.

ખરી વાત છે, ખરી વાત છે મી જ્યન્તીલાલ હું તમારા
 મનને તદ્દન મળતો છું. ભાઈ સાહેબ લોગ જોગે કોલેજીયન કે
 બીએ પાસ થયા, ડાક્ટર કે વકીલ બન્યા, અથવા વીર્વાગમાસ્તર,
 સ્પીનીંગ માસ્તર, કારડીંગ માસ્તર કે ઇન્જીયર બન્યા એટલે
 તરત ભાઈ પાઘડી ટેડીયુ અને ધોતીઆને તિલાબદ્ધી
 આપી ખુટ પાટલુન અને કોટ ચઢાવી સાહેબજી બન્યા. સાહેબજી
 બન્યા એટલે સર્વ પ્રકારના ખાણા પીણા ખાવાને રેડી અને
 જોડે સોડા સાઈકલને લેડી રાખતા થયા. દેવ પૂજનને લાત લગાવી
 બાગરા દેવની પૂજા કરતા શીખ્યા આ વાળ બાળ બરાબર
 ઓળી ફેશનેબલ ટ્રેસ ચઢાવી જરા પોઝીશન પડે તે આફ્ર સોનેરી
 ચશ્મા ચઢાવી સાઈકલ પર જોમી મોમા સીગારેટ રાખી
 ધુમાડાના ગોટા કાઢતા બજારમા જોલ સમાન ઘટડી વગાડતા
 જવા આવવા લાગ્યા, ભાઈ સાહેબ બજારની મધ્યમા આવે એટલે
 લોકોને જરા રોક દેખાડવા એશનરીની દુકાનો આગળ બીડીના
 ધુમાડા કાઢતા યસ નો કરતા સાઈકલ પરથી ઉતરી હાથથી
 સાઈકલ ચલાવતા આંટા મારવા લાગે લેવુ કાંઈ ન હોય
 બીરુઆમા રાતી બદામ હોય નહીં અને જેન્ટલમેનનો ટેસ મારી
 દુકાનોમા જઈ જે ચીજ મુખાઈ મળે તેનો અમદાવાદના
 બજારમા લાવ પૂછે અને જે ચીજ અમદાવાદમા મળે તેનો
 મુખાઈના બજારમા લાવ પૂછે અને જે વિલાયતમાં મળે તેનો
 ઠેર ઠેર લાવ પૂછે, લાવ પૂછતા લોગ જોગે ભાઈ કુસાઈ ગયા
 તો કહશે કે મને બીજે ફરીને લાવ પૂછવા દો, નહીંતો લાવો તે
 ચીજ મને આપો અને તેનું બીલ આપો અને કાલે શુમાસ્તાને

ઘેર પૈસા લેવા મોકલજો ભાઈ બહેરામપર રહેતા હોય તો ઠેકાણુ
 દુધેશ્વરનું લખાવે અને દુધેશ્વરમાં રહેતા હોય તો બહેરામપરનું
 ઠેકાણુ લખાવે એટલે બિચારો દુકાનદાર જેણે ભલકામાં ભરમા-
 ઇને માલ આપ્યો હોય તે બીજે દિવસે માથે ચોઢીને પોક મૂકી
 રૂવે. સાહેબજીને બબરમા ઢેખાળાનું એ કામ હોય નહીં પણ
 બબરમા પોતાના કે પોતાના બાપના તથા સગા બહાલાની
 ચોળખાણવાળાની દુકાનમા સાઇકલ મૂકી પનોતાં પગલાં કરે.
 સાહેબ બહાદુરના મુગારક કદમ દુકાનમા થયા એટલે દુકાન-
 દારના નસીબમાર્થી ત્રણ ચાર પૈસા પાન સોપારી ચૂઢા અને
 બીડીના ઉતર્યા. કામ ધ ધો ખોટી થાય, ઘરાકો ચાલ્યા જાય,
 લેણુદાર દેણુદારથી ખુલાસા બ ધ વાત ન થાય અને બધો વખત
 સાહેબ બહાદુરની સરભરામા ચાલ્યો જાય આખરે દુકાનદાર
 કટાળીને મનમા બોલે કે આ પાપ ક્યારે અહીંથી ટળે ને
 નિરાત થાય. ભાઈ આવા ભણેલા ગણેલા સાહેબ બહાદુરના
 હાલ છે.

મિત્ર તમારૂં કહેલું બરાબર છે સાહેબ બહાદુરને બે વાર
 બોલાવના પણ બરાબર જવાબ ન મળે સાહેબને કોઈ પૂછશે
 કે મોટા ભાઈ શું કરો છો તો સાહેબ તરતજ તોછડાઇથી
 જવાબ પરખાવી દેશ કે સર્વીસ સર્વીસમા પૂછનાર સમજે
 કે ના સમજે તો તેના ભોગ પણ સાહેબ તો સાહેબશાઈ
 ભાષામાજ ભસવાના ! બધાએ સાહેબ બહાદુરની સર્વીસ જોવા
 જઇએ તો તમામ સરવીસ ખુશામત ભરેલી હશે. ભાઈસાહેબનાં
 ડાઘાં ઘડીએ ઘડીએ સાહેબજી સર સર મહેરબાન કહીને સુકાતા

હશે. તેમાં કેટલાક સાહેબ બહાદુરો તો ઉપરીને ઘેર જઈ શાક ભાજી અને દૂધના લોટા લાવવાની નોકરી કરતા હશે, કેટલાક ઉપરીનાં છોકરા રમાડવાની ડ્યુટી કરતા હશે, કેટલાક ઉપરીના ખુટ અને કોટને ધ્રુશ મારવાની સર્વીસ બજાવતા હશે અને કેટલાક ઉપરીની વહુઓના ધાધરા અને સાલ્વા અરે ભૂલ્યો ભૂલ્યો સાડીઓ અને કિનખાખ લાવવાની નોકરી કરતા હશે, કેટલાક ઉપરીની ગાદીઓ સાફ કરતા હશે અને કેટલાક બહાદુરો બોચી ઉપર કાકરા મૂત્રી કાગળ કલમની ધ ટીમા લખાણના લીના ઘઉં દળતા હશે ! !

જયન્તીલાલ તમારો અનુભવ સત્ય છે સાહેબ બહાદુરો એજ ધ થો કરતા હશે માળાપ અગર વડીલોની મીઠી ગાળ તથા ટપલી પડતા ભાઈ માળાપોનો ઘાઘળો પકડવા દોડશે, અને ઉપરીઓના અપશબ્દો અને ખુટ આન દૃષ્ટી સહન કરશે વડીલ અને માળાપ દિલગીરી બતાવતા સાહેબને મનાવશે પણ સાહેબ માનશે નહીં અને ઉપરીઓના દડ અને મારથી ભૂલ્યા કહી ડાચુ ફાડી સો મો સલામો કરશે.

મી દીનકરભણી,

*

*

*

ચાકરી ચાખા હાજી હા દુધ ખુશામત ભાણે ખાતા,
યસ સગ થેન્ક યુ પારડન કહીને જ્યા ધોકેલે ત્યા જતા,
મક્ટ નિત નોકરીના વેડે વ્યાપારે જરી ન જીવ ગોંઠે

કેશુભાઈ જ્યારે દરેક જણ ભણી ગણીને સરકારી નોકરીઓ કરશે ત્યારે સરકાર દરેકને શી રીતે ખીચડી ધરશે ? એટલી વખતે દરેકને શી રીતે ઠેકાણે પાડી શકશે ?

જ્યન્તીલાલ એટલા બધા બીચે એમે કોરડોમા અથડાય છે કે બીચારા થઈગ્રેડ સેકન્ડ ગ્રેડ ક્ષાંતલ અને મેટ્રીકોને નાસી-પાસ થઈ પાછા ફરવું પડે છે. અત્યારે અભણ અને ભણેલાની, પાસ થએલા અને નાપાસ થએલાની, નવા નોકરોની અને જુના નોકરોની ત્રાસદાયક કઠગી સ્થિતિ થઈ પડી છે. દરેક જણને પેટનું પુરૂ શી રીતે કરવું તેનો મોટો વિચાર થઈ પડ્યો છે, અને વચલા વડના માણસોને પોતીકા ગુજરાનને વાસ્તે હાથમા ધરતી આવી રહી છે

સુધાકર આવા એક ઇદ્રિના જ્ઞાનવાળા મોરણથીજ દેશેા દયતા સાધેનોમા અને વ્યાપાર ઉદ્યોગ તથા કળા કૌશલ્યની આખાદાની કરવામા ખવેલ પહોંચ્યું છે દરેક ધધાઓ અને કારીગરીઓ કોહી કોહીને કટાઈ ગઈ છે, અને ખેતીવાડી રૂપી ખાનુ જે હિંદુસ્તાનને ઇન્ધર તરફથી વારસામા મળેલું છે તે પણ ખવાઈ ગયું છે.

કેસુભાઈ હજી પણ પ્રજાવર્ગ જે પોતાની સતતીને કામચલાઉ કેળવણી આપી વ્યાપાર ઉદ્યોગમા માહિતગાર કરે અને નોકરીને લાન લગાવી ફક્ત વ્યાપારનીજ વાત પકડી બેસે તો બેશક કાઈપણ ઢીલ વગર આપણા દેશના વ્યાપાર રોજગારમા મગીન સુધાગે થાય, પણ હાલમા તો પરીક્ષાના પરિણામ બહાર પડ્યા પહેલાજ નોકરીની શોધ ખોળ થઈ રહી છે તેની આ ખરાબી થાય છે.

ચીમનલાલ દર વર્ષે આપણા આર્યાવ્રતની દરેક કોમો વિવાહવાજન, નાચ તમાસા અને કારજ વરા પ્રસંગે કરોડો

રૂપીઆનો ગ બજાર ખરચ કરી નાંખે છે, જે તેજ કોમો પોતાના બાળકોના કલ્યાણને સારૂ પોતાનાથી બનતી રકમો એક મોટા સાર્વજનિક કોઇપણ કોમના તફાવત ભેદ વગરના વિધાવૃદ્ધી ફંડમાં ભરી એકઠી કરે તો તેઓનાં બાળકો જે હાલ ચીથરે હાલ ફરે છે તેવો વખત ન આવે ! !

મી જ્યન્તીલાલ જે દરેક કોમો પોતપોતાની કોમમાંથી દરેક ઘર દીઠ વરસે દહાડે ૦૧ રૂપીઓ લઈ પાવલા ફંડ ઉધરાવે અને તે ફંડ લાગલાગટ પાંચ વરસ સુધી ઉધરાવી તેનું એક મોટું સાર્વજનિક વિધાવૃદ્ધીફંડ બનાવે અને તેમાંથી વ્યાપાર ઉદ્યોગની ટેકનીકલ કોલેજ સ્થાપી તેમાં કોઇપણ કોમના તફાવત વગર ધ ધાનુ શિક્ષણ અપાય તો તેથી દેશને કેટલો ફાયદો થાય ? હુબરો આવડાઓ અને ભિખારીઓ બંનેરમાં ટોળાખ ધ ભિક્ષા સારૂ આથડતા ફરે છે તેઓનું કેટલું કલ્યાણ થાય ? ઉછરના બાળકો પોતાના પગ ઉપર ઉગા રડીને પોતીકુ ગુજરાન સ્વતંત્રતાથી ચલાવતા શીખે અને પોતાની જાતનું, પોતાની જ્ઞાતનું અને પોતાના દેશનું કેટલું કલ્યાણ કરી શકે તેનો ખ્યાલ કરો ? સીવીલીયન બારીષ્ટર અને ડાક્ટર થવા સારૂ જે યુવકો લાખો રૂપીઆનું પાણી વિલાયત જઈને કરે છે, તે યુવકોને કળા કૌશલ્યના જ્ઞાન સારૂ જાપાન અમેરીકા અને જર્મનીમાં મોકલવામાં આવે તો દેશને કેટલો ફાયદો થાય ? પરદેશ ઘસડાઈ જતી દોલતનો કેટલો અટકાવ થાય અને આર્થ બંધુઓને રહેલા-મથી કેટલું સગીત શિક્ષણ કળા કૌશલ્યના ગ બજાર ખર્ચ વગર મળે તેનો કયાસ કરો ?

કેસુભાઈ અત્યારે ભારત વર્ષમાં ખારીષ્ટર અને ડાકટરની ઝાઝી જરૂર નથી કારણ કે જેટલા દેશમાં છે તેટલા પૂરતા છે. જો દેશમાં વધારે ડાકટરો અને વધારે ખારીષ્ટરો થશે તો લોકોમાં રોગની અને કલેશની વૃદ્ધિ થશે, અર્થાત્ ખાટલી અને સ્ટાપમા (ઝગડામા) ઓરડાની લક્ષ્મી ચાલી જશે હવે તો જે ધધાથી દેશની દોલત દેશમાજ રહી શકે, પરદેશની દોલત દેશમાં આવે અને દેશનો પૈસો પરદેશ કોઈપણ રીતે ન જાય એવા ધધા ગૃહણ કરવાની ખાસ જરૂરીઆત છે જો ડાકટરો અને ખારીષ્ટરો વિલાયતમા રહીનેજ પ્રેક્ટીસ ચલાવે અને આર્યાવ્રતમાથી દેશી વૈદકનો ઉદ્ધાર કરે, દેશી દવાઓ વિલાયતમા મળાવે, હિંદુ-સ્તાનના સારા કાબેલ ખારીષ્ટરોને વિલાયતની કોરોમા વકીલાત કરવા તેડાવે તોજ ખારીષ્ટરો અને ડાકટરો દેશનું કલ્યાણ કરી શકે ! !

મિત્ર હવે ઉજરતા યુવકોએ પોતાના પૈસાનો તનદુરસ્તીનો ભોગ કેળવણી પાછળ આપવો મૂકી દઈ વ્યાપાર રોજગાર તરફ આપવો ઘટે છે. એકલી કેળવણી સાડ વિદ્યાર્થીઓ ડીગ્રી સાડ માદલા બને, નખળા કમ તાકાત પડે, શોર્ટ સાઈટ થઈ આખે ચક્ષમા ધાલતા થાય, શરીરે વાદા બાવળીઆ જેવા નિર્માલ્ય ભર યુવાનીમા ડાસલા જંવા ધોળે દિવસે અડખડીઆ ખાતા થાય અને આખો જીંદગીભર આધળા અને માદલા બને તેના કરતા વ્યાપાર રોજગારમા જોડાય તો દેશને કેટલો ફાયદો થાય ?

મી. સુધાકર એવા સરકાર ક્યાથી આવે ? જો તેમ થાય તો દેશમા સુખનો વરસાદ વરસે, પણ તેમ થવું જ મુશ્કેલ છે !

વિદ્યાર્થીઓ ગિચારા કોલેજમાં પૂરા થઇ જવાના પચીસ ત્રીશ વરસની વયના ઐશ્વર્યઓઠાનાં દરસાલ આ દેશમાં કેટલાં મરણ થાય છે તેનો આંકડો તમે તપાસી જુઓ એટલે તરતજ ખબર પડશે કે કેળવણી માતા કેટલા વિદ્યાર્થીઓને ખાઈ જાય છે.

કેસુભાઈ ખરી વાત છે. કોલેજીયનોને કોઠલીવર ઓઇલ, ફ્લાલીન, કવીનાઇન, ચશ્મા અને સ્ટીક વગર ઘડી પણ ચાલતુ નથી. તેમની કમાણીનો ઓછામાં ઓછો ચોથો ભાગ ડાક્ટર ખાય છે. ગિચારા,

*

*

*

*

આઈઝે અધા, માઈન્ટે મદા ઝોડી ખાવળીઆ વાકા,
ભર જુવાનીમા ભણી ગણીને જન્યા લાથે કરી રાકા
સાગ ઘડી ન રહેવાયે નિત્યે ડાક્ટર મેવાયે ' ।

મી. સુધાકર હુ તો જીએ પાસ થઇને કોલેજને પગે લાગ્યો છું. પાસ થયે બે વરસ થયા પણ કોઈ ખાતામા મારો પત્તો લાગતો નથી હે કેળવણી મા, હે સરસ્વતી માતા હવે આ તારા બાળકો પર દયા કર અને તેમના બાવડા આલી આલી ઠંકાણે નાખ ! ! હે યુનીવર્સીટી દેવી હવે આ દીન શિશુઓની બહારે ધા અને તેમના ગુજરાનની કાંઈ ગોઠવણુ કર મારી મા

મી. સુધાકર, આતે ' યુનીવર્સીટીની બાજુ કે ભણેલાની હરાજી ? ' કહી તમામ મિત્રો જયન્તીલાલ સહીત ધીમે ધીમે પૂલ પરથી પાછા વળ્યા અને નિસાસા નાખતા ઘર ભેગા થઈ ગિછાનામાં પડી વિચાર તરંગે ચઢ્યા ! !

પ્રકરણ ૫ મું.

હૈયાની હોળી કે શોકયની શુળી ?

કોહરો.

મુખ જેતા મચુગ નથી, અમી ભરેલ ન આખ,
પ્રાંત પગલે આવતા, રૂડી તાળવી રાખ
-વિ મહાસુખગન

સાદરના જેમ જેમ ખારીક કકડા કરવામા આવે છે તેમ તેમ મિઠાશ વધતી જાય છે, સુખડને જેમ જેમ સળગાવવામા આવે છે તેમ તેમ સુગંધનો ઓર વધારો થાય છે અને પ્રેમીને જેમ જેમ કપટ અને દુષ્કર્મ ઉતારવામા આવે છે તેમ તેમ દીલનુ વધારે નિખાલસપણુ જણાઈ આવે છે.

ગલીમ જમાના ગરમા કા અનુભવી દીન ગળણે,
ભાવનાના ખેદ અમલ ભાવને પરમાણુએ
દગ્ધાગ દુનિયાની તલ પ્રેમી દુઃખ નિત તાણુએ
મધુરી મઝા શુભ પ્રેમની આ દિવમાર્ગ માણુએ

આનંદમા આસુ છે, સુખમા દુષ્કર્મ છે, આશામા નિરાશા છે, હામા ના છે દિવસમા સૂર્ય છે, રજનીમા ચંદ્ર છે, અને સુદરતામા જેમ મોહ છે તેમ જીવાનીમા પ્રેમ છે.

રવિ પશ્ચિમમા નમી પડયો છે પણ હજી ડૂબ્યો નથી,
તડકાનો તાપ નરમ થયો છે પણ હજી ઠંડો થયો નથી, ખાળ
કેએ રમવું ત્યાગ્યું છે પણ હજી માના ખોળામા બેઠા નથી
પક્ષીઓએ ખાવાનું છોડ્યું છે પણ હજી માળામા પેઠા નથી
ગાયો ઉઠી છે પણ હજી ઘરતરફ દોડી નથી, ધીમે ધીમે સુખકર
સંધ્યા મદ મદ પગલા ભરતી આવતી જાય છે. સુગંધમય
શિતળતા પ્રસરાવતો સમીર મધુરો વાય છે. સંધ્યાની અજળ
લીલા કુદરતના ખડાર સાથે શ્રુષ્ટીપર આછી આછી છવાઈ રહી છે,

*

*

*

‘ વાલ વાલે શિતળ વિમળ શી સંધ્યાની જાયા જાય છે
મીઠા મીઠા વાયુ વાય છે,
મીઠા ગીતો પખી ગાય છે,
મુગધી મુલડા પગે ફીલ મુલડા
ચુમી ઘુમી ચુમી ઘુમી

ભુવ ભુવ ડોલા ખાય છે પ્રેમ નિર્મે મ ન ના જાણાય છે

-વિ મુગન -

જ્યા સંધ્યાનો વિકાસ થવાની તૈયારી થઈ કે તરતજ જોત
જોતામા તડકો જમીન તજી દઇને ઝાડ અને છાપરા ઉપર
ચઢ્યો વગી તેમને તજીને પર્વતોના શીખર ઉપર ચઢ્યો સૂર્ય
નારાયણે પોતાના તેજસ્વી રશ્મીઓને સપાટાબધ સમેટી લીધા
અને પોતે તરતજ અદૃશ્ય થઈ ગયા,

*

*

*

પશ્ચિમે ઉતરે ગિ ઉદ્ધિના વારી મલિ જન ધીમે
ને તેના કરે દિનના શ્રમ થઈ થાઈ ગયેલા દીમે,

તેને શાન્તિ પમાડવા જગ થકી કાઢી સમેટી લીધું,
નેથે'લુ-મુખ રૂત એ શ્રમ થકી તેને મુવાડે હવે

કવિ મુળશ કર

સહુણી સંધ્યાના અનુપમ બહારમાં કુદનની મોટી બહેન
કાન્તા પિયર પરહરી સાસરા લાણી વળી, જીવાનીનું જોર દાખ-
વતી થનથનાટ કરતી અદ્ધ સમયમા લાનુશ કરના ઘરમાં
દાખલ થઇ અને પોતાના શયનભુવનમા જઇ દિપક પ્રગટાવી
એક કોંચપર આડી થઇ સરસ્વતીચ દ્રવી નવલકથા વાચવા લાગી.
રાતનું વાળુ તેને સાસરે કરવાનું નહોતું તેથી નિશ્ચિત થઇ
કુમુદનું જીવન વાચવામા તટ્લીન થઇ ગઇ લાનુશ કર જમીને
શયનભુવનમા દાખલ થયો શાન્તા બને જણની પથારી કરી
આડી ગઇ. લાનુશ કર કાન્તાને નિશ્ચિતપણે સુતેલી જોઇ અને
પોતાની આમન્યાને અન્યાય મળેલો જોઇ કાક મનમા ખિન્ન
થયો. ખિન્ન થતાની સાથે કાન્તાના સ્વછ દીપણા વાસ્ને ક્રોધાતુર
પણુ થયો, અને ક્રોધના આવેશમા આવી જઇ કાન્તાને એક
લાત લગાવી દીધી અને ધમકાવવા લાગ્યો,

“ ધણીને ઢોર ગણી મન માનતું કરનારી શ્રીમતોની
છોડીઓ ધણીને સુતો વેચી ધોળે દીવસે કુર્કમ કરનારી શેઠીઆની
આળાઓ, અને પનિને પોપટ માની સાસરાને પાજરૂ માની
પિયરને ખાજરૂ કરનારી પટેલોની પુત્રીઓ તેમાની આ એક
મુખ્ય, ધણીના આવતા પહેલાં સેજમા પોઢી. ઉઠ રાડ બેઠી થા!”
કહી એક ખીજી લાત લગાવી દીધી, ક્રોધાતુર બની કાન્તા
એકદમ બેઠી થઇ અને તીરછા નયન કરી લાનુશ કરને લડવા લાગી.

“ માઇન્ડ ધીસ ઇઝ નોટ ચોર મોરેલીટી !

ધેન ધીસ ઇઝ નોટ ચોર મોરેલીટી યુ કુલ ! ” કહી એ તમાચા લગાવી દીધા, કાન્તાનું મગજ ફરી ગયું અને વાઘણની માફક તાડુકા કરી બોલવા લાગી;

“ સુંદરીને માથાની બુ ગાણી રાત દિવસ હુ ખ દેનારા કસાઇ બરથારો, અબળાને પગનું પગરખુ માની રાત દિવસ તેનો તિરસ્કાર કરનારા બબુચક ધણીઓ, નાબુક નારીને ઉઠરડી માની પાંજરામાં પકડી માંગ્રારી આગળ મૂકનારા હેવાન પતિઓ અને માળાપ અને પિયરનો સર્વસ્વ ત્યાગ કરી પતિને ચરણે પોતાનું તન મન અને ધન અર્પણ કરનારી પામર પ્રેમદા, જેને સૂર્ય ચંદ્ર અને અગ્નિની સમક્ષ હાથ ઝાલી વિના વાંકે તણ દેનાર, શોક્યની શૂળી ઉપર વિધનાર કઠોર દયાહિન પુરૂષો તેમાંના એક સુખ્ય તમે ! તમારે પાને નાખી પાપી માળાપે મારો અવતાર રહ કર્યો ! હરિ, હરિ, હવે હુ તારે શરણે !

શરમ, શરમ, ધણીના સામુ બોલનારી છકેલી શ્રીમ તની છોકરી શરમા ! તારા બાપની આગર પર નજર કર ! જરા બોલતા વિચાર કર !

પરણેતર પ્રેમદાના પ્રેમનો ત્યાગ કરી માવડીઆ બની માની શિખવણીથી રાત દીવસ સ્ત્રીને દુઃખ દેનાર, ખડેનના ચડાવાથી વહુને ગળે દુ પો દેનાર અને વિના વાંકે એક ઉપર બીજી કરી બુનીને સળગાવી મારનાર નિર્દય ધણીઓ પ્રભુનો ડર રાખો ડર !

બોલતા બોલતા ખડેકી ગઇ, રાડ સુધારામા ચઢી છકી ગઇ, મેટ્રીક પાસ થઇ વ ઠી ગઇ કેમ ? કુલટા તને અ ગ્રેજી કેળવણી

આપી તે ધણીની સામુ બોલવા કેમ ? ધણીના સામુ અવચય બોલનારી શ્રીમંતાઈના તેજમા ધણીને આજનારી અને બાપીકા વૈલવમા સાસરાને તુચ્છ ગણી પિયરની પૂજા કરનારી પનોતા પટેલીઆની પુત્રી ધિક્કાર છે તારી પટલાઈને ! ધણીના સામુ બોલતા ધરણી તને ગળી કેમ જતી નથી ?

પામર પરણેતર ગરીબ ગિચારી અબળાના પ્રેમની છુટનો લાલ લઈ સહેજમા તેના છુટાછેડા કરનાર, જગતમા પરણેતર બુનીની જીમને તાણુ મારી ડાહ્યા ડમરા બની ગરીબ કન્યાઓને ફસાવી મારનાર, એક ઉપર બીજી, બીજી ઉપર ત્રીજી અને ત્રીજી ઉપર ચોથી એમ નારીઓના અબાડા ભરનાર અક્કવહીણુ આખલાઓ, શ્રીમન્નોના પૈના હજમ કરવાની દાનત રાખનાર, કુળના તળાવમા ગળવા બની પામર કન્યા માછલીઓ ખાઈ જનાર. સામરાના પૈસે પેટનું પુરું કરનાર, નારીની કમાણીથી ઘર-બાર ચલાવનાર અને પનાના ગજારમા પગથેતુ પ્રેમદાની હરાજી કરનાર અક્કવના શત્રુ મા ઠાકળીના પાણી ઘાલી ડૂબી મરે.

ચુપ રહે ચુપ રહે કમબળ ! તારા પાપના તેજમા હું અબલુ તેવો નથી' રવેલી રાડ પિયરમા પગ મૂક્યો તો ટાટીઓ કાપી નાખીશ !

ગરીબ ગાય જેવી સ્ત્રીઓ જે કિંદુ સસારમા સદાયે ધણીની મન ઝરીથી છુટાએલી છે, ગામુની ધરડી નજર કટારોથી વીધાએલી છે, નણુ દની અદેખાઈ ભરી ચાવ ચલગત કુવાડીથી કુટાએલી છે, અને સસરા કરવતયા જાનરતર કપાઈ રહલી છે, મરી રહેલી છે તેવી મરલીનો ટાંટીઓ કાપો તેના કરતા

તમારા જેવા નગુણા નકટા પળમા પ્રેમનો ત્યાગ કરનારા,
લગાડી દુનિયાની દરકાર તજનારા કસાઈ હરામી વરોનું નાક
કાપો કે જેથી કન્યાના પિયરમા કન્યાની ભીખ માગવી મટી જાય!

ભીખ માગનારા વર નથી પણ વરને પાને પડનારી વહુ
છે વરનો પગ પૂજી કન્યાદાન આપનાર કન્યાના માતાપિતા છે
દીકરીઓના વેચાણથી ઘરમાર ચલાવનારા ગુલામી ધ ધો કરનારા
તારા માઆપ જેવાં હરામખાઉ કન્યાધન ખાનાર માઆપો છે.

હાથે કરી પૈસા આપી પોતાના ભાણુમા ધૂળ નાખનાર,
વારવાર વગર યોલાવ્યે ઘરના ઉમરા ભાગી નાખનાર, એકથી
સંતોષ નહીં રાખના બીજી બેટી પગમા પહેરનાર અને પગે
લાગી, માથાં નમાવી, મોમા તરણા લઈ નાણાની કેથળીઓ
બક્ષીસ કરનાર તમારા જેવા લાચીઆ પાપીઆ અને કીમીયાગર
કન્યાની ભીખ માગનાર ભિખારી ઘણીઓ છે.

ઓ કુલટા તારા માઆપ પગે લાગીને તને મારી સાથે
પરણાવી છે સમજ ?

મૂઆં મારા માઆપ કે તમારા જેવાના પાને મને પાડી ?

ઓ દુષ્ટા શા માટે માઆપને ગાજો ભાડી પાપમા પડે છે!

ધિક્કાર છે તમારા જેવા ઘણી મોને કે જ વિના વાકે
વિના કારણે અને વિના કપેશે તથા છતી વડુએ જે એક જીવતી
ઉપર બીજી પરણી બુનીનો ભવ ખાળે છે, પોતે બળે છે અને
નવીને ચિત્તામા ઝીકે છે !

ઓ મૂર્ખ ! હું તારો ઘણી થાઉં ! જરા સમજ ? હું તો
તારો પૂજ્ય છું.

તમારા જેવા પાપીના પનારે પડી હું પસ્તાણી !

મને શું કામ પાપી કહે છે? કહે તારાં માળાપને પાપી કે જેમણે શોક્ય ઉપર તને દીધી ?

મૂઆં મારાં માળાપ કે તમારા જેવા સાથે મને પરણાવી સ સારમાં જીવી નજીવી કરી !

હવે જેર ખાઈ મરી જા એટલે છુટી થઈશ.

હા તમારા જેવા કાળની જાળમાં રહું તેના કરતા હું મરી જાઉં તો છુટી જાઉં !

કુલટા હવે જરા ડાહી થા. તુ પુખ્ત ઉમ્મરની થઈ! તને દિવસે દિવસે છર આવે છે કે નવી જીવાનો આવે છે, કે ડહાપણ આવે છે કે છકેલપણ આવે છે ?

હવે તો મોત આવે તો સુખી થઈએ !

ઓ દુષ્ટા હાથે કરી તારો સ સાર શું કામ દુ.ખી કરે છે ! હવે તારે ઘર માડવું છે કે નહિ ?

મારે તો મારા નામની મોકાણ માડવી છે !

આ તારું ડહાપણ ! આ તારું ભણતર અને આ તારા માળાપની કેળવણી કેમ ?

મારું ડહાપણ તમારા જેવા સાથે વરાવી માળાપે ધૂળમાં નાખ્યું છે ! મારું ભણતર તમારા જેવા સુધારાના શત્રુ સાથે જોડી ભૂલાવી દીધું છે, અને કેળવણીને શોક્યની શૂળી ઉપર દબ કલકિત કરી છે !

વાહ વાહ આર્યભુમિની આર્યશ્રી ધન્ય છે તારા વિચારને !

આર્યભૂમિના આર્યસ્વામિ વિના કારણે એક ઉપર બીજી કરનાર ધન્ય છે તમારા આચારને !

જે દેવાશી ભૂમિમા સાધ્વી સીતા પાકી, પતિવૃતા તારા પાકી, અને સન્નારી દમયંતી પાકી તે ભૂમિની પવિત્ર સ્ત્રીના અવતાર શ્રીમત કન્યા ધન્ય છે તને !

જે ભૂમિમાં રામ પાક્યા, હરિશ્ચંદ્ર પાક્યા, નળ પાક્યા અને અર્જુન પાક્યા તે દેવભૂમિના દેવપુરૂષ ધન્ય છે તમને !

તુ તો સાધવી સતીઓની ભૂમિમાથી પાકેલી કેમ ને ? તે વિના ધણીનો તિરસ્કાર કોણ કરે ?

રામચંદ્ર નળ અને હરિશ્ચંદ્ર જેવા સત્યવાદીઓની અવની-માથી ઉત્પન્ન થયેલા આપ કેમ ને ? તમારા વિના પરણેતરના પ્રેમનો કોણ તિરસ્કાર કરે ? તમારા વિના જીવતી સ્ત્રી ઉપર બીજી કોણ કરે ?

ઓ મૂર્ખ મેં જે બીજી સ્ત્રી કરી છે તે મોજશોખ સાડું કરી નથી પણ સત્તાન પ્રાપ્તી માડું કરી છે !

આ છોકરા બધા રસ્તામા રઝગતા પડ્યા છે ! આ વાડોમા ઠેર ઠેર ઉગી નીકળ્યા છે તે તોડી લ્યો, વીણી લ્યો ! તમારા નસીબ પર નજર કરો ! કોડીઆ જેવા કપાળ પર હાથ ફેરવો ! તમે એકને નવ ઠારી, એકને ના રીઝાવી, અને એકને પ્રસન્ન ન રાખી, તેનાથી જ્યારે છોકરા ન થયા ત્યારે બીજીથી શુ થશે ? બીજીને શુ ઠારશે ? શુ રીઝાવશે ! જાઓ જાઓ માની સોડમા લરાઇ માવડીઆ બનો માવડીઆ ! બાપના બોલની કાવડ લઈ ગામમાં ભટકતા ફરો એટલે છોકરા થશે ! ચોરડામા પેસી મા

આગળ હાથ જોડી ઉભા રહો એટલે ઇશ્વર અદ્ધર છોકરાં નાખશે ?

ઓ દુષ્ટા હું કોણ ?

સીઓના લોહીના તરશ્યા એક કેશરી ! બાળાઓને ગરદન
મારનાર કસાઇ !

અરે હું તો તારો પતિ !

પત્નીના પ્રેમનું વેચાણ કરનારા એક વહેપારી ! ગોરી-
ઓને કુળની જાળમાં ફસાવી પરણેતરના ગાડામાં ભરી ગુલામી
ધ ધો કરનારા પતિત, અતિત ?

હું પતિત ? અતિત ? રાડ હવે તારું મોત ભમે છે મોત ?

એકના પ્રેમથી પતિત થયા ને બીજાના પ્રેમના અતિત
થયા ! હવે કહો જોઇએ તમે કોણ ?

વાહ તારી વિધા !

મારી વિધા પણ શરમાય છે !

તને ધરણી કેમ ગળી જતી નથી ?

હાય હાય જો ધરણી માતા આર્યસ સારની કેમળ ક ગાલ
કન્યાઓને ગળવા માટે તો કન્યાઓ શોક્યની શૂળી ઉપર
વીંધાતી બધ થાય !

દુષ્ટા ચુપ થા બોલતી બધ થા ” કહી સોટીએ સોટીએ
ભાનુશ કરે કાન્તાને સારી પેઠે મારી, કાન્તાએ કુટીલાગ્યું અને
ધમરાણ કરી મેદ્યુ, છેવટે ભાનુશ કર ક ટાળી થાકી શયનભુવનની
બહાર ગયો ક્રોધનો માર્યો રાતો પીળો થઇ ગયો, તેના કાક
સુભાગ્યે તેના પિતા બેચાર દિવસથી બહાર ગામ ગએલા હતા;

તેની મા અત્યારે ભર ઉંઘમાં હતી; કલેશમાં ને કલેશમાં રાતના
 બાર વાગી ગયા; શાન્તા છેક હેઠે પરસાળમાંથી બાગી ઉઠી હતી,
 તેનું મન ઉપર આવવાને ઘણું તલસાતું હતું પણ વચ્ચે મેડે
 સાસુ સૂઈ રહેતી હતી તેથી બીકને લીધે ઉપર જવાયું નહીં;
 ભાનુશ કરને ઘણું કલેશ થએલો જોઈને તેની આંખમાં આસુ
 આવી ગયાં, તેનું મન ભાનુશ કરને વાસ્તે ઘણું બળવા લાગ્યું,
 આખરે લાચાર બની પથારીમાં પડી, ગભરાઈ ગઈ; સવારમાં
 આ બધું તોફાન જ્યારે સાસુ બાણીશે ત્યારે મારા ઉપર બધું
 આવી પડશે, મારી શિખવણીથીજ કાન્તાને માર પડ્યો છે એમ
 બાણી સાસુ મારી ધૂળ કાઢી નાખશે આવા ગભરાટમાં શાન્તા
 પડી ગભરાઈ ગઈ, તેને એકદમ ઉધરસ ચઢી આવી, ઉધરસને
 લીધે ભાનુશ કરને શાન્તા પાસે જવાનું મન થયું કાન્તાને
 પરણ્યા પછી ભાનુશ કરનું મન પોતાના શયનભુવન ઉપરથી
 ઉતરી ગયું હતું, જ્યારે શાન્તા તેની પાસે સૂતી હતી ત્યારે તેને
 શયનભુવન સારી રીતે ગમતું હતું, શાન્તા વિના તેને સર્વત્ર
 શૂન્યકાર લાગતું. ભાનુશ કર કટાણી કોઢે ભરાઈ મેડેથી હેઠે
 ઉતર્યો અને બારણું ઉઘાડી શાન્તા પાસે ગયો; શાન્તા ભાનુ-
 શ કરને જોઈને કોટે રોતી બાઝી પડી અને તેને દિલાસા ઉપર
 દિલાસા આપવા લાગી. પ્રેમી દ પત્ની પળવાર સુધી રોઈ ગયા
 અને બંનેને ડુમા બાઝી ગયા, બેચાર મિનિટ સુધી અબોલાં રહ્યાં
 અને છેવટે શાન્તા વિખુટી થઈ. ભાનુશ કરને પોતાની પથારીમાં
 બેસાડ્યો અને તેને ઠડું પાણી પાઈ ટાઢા કર્યો, ભાનુશ કર
 પથારીમાં આડો થયો અને શાન્તા તેના ચર્ણુ આંપવા બેઠી.

આશરે અર્ધા કલાક સુધી બંને જણાં સુપ રહ્યાં, છેવટે ભાનુ પથારીમાંથી બેઠો થયો અને શાન્તા પ્રત્યે કહેવા લાગ્યો;

“શાન્તા શાન્તા હું હવે શું કરું ?

નાથ ધીરજ ધારો. આમ ઉતાવળા ન થાઓ. હજી કાન્તા બાળક છે, તપી ના જાઓ, સમજાવી ફેસલાવીને કામ લ્યો. હું પણ તેનાજ જેવી ઉધમાતી અણુ હતી. પ્રભુ નારીના ડમલે ડગલે વાક !

શાન્તા આ નવી તો કાઈ અજબજ પુતળુ છે.

પ્રભુ તમે એકદમ અનુમાન ના બાંધી બેસો. જે છોકરા નાનપણમાં તોફાની હોય છે તે મોટપણમાં શાણા અને શાન્ત થાય છે અને જે નાનપણમાં શાન્ત અને શાણા હોય છે તે મોટપણમાં તોફાની કપટી અને પાષાણુ હૃદયના થાય છે. કેટલાક છોકરાઓની સુખસુદા દેખીતી વાઘ જેવી હોય છે પણ હૃદય ગાય જેવા હોય છે અને કેટલાક ગાય સુખા હોય છે પણ હૃદય વાઘથી પણ વધારે ક્રૂર હોય છે, માટે નાથ આમ ઉતાવળા ન થાઓ સૌ દહાડે પહાડે સમજશે. જ્યારે અવસ્થાનુ પિછાન થશે ત્યારે તરતજ જ્ઞાન અને સાન લાન આવશે.

શાન્તા એ બધું ખરૂં પણ કાન્તા એ કાન્તા નથી પણ કાળા મુખી કાગડો છે તેના ચરિત્ર કુલટા કરતા પણ વધારે કાળા છે. તે મને તો તરખલા સમાનજ ગણે છે !

મોહન ! કાલ સવારે ડાહી થશે. ઘણાજ લાડ પાન અને શ્રીમંતાઈના દોર દમામમા કાન્તા ઉછરી છે એટલે કાક ઉછૂંકળ વૃતિની તે હોય એમા નવાઈ નથી, આપ જરા વધારે સહનશીલ

થાઓ અને તેને યુક્તિ પ્રયુક્તિથી કેળવીને મેળવી લ્યો.

શાન્તા શાન્તા તારા મનોભાવ જોઈને માફ હૈયું હરખાઈ જાય છે. એક શોક્ય ઉપર તારો આટલો બધો પ્રેમ!! અહાહા ધન્ય છે તારા અવતારને !

નાથ કાન્તા જહેન નાનાં છે અને તમે પુખ્ત ઉમરના છો, તમને જેટલું અવસ્થાનું જ્ઞાન છે તેટલું તેનામા નથી.

અરે પણ તેનું હૃદયજ પત્યરનું છે.

નાથ આપ ભૂલ કરો છો. હજી તે ઉગતું કુસુમ છે તેથી આપનું મન તેમનાથી નહીં સચવાતું હોય તે સ્વભાવિક છે, પણ તમારે તેની ઉપર નજર રાખી આખ આડા કાન કરવા જોઈએ, ‘ ભાષા અને ભામનીના ’ ગુણ દોષની પરીક્ષા કરતા સજ્જન પણ દુર્જન થઈ જાય માટે આપ તેના પર વધારે ક્રોધાયમાન થઈ ન જશો.

હું એને જોઉં છું એટલે મારે અ ગે અ ગે જવાળા પ્રગટી રહે છે

એ જવાળા કાઠી નાંખવી જોઈએ. આપને જવાળા ચંદ્ર એ સ્વભાવિક છે, કેમકે જ્યારે વરકન્યા સમાન વય, અને સમાન ગુણ દોષની અવસ્થામા આવી પરણે છે, ત્યારે અન્યો અન્યના ગુણ દોષ એક બીજાના મનમા સમજી જાય છે, અને દુક વખતમા પોતાના દોષ બહારીને ગુણનો વધારો કરી પ્રેમમા નમ્મય થઈ જાય છે, અને દુનિયાને ભૂલી જાય છે, અથોત વહુએ નાની હોય છે અને વરએ નાનો હોય છે એટલે એક બીજાના પ્રેમને હૃદયની સમાનતા બરાબર પ્રમાણમા રાખીને

ધારણ કરી શકે છે અને સુખી જીવગી નભાવી શકે છે. જ્યારે વર, વહુ મરી જતાં અથવા સતાન પ્રાપ્તિ સાડ પુખ્ત ઉમરમાં આવી ગયા પછી ફરી પરણે છે ત્યારે વહુના પ્રેમને વહુના હૃદયની સમાનતા પ્રમાણે પોતાના હૃદયની સમાનતા નહીં રાખી શકતા વધારે ઓછા પ્રમાણમાં પ્રેમનો સત્કાર કરે છે એટલે વહુ પુખ્ત ઉમરની થતાં સુધી વરથી જુદી પડી જાય છે, અર્થાત્ વર વહુના ડગલે ડગલે ગુણ દોષ જોતો ફરે છે, માટે સ્વામિનાથ હવે તમે નાના થાઓ અને કાન્તા જેવડા ણની કાન્તાના હૃદયના પ્રેમને તમે ધારણ કરો.

શાન્તા એ બધું ડહાપણ કાન્તા જેવી કુલાન્ડી નારીને વાસ્તે નથી પણ ગરીબ કન્યાઓને વાસ્તે છે.

અરે હમ્મ આપને પરણે પુરા બે વરસ પણ થયા નથી તેટલામાં કાન્તા તમને કુલાન્ડી કુલટા તરીકે જણાઈ ? નાથ આમ તપી ન જાઓ. કાન્તાને મુધારો, મારા કરતા તે વધારે ડહા અને વિદ્વાન છે,

અરે બહુ એનું લણતર અને બહુ એનું જીવતર ! એ રાડને પેલી વડી ગએલી કેસરનો પાસ લાગ્યો છે એટલે તે આ લવમાં સુધરવાની નથી.

જ્યારે નારી ન મુધરે ત્યારે તેમાં વાક ધણીનો,

પ્રિયા ગધાડી, ઘોડી ન થાય મૂરખને કદાપિ જ્ઞાન ન થાય.

આ ધારણા તમારી ખોટી છે ‘જેનો રાજ નબળો તેની પ્રજા નબળી. જેનો બાપ મૂરખ એનો છોકરો મૂરખ અને જેનો ધણી ખરાબ તેની નારી ખરાબ’ ! માટે નાથ આપ કાન્તાને

સુધારે નહીંતો તમારી જગતમાં અવગણના થશે. હવે મારા ઉપરથી મોહ કાઢી નાંખો. હું તો મરવાને લોંચ સૂધુ છું. માસે બે માસે હું મરવાની તે તમે નક્કી સમજજો. હવે જે સ્ત્રી વિધીએ તમને આપી તેને સુધારી તમારો સસાર સુખમય કરો.

શાન્તા મારી બહાલી શાન્તા તુ હવે મને મૂકીને આ જગતમાંથી ચાલતી થઈશ ! બહાલી મારા કીયા પરભવના પાપે તને દુષ્ટ ક્ષયરોગ લાગુ પડ્યો છે કે આટલી આટલી દવા કરતા તે મટતોજ નથી. શાન્તા શાન્તા તારા વાસ્તે મને ઘણું લાગી આવે છે પણ હું શું કરું ? તારું હું બ કેવી રીતે ઓછું કરું ? જેમ જેમ દવા વધારે વધારે કરું છું તેમ તેમ રોગ વધતો જાય છે. તારા જેવી સાધ્વી સતી હવે મને ક્યારે મળશે ? મારાં માત-પિતાએ તો તારાપર જીવલેમ કરી નાખ્યો તને શોક્યની શૂળી ઉપર મેં વીધી નાખી ! હા મરતા મરતા પણ તને ઠરવાની ઘડી ન આવી ! !

નાથ હવે મારો સતાપ આપ મૂકી દો. જે થવાનું હોય છે તે થયે જાય છે અને જે જવાનું હોય છે તે જયે જાય છે. તેનો કોઈપણ રીતથી અટકાવ થતો નથી કેમકે

*

*

*

જમાનામા જંગી થાતી નથી કાઈ કાળને પરવા
સદા ચઢતી ઢતી અનતી નથી કાઈ કાળને પરવા,
લલે હા બહાલુ કે પંગી નથી કાઈ કાળને પરવા
અમીંગે ને કમીંગે એક નથી કાઈ કાળને પરવા

શાન્તા શાન્તા હવે મારી શી ગતિ થશે ?

નાથ આપ અકળાઇ ન જાઓ. શાન્તી રાખો, ધીરજ રાખો. પરમાત્મા સૌ સારાં વાના કરશે, કાલ સવારે કાન્તા ખેંદન સુધરશે અને મારાથી સવાઇ રીતે આપને સુખી રાખશે !

શાન્તા બે નારીના નાવલા સદાયે હરાયા ઢાર ?

પ્રિતમ જરા પણ મુંઝાશે નહીં, આપ વિદ્વાન છો, નીતિવાન છો અને ધર્મિષ્ઠ છો. આપે મોજશોખ સાડ કાંઇ બીજી કરી નથી. જે આશાથી આપ પરણ્યા છો તે આશા અવિનાશી જલ્દીથી સંપૂર્ણ કરશે. હવે મારા ઉપરથી મમતા કાઢી નાખો. હું મૃત્યુના મુખમા છું. જે પ્રેમ આપ મારા ઉપર રાખો છો તે તમામ હવે કાન્તા ઉપર રાખો. જેટલા પ્રેમથી મને જુઓ છો તેટલાજ પ્રેમથી કાન્તાને જુઓ એટલે કાન્તા તરતજ તમને પ્રિયકર અને મધુર થઇ પડશે હું તો હવે ચાલવા માડી ! મારી માયા કાઢી નાખો.

શાન્તા, બહાલી શાન્તા તારૂં સુખ મને ઘડી પણ વિસરતું નથી તારો પ્રેમ મારાથી પળવાર પણ ભુલાતો નથી આ કસાઇના ઘરમા તું જરા પણ સુખ પામી નહીં એ જોઇ માડું હૈયું બળી જાય છે. શાન્તા શાન્તા મારી બહાલી શાન્તા તારી આવી દશા ? આવી જીર્ણ પથારીમા તારૂં શયન ? આ ઘરના છેક છેલ્લા ખૂણામા તારો વાસ ? તારી માદગી વળતે તારી પાસે કોઈ નહીં ? નારી જે સર્વકાળ ધણીની કહેવાય તે ધણીથી પણ તું અળગી ?

નાથ હું તો સર્વદા આપની પાસેની પાસે છું. મારી કોઈ પણ પ્રકારની ચિંતા તમે કરશો નહીં.

શિવ ! શિવ ! બે નારીના નાથ સહાયે દુઃખીના દુઃખી !
 કાન્તાના વચન સાંભળી મારો અશક ઠંડો થઇ ગયો. હવે તે
 ફાટી ગઇ, વઢી ગઇ, હઠ ખડાર જતી રહી. મારી તો તલમાત્ર
 પછુ પચવા કરતીજ નથી, સહાકાળ તે પિયરની પિયરજ પડી
 રહે છે. મેં બાણ્યું કે નવી કરીને સુખી થઇશું, જુનીની ખુશા-
 મત કરવી મટશે પણ નવી કરતાં જુની મરવા પડી અને નવી
 મને પી ગઇ. જરા કાઇ ઉચે અક્ષરે કહેતાં પિયર ચાલી જાય
 છે. હા....હવે મારે શુ કરવું ? આ સમારમાં શી રીતે રહેવું ?
 શેઠીઆની છોડી પરજીતાં આ લાલ મને મળ્યો ! દુનિયામાં હાડ
 હાડ થયા. તિરસ્કાર ને પાત્ર થયા, હળવા થયા, ભારખોજ ઘટ્ટો
 ગયો અને મૂર્ખમા ખપી સદાને વાસ્તે બેઠા માફક હાસીને પાત્ર
 થયા રાડને કરોડો વખત સમજાવી પણ અહીંઆ આવતીજ
 નથી. પરાણે પરાણે દુનિયાહારી ખાતર આવે છે તો તરતજ
 એકાદ બે દિવસ રહી પિયરમા ચાલી જાય છે. જગતની કન્યાઓ
 કરતાં અવળુ વહન ન્યાતના આગેવાન ગણાતા શ્રીમતોની
 પુત્રીઓ કરે છે. જગતની તમામ કન્યાઓ જ્યારે મોક્ષનુ ધામ
 અને સુખનો સાગર સાસર ગણે છે ત્યારે શેઠીઆની કન્યાઓ
 સાસરાને નર્કનું દ્વાર અને દુઃખનો દરિયો ગણે છે સ્વામિને
 જ્યારે બધી સ્ત્રીઓ માથાનો મુગટ અને પ્રભુ માને છે ત્યારે
 શ્રીમતોની કન્યાઓ સ્વામીને પગનુ પગરખુ અને વગર પૈસાનો
 ચાકર ગુલામ ગણે છે. જ્યારે તમામ સ્ત્રીઓ સ્વામિનાથની
 સોટીઓના ઝપાટા અને દુઃખની ઝડીઓ ખમી આનંદથી
 મરતા લગી સાસરામા રહીને સુખ માને છે ત્યારે શ્રીમતોની

કન્યાઓ સ્વામિનાથ સો સો વાર પગે પડે, પાણી માગે ત્યારે દૂધ આપે અને આખો દિવસ સુખ આપે તોપણ સુખથી ત્રાસી મરતાં લગી પિયરમા રહે છે. મારા ક્યાં લોગ લાગ્યા કે હું શેઠીઆની છોડીને પરણ્યો ? શ્રીમ તોની સતત સદા એવીજ હોય દુનિયાના તમામ રંગ અને દુરાચારની શાળા શ્રીમ તોના અવાસોજ છે ટાપટીપ, ઉડાઉપણ અને સ્વછ દીપણ એ તમામ શેઠના બાળકોમા છવાઈ રં લુ છે. પોત્રીશન, ફેશન, ખ્યુટી, રીયલ જન્ટલમેનપણ અને વીઝડમ એ તમામ શ્રીમ તોના ઘરમાં રહેલુ છે. શ્રીમ તોની ઓકરીઓ સદાએ ઓકરવાદી રહે છે. જીવતા સુધી તેમને પિયરજ ગ્યાડ લાગે છે. સામરે જતા તેમને તાવ ચઢે છે વર વેલીને મોજ મારવી એ તેમનો રહેજ સરલ નરમ સ્વભાવ થઈ પડે છે. ૮૬ ઉપરાત લાડપાન લડાવવાથી, પાણી માગે ત્યારે દૂધ આપવાથી અને મનગમની છુટ આપવાથી શ્રીમ તોની પુત્રીઓ મામરાને હુમેશા શૂળો સમાન ગણે છે સાસુ મામરાને જમ ગણી ઘણીને ઢોર માની બેસે છે. શ્રીમ તોની લાડઘેડી લાડકીઓ ઘેળે દિવસે ઘરમા અનાચાર કરતાં આચકો ખાતી નથી દુનિયાને માથે કાત લગાવી વરને વેચી પર નર સાથે પ્રોત કરતા ખાતી પાતી કરતી નથી શ્રીમ તાઈવાળા સાસરાના ઘર જમાઈઓ છેડ છળીડી છેડીઓની જીદગીભર શુભમગીરી કરે છે કુળવાન શ્રીમ ત ઘાતીને ઘેર શ્રીમ ત પુત્રીની ઘાણી ગરીબ ઘરજમાઈ ગળદીઆ રાત દિવસ ચામડાના ચશ્મા ઘાલી પીને છે. જ્યન્તીકાલ જ્યન્તીકાલ તારી પણ મારા જેવી દશા થઈ છે. નર મટી ખર થવુ હોય તો

શ્રીમંતોની પુત્રીઓ પરણ્યા, સાસરામાં જઈ ખુશામતના ખાસડાંમાં હાથ હાના દૂધથી જમાઈ ચોખા ખાવા હોય તો શેઠીઆના જમાઈ બનેા. ઘોળે દિવસે ગુલામ બની સાસુ મા અને વહુ મડમ સાહેબની સક્કામ ભરવી હોય તો શેઠીઆના ઘર શોધો ! ડગલે ડગલે પગલે પગલે અડધી રાતે મધ્યાને અને જ્યારે બોલાવે ત્યારે જીજી કરી ખીજમતદારી ઉઠાવવી હોય તો શેઠીઆના જમાઈ બનેા ! ખારે માસ પરવશ બની સાસરાના ઘરના કામકાજ કરી પેટ ભરવા હોય તો પટેલના જમાઈ બનેા ! રાત દિવસ ગદ્દા વૈનરૂં કરી માથે સાળીઓ અને સાળાઓના ટપલા ખાઈ ગુજરાન ચલાવવું હોય તો શેઠીઆની છેકરીઓ પરણ્યા ! ઘણીને ઢાર ગણનારી ગુલામ ગણીને તેની પાસે આખો દિવસ કામ કરાવનારી, માઆપોની આખમા ધૂળ નાખી સુધારાના પવન પર ચઢો લાજ મલાજ છાપરે મૂકી મનફર આચરણ આચરનારી શેઠીઆની છેકરીઓ તમારી પાયમાલી થઈ જાયો ! વ્યભિચાર રૂપી ત્રિષ્ટા ખાનારી ઘોળી ચામડીની કાગડીઓ શ્રીમત કન્યાઓ તમારૂં સત્યાનાશ જાયો ! કુદનના થાળ મૂકી લોહાની થાળીઓ ચાટનારી ખોલકીઓ શ્રીમત ખાળાઓ તમારો આર્યોત્તરમાથી નાશ થાયો પતિપ્રેમ બગી ચાનો ત્યાગ કરી વ્યભિચાર ઉકરડામાં અનીતિનો ચારો ચરનારી ભુડણીઓ શ્રીમત કન્યાઓ તમારો ક્ષય થાયો ! ગુલામ ગબરૂ પતિપુષ્પને મૂકી આકડા સૂઘનારી અવિચારી અખળાઓ તમારા મોઢા સતાડી દેશ પાર થઈ જાયો.

નાથ બહુ થયું આજ તો કાન્તા ઉપર સામટા તૂટી પડ્યા.

એકને સારૂ શેઠીઆના નામની ઝાટકણીજ કાઢી નાખી. આ અન્યાય કહેવાય ?

શાન્તા પુરૂષોત્તમરાયનું કુટુંબજ ફક્ત કુંકન અને કુસુમ સિવાય તમામ બિક્કરેલું અને સુધરેલ છે. એ ન્યાતનો આગેવાન પુરૂષોત્તમરાયજ આખી ન્યાતની પાયમાલી કરે છે !

બહાલા હવે બહુ થયું, રાત ઘણી ગઈ, આપ હવે ઉપર જઈ સૂઈ જાઓ. હવે બે વાગશે.

શાન્તા મને તો ઉંઘ આવતીજ નથી. જ્યારે જ્યારે પથારીમા પડુંછું ત્યારે આવા ઉભરા ચઢી આવે છે, આપણી ન્યાતની દયામણી સ્થિતિ જોઈ માફ કાળજી કે પી જાય છે.

હવે આપ સૂઈ જાઓ. વખત આવશે એટલે બધું સુધરશે.

‘હવે તુ પણ સૂઈ જા કલેશ કરીશ નહીં શાન્તુ હુ હવે જાઉં છું’

હા પધારો. કાંઈપણ વિચાર કે ચિંતા કરશો નહી. ધંધર સૌ સારા વાનાં કરશે !

લાનુશ કર ધીમે ધીમે શાન્તાની પરસાળછોડી ઉપર ગયો, અને શાન્તા પેશાબપાણી કરી પથારીમાં બેસી બે હાથ જોડો સ્તુતિ કરવા લાગી.

*

*

*

*

“ અંત સમાનો તુ બેલી, હરી માગે અંત સમાનો તુ બેલી,
મારી સાયવળે પણ છેલ્લી પ્રભુ મારો અંત સમાનો તુ બેલી—૦
ઓસડ વેસડ આવી રહેશે, ને દુનિયા તો મહેલશે ઠેલી,
તે સમે ઓ પ્રભુ તારા વિના હશે ઓથ ન એકે રહેલી—૦

આગ રજો

૧૯ હરી માગ નાથનું મર્વદા કથાનો ફરજો”

(પાનું ૧૧૩)

આંસુ વિલાપથી અળગાં રહીને, સઘળા સગા મારા રડશે,
 • કલેશ કરી મન કલેશ ઉપગવી, બહાલાં વેરી થઇ પડશે-૦
 તે સમે માયા થકી મન મારૂં, ઓ પ્રભુ વેગળું ધરજે,
 જીવની જોઈ ગતિ અતિ સારી, તે ગતી મારી તુ કરજે-૦

સુખોદ ગરબાવળી

હે હરી મારા નાથનું સર્વદા કલ્યાણ કરજે, અને કાન્તાને
 સુધારી તેમનો સંસાર સુખમય કરજે ! “આતે હૈયાની હોળી કે
 શાક્યની શૂળી.” મારા નાથને મારે લીધે હમેશા કલેશ થયાંજ
 કરે છે તો હે પ્રભુ હવે મારું પાનું ખોળી લઇ કાન્તા અને મારા
 નાથને સુખી કરો !!” કહી શાન્તા પથારીમાં પડી !!

પ્રકરણ ૬ કું.

કહેવાતાં કુળ કે ફાકવાની ધુળ ?

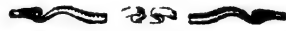

હાહરા.

નૌતમ નવરંગો કરી વાળે પળમાં દાટ,
પ્રમ ગુલાવે પ્રેમીને સુખ ફળ કરી ખાટ

માન સરોવર ઉપર વિહાર કરનાર રસિક રાજહાસને
મોતીના ચારા સિવાય બીજી કાંઈ ભાવતું નથી, જગલમાં
મગલ માનનાર કેશરીને સો અપવાસે પણ આભિષ્ય
સિવાય બીજી કાંઈ ગમતું નથી, તૃષાતુર આતકની સ્વાતિ
બિંદુ સિવાય બીજા કોઈથી તરસ છીપતી નથી તેમ પ્રેમના
પથે ચડેલા પાન્થને પ્રેમ સિવાય બીજી કાંઈ રચતું નથી.

રસગજના દર્શન થતા કાઈ નાદ અભુત લાગતો,
રંગ રંગ યત્ર ગેમાયમાં ગણકાર જનદુર્લભ ગગતો,
ગુલ્લનાન અતર તાનમાં જગ જળનં છવ ત્યાગતો,
મન ભાવના મગળ મણી પ્રતિદીન પ્રેમે માગતો
ગાલાખાઈ ઝોતી

ઉભરાતુ દૂધ, ઉગતું ચૌવન, તુલસીનો છોડ, સરપનો ભારો,
નાનું બાળક, અને કપુરનો કકડો સાચવવા
મુશ્કેલ છે તેમ કુવારી કન્યા જાળવવી તે પણ કઠીન છે.

*

*

*

“ કન્યા વિક્રયના ધનથી નથી મુખ સાચુ મળતુ,
 હાય કદાપિ જા પ્રવૃત્તિ પુનઃનુ તોપણ તે ટળતુ-૦
 રક્ત માસ દુહિતાના ખાઈને ભલે પાપી ફરતા,
 તાગડધિના કન્યા દામે પ્રતિદીન કરતા,
 ધરી મુઠપર લીધુ કાળુ કળ્પના નાદી ડરતા,
 ગાડી થોડે મેત્ર કરીને ગર્વ ઉર ધરતા.
 ચાર દિવસના ચંદની મુખમા ભાગ્ય પાણી ભળતુ,
 કાઠા પડી ગયામા માનવી શ્વાન સમુ ટળતુ-૦

કુદન, કુદન હવે તારું ટાયલુ જવા દે મેં તને સુખના
 શિખર ઉપર મૂકી આજ પ્રમાતમા તારો વિવાહ હિ મતરાય
 સાથે મે કર્યો !

બાપુ, મારા વડાલા બાપુ હાથે કરીને શું કામ મને મારી
 નાખો છો ?

દીકરી તને મારતો નથી પણ ઉગારૂ છુ.

બાપુ ઘડપણમા શુ કામ હાથે કરીને કાળા કોયલા ઘસો
 છો ? મરતા મરતા તો હાથને ઉજળા રાખો !

હુ તો સદા ઉજળો ને ઉજળો છુ

મારા પ્રાણુ જ્ય તો ભલે પણ હું હીરાલાલ સિવાય કોઈને
 પરણવાની નથી ? તમે જો હવે મને વધારે સતાવશો તો મારા
 જીવનુ જોખમ થશે !

આ કાક તો પ્રભુનો ડર રાખો. ચારને ચિત્તામા નાખી
 એકને તો ચારીમા વળાવો

મા દીકરી બોલતા બોલતા બહુ ફાટી ગયાં છે !

પિતાજી એકવાર તો ક કુના હાથ કરો ! શું કામ મારા ભાગ્યમા ધૂળ નાખા છે ?

તારા ભાગ્યમાં તું જ હાથે કરીને ધૂળ નાખે છે ! મેં તો તારા વાસ્તે ખાવીસેં ધરના છોગાનો કુળવાન વર જોયો !

પિતાજી બળ્યું એ કુળ ! એ કુળમા ધૂળ પડી !

મૂરખી તારા જીવનમાજ ધૂળ પડવાની છે તે વીના તું આટલી બધી હઠ લઇને બેસે નહીં. હવે તારૂં ખુરૂ થવાનું છે. વિનાશ કાળે વિપરાત બુદ્ધિ !

બાપુ આ ગજબ થાય છે ! કાળ કાળનું કામ કરે બાપુ છે,

*

*

*

‘ આહા આ શું કહણ કળિનું બનિયું ને આજે,
માયા શત્રુ - વજન સધળા દેખીને દીલ દાઝે.
નાદો ગાદો ધગ્મ ધગ્મી ન્યાય તો નાશ પામ્યો,
નાદી બુદ્ધિ અશુદ્ધ રૂટીનો ગોક સર્વત્ર બામ્યો

કવિ મહામુખસમ

પિતાજી હજી પણ હું કહું છું કે એ લગ્ન રહેવા દો કુળનો આસુરી ત્રિવાલ તમારી દીકરીના કલ્યાણને વાસ્તે ફેંક કરો ! બાપા આ તમારી હુર્બુદ્ધિ છે !

હા, હા હા, છો અમારી હુર્બુદ્ધિ રહી ! છો અમને પરમેશ્વર ગળી જતો બમ મેં જે કર્યું છે તે સોળ વાલ ને એક રતી છે. તારે જેટલા છોડા છડવા હોય તેટલા છડી દે.

મારા બહાલા બાપુ, વાડ જ્યારે વેલાને ગળશે ત્યારે મોંઘી વસ્તુ ક્યાંથી મળશે? માતા જ્યારે પોતેજ પોતાના બાળકને બાશે ત્યારે શ્રદ્ધીમા કોણ જીવતુ રહેશે? રાજા પોતેજ જ્યારે પ્રજાને લૂંટી લેશે ત્યારે ન્યાય ક્યા મળશે? સત પુરુષો જ્યારે કુડી નજર કરશે ત્યારે વરસાદ કેમ વરસશે? તમારા જેવા પવિત્ર પ્રાદ્ધાણો જ્યારે આવુ અન્યાયનુ પગલું ભરશે ત્યારે બીજા કોમો કેમ સુધરશે? પ્રાદ્ધાણુ જ્ઞાતિના અગ્રેસર આગેવાન પટેલ શેઠ થઇને જ્યારે આવું અધમ કાર્ય કરશે ત્યારે ન્યાત શી રીતે નિયમમા રહી શકશે? અત્યારે તમે તમારી નિર્દોષ પુત્રીને કુળના કાંટામાં ઝીકી બાળી મેલવા તૈયાર થયા છો તેથી શુ તમને ખરી મોટાઇ મળવાની છે? ના ના પરતાવાના સાગરમા પડવાનુ છે. રાજી થઇને રડવાનુ છે. જ્યારે તમારે આવુ લાકડે માકડુ જડવુ હતુ ત્યારે મને શુ કામ ભણાવી? બાપુ સમજો, સમજો આતો અન્યાય છે, અધર્મ છે

છોકરી તુ ભણી છે પણ ગણી નથી. ભણ્યો કણખી કુટુંબ બોળે એવો ઘાટ શુ કરવા કરે છે? મેં જે કર્યું છે તેમા તુ સારી દેખાઈશ આખી ન્યાતમા બા બા થઇને ફરીશ!

બાપા હુ પોતેજ સારી નીવડીશ ત્યારેજ સારી દેખાઈશ. તમને તમારી પુત્રીના હિતનો વિચાર કેમ નથી આવતો? શુ તમે તમારી પુત્રીને વૈધવ્યરૂપી વડવાનળમા મૂકવા અત્યારથી તૈયાર થયા છો? શુ તમે તમારી પુત્રીને નિરંતર આસુ ગાળતી જેવાને ઉછેરી છે? કઠોર હૃદયના પિતા હુ તમને શુ કહુ?

કહે કહે તારે જે કાઇ કહેવું હોય તે કહી લે! બે ચાર

ગાળો ભાંડવી હોય તો ભાંડી લે. આ ઘરડા બાપને મારવો હોય તો બે ચાર લપડ થપડ મારી લે ! મા દીકરી લેગાં થઇને મારો ઘોઘળો દબાવી નાખો !

બાપુ મારા બહાલા બાપુ આ કોમળ મૃગલીને સિ હના મુખમાં મૂકતાં કાક વિચાર કરો ! આ ગરીબડી ગાયને કસાઇને બારણે બાંધતાં પાછા ફરો. આ નિર્દોષ અવાજ વગરની અબને વાધ આગળ ધરતાં કાંક મમતા લાવો ! આ નાનુક વેલીને હાથીના પગ તળે કચરાવાના કોડ ના ધરો. એક સુદર ગુલાબને ધગધગતા અ ગારામા નાખતા કાક આચકો ખાઓ. મરણને શરણ પડેલા જોખણ સાથે તમારી દીકરી પરણાવતા કાંક પ્રભુનો ડર રાખો !

આ દીકરીના કાલાવાલા પર કાક કરૂણા લાવો હનુ પણ હું કહું છું કે હિ મતરાયનો વિવાહ ભાગી નાખો અને હીરાલાલ સાથેનો સબધ બાધી કુદનને સુખી કરો !

અરે દુષ્ટા એ તે કરાય ? ધાન્ય તો ઢેડવાડે પણ હોય તે શા કામનુ ? હિ મતરાયની આળસને તુ કાઢી બાળે છે, અત્યારે એના છોકરાના હબ્બર ઉપજે સમજ ? પેલા માગણુ હીરાલાલને આગણે બધાય ! રાડ કાક તો વિચાર કર ?

ત્યારે ઉછરતી બાળા એક મડદા સાથે પરણાવાય ? મુક્તાનો હાર મર્કટની કોટે ન ખાય ? પાડાને કાઢી પાનના બીડા હોય ? ગંધાડાને ઘેગર અપાય ? તમે તમારા સ્વાર્થમા આધળા થયા છો પણ અ તે તમારો સ્વાર્થ તમનેજ ખાશે યાદ રાખો,

“ પુન્ય પાપ પગ્ગે નહો, છાની મારે ત્રાપ
અધ આર્થી જગતમા, ડમે બનીને સાપ ”

બેશ, બેશ શંડ બેશ વિવાહના કામમાં તુ શું સમજે ?
શંડ એના કુળ તરફ તો નજર કર !

ખાપુ તમે નીચેના કાવ્ય તરફ તો નજર કરો ! કુળને કરવું
શું ? શું કુળનાં બચકા ભરવા ? ઘરમા ખાજરી ના હોય ત્યારે
ફડીઆને ત્યા જઈ કુળને વટાવવું ? રોટલા કરવાને લાકડાં ન
હોય ત્યાં કુળને ચુલામાં ઘાલવું ? પહેરવાના લુગડાં ન હોય ત્યાં
કુળને ચૌટામાં જઈને કાપડીઆને ત્યા વેચવું ? કુળને કરવું શું ?
કુળ શું ખાવા પીવામા પહેરવા ઓઢવામાં સુખ દુઃખની વખતે
વટાવવાના કામમા આવે છે કે શા કામમા આવે છે કે જેથી તમે
કુળની આટલી બધી હિમાયત કરો છો ? જુઓ સાભળો.

*

*

*

જે કુળ જન્મમા ગર્વ ધરી મનમા મલકાય અનિશય ભારી,
જે કુળમા નથી મુખનું સાધન તે કુળમા ધુળ નાખી નિહાળી-૦
જે કુળ આપ ઉચ્ચાઈમા ઝચીને અવર ગણી તુચ્છ મુકે છે ટાળી,
જે કુળમા મુળ સાસા છે સર્વના તે કુળમા ધુળ નાખી નિહાળી-૦
જે કુળમા નથી વાસ વિદ્યા તણે જે કુળમા નથી રીત રસાળી,
જે કુળની જ્ઞાત વાત કરે કુડી તે કુળમા ધુળ નાખ નિહાળી-૦
જે કુળ જગ તણુ કરજ ધરે શીર આડી વાટે જઈ જ્ઞાત અકાળી,
જે કુળ કન્યા વટાવે આ વિશ્વમા તે કુળમા ધુળ નાખ નિહાળી-૦
જે કુળ સ્વાસ્થ્યમાંથી મચી કરે કાર્ય કપટના કુટીલ કપાળી,
પાય ધરે બહુ પેચ પટલ થઈ તે કુળમા ધુળ નાખ નિહાળી-૦
કોહુ કહે બ્રમણમા ભભો શીત કેરી કહે કેમ નામ ન માઈ,
પારખુ પાસ થશે ખાસ ખલકમા શંકર કહે કોણુ સારામા સાઈ-૦

કુદન ચપટી ભરીને તારી માના મોમાં ધૂળ નાંખ ? રાડ
ઘરડી ગઘાડી થઇને કાંઇ વિવાહના કામમા સમજતી નથી.
રાંડની સાઠે, બુદ્ધિ નાઠી. રાડ હિ મતરાય તો જ્ઞાતનો પટેલ છે.
પટેલ ? પાચ પેઢીથી એના કુળની પટલાઇ ચાલી આવે છે.
એની ગૃહસ્થાઇ આગળ આપણી ગૃહસ્થાઇ પાણી ભરે છે.

અરે બળી એની ગૃહસ્થાઇ અને બળ્યું એનું કુળ ? તમે
કુળમાજ બધુ ધૂળધાણી કરવા બેઠા છો !

તો રાડ એતો ન્યાતનો ખરો શેઠીઓ કહેવાય શેઠીઓ ?
અરે મૂઓ એ શેઠીઓ !

*

*

*

છપ્પય છંદ.

ટળો નાતનો શેઠ જેર ઝાઝુ જે રાખે,
ટળો નાતનો શેઠ સહુ શીંગ આળો નાખે
ટળો નાતનો શેઠ ગકાને દાખી મારે,
ટળો નાતનો શેઠ દરામી હરવુ ધારે
ટળોને શેઠ પટલીઆ દોગે ધુતી ખાયછે,
દીકરી દીવો ગે નાદી જગમુળયી ગાયછે

વ્યાસ વધ્વભરામ

હવે વગર મોતે તમે મરવાના થયા છો ? મા દીકરી હવે
વાયરે ચઢ્યાં છો પણ વાયરો નીકળી જશે.

બાપુ પટલાઈ શેઠાઈ ગૃહસ્થાઈ અને કુળાભિમાનની ખાલી
હિમાયત જવા દો. શેઠીઆ નાતમા શુ સુધારો કરે છે તે હવે
આખી નાત બાણે છે. વખત આવશે ત્યારે નાત ભેગી થઇ જશે
અને શેઠીઆનાં ડાચા તે વખતે પહોળાં થઇ જશે; કેમકે

*

*

*

અપ્યય છંદ.

ગેહ નાતનાં જંગ દેહ ત ચડાળ સગા
 જંગ શાંત્ર પુગણ પાખીને પડીત પગા,
 શત્રુ કોનો ન યાય થઈ જાડો વેર વાળે,
 નેહ કરી દે જાલ જીવ બલુ જનના આળે,
 ગેહ પટલ બની આપવી પદપાતી વિદ્યા ભાળ્યા,
 તોલવા ગેહનં જાણવો ગદ્દીએ ગદ્ધો જાળ્યા
 વાસ વલ્લભન

દીકરી જ્યારે તારા સાડ હુ કુળવાન ધનવાન અને
 જ્ઞાતિનો આગેવાન વર જોઉ છું ત્યારે તુ મને ગાળો ભાડે છે
 કેમ ? જા હવે તારાથી થાય તે કરી લેજે । મેં કર્યું તે સવાવીશ
 છે, હવે કોઈ દિવસ તે પોણીવીશ નહી થવાનું ।

બાપુ આવી ખોટી પતરાળ શાને કરો છો ? શુ કામ
 અમને ગરીબ મા દીકરીને જીવતા પ્રજાળી મૂકો છો । જુઠી
 હિમાયત શા સાડ કરો છો ? તમારી પાસે હવે ઘણો પૈસો છે.
 હવે કન્યાધનને તમારે શુ કરવું છે ? આ આવડી મોટી હવેલી
 છે તોયે હજી તમે ધરાતા નથી આ ગારને વટાવી અપજસના
 ગાસડા બાધ્યા હવે છેલ્લી વખતે તો કાક સાડ કરી દ્યો ?

ઓ દીકરી હુ જે કાંઈ કરું છું તે તારા કલ્યાણને વાસ્તેજ
 કરું છું. હિમતરાય જેવો કુળવાન શેઠ આપણી આખી ન્યાતમા
 એકે નથી.

બાપા મૂઆ કળીયુગના કુળવાન શેઠીઆ ! બગી તેમની
 પટલાઈ ? કુળવાન કોણ કહેવાય તે તમે જાણો છો ?

હું તો હવે બધું એ ભૂલી ગયો. તું જાણતી હોય તો કહી બતાવ !

પિતાજી જે માણસ જ્ઞાતિની અને દેશની સાચી ભક્તિ કરે તેજ ખરો કુળવાન ? બાકી બીજા બધા હેવાન અને શ્વાન ! જેણે ભણી ગણીને, વ્યાપાર રોજગારથી, કળા કૌશલ્યથી, ભક્તિ નીતિથી, અને બહાદુરીથી પોતાનું પોતાની નાતનું અને પોતાના દેશનું ભણુ કર્યું છે તેજ ખરા જીગરથી તમામ લોકોમાં કુળવાન જ્ઞાત્યાભિમાની, દેશાભિમાની અને આગેવાનોનું માન મેળવે છે, અને તેજ દરેક ઠેકાણે માનથી અને ધનથી પુજાય છે તેના વશથીજ કુળવાન અને આગેવાનનું માન અને પદ મળ્યા કરે છે નાતમા કાળા ધોળા કરી અને ઉધા ચતાથી લોકોને અટમ સટમ સમજાવી કુપામા હાથ મુકાવી નાણાંની કોથળીઓ હજમ કરવી અને ગરીબોને ગરદન મારવા તેનું નામ શેઠાઈ નહીં, અને તેનું નામ શેઠ પણ નહીં, તે તો એક શઠ કહેવાય અને શઠપણુ કહેવાય ! પારકા પૈસે અને પારકા બળે નાતો કરી નાતમા વાહ વાહ કહેવરાવવું તેનું નામ ગૃહસ્થાઈ નહીં પણ ભીખારીવેડા કહેવાય એવા જીઠા અને દાલિક કુળવાન શેઠીઆને વાસ્તે એક સાક્ષર ઉદ્દગાર કાઢે છે, જીઓ સાભળો,

*

*

*

ગરબી.

આજ	કળીયુગના	સાગરે	ગેડીઆ
ભુતગતી	પેગ	ભમનાગંગ	ગેડીઆ,
દીન	જનને	દમનારાંગ	ગેડીઆ,
ઠગણ	કરી	જમનાગંગ	ગેડીઆ,

લોકોના ફોફડા પુઆવી ચોકડા,
 થાપણના થોકડા ઓળાવી ચોકડા,
 બોકડા પેરે બાઠનાગરે શેડીઆ,
 બીજનો બોજ ભાજનાગરે શેડીઆ,
 લાતે લહે ન લાજનાગરે શેડીઆ
 મોટાઈ માગીએ, ન્યાતોને ભાગીએ,
 મન દીન જાગીએ, ટટા ન ત્યાગીએ
 ભાવે ભમાવીએ બોળારે શેડીઆ,
 દીનને દેખાડીએ ટોળારે શેડીઆ,
 જાના ગગડાવીએ જોળાજ શેડીઆ,
 તોકાની કરીએ ટોળારે શેડીઆ,
 મોટાઈ ખચીએ, દીકરીએ વેચીએ,
 ગકડાને કેમીએ આખડીએ મેચીએ,
 દીકગની લઈએ પેગમણીગ શેડીઆ
 કાતો વેવાઈને તથા નણીગ શેડીઆ,
 તોયે અમે સૌથી ગિગમણીગ શેડીઆ,
 અમારે માથે કા નહિ ધણીરે શેડીઆ
 ફરી કરી પગણનાગ એ ત્રહણ કે ચાગ્યાર,
 એકડી કરીને નાર ગઝળતી હાર હાર
 કરી ધાન લગડા ન આપીએરે શેડીઆ,
 અજની પીડાએ અજાપીએકે શેડીઆ,
 લુકમનામે હા કાપીએરે શેડીઆ
 જખમારી પગીથી ટાપીએજ શેડીઆ
 અમારી દીકરી નારિ જાય નીસરી

વિધવા વિકરી કરમો કુડા કરી
 જ્ય તો અન્નણ કરી ગખીએરે શેડીઆ,
 ન્યાત બહાર તેને ન નાખીએરે શેડીઆ,
 ખીજની વાતો ભાખીએરે શેડીઆ,
 ડડ ફેરાની હામ ગખીએરે શેડીઆ
 અગનાસ્ત્ર ૫ કીએ મદીગ ન મુકીએ,
 ભાગ નાખી બુકીએ ચેતી ન ચુકીએ,
 દવતાને નામે દવ આળીએરે શેડીઆ
 પાવનપાપમા તોય માલીએરે શેડીઆ,
 અમે અમાગને ઝાલીએરે શેડીઆ,
 ખીજનને નોખા ટાળીએરે શેડીઆ,
 લોકાના શેડીઆ ઘેરીના વેડીઆ
 પ્રપચી ખેડીઆ બુગળીઆ બેડીઆ,
 નામીઆ નાતમા નામ છંરે શેડીઆ,
 એવા અમાગ કામ છંરે શેડીઆ,
 સસાગમા મુખ ધામ છંરે શેડીઆ,
 અવળાદનો આગમ છંરે શેડીઆ

ત્રિ મહાનુબનન

કુદન તુ તો લાણી ગાણીને હદબહાર જતી રહી. આપના
 સામુ તડતડ બોલતા શીખી ! હવે તુ તારે કાવે તેમ કર,
 ભોકમા પાણી પડયું છે તે હવે જુદુ થવાતુ નથી.

ત્યારે તમે એ નક્કી સમજ લેજો કે કુદન હવે આઝા
 વખત જીવવાની નથી

લાણી ગાણીને તુ એજ અજવાળવાની છુ જ્યા ત્યા તારે
 મરવાની વાત છે. મરવા સિવાય બીજી કાંઈ વાત છે ?

પિતાજી હવે મારે શા સુખે જીવવું ?

* * * *
 જેના જીવન માટે પાપુ જે વિધિએ,
 જીવે તે ૨૧ સુખદે-૦
 જેણે પ્રીતિ સીધી ઉછેરી આવડી કાઢી,
 જીવનના તતુઓ સાધી બળતી વીણુ દેવાની,
 અરે એ ગાનને પ્રીતિ જીવન આ પોષીયુ જેણે,
 પાલક માંક થઈને મારે જીવે તે-૦
 કવિ મુળાડ

કુદન તુ હવે સમજી જા ! રાજ થઈને મેં જે કર્યું છે
 તેમાં હા લાણી દે !

બાપુ તમારો દિનમાન ઉડી ગયો છે ! લોહાની પનોતી
 હુંયે બેઠી છે ! તમે હાથે કરીને હત્યારા થવાના છો ! જગતમાં
 તમારાથી જશ નહિ લેવાય ! મરતા મરતા તમારી બુદ્ધિ
 બગડતી જાય છે. આખી ન્યાતમાં તમારો ફજેતી થાય છે તોપણ
 તમારી આખો ઉઘડતી નથી હવે મારે તમને શુ કહેવું તેની
 કામ સમજ પડતી નથી.

હવે તારે ફાવે તેમ બોલ અને ફાવે તેમ કહે ! મેં મારો
 પિતા તરીકેનો ધર્મ બજાવ્યો છે ! તારા વાસ્તે જેટલો સારો
 કુળવાન અને આગેવાન વર જોવાય તેટલો જોયો છે. તારૂં હિત
 જેટલું ઇચ્છી શકાય તેટલું મેં ઇચ્છ્યું છે હું તને હવે છેવટના
 ઉદ્દગાર કહી દઉં છું કે આજથી ચોથે દિવસે તારૂં લગ્ન મેં
 લીધું છે. તારે જે જોઈએ તે મારી પાસેથી માગી લેજે ! જે

કાંઈ લુગડાં લત્તાં ઘરાણા ગાડાં પહેરવાની મરજી હોય તે તુ કરાવી લેજે ! મારી કોઈપણ પ્રકારની ન. નથી ! બેટા હવે રાજી ખુશીથી રમ અને આનંદમાં આમતેમ ફર, હુતો મારે આ આલ્યો !” કહી પુરૂષોત્તમરાય ડોસા તરત ઘરમાથી બહાર જવાને તૈયાર થયા, ચોધાર આંસુ પાડતી રોતી કકળતી કુદન પિતાને વળગી પડી કાલાવાલા કરવા લાગી.

“ બાપા, બાપા, આ દીકરીની જરાતો દયા લાવો ! આવી ફરતા ન કરો ! મસાણીઓ વિવાહ ફેક કરો ! માફ જીવન નષ્ટ ન કરો ! કુળના અ ગારામાં કુમળી કેળને દહન ન કરો ! બાપા હુ તમને શુ કહું. કેવી રીતે સમજાવું, કેવી રીતે તમારા હૃદયમાં દયા ઉપજાવું ? પિતાજી પિતાજી આ પામર હરણીની દયા કરો દયા કરો !

દીકરી તુ હાથે કરીને શા સારું કલેશ કરે છે ? સુખને શા માટે હુ ખ માને છે ? તુ હિ મતરાય સાથે પરણીને અ ત લગી સુખી થઈશ, એની તુ પાકી પતિત રાખજે ? છોકરવાદી જવા દે, બાળ હક મૂકી દે ! તારો બાપ જે કાઈ કરે છે તે તમામ સાફજ કરે છે તને કુળ આગરૂ પૈસા અને ગૃહસ્થા ઇની ગાદીએ બેસારે છે ! બેટા તુ આનંદ કર

બાપુ મારા વડાલા બાપુ વૈભવને હુ શુ કરું ?

*

*

*

દીરા મોતીન આઢે ૬ પાયર બાળા બાણીને બાય
પ્રેમ નદીની માળલી વૈભવ સાગર પાડે કાય-૦
ચંદ્ર વિનાની આત્ની જીવ વિનાની કાય,

ભાગ રહે

બાપુ, બાપુ, આ ફીક્ષીની જગતો ત્યાં દાવો !

(૫૫ ૧૦૦)

જુવતી જુગતી જોડી વિનાની જગમાં ઝોલા ખાય-૦
 બાવળાએ નહિ કાયલ શોભે કાગને મોતીની માળ,
 સાકર શું ખર લાયક ધારે સિંહણ સાથ શિયાળ-૦
 વૈભવ વાડી વિષે સુખ માનતી પખીણી બની લાચાર,
 તાત નહિ જેમ વાત વિચારે ઉર સુખ ન પામુ લગાર-૦
 વેલ ઉછેરી વાઢવા માંડી માળી બન્યો મારનાર,
 બોળક પાળક છો બળવતા સ્થાયક સરજનહાર-૦
 પત્થર સાથે રતન પછાડે જતનથી જળગ્યું જેલ,
 જગત કહે શું જોઈ પિતાણ આપ વિચારે એલ-૦

જવરી અને નારાયણ-પ્રસ્તાવિક કાવ્ય

છોકરી આટલી બધી છોકરવાદી તુ શા સારૂ કરે છે ?
 હજી તને ગોળ ખોળની ખબર નથી ? દીકરી, હિંમતરાય એ
 ગોળ છે કુલીન હીરો છે

બાપુ તમે જેને કુલીન હીરો માનો છો તે કુલીન હીરો
 નહિ, પણ અકુલીન બિલોરી ઠાય છે, નીચ છે, હલકો છે. એના
 ઘરમાં શુદ્ધસ્થાઈને ઠંકાણે કેવળ એના નાકની ગંધ છે. તમે
 અધ છે. એવા નિરાક્ષરી હેવાનને તમે કુળવાન માનો છો એજ
 તમારું અજ્ઞાન છે પિતાણ એ ગોળ નથી પણ ખોળ છે. તમારા
 સ્વાર્થનો ચઢેલો ઢાળ છે. આમ પોલુ ચલાવી શુદ્ધસ્થાઈનો ડાંગ
 રાખ્યે ડાળા નીકળી પડશે !

બેશ બેશ ચખાવલી તારા ચખાવલાવેડા જવા દે નહીંતો
 જુડી નાંખીશ. દીકરીને જેમ જેમ નમીએ છીએ તેમ તેમ
 છાપરે ચઢતી જાય છે.

પિતાજી તમે નહીંજ સમજો ! હરિ હરિ હવે મારા કર્મનો વાક છે ! હું હવે કોને ઢાઢ ક્રિયાઢ કરું ? માતાજી તમે મારા બાપુને નહીં સમજાવો ?

આ દીકરી પર કાક તો દયા કરો ? હાથે ઉછેરેલીને શુ કામ છુદો છે ?

આ બધા કારસ્તાન તારા છે. તુજ હાથે કરીને કુદનને ચઢાવે છે “લે રાડ લેતીજ તારા પાપના કળ” કહી ડોસાએ ડોસીને લાત મારી ત્રણ ગોઠમડા ખવરાવી દીધા. ડોસી ચતીપાટ બેલાન થઇને પડી, કુદન રોતી રોતી ડોસાને વળગી પડી, ડોસાએ ક્રોધાવેશમા કુદનને ધક્કો મારી સામી લીતે પડી. ’

“બાપુ અમને ખુશીથી મારીને જીવન મુક્ત કરો ! !

હું તને હમણાજ મુક્તિ આપુ છું તુ અગ્રેજી ભણી-ગણીને આવી જીવિત શીખીને ?

પિતાજી દયા કરો !

દયા ડાકણ છે !

બાપુ આમ છેક નોધારી ના કરો કુળના કુવામા નિર્દોષ કન્યાને ના નાખો ? !

✽

✽

✽

✽

‘ અંગે ડ્રાઈ’ કુળ ન બંજોંગે બેઠને છેવટ રોજોર,
નાનને બનતમા વડી વાંતો કવી અતાવે પોતીક કુળ,
પંડેસ યજ્ઞ પચાંતો કર પણ વગમા ખાવાની ધુળ-૦
સહુ પર કરે સારી ગેદાઈ વખાણે પરિવાર,
ગેદનુ નામ ધગવતા જગમા ખોટા હોય પાગપાન-૦

આધળા બનીને દીકરીઆ દે આપે પહેરામણી પ્રર,
 તોપણ કુલીન કાઢે વાંધા દેખાડે નખળુ તુર-૦
 સાસરે ખાસડે મારીને ખાચે બહુ બતાવે બહુ નોક,
 સાસુને સપડાવ્યા કરે તારી છોડી પર લાવીશ શોક-૦
 આખના અધ હૈયા ઝૂટેલા ઘણા મળે દેનાર,
 એ ઘેર જશો ગેદાણી થાશે એવું ગણે ગમાર-૦
 સાસરવાસા લઈને સાસરે કુળવતા ઘેર જાય
 ઓરવા ખારવા શબ નાગયણ બહાર ઘણી ઝુલાય-૦
 છંડા વાળીને જાની કંઠે ચુતા પેલા ભવના પાપ,
 કમાઈને ઘેર બાધી છે ગાવડી મગ્ગે માને બાપ-૦
 વરડા ગુણુલિણા ને નપુશક કુળમા એવા વર,
 માગી તાગીને ખાચે કણકીયુ ભોગવે લાડાનુ ધર-૦
 ગુચ્છો ગખાવીને તેજ પાછનું ચોળી બતાવે તાલ,
 ઝકડી પાન ચુનાને કાથો માગી મોઢું કરે લાલ-૦
 એવા ધુતારાને દીકરી આપે માઆપો મુઠ લોક,
 ઉચા ઉચા તે ઉચા શાના ઉચી તો ગિટની ડોક-૦
 શુ સમજ સહુ ઉચા કહો છે ઉચા તો જુગમા ઝાડ,
 તે કરતા પણ ઉચા કહો તો વન વગડાના તાડ-૦
 માટે ઉચા ન કામના જાણો જાડોને કુંડા ચાલ
 દામ દઈ દીકરી જંત દેશો તો થાશે શોકપનુ સાલ-૦
 ગેદીઆ પામે પૈમો ખુટે તો લુટે ધરતી નાર
 તેમ ન મળે તો બીજી વેળા પરણવાનો વિચાર-૦
 પરણવાથી આપે પેગમણી કહો તેને શુ દુખ,
 વસ્ત્ર દહાડાના ટાણાં જમે તેને વેહેલી ભાગે લુખ-૦

તેમ કરતા દીધેલી દીકરીને પેટ દીકરી થાય,
 પાઘડી એને ધાધરીએ ધુબ પૈસા માટે વેચી ખાય-૦
 દીકરી દો તો જંડ જંઘ ઘા કોઈ ન જંશે કુળ,
 કુળેથી કન્યા કુવામા નાખ જે તેનું જંગે જરામુળ-૦

કવિ મહાસુખરામ

તુ તારી મેળે લવારો કર્યા કર ! હું તો મારે આ ચાલ્યો !”
 કહી ડોસા ધરમાથી રોફમ ધ બકાર નીકળી ગયા, મણીલક્ષ્મી
 અને કુદન ઝખવાણા પડી ગભરાતા ગભરાતા એક ખીબના
 સામું જોઈ રહ્યા ! !

બા આનો ગજબ થયો હવે શું કર ?

દીકરી ડરીશ નહીં કાલને કાલ આપણે ઘર છોડી ચાલ્યા
 જઈશું !

માતા મારી બહાલી માતા ! આ પાપણીના કાજે આટલું
 બધું તારે હું બ ! હે હરિ હવે મારું પાનું ખોળી લે ! હવે
 જીવવું મને સારૂ લાગતું નથી. ” કહી કુદન ધડીમલઈને ધરણી-
 પર ઢળી પડી, મૂઠાવશ થઈ ગઈ, મણીલક્ષ્મી ગભરાઈ ગઈ ! !

“ અરે ખમા મારી નેત્રમણી તને શું થયું ? બેટા કુદન
 તારી આદશા ? “ અરેએ આને કહેવાતા કુળ કે કાકવાની ધુળ ”
 કહી મણીલક્ષ્મી કુદનને જાગૃત કરવા લાગી ! વાગ્યકો , ખી
 હૃદયને કાક વિરામ આપો ! !

પ્રકરણ ૭ મું.

મુધરેલા લાલ કે વિકરેલા વ્યાસ.

દોહરો.

પ્રમ પાણ્ય મન તીરન તાક નેન નિગાન,
ચટાવી મારે ઝામડી ડહાણ પ્રમના બાણ
કવિ મહાનુબ્ધગમ

લોલના પથે જતા યોગ્યાયોગ્યનુ જ્ઞાન ભૂલો જઈ ફેરવેતીને
પાત્ર થવાય છે. માયાના પથે પળતા ઇશ્વરનુ ધ્યાન ભૂલો
જઈ અધમતાને પાત્ર થવાય છે, અને પ્રેમના પથે વિચરતા
મનની પવિત્રતા અને હૃદયની કઠર ભૂલી જઈ ધિક્કરને
પાત્ર થવાય છે

કનળ કન પ્રાગના શુભ ગગમા મંત્રુદગ ધન,
પ્રાતે પુગર્ધ ડમળમા નિજ હૃદયમા નિત્ય લમે
ગળે ન બળ ભાવિ તણુ પળ એક માળી રુ થગે,
હ ની પદ ચપાઈ પ્રભાતે પતકમા ડવરો જગે

પ્રમાત્માએ ઇચ્છા કરી કે પ્રકાશ ઉત્પન્ન થાય, તેથી
પ્રકાશ પ્રભા ઉત્પન્ન થઈ, તે પ્રકાશ પ્રમામા
દીગત ઉદભામિત થયું, રવિચંદ્ર ખીલી ઉઠ્યા, વિશ્વસ સાર

પ્રકાશિત થયો, પ્રકાશનો પ્રભાવ સમજવા માટે પ્રકાશ પાછળ અ ધકારની શ્રુષ્ટિ કરી શ્રુષ્ટીએ પ્રકાશ તેમજ અ ધકાર ઓળખ્યા, પ્રકાશ માટે શ્રુષ્ટિ વ્યાકુલ થઈ તે દિવસથી પ્રકાશમાં અ ધારાની છાયા પડી સુખમાં હ.ખ છુપાઈ રહ્યું અને આન દોત્સવ આસુથી કલ કિત થયો.

અલબેલા અમદાવાદના આભૂષભૂરૂપ મનાયલી, રાયપરના લત્તા બહાર આવેલી, રેલવે, મીલો અને કારખાનાઓથી ઘેરા-એલી, વિશાળ વૃક્ષોના ઝુટોથી વીંટાયેલી, અને આસપાસ ચોગરદમ સાગર સમાન કાકરીઆ તળાવથી રક્ષાએલી, પુરાતની પાઠશાહી દોર દમામ દાખવતી સુદર અને મનમોહક નગીના-વાડી રાજનગરની રાજકીય સાહ્યબો બનાવી રહી છે. પ્રભાત, બપોર અને સંધ્યા સમયના શિતળ સુખના શેરડા રેડતી નગીનાવાડી રાજનગરની પચરગી પ્રજાની સ્વર્ગીય શાંતી વાટીકા બની રહી છે.

અભ્યાસી વિદ્યાર્થીઓના ટોળા પ્રભાતમા નગીનાવાડીનાં દર્શન કરી આરોગ્યતા અને આનંદ પ્રાપ્ત કરે છે છેલછળીલા નરનારીના જોડા બપોરના નગીનાવાડીની કુજોના દર્શન કરી એકાતમા પ્રેમસુખ માણે છે, નોકરી ચાકરી અને વ્યાપાર રોજ-ગારથી વિસુખ થઈ અમલદારો, કામદારો, નોકરીઆતો, કારકુનો પેન્શનરો અને ખાઈપીને ઉતરેલા ચાથી અવસ્થાવાળા ચતુર પુરૂષો સંધ્યા સમયે નગીનાવાડીના દર્શન કરી શ્રમને દૂર કરી વિરામ અને શાન્તિને મેળવે છે.

અગ્રે ૮ રાજના તહેવાર અને પવિત્ર શાન્તિદાયક દિવસ નરીકે મનાતા રવિવારની સહુણી સંધ્યા સમયે, જ્યન્તીલાત્ર

અને ભાનુશ કર નગીનાવાડીના બગીચામાં, ઢાળેલી બેન્ચો પર આડા પડી હૃદયલાવનાની મીઠી મીઠી વાતો અન્યોઅન્ય કરી રહ્યા છે. આશરે અરધા કલાક સુધી ગુપચુપ વાતો કરી બંને જણા ઉઠી નગીનાવાડીના ધાગા ઉપર ચઢ્યા; અને તળાવના પાણી પ્રદેશ પર દૃષ્ટી નાખી કુદરતી લીલા નીરખવા લાગ્યા ધાગા ઉપર અમદાવાદનો સુપ્રસિદ્ધ કોન્ટ્રાક્ટર એદલજી દોરા બજી વાચ્છા સોનેરી ચશ્મા ચડાવી આવ્યો, અને એક હાથમાં ટ્રોપી ઝાલી અને બીજા હાથમાં કેઈન ઝાલી ધાગાની કોર ઉપર બેઠી બગીચા ભણી નજર નાખવા લાગ્યો. થોડીવાર થઈ નહીં એટલામાં એક બેંડીખોટ મધુકર અને તેના સુધરેલા દોસ્તોને લઈને કિનારામાં દાખલ થઈ, જોનજોનામાં મધુકર તેના મિત્રો સહીત ખોટમાંથી કિનારાપર આવ્યો. સર્વે જણા બગીચામાં દશેક મિનિટ સુધી આમ તેમ કર્યા, અને છેવટે કુવારાવાળા ચોગાનમાં બેસી ગયા મારવા લાગ્યા જ્યન્ટીલાલ અને ભાનુશ કર ધાગા ઉપરથી નીચે આવી મુધારા મડળમાં સામેલ થઈ આહુબજી અને ગુડ ઈવનીંગ કરતા બેન્ચ પર બેઠા. એદલજી કોન્ટ્રાક્ટર નિરાતે ધાગા પર બેઠી આ નવ યુવાન યુવકોના ગપાટા સપાટા સાલજવા લાગ્યો. યુવક મડળમાંના એકે નોકરીની નિરાશાવાળી લલકારવા માંડી.

-

-

*

લાવણી-રાહ લંગડી.

ગુ જમાના મુખત બુચો છા યાર કરો ઉગ્મા પિચાર
અનગ્મા અમુગ્મા ન્યા ગુ હાય મુવો શા મુખ મોઝાર.

ભલા બાપને બીખ મગવી લખવામા બનીને ગુવતાન,
 હાય નોકરી હાય નોકરી હાય કે જે શુ હિ દુસ્તાન-૦
 પાસ પડ્યા મેટ્રીકને પોથે થયા બીએ બનીને બેલાલ
 ભાન રહ્યુ ભવમા ભટકાવુ નોકરી ઉપર ભગ્યા કાળ
 અધાના ઉખાણા જેવુ શુ ગેદા છે ધરીને ધ્યાન
 હાય નોકરી હાય નોકરી હાય કે જે શુ હિ દુસ્તાન-૦
 ભણ્યા ગણ્યાનો બેઠ ન જાણ્યો હિન્દુ મા આખ્યો ના આચાર,
 જ્ઞાન સમુ સુખ ભોગવવામા સૌ મારે થાએ તૈયા-
 મુખ અને પડીત સવળાનુ ભાગે મચીયુ તેમા ભાન
 હાય નોકરી હાય નોકરી હાય કે જે શુ હિ દુસ્તાન-૦
 શંકર કલ મુખે સૌ દુનિયા અધુગએના એ આધાર
 ભજેલાએને બીખ મગવી ગમ ભરી છે ખવડ મોઝા,
 મર્મ વચન જન માને મનથી રુ માગે ગોધે ધરી સાન,
 હાય નોકરી હાય નોકરી હાય કે જે શુ હિ દુસ્તાન-૦

મી. શીવશકર તમે લાવણી ઠીક લલકારી આજકાલ
 જગતમા યુવાનોને નોકરીનોજ મેનીઆ થયો છે

મી બાપાલાલ નોકરીના તાનમાજ પ્રેમયુએટોએ અને
 કોલેજીયનોએ કળા કૌશલ્ય અને વ્યાપાર રોજગારનુ સત્યાનાશ
 કાઢી નાખ્યુ છે. આ લાણીને ખાસ થયા કે નોકરીમા વળગ્યા !
 બસ નોકરી નોકરી ને નોકરીજ ! !

મી. ભાનુશકર કેવળ નોકરી કર્યાથી દેશની દરિદ્રતા
 જવાની નથી તેમ કેવળ વ્યાપાર રોજગારથી દેશને ક્ષાયદો થવાનો
 નથી, જે પ્રકારે દેશમા દોલત વધે અને પરદેશ તણાતો પૈસા
 બધ થાય તેવા રોજગાર અને નોકરી ચાકરી કરવાથી દેશને

ફાયદો છે બી. એ. એમ. એ અને એલ. એલ. બીનાં પુછડા
લગાડયે દેશનું ઢળઢર ફીટવાનું નથી કેમકે,

*

*

*

કુલણા ંદ.

ફાળીયો ફેશની જેમ દોલત વધે એજ આરભવું કામ ફોડી
ઉંચ આળસ તંત્ર સાજ સુખતા સંજો ના પત્રગે રહો છંદ પોઠી
નવ નવા નિલ્ય ઉદ્ધોગને આફરો આશ પર નોકરી કેરી છોડી,
એજ ભણીને ભણુ કામ કરવા તાણુ જરૂર કમાણી કરો છવ વંડી ૦
શુ થયુ બેદ ભુગોળનો જંત ભણ્યા ગેળ વગેનો રહ્યા આપ વંત્ર
શુ થયુ વાત ઇતીહાસની વાચીને નામ નિજનું ન વત્તોજ કોષ
શુ થયુ વીર વ્યાકરણ વાચી કલો નિયમ નીતિનો નલો એક પાળ્યો,
શુ થયુ લાખ લેખા કયે સેટમા અથનો કાળ વંત વ્યર્થ ગાળ્યો-૦
કદક ગુજરાતી ને કદ ભણ્યા કારશી કદક અત્રેજમા આપ વંત્રમા,
કદક મેટ્રીકમા પાસ પોતે યયા કદક બીએ તણુ માન પામ્યા
કદક બી એ એલેલબીને એમે યયા પ્રાઈ વિદ્વાનના કટ વામ્યા
કદક અર્થશાસ્ત્ર નર ગર્વ ઘટમા ધરે કામ કુળના તજ ચલાય કામા ૦
ના કરે કોઈ કાગિરી કર થકી કસમ કુળનો ગયો મળ મેલી
મુધરીને સુધાર્યો નહી દેશને દુર્દશા તે થકી આવી વહેલી,
નવનવી શોધથી શુદ્ધ ધધા ધર્યા કાળ ગાળ્યા વૃથા ખેલ ખેલી
એવી આ હિંદ અગવિંદ કરમાઈ ગયુ સપતિ આવતી કાટી ફેલી-૦
આકરી ભાખરી આજ થઈ આકરી હાકરીનો તંત્ર હાક ધાલો
બુદ્ધિ બળ વાપરી હામ હૈયે ધરી હર્ષથી કુળના કામ ઝાલો,
ચિત્તમા ચેતી હયા ચતુર તો સમય છે યોગ્ય ઉદ્ધોગને આપ ધારો
તો ભણ્યા તો ગણ્યા તો જણ્યા જનનિએ દુખતા દેશને કાક તારો-૦

કવિ મહાસુખરામ

વેલ મિ. જ્યન્તીલાલ, તમે ક્યારના નગીનાવાડીમા આવ્યા છો ? અમે તો તમારી ઘેર પણ તપાસ કરી, લાયબ્રેરીમા જોયા પણ જડયા નહીં છેવટે ભાનુશ કર સાથે કાકરીએ ફરવા ગયા છો એવી ખબર મારા મિત્ર મનુભાઈએ કહી એટલે અમે અહીં આવ્યા ! કહો ખુશીમા તો ખરા ?

હા તમને જોયે વિશેષ

મિ. જ્યન્તીલાલ મારા સાબળવામા એવું આવ્યું છે કે તમારે હાલમા તમારા સસરા નવનીતલાલ સાથે કવોરલ કજીઓ થયો છે તે શુ સત્ય છે ?

હા તે સત્ય છે મને તેમણે સદાને વાસ્તે તેમના ઘરમાથી દૂર કર્યો છે.

હેં આનું કાઈ કારણ ?

મિત્ર તમે જાણો છો કે મારા સસરા અને તેમનું આબુ કુટુંબ સુધારાના પવન પર ચઢેલું છે, અને તેથીજ મારે અને તેમને વાર વાર વાત વાતમા કલેશ થયા કરતો, તે કલેશ મે ઘણા દિવસ સુધી સહન કર્યો પણ ગઈ કાલના કારણોથી મારે ને મારા સસરા સાસુને કલેશ કરવાની ફરજ પડી, ઇશ્વરે મને સુધારાના સડામાથી દૂર કર્યો તેથી હું વાર વાર પ્રભુનો આભાર માનું છું

અરે પણ મને તો એટલે સુધી ખબર મળી છે કે તમને તમારા સસરાએ ચોવીશ કલાકમા ઘર છોડી જવાનો હુકમ કર્યો હતો આ શું સત્ય છે ?

હા તે સત્ય છે.

ત્યારે હવે ?

હવેમા તપાસ નોકરીની કરીએ બીએ પણ નોકરી મળતી નથી

તમે કેવી નોકરી શોધો છો ?

હું વ્યાપાર રોજગારની નોકરી શોધું છું સરકારી શોધતો નથી.

પણ સરકારી છે ક્યા ? તેના નો દ્વાર, બીએ અને એમેએ બધ કરી દીધા.

નોકરીના દ્વાર બધ કરી દીધા પણ વ્યાપાર રોજગારના દ્વાર તો ખુલ્લા છે !

ત્યારે તમે વેપારી લાઇનમા પ્રવેશ કરી હાલના પ્રજન્યુએટો ઉપર ધધા રોજગારની છાપ પાડવા ઇચ્છો છો ?

હું તે કાંઈ કહી શકતો નથી પણ મને જે સાફ લાગે છે તે હું કહું છું.

જ્યન્તીલાલ તમે ધણુજ ઉત્તમ કામ કરો છો મિત્રો ત્યારે દેશના ડેળવાયલા યુવકો ધધા રોજગારમા જોડાશે અને જેટલા બતથી તથા ઉમેદથી મરકારી નોકરી કર છે તેટલાજ બત અને ઉમંગથી વ્યાપાર રોજગારમા ધ્યાન આપશે તો તેઓ ટુકા વખતમા વ્યાપાર રોજગારમા સંગીન સુધારો કરી શકશે. વ્યાપારીવર્ગ દેશની જેટલી સેવા વ્યાપાર અને સખા વતથી બજાવે છે તેનાથી સોમે અશે પણ હાલના પુછડાવાળા યુવકો બજાવી શકતા નથી ત નિર્વિવાહ અને ચોકસ છે.

મી ભાનુશંકર હું જ્યન્તીલાલને મારા ખરા અત્ત કરણથી મુખારકબાદી આપું છું અને ઇશ્વર પાસે માગુ છું કે એના જેવા સાચા દીક્ષના સાહસિક સ્વદેશાભિમાની નતિ ભોગ આપનારા યુવકનો દિન પ્રતિદિન વિજય થાયો.

મી. જ્યન્તીલાલ તમારા જેવા યુવકોથી આ ગરીબ હિંદુસ્તાનનું કલ્યાણ થાયો. હું ખીએ છું, મે સરકારી ખાતાઓમા ઘણા વખત સુરી ઉમેદવારી કરી, અને દરેક જાહેર ખાતાઓ અને ખાનગી ખાતાઓમા અરજીઓ કરી ચૂક્યો અને સાહેબોના ઘરના ઉમંગ તોડી નાખ્યા અને છેવટે ઘરના સો ખસો ખગાડીને કુત્તની પાળડોઓ ચડાવો ચૂક્યો પણ અતે રમીઆ ગઢરી ક્યા જઈ આવ્યા તે ઠેરના ઠેર અને ભડકા ભેર !

મી કાકોરલાલ આજ કાલ જમાનામા યેજ્યુએટો બિચારા ધડાના કાટલાની માફક આન તેમ અયડાય છે. ઘરનો ખીચડો ખાય છે અને અજમાયશ ઉપર ટીચાય છે

મી જ્યન્તીલાલ તમે કાઈ શોધ કરો ?

મે મુખાર્ષ મારા મિત્ર ધોરજલાલના શેડ મહેરવાનજી મરઘાની રૂની પેઢીમા અરજી કરી હતી ત્યાથી કાઈ આશાજનક જવાબ આવ્યો છે, હવે મુખાર્ષ જવાન મન દોડે છે !

મી જ્યન્તીલાલ ઇશ્વરે જે બોમ્બે ના બનાવ્યું હોત તે આપણા જેવા ભણ્યા ગણ્યા પુછડાવાળા કુદાઓ બેમ્બુની માફક આમ તેમ ભટકતા ફરત ભણેલા ગણેલા અભણ ધધા ધારી અને દરેક ઉમેદવાળા ઉમેદવારોની ઉમેદ મુખર્ષ માતા પૂરી કરે છે.

‘ મી. કેસુભાઈ મુળાઈ મારી માવડી કમાવે રૂપીઓ ને દેખાડે પાવલી, તેમાએ બે આનાની ગાવલી એવી મુળાઈ મારી માવડી !

મી. જ્યન્તીલાલ તમે મુળાઈ ગયા પછી મારા વાસ્તે કાંઈ ગોઠવણ તમારી પેઢીમા થાય તો કરજો !

માનાથી બનતુ કરીશ.

એ ભાઈ એના તો પગ મુળાઈમા અડવા દે પછી બધુ થે થઈ રહેશે.

મી જ્યન્તીલાલ કેનગ ભાખી પણ તમારી માથે મુળાઈ આવશે ખરા ” એટલામા બીજી બેવી યોટ બુવાનીઆને લઈને કિનારામા દાખલ થઈ આ યોટમા સુધારાવાળા અને બુના વિચારવાળા બને યુવકો બેઠેલા હતા, તમામ યુવક મડળ કુવારાના ચોગાનમા આવી બેન્ય ઉપર બેઠુ, રવિવારની સંભુણી સંધ્યાએ નગીનાવાડીને યુવકોથી શ્રુ ગારી દીધી

“ હવે તે ગમે ના રહે તેની મને તલમાત્ર પણ દરકાર નથી

કારણ ?

એણેજ મારા સુબનુ સત્યાનાથ વાળ્યુ છે !

મી જ્યન્તીલાલ નો લાઈફ વીધાઉટ વાઈફ, સ્ત્રી વગર જીવગી નથી નો નોલેજ વીધાઉટ કોલેજ, નિશાળ વગર જ્ઞાન નથી, માટે સ્ત્રીને તો સાથે રાખો

મારા અસરાએ તેને સુધારાનો કેળવણી અને સ્વતંત્રતાની વિદ્યા લણાવી ફેશનના પથે ચડાવી દીધી છે, તેમાયે વગી તે

મેટ્રીક પાસ થઇ છે એટલે હવે તો હદ બહારજ જતી રહી છે

મી. કેસુભાઇ જ્યા માગાપજ સુધારાના સારથી અને સ્વતંત્રતાના હિમાયતો હોય ત્યા સ્ત્રીઓ શી રીતે અકુશમા રહી શકે ?

નાજ રહી શકે, કેમકે જેવા વડ તેવા ટેટા અને બાપ તેવા બેટા !

ત્યારે હવે બાપ એકલાજ મુ બાઇ જશે ?

હવે એકલાજ મિચારા જશે જે મુ બાઇ જઇને બે ચાર પૈસે સુખી થશે તો ત્યા ફરી લગ્ન કરીને તેમનો સ સાર સુખી કરશે.

મીત્ર જયન્તીલાલ, તમારા જેવા વિદ્વાન માણસે તો કેસ-રને સારી રીતે સમજાવવી જોઇએ

મે ઘણી રીતે તેને સમજાવી પણ તેને કાંઈ સમજ પડતી નથી. તેને તેના માગાપના દૃષ્ટાંત જોઇને મન ગમતુ કરવુ ગમે છે. બસ મડમો જેવા ડસ પહેરવા સાજ સવાર સુધરેલી સ્ત્રીઓની કલગમ બધુ, મન ચડાય તેમ બોલવુ અને કરવુ, મા બાપ અને ઘણીની આમન્યા બીલકુલ ગબવીજ નહીં સુધારાના આર્થી થઇને સ્ત્રી સ્વતંત્રતાની હિમાયત કરવી અને આર્યોના પુરાણા રીતિ રિવાજોની રાત દિવસ નિદા કરવી એજ તેને ગમે છે

મી. રમણીકલાલ આ રહ્યા સુધારાના હિમાયતી મી. મધુકર ! તે જયન્તીલાલના કૂઆળ છે.

મી. ધીરજલાલ તમને ગમે તે તમે કરો અને અમને ગમે તે અમે કરીશું અમારા સુધારાની તમારે પાયાત ના કરવી જેને જે કાર્ડ સાફ લાગે તે શુકલ કરી લેવો.

મી. લાનુશ કર આજ કાલ સુધારામાં એજ ધોરણ ચાલે છે. સઘવી સતશાઈમાં સુધારાના વાસ્તવિક ઉદ્ગાર છે જુઓ સાંભળો.

*

*

*

દાહરા.

ઓહુ પાત્ર અધિકુ ભળી સમજી શક્યા ન મમ
વજોવીઓ સૌથી પ્રયમ આર્ય સનાતન ધમ
ભાગ પીવંસા ભામટા દેશે લાગી લાલ્ય
ધાર દાયે પેનામતી એમ મુધારે થાય /
ગુમટુ પ્રગટુ ગાલ પગ દાકતર દાક ધગડ
ભાન વિન નાતર દાક ઉલટુ દાપ્યુ નાક
શાન્ત ઉપર ત્રદા નાદી રિન ઉપર નાદી ગેમ
પ્રજ્ઞ નવરૂપ સમજે નાદી તે શુ કરશે હેમ /
જુ દાખી નિગ્ન ધોતીમ નાખી ધોતીયુ દુ
નાગા યા ને મુધગીયા વાલ મુધગક ગર

મી વેણીરામ તમે અમારા સુધારાની નિહા ના કરો નહીંતો પગી અમારે હાઇકોર્ટમાં સ્ટેપ લેવા પડશે, સમજ્યા ?
આમા નિહા કયા છે આતો સુધારાનુ સ્વરૂપ બતાવીએ છીએ.

*

*

*

મદ્ય પીએને પાય પણુ જેન્ટલમેન ગણાય,
 વિનય તણી એ રીતથી આપા દેશ દણાય
 ગુહ્ય પ્રેમના દલમા પ્રમદા મેંવે જરૂ,
 તોપણુ કો ટોંક નહી એજ વિનય સલાર
 નારી પગ્ગર કરે ગ્રાહી સભ્ય કરે એકહેન
 એ વિનયે ઉપગ્નવાયુ અધુના પાપ પ્રચર
 'લક' કરી લેકચર કરે ખાનગી રતન આપ
 જરૂ નાખ જનતથી અદેરાના ત સાપ
 પાટલન કાલર અને કાંટે વિનય ગણાય
 તળી પોલકા છુટમા વિનય ભજો ભજવાય

હોહો ચોર ટગ હોહો ચોર ટગ 'સીઝ હોહો ચોર ટગ
 મહોરખાન બોલવુ બધ કરો બધ કરો અમારી લાગણી હુઆય
 છે આમાથી વાત વિપરીત થયો.

અરે ચાર આમા શુ વિપરીત છે ? થવા દો થવા દો

*

*

†

ગણે જનોઈન જ્વેનકે ધગ અજાડ ધ્યા
 મુધેલા આ અગદિઆ હા પોચેના ભાગ
 રાગ આગવા આગવા અને રૂપાવવા પ્રેમ
 પ્રત્ન વિનય જે ચાટલી તેને માને જલન
 રાખા મત્ર લદ્દિ પ્રત્ન તપા પરિત્ર નિગાન
 તજને માને તુજ મન મદમા મોટુ માન
 ભામ તિલકને ભાવ તુ કરે ન જુભ સત્કાર
 નેકટાઈ કામી સમો તેમા અમજે માગ

તેણે ફિલ્લ ગમે નહો જ્યાસલેટનો દાહ,
 જનખમ ન જુવે આખનુ પદના લણુતર પાહ
 કાળી સમ લાળી એ તજે હીદુઓ લાજ,
 અધિક એલચી બાલમા મુધરેલાનો સાજ

આમાથી તીસરી થશે

ત્યારે થવા દો પાણુ મુધારા શાસ્ત્ર તો ચાલવા દો ચાર
 ચાલવા દો.

* * *

મુણે ભાગવત તો કહે ભામા રહી જન્ય
 મુધરલી ગોવતની નોડમાજ તણાય
 જન્ય ઉત્તરણી જુવનિઓ તમા દેખ તુત
 મુધરલી પ્રેરેલમા ખસ કર અદભુત
 મોર મુળા સન ખાય તે કુવડ ગાણે કોડ
 મુધરલા મિ કુટ વિગે નાણા ખગ્યે થોક
 મગળ મય ગળ ધરે જનિ રીત જણાય
 નડીગાંભો ધરતવતા રામા મુધરી ગણાય
 ભાત ગીડતચી પર તો મળતા પ્રેર ધગડ
 બાદગીડતચી લાલમા મુધરો જન ચાલ-

મી. આમા ડાળાણ થશે, થોડે સે મીઠા

અરે ચાર સાલણવામા શુ તમારૂં જન્ય છે થવા દો થવા દો.

* * *

મુગધ તેજ ગમે નહા પોમેટનપર પ્રેમ
 ચ બી ન્પીગિટ મુગધમા મુધરેલાનુ ભેમ

ગુલાબજગ છટાય ત્યા આગળ ધરે રૂમાલ
 વીંટીમા વાલા કરે લાલા લાલ ગુલાલ
 'કુપ દીપ પૂજા તણા ટીખળ બળે સર્વ
 ચિરંતે ધર ગધાવના મધર્યા ધારી ગવ
 મુધરલી સધવા અને વિધવા એક સમાન,
 નાલો ચાલેલો ભાલમા કકળુનું નાલી ભાન
 ભાત ગરેન પદ છાડીને અને મિત્રાસને મીસ
 મુધરલી રદભાગ્ય લહે પામી પગનર ડીસ
 પેટ પગલે ધણી ભરે મહેનીછને માન,
 પતિ પટાવાળો અને ધન્ય મુધાર ધ્યાન
 ગાગ ટોપી કર લાકડી પગમા મોગ્ન છુટ
 ઉપજ નાલ પૈ એકની એજ મુધાર છુટ
 બ આનાન લગતુ સિત્તાઈ આના આહ
 વર વેની ગાલથો અને માંના કરીને સાહ
 ભાળી ગાળી ભુવા પડ નિજ ભાગાળે ભાહ
 એજ મુધારની જુઓ જુગગ વિના ભવાઈ

વિદ્યાર્થી ડવન

હુરરે હરરે હુરરે હુરરે આન દ !

શેઠમ શેઠમ શેઠમ શરમ શરમ !

ડીસએઇગ ડીસએઇશ કરેતી ફરેતી !

મી. વેલીરામ તમારૂં કહેલું સત્ય છે, આજ પ્રમાણે
 કેટલાક મુધરેલા કુટુંબોમા યાગે છે ને તેને ઘણીએ સમજાવી
 પણ એકની બે ન થઇ !

મી. જ્યન્તીલાલ આ શું કહેવાય ? શું સ્ત્રી કેળવણી અને સ્ત્રી સ્વતંત્રતાના આવા વિપરીત દ્રશ્ય ? તેના પિતાએ તમને શું કહ્યું ?

અરે તેના પિતાને તો હજી તેને વિલાયત મોકલી બારી-બારી બનાવવા વિચાર છે. હું કામાં એજ કે તેમને મારા જીના રીતિરિવાજો અને વિચારો બીલકુલ ગમતાજ નથી. જો હું તેમના સુધારામા લાગ લઉં તો તેમને કંઈ નથી પણ આર્યોના જીના રીતિરિવાજો તજી કંઈ સુધારાના પથમા ચઢી અર્ધદગ્ધ બનવું તે મને પસંદ નથી, માટે હું તો સર્વને છેલ્લી સલામ કરીને નીકળ્યો છું.

પરમાત્મા તમને સુખી કરે. હાલના કેટલાક દ્વાંલિક સુધારકોએ સારી રીતે સસારનું સત્યાનાશ વાળવા માડ્યું છે, મેં મારી સ્ત્રીને પણ સખત મના તેમની મીટીંગમા જવા સાડ કરેલી છે.

અરે તમારા જેવા ડકરો અમારી સુધરેલી સ્ત્રીઓની મીટીંગોમા તમારી સ્ત્રીઓને નહીં મોકલે તેથી શું અમારી સુધારા સમાજ લાગી પડશે ? અમારો સુધારો આગળ પડતો અટકશે ? કદી નહીં ! તમારા જેવા બહુ યકો લલે લસ્યા કરે પણ તેથી અમને કાંઈ નુકશાન થવાનુંજ નથી. જુઓ અમારા સુધારકમાં સેલ્ફ સેફીટીસર સુધારક મી ડૉક્ટરસમાઈ ડાક્ટર એમ ડી એ પોતાની ડાક્ટરનું દીકરીનું પુનર્વગ્ન અમારા મિત્ર જ્યેન્દ્રરાવ સાથે કર્યું છે, અને દુશ્મનોનાં મોઢાં સહાને વાસ્તે કાળાં કર્યા છે. જુઓ આ અમારી જાતિ હિંમત ? જુઓ અમારો જાતિ ભોગ ?

જુઓ અમારી દેશ સુધારણા ? અમે કેવા આખા દેશના ભગત અને સુધારક છીએ તેનો તોલ કરો.

મી. મધુકર તમારી જાહેન જે રાડી છે તેનું પુનર્લગ્ન કરો !

જો તેનું પુનર્લગ્ન મધુકર કરે તો તેની સાથે પરણવા હું તૈયાર છું.

તારી સઘળી બેનોને આ બદા પરણવા તૈયાર છે ?

ત્યારે તમારા જેવા દાણીક સુધારકોએ પારકા છોકરાને જતી કરવા છે કેમ ?

ચડ જાઓ બેટા શૂળીએ લઈ ખુદાકા નામ એવો ઘાટ કરવો છે કેમ ?

મી. શ્રીરજલાલ તમે વિચારીને બોલો નહીંનો ડાડા ઉડશે ?

કાળા મોઢાના કુતરાઓ તમારા મો સતાડો. દાણિક સુધારકો તમે ધરતીમા સમાઈ જાઓ. પોતાના છોકરાને ગાદીએ બેસારી પારકાના છોકરાને ભીખ મગાવનારા ભીખારચટ્ટુ ભામટાઓ ઢાકણીમા પાણી ભરી ડૂબી મરે ! નવા નવા સુધારા કરવાની હીમાયત કરવાને તૈયાર થાઓ છો અને વખત આવે સુધારાનું અનુકરણ કરવાને પાછળ પડો છો કેમ ? ફાઈ અપ ઓન યુ ફૂલ ફાઈ અપ ઓન યુ ! ઓલવેઝ યુ આર એક્સમેટીવ ઇન સ્પીકીંગ અને નેગેટીવ ઇન એક્ટીંગ ? તમે હમેશા બોલવામા હકાર રહેા છો અને કરવામા નકાર લાભો છો ! !

મી મધુકર તમે પારકાની જાહેનોના નાતરાં કરાવવા તૈયાર થાઓ છો ત્યારે તમારી જાહેનનું નાતરૂં કા નથી કરતા ?

ચુપ રહે યુ ફૂલ !

ત્યારે ઝટ નાતરૂ કરી દો હું પરણવાને તૈયાર છું.

ઓ યેવકુદ્દે હવે કાંઈ સમજી જાઓ અને નાતરાની હીમાયત કરવાનું જળ લઈ લ્યો ! પવિત્ર આર્યભૂમિમા પુનર્લગ્ન થાયજ નહીં ! નાતરાના અપવિત્ર સસ્કારો આ દેવ ભૂમિની પ્રજામા હોયજ નહીં. આ આર્યભૂમિને પુનર્લગ્નો હ.ખના ઢરિયામાં નાખે છે !

અરે પુનર્લગ્નોજ આર્યભૂમિને સુખના સાગરમા નાખે છે.

ઓ હૈયા કુટા સુધારકો નાતરાજ આર્ય પ્રજામાથી પ્રેમનો નાશ કરે છે

*

*

*

શીખરણી ૨૦૬.

પુનર્લગ્નો ટાળો અતુર નવ સ્ત્રીઓ ચિત થઈ,
દુઃખાનો એ આજો દિવસ નર્થિ એવી વિર નટા,
અતી દુઃખા આંખે અધિક મુખથી શુ ઉચ્ચિએ,
પુનર્લગ્નો નાખ ભગત ભુમિને દુઃખ દિગ્ધિએ

*

*

*

વિલોડા લોડા શુ સખત ઉનાળા રાગમે,
કર કળા જાના અધમ વિધવાઓ રાગમે,
ડોંગે ના વિચારો ગૃહજી ઉર માલી શુ જરિયે,
પુનર્લગ્નો નાખ ભગત ભુમિને નુખ દિગ્ધિએ

*

*

*

૪રે છોડે નાના પપ ગુણ વલારો નવ મળે,
૪૨ વૃદ્ધા મુગ્ધા અપા અતુરના ચિત ચળે;

કુચાલો ચાલે ત્યા વિફળ વિપત્તીમાં વિચરીએ,
પુનર્જન્નો નાખે ભરત ભુમિને દુખ દરિએ

*

*

*

વયે મુઝ્યા ગંડે અરુ અવલોક્ષ નજરથી,
મહે શુ તે જવાળા વિપમ વિપકારી વિપયથી.
મુખ તેના કેવા દુખદ ઉદગારે ઉચરીએ
પુનર્જન્નો નાખે ભરત ભુમિને મુખ દરિએ

*

*

*

પુનર્જન્નોથી દપતિ દલ વિશે પ્રેમ ન ટકે
જાણે જોડેલા લગિ મળિ ન ચાલે નિજ લકે,
લગ્યા ટોંગની મ્થિતિ ગિતિ વૃથા શીદ કરિએ,
પુનર્જન્નો નાખે ભરત ભુમિને દુખ દરિએ

*

*

*

અગભી ગડાએ કદક કૃણ ભંચી વિપ પિયે,
રળી જાય વહી કુટિલ જગથી જે નવ ભિયે,
ખર તેને કાજે સજન શ્રવણે વાત ધગિય,
પુનર્જન્નો નાખે ભરત ભુમિને મુખ દરિએ

*

*

*

કમાતે કથેના કલિક કુલટારી અવ જશે,
પત્ની પત્નિ કેગ પન્મ ધરમે નાશજ થશે,
નફારી છે લાની અધિક નવ જોતા ઉગરિએ,
પુનર્જન્નો નાખે ભરત ભુમિને દુખ દરિએ

નથી શાસ્ત્રે બધી લગન વિધવાનાંજ કરવા,
 કાંમલા જે લેખો નહિ વિધિ થકી એજ કરવા,
 કહો ત્યારે શાને મુખ દ્વિતમા દીલ કરિએ,
 પુનર્લગ્નો નાખે ભગત ભુમિને મુખ દ્વિએ

*

*

*

સુધારો ધારંતા કપટ જળ કાટી પ્રમરણે
 કુધારો કાટયા ના કલ્લ શ્રમ કાંડ નિસંગે
 ચિલો ચુકી ચાડ અવળ નવ પથે ઉતરિએ,
 પુનર્લગ્નો નાખે ભગત ભુમિને મુખ દ્વિએ
 -વિ માહામુખગન

*

*

*

કિંધા પવ લગ્નો જડર વિધવાની મલજન,
 ધરો શાને ખાતી વિધવા રગ્યાને નીજ મને
 શ્રીમતો ધીમતો પ્રગટ પડવા ક્રમ ડગિયે
 પુનર્લગ્નો નાખે ભગત ભુમિને મુખ દ્વિએ

પરિત નારાયણલાલ

તમારા જેવા અધેઢઘ સુધારકો લાણી ગાણીને એજ ઉકા-
 થવાના છે. હાથે કરીનેજ આજ કાલની ઉછરતી આર્ય પ્રજાને
 દુરાચારમા દોરી ખરાબ કરવાના છે લલે તમે વિધવાઓના
 નાનરા કરાવી સધવાઓને મન ગમતી છુટ આપીને સ્વચ્છ દ્વી
 બનાવો અને તેમા તમે સુધારો થયો માનો પણ અમેતો તે
 સુધારાને કુધારોજ માનીશુ. જન સમાજમા જેઓ તમારા જેવા
 અધેઢઘ અને ભ્રમિત વિચારના હશે તેજ તમારા પ થમાં લગી
 ખરાબ થશે, અને જેઓ સનાતન આર્ય ધર્મ અને આર્ય

નીતિને મજામુતપણે પાળનારા પવિત્ર આર્ય હશે તેઓ કદી પણ પ્રાણાતકે તમારા ઉપદેશોથી લલચાશે નહીં ! ! ભલે અમને અનાર્ય કહો, જ ગદી કહો, બેવકુફ કહો અને બખુચક કહો પણ જગત તો આર્ય અનાર્યની સારી રીતે તુલના કરી શકે છે.

અરે ભાનુશ કર જગત તો બેવકુફ છે, રટપીડ છે.

અરે જગત બેવકુફ નથી પણ બેવકુફેની બેવકુફાઈ બતાવનાર એક દર્પણ છે. ચાટલું છે, આયનો છે કેમકે,

દાહરેા.

મનજનનો રાત્રુ નથી નથી દુનનનો મિત્ર
મહાગુપ્ત ભવ દર્પણ વિશે પડ પાતીક્ર ચીત્ર

અરે જોયુ તમારૂં ચાટલું ! અમારે દુનિયાની કાંઈ પરવા નથી. મિત્રો હવે તમે સૌ બહાદુરીથી સુધારા સમાજની બોલ બાલા બોલાવો ! જ્યારે દેશના યુવકો અને યુવતીઓ સુધરશે ત્યારેજ દેશનો ઉદય થઈ શકશે !

અરે યુવકો નહીં સુધરે તો પરવા નથી પણ જ્યારે સ્ત્રીઓ સુધરશે ત્યારે કાંઈપણ ઢીંગ વગર એકદમ દેશનો ઉદય થઈ જશે અને સુધારાનો પ્રભાકર પ્રગટ થઈ કુધારા તીમિરનો નાશ થશે અબુધો આ તમારા હવાઈ વિચારને જવા દો અને દેશને ગધાડે ચઢાવવાનો પ્રયત્ન મૂકી દો.

અરે યુ જયન્તીલાલ ડોન્કી તુ આ શુ બોલે છે ? જરા વિચાર કર. જો તારે તારા દેશનું કલ્યાણ કરવું હોય અને તારા ઘરસ સાર સુખી કરવો હોય તો તુ તારી સ્ત્રી કેસરને અને તારા સસરા નવનિતલાલના વિચારને પરદેકટલી પૂર્ણ રીતે ક્ષેલો કર,

પગલે પગલે અનુસર અને તેમને પુષ્ટી આપી તેમના વિચારની હિમાયત કર.

યુ ઓરથોડોક્સ આ તારૂં ઢોલકા જેવું ટોપલું દોઢ ગાઉ દૂર ફેંકી દે આ તારૂં મારવાડણના ધાધરા જેવું અ ગરખુ તારા જેવા ડફરોના માથે ઓઢાડ.

યુ લે ઘા આ તારા ખાસડા સુધારાના શત્રુઓના માથામા માર ! યુ રોઝ રાલા આવો બેવકુફ કયા સુધી તુ રહીશ

ઓ રૂપલા તુ અમારા જેવો વેરી ગુડ જેન્ટલમેન થા નોમલ મેન થા. રીફોર્મર સુધારક થા

યુ મેનરલેશ મેન તુ બુટ પેન્ટેલુન કોટ વેસ્ટકોટ ખમીસ ટ્રૅપકોટલ, સ્ટીક, વૉચ અને હેમલેટ પહેરીને અમારા જેવો ઇંગ્લીશ મેન બન અમારા જેવી ગ્રાઇસીકલ રાખી મોજ મઝા માર ! સસરાની સાહ્યખી પર મોટરકાર રાખી સેલસપાટા માર !

મી. જ્યન્ટીલાલ અમે તમારા ભક્ષા ખાતર કહીએ છીએ કે તમારા જેવો બેવકુફ આ જગતમા બીજો એકે નથી. હાથે કરીને દુ.ખી થનાર અને પોતાના ભાણુમા ધૂળ નાખનાર તુ એકલોજ છુ. જો અમે તારી જગ્યાએ નવનિતલાલના જમાઇ હઇએ તો બસ અમન અમન કરીએ.

યુ મેડ મેન ઘેલા તારી લાયરી જવા દઇ તારા સસરાનું કહ્યુ માન અને તેની મિલ્કત પર મોજ મઝા માર ! !

અરે મારૂં ઢોલા આ બધી માથાકુટ જવા દઇ તારી વાઇ કુના ગલામા હાથ નાખી બે ઘોડાની વિક્ટોરીઆમા મઝા માર સાઇકલ પર તમે બને જણા બેસીને ચ દનીમા ચમન ઉડાવો.

મી જ્યન્તીલાલ હું જો તમારી જગ્યાએ હોઉં તો પૃથ્વી પર પગ ઢંધને ચાલુંજ નહીં. ખસ આખો ઢહાડો છુટ કોટ પાટ લૂન પ્લાન્ડી સોડા ટી લેમોનેડ સાઇકલ અને લેડીમાં ગુન્નતાન ! ખસ ર ગરાગ, અમનચમન, મોજમજાહ, આન હ, રમ્મત, ગમ્મત ખસ પ્લેઝર, પ્લેઝર લકઝરી પ્લેઝર નથીગ ખટ પ્લેઝર ! !

કેમ મી. જ્યન્તીલાલ હવે તમને સુધરેલા જેન્ટલમેન થવું ગમે છે કે નહીં ? આવા જ ગલી જડશા જેવા હમેશને વાસ્તે રહેશે ?

ભાઈઓ હવે મારો છાલ છોડો ! મને તમારા જેવા સુધરેલા જેન્ટલમેન થવું ગમતુ નથી ! મને તો મારા સાદા ફાટયા તૂટયા દેશી પોશાકમાજ ફરવુ ગમે છે !

ત્યારે તમારા કરમમા સદાને વાસ્તે કેડીયું, પોતીયું અને અને પાઘડી લખેલી છે ?

હા હા, કેડીયાં ધોતીયા અને પાઘડી વગર મારે પા ઘડી પણ ચાલશે નહીં

ધેન શેઇમ શેઇમ એન્ડ શેઇમ !

માય નેટીવ ડ્રેસઇઝ માય નોબલ એઇમ એઇમ એન્ડ એઇમ હે ડ્રેસ તને જેન્ટલમેન થવુ ગમતુ નથી ?

તમે જેન્ટલમેન કેને કહો છો ?

જેન્ટલમેન કેને કહો છો ? વેરી વેલ ધેન યુ કેન હીઅર સ ભળાવો.

સુણો,

*

*

*

મરાઠી સાખી.

બુટ પાટલુન કાટ કેપ ને ચક્ષમા આખે ઘાલે
ગલે લગાવી કાલર નેકટાઈ ચસ ના ડગ્તા ચાલે,
મોમા ચીડટ કચ્મા ફેદનિ કે'વાયે મુધરેલ જેન્ટલમેન

અરે અવિચારી સુધારકો તમે વિદ્વાન થયા પણ જેન્ટલ
મેનનો ખરો અર્થ ન આવડ્યો ?

ત્યારે તમે મહેરબાની કરીને સમજાવો !

અમારા જેવા ફાકડા પોઝીશનમા ફરનારા યુવકોને જેન્ટલ
મેન કહેવા !

શુ તમને જેન્ટલમેન કહેવા ?

ત્યારે શુ તમારા જેવા પોત્યાદાસોને જેન્ટલમેન કહેવા ?

ત્યારે શુ તમારા જેવા લક્ષ્મ કક્કડ કેડીયાદાસોને જેન્ટલમેન
કહેવા ?

ત્યારે શુ તમારા જેવા ભામટા પાઘડીદાસોને જેન્ટલમેન
કહેવા ?

ત્યારે શુ તમારા જેવા લેઘાદાસોને જેન્ટલમેન કહેવા ?

ના ના ત્યારે શુ તમારા જેવા પાટલુનદાસોને જેન્ટલમેન
કહેવા ?

ના ના ત્યારે શુ તમારા જેવા ચક્ષમા માસ્તરોને જેન્ટલ-
મેન કહેવા ?

ત્યારે શુ તમારા જેવા મૂળા, મોગરી બોર અને જામકળ-
દાસોને જેન્ટલમેન કહેવા ?

ત્યારે શું તમારા જેવા બીસ્કીટ કેક પાઉ અને ડામલરોટી માસ્તરોને જેન્ટલમેન કહેવા ?

ઑક્ર કેસ સો ! અલખત એમજ !

પોસ્ટીંગ્સી, સૂઅરલી, સરટનલી અમારા જેવા માસ્તરોનેજ જેન્ટલમેન કહેવા ?

ઓ ઘોળે દિવસે ચશ્મા ઘાલી ખાડામા પડનાર ફેશનના કુદાઓ ખુટ પાટલુન કોટ અને ચશ્મા પહેરે જેન્ટલમેન થવાતુ નથી. જેન્ટલમેન થવાને ઘણા સદ્ગુણોની જરૂર પડે છે. પ્રખ્યાત વિદ્વાન થોમસ ડે જેવા કહે છે કે,

‘The seat of all superiority must be placed in the mind dignified sentiments, superior courage, and universal courtesy constitute the real gentleman, and where these are wanting it is absurd to think they can be supplied by affected tones of voice or extravagant modes of dress.

જેન્ટલમેન થવાને સઘળી પ્રકારની શ્રેષ્ઠતાની જગ્યા મન-માજ મૂકવી જોઈએ ઉમદા વિચારો સામાન્ય અને આગળ પડતી હિ મન, અને દુનિયાદારીનો ડહાપણ ભરેલો વિવેક એ ત્રણે ગુણો મળીને માણસ જાનને જેન્ટલમેન બનાવી શકે છે. જ્યાં આગળ આ ત્રણે ગુણોની ન્યુનતા માલમ પડે છે ત્યાં આ ત્રણે ગુણો અથવા જેન્ટલમેનપણ્ય મીઠા મીઠા સફાઈદાર શબ્દોથી અને ઉમદા પોશાકની ઉડાઉ રીતભાનથી મળી શકે છે એ માનવુ બેવકુફાઈ ભરેલુ છે, સમજ્યા મારા મહેરબાન ?

અરે ચાર ચાલો ચાલો આતો ણધુ લે સ આગળ લાગ-
વત છે” !! કહી સુધારક મ ડળ ધીમે ધીમે જોડી બોટમાં બેસી
શહેર લણી વિદાય થઈ ગયું. પુરાણા વિચારના હિમાયતીઓ
પણ ધીમે ધીમે જયન્તીલાલ સાથે સેકહેન્ડ કરી બોટમાં વિદાય
થઈ ગયા જોડી બોટ વારા ફરતી જવા આવવા લાગી, અને
આત વાગતામાં તમામ યુવક મ ડળને કાકરીયાને સામે છેડે
મૂકી આવી. એહલજી કોન્ટ્રાક્ટર ધીમે ધીમે મુજમ હસતો હસતો
ધાગા પરથી નીચે ઉતર્યો, જયન્તીલાલ અને ભાનુશ કર પણ
મદ મદ પગલાં ભરના નગીનાવાડી છોડી રસ્તે ચાલવા લાગ્યા;
પાછળ કોન્ટ્રાક્ટર અને આગળ ભાનુ અને જયન્તીલાલ રસ્તો
કાપવા લાગ્યા.

“મી. ભાનુશ કરજોયા આ સુધારકોના અર્ધદંધ વિચાર?
આતે દી વાળે તે દીકરા કે છો વાળે તે છોકરા? આતે વિદ્વાન
કે ગમાર? જુઓ સાલજો,

*

*

*

મદ મતિ ધર કદ અતિ રીતિનો ન રતિ હિન્માર્ગી વિચાર
આચારનુ અભિમાન નથી ગાવો ન થતે કેમ તેને ગમાર-
દલેગ હમેશા વધારી વિશેષ ન લેગ કલ દીલમા દન્દગ
માત પિતા તણ માત ચાલે ગણવા ન થતે કેમ તેને ગમાર-
રાજને રોજ કરે બલ મોજમા મુજે સામે કદી ન રોજગાર
કલ્ય કલે જે કલે દે ચડી ગણવો ન થતે કેમ તેને ગમાર-
કલ્ય મલ્યુ પણ દીન હિપર નાલ દાખરીયો દીલથી ઉપકાર
આડી વાટ અટાપા મરે ગણવો ન થતે કેમ તેને ગમાર-

ત્યાગી થયા પણ ત્રિયા તણા નહિ તોડ્યા તન્ન વિશેથી તાર
કાજ કરે મુકી લાજ સદા ગણવે ન વટે કેમ તેને ગમાર-
વિદ્યા લણી વિધવિધ બહુ ઉરમા પુર ગય તણુ છે અપાગ
પાત કરે ખરેખાત વિરોધી ગણવે ન વટે કેમ તેને ગમાર-
શુરો મુણી રણુ તુરો ધરે નહી હાય વિશે કદી જ્ઞ દશિઆગ
કાયગ થાય કદાચ કહો ગણવે ન વટે કેમ તેને ગમાર-
નારી કદી નીતિવાન તજ પ્રીતિ પાત અવગથી કરે નિર્ધાન
શંકરે શીખ સુણે નહી મુખકર ગણવે ન વટે કેમ તેને ગમાર-

મી. જયન્તીલાલ તમારા વિચાર સાલળી મને ધનો
આનદ થાય છે.

સાહેબ હું તમારો આભાર માનુ છું આપ પારસી
જૂહુસ્થ થઈ અમારા આર્ય રીતિ રિવાજોને અત.કરણથી માન
આપો છો તેથી માફ અત.કરણ હરખાઈ જાય છે.

તમારે ધ ધા રોજગારની નોકરી કરવાનો વિચાર છે ?

છે તો ખરો પણ કિરતાર પાર પાડે ત્યારે ? બધો વિચાર
કિરતાર ઉપર આધાર રાખે છે !

તમે મારી સાથે મારી કોન્ટ્રાક્ટરની પેઢીમાં દાખલ થશો.
ખુશીથી.

બહુ સાફ ત્યારે કાલ અગીયાર વાગતાં ભદ્ર આગળ એક-
લજ દોરાબજી કોન્ટ્રાક્ટર વાળી ઓફીસમા આવી મને મળજો.

સાફ સાહેબ !

મી. તમે શું ધ ધો કરો છો ?

હું પણ એક ઉમેદવાર છું

આપનું શુ નામ ?

સાહેબ માફ નામ ભાનુશ કર !

ઠીક ત્યારે તમે ખંને જણા મારે ત્યા કાલ અગીઆર વાગતાં આવજો, ચાલો તમે મારી બગીમાં બેસી બત્રો, શહેરમાં જ્યાં આગળ તમારો રસ્તો આવે ત્યા આગળ ઉતરી પડજો.

સાહેબ અમે તમારો ઘણો આભાર માનીએ છીએ. આપ સુખેથી પધારો, અમે ચાલતા આવીશું.

“ નહીં નહીં ચાલો મારી સાથે આવો. ગેા ચોન ટેક ચેાર મીટ ! ! કહી ભાનુશ કર, જયન્તીલાલ અને એલ્લજી કોન્ટ્રાક્ટર ત્રણે જણા વિક્ટોરીયામા બેડા વિક્ટોરીયા ચાલતા માડી, જયન્તીલાલના મુખમાર્થા ઉદ્દગાર નીકળી પડયા. આતે સુધરેલા લાલ કે વિક્કરેલા બ્યાલ ! ”

પ્રકરણ ૮ મું.

નશીબની નવાઈ કે તાતની નવાઈ ?

દોહરો.

જેને વાયા નગતમા પ્રગટ પ્રેમના ખાળ,
તે જન પીડા પામે છે હારી કર અજાણ

૩૨૩૬૬૬

પ્રેમીને પર્વત ઉપરથી ઉઠાવી સાગરમા નાખો, તેલની
કડકડતી જ્વાળામા નાખી તળો, અગ્નિના ધગધગતા અગારાના
ઢગલામા નાખી ચલાવો, અને ગમે તેવા કષ્ટના કુવામા ઉતારો
તોપણ તેનું મન તો સદા પવિત્ર અને અડગજ રહેશે.

૩૩૩૩૩૩૩૩

ગુદ્ધ ત્યા પ્રેમ ત્યા બુદ્ધિને બળ પામે, રાજ અમૃત કરે ચાગ આપ
કમળની નામ ત બોલી ભમન ભયા વાદ ગગો નહા કમ આપ
પ્રેમને હાય આજી અધા વિચની બળ દગાખાન જાગ ચાગ ખાગે
પ્રેમજનન પદ્યા પ્રાણીનું ધમ છે રોલનત જીવ ગરુ પ્રેમ પાગે
-રિ માહામુખગમ

૩૩૩૩૩૩૩૩

ધીમા સુખ અને ધીમા દુઃખ પળમા આનંદ અને પળમા
આમુ, પળમા સંયોગ અને પળમાં વિયોગ.
પળમા મહેલ અને પળમા કુપડી, પળમાં સાકર અને પળમાં
સુકી ભાખર, પળમા આશા અને પળમા નિરાશા અને પળમાં

હયાં તથા પળમાં ક્રોધના સંજોગોમાં મનુષ્યને મૂકી ઘડીએ ઘડીએ રોવરાવનાર તથા રીઝાવનાર કૂકત ભાવીજ છે.

રાજનગરનુ રગિયામણુ રેલ્વેસ્ટેશન પેસેન્જરોથી હાલમા ઉભરાઇ રહેલુ છે. વ્યાપાર રોજગારની દિન પ્રતિદિન અભિ-વૃદ્ધિથી ધમધમી રહેલુ છે ! માળવા, મારવાડ, સોરઠ, મુરન અને મુ ગાઇના માતબર વ્યાપારીઓથી બીચોબીચ ભરાઈ ગયુ છે. સ્ટેશનની આસપાસ રેલ્વે કામદારોના બ ગલાઓ, મકાનો એન્જીનની મરામત કરનારા કારખાનાઓ, રેલ્વે ન્ટાફની ઓફીસો ભારખાના ઉતારવાની ગોદીઓ, અરસપરના રસ્તાનો જુનો ડગુમગુ થઇ રહેલો રેલ્વે ક્રાસીંગ બ્રીજ, મુસાફરોને આનંદ અને વિશ્રાન્તી આપનાર મુઘરેલી ટોરેલો, જુની ઢબની હોટેલો વીશીઓ, વારાંગનાઓના ઘર, અહમદાબાદની અહમદશાહી ખતાવતી વિશાળ વાવ, રેલ્વેશાઇ મિઠાઇ અને ચવાણા બનાવી વેચનાર રેલ્વેશાઇ ક હોઇની દુકાનો, ઘી અને તેલથી નિશ્ચયએલી ગ્રાહ્યભીઆ મિઠાઇ અને ગ્રાહ્યભીઆ ચવાણા વેચનાર ગ્રાહ્યભુની દુકાનો, અને કીટસન લાઈટને ઝીંટી વાકો વળી તાડ જેવો તગતગી રહેલો લોખંડનો મિનારો કે લોકપ્રિય શબ્દોમા કહેવાતી દીવાદાડી આવી રહેલી છે

રાજનગરના કુદ્દડ નવજુવાન ઇશ્કી કાલાઓ અસ્તીટાટ પોશાક ચડાવી આખે ચશ્મા ઘાલી હાથમા રૂપાની ખોળીઓ વાળી સોટીઓને હુલાવતા અત્રેજી ઢબના ખુટ અડાવી ચંડચું ચેડચું કરતા દિવસમા એકાદ બે વાર સ્ટેશનપર આવી આગગા ડીના ખાયલરને સલામ કરી જાય છે. કેટલાક વીઝીટરોને

મેમાને તથા પોતાના મિત્ર કુટુંબીઓને અતરતું તથા ઉપરતું માન પાન આપવા સારૂ પણ સ્ટેશનની સુલાકાત લે છે. કેટલાક રાજ રજવાડા, અમલદાર તથા હાકિમને માન પાન આપવા સારૂ પણ મેવા મિઠાઈ ફળ ફળાદી, ચાકૂ દૂધ, પુષ્પમાળા અને પાન સોપારી લઈ સ્ટેશન પર આવી એન્જીનને પ્રણામ કરી જાય છે. કેઈ પ્રેમી ટટ્ટુઓ પોતાની પ્રિયાનો આદરસત્કાર કરવા સારૂ પણ ગાડી ભાડે કરી સ્ટેશન પર આવે છે અને વડાલીને વડાલથી વધાવી ગાડીમાં બેસારી શહેરમાં લઈ જાય છે અને જ્યાં પોતાની પોળ આવતી હોય ત્યાંથી પરભાર્યા ગાડીના પૈસા ચુકાવી ચાલતા વિવેક અને માતપિતાની આમન્યાને ધાકને અને પ્રીતને માન આપી ધરમ પ્રવેશ કરે છે કેટલાક જઈપ્રીમાં અદરાયતા શૂક-સ્થની છેલાઈમાં પ્રાણુ પ્યારીને લઈને ફરતા અને પારસી યુરોપીયન બેડાની નકલ કરતા પાટલુન કોટથી અકડાઈ જતા ડાઘલાદાસો સ્ટેશનના પ્લાટફોર્મમાં દાખલ થઈ એન્જીનને સલામ કરે છે આ પ્રમાણે રાજનગરની રઢીઆળી પ્રજા મનગમતો મોજ શોખ માણી સાજ સવાર બીજે ત્રીજે અઠવાડીએ, પખવાડીએ, માસે અને ખામ કામ પ્રસંગે સ્ટેશન પર આવી આગ ગાડીને સલામ કરી જાય છે

આખા સ્ટેશન પર સાજ સવાર છ વાગતા પખીઓનો શોર બકોર થઈ રહે છે આખો દિવસ એન્જીનના કૂકાટ, ભારખાનાની ઢોડધામ, લારીઓનો કચુડાટ, ગાડીઓનો ગડગડાટ માત્ર વેચનારા ફેરીઆઓના માલ સારૂ થતા ફડફડાટ ખીસ્સા કાતરૂઓના ભોગ પડેલા પેસેન્જરોના થતા કકળાટ, લોકલ,

ફાસ્ટ પેસેન્જર, મિક્સ, સ્પેશીયલ અને મેલ ટ્રેનોના ધમધમાટ તથા વીસલોના સુસવાટથી આખું સ્ટેશન ગરજી ઉઠે છે.

આજરોજ પ્રસ્તુત નવલકથાનો નાયક હીરાલાલ પણ અમરગઢ ઉપડી જવાનો છે અને નાયકા કુંદન અને મણીલક્ષ્મી પણ કાંધર વિલિયમ પુરૂષોત્તમરાયના તાપથી ક ટાળી છાનાંમાનાં નામી છુટી ભાવનગર ઉપડી જનાર છે. ઓમ્મે મેલને આવવાનો સમય થતાંની સાથેજ ટીકીટ ઓફીસનું ખારણું ધગ લઈને ધમકારો કરી પેસેન્જરોની અથાગ ગીરદી વચ્ચે ઉઘડયું અને બળિઆના જે ભાગ પ્રમાણે ધમાધમ મચી ઠહેલો એ પહેલો સૂત્રાનુસાર ટીકીટો થવા લાગી. ટીકીટોની ભીડાભીડમાં કેટલીક નવ યુવાન યુવતીઓ રોજાઈ ગઈ, નાનાં બાળકો ગીરદીમાં દગાઈ ચીમા ચીસ પાડવા લાગ્યાં, કેટલાક અશક્ત વૃદ્ધ -પુરૂષો ભચડાભચડીમાં ભચડાઈ ગયા અને બૂમો પાડી હેઠે બેસી ગયા, જડસા જેવા રાભા ગામડીઆઓ ગોઠા મારી મારી આગળ વધવા લાગ્યા, ઓઢાઢોલા કાલાઘેલા વાણીઆઓની પાઘડીઓ ઉડવા લાગી, મારવાડી અને ઠેરા જુડરથોની મજાક થવા લાગી, ફાળીઆની તાણુતાણુ થઈ અને ધક્કા મૂકી વધી પડી, આ જાદુઈ ધમાલમાં કોઈ કોઈના ખીરસા કતરાવા લાગ્યાં આશરે પાએક કલાક સુધી ધમાલ ચાલુ રહી ટીકીટ ઓફીસ આગળની ભીડ ઓછી થઈ ઓમ્મે મેલ આવી પહોચી અને ટીકીટ ઓફીસ કરતા ચાર ગણી ધમાલ મુમાફરોની રેલ્વે ઝાંપા આગળ થઈ રહી, જોનજોનામાં મેલના ઉતાડૂઓ એક પછી એક એમ ઉતરી પડ્યા, આશરે દશેક મિનિટ પછી ટીકીટકચેકટ

અહારના પેસેન્જરોને અંદર દાખલ કરવા માંડ્યા; તમામ
 મુસાફરો મેલમાં ગોઠવાઈ ગયા. હવે ધીમે ધીમે શાન્તી પથરાઈ
 સ્ટેશન ખુલ્લું થવા લાગ્યું. મેલની આસપાસ મૂકવા આવનાર
 અને તેડવા આવનાર શુક્રસ્થા છુટા છવાયા બારણાને અટ્ટેલીને
 સગાં સ્નેહીજનો સાથે સુખશાંતી ભરી વાતો કરવા લાગ્યા, પાન,
 સોપારી ને બીડી વેચનારા લલકારી બૂમો પાડવા લાગ્યા બ્રાહ્મ-
 ણીઆ પાણીના અવાજો ઉતાડ્યોની તરસને બગૃન કરવા લાગ્યા.
 ગરમા ગરમ કેવડા, નાર ગી સતરા સફરજન વગેરે ફળ ફળાદીના
 વેચનારના બુમાટા હવે ધીમે ધીમે વધવા લાગ્યા. ટીકીટચેકરે
 ધીમે ધીમે ટીકીટો ચેક કરવા માડી. મેલ ઉપડવાને આશરે દરેક
 મિનિટ બાકી રહી તે અરસામા હીરાલાલ મિત્રગણોથી ઘેરાયેલો
 'કેટફેશર્મ' ગેટ ઓળંગી 'કેટફેશર્મ' પર આવ્યો અને સેકન્ડ
 ક્લાસનો ડબ્બો સારો અને ખાલી જોઈ મિત્રો સહિત ડબ્બામા
 દાખલ થયો પોતાના સામાનને બરાબર રીતે ગોઠવી પોતે
 પોતાના મિત્રોનો આભાર માનવા લાગ્યો. તેના મિત્રોમાના
 કેટલાકે તેને વિદાયગીરીના પાનગુલાળ આપ્યા. કેટલાકે કુસુમ-
 માળા અને કુસુમ છડીઓ અર્પણ કરી. આખા ડબ્બામા પુષ્પની
 વૃદ્ધી થઈ રહી ! તેના રેલ્વેમા ગુ થાયેલા મિત્રો પણ એક પછી
 એક આવી તેની મુસાફરીને વાસ્તે મુબારકબાદી આપવા લાગ્યા.
 કેટલાકે હીરાલાલને આહુ દૂધ પાઈ પાઈને અકળાવી દીધો. કેટલે
 પ ન ગુલાળ આપી આપીને તેને આભારના પોટલા તળે દાટી
 દીધો અને કેટલાકે કુત્તના ઢગલામા તેને સતાડી દીધો. રેલ્વે
 આગ્રીસરો એક સાધારણ પકિતના યુવાન બાળકને આવું

અનુપમ અને અપૂર્વ માન મળતું જોઈને અચંખામાં પડી ગરકાવ થઈ ગયા.

દેશન પર વળાવવા આવેલા હીરાલાલના તમામ મિત્રા કોલેજીયનો અને સ્કુલફ્રેન્ડો હતા. તેમની સખ્યા આશરે સો સવાસો યુવકોની હતી. આખું પ્લેટફોર્મ હીરાલાલના મિત્રોથી રોકાયેલ ગયું હતું, મેલ ઉપડવાને પાચેક મિનિટ બાકી રહી એ અરસામા કેશરીના પંજમાંથી ટીકીટો લઈને જેમ અબઝો લાગી આવે તેમ કુદન અને મણીલક્ષ્મી વાસ લઈ પહેરેલે લુગડે એકદમ ટીકીટો લઈને પ્લેટફોર્મમા દાખલ થઈ થડે ક્લાસના ડગામા આધળીઆ કરી ન્યા જગ્યા મળી ત્યા દાખલ થઈ ગયાં. મેલના બારણા એક પછી એક એમ પોરટરે ચાવી દઈ દઈને બંધ કરવા માડ્યા હીરાલાલ જે મેલમા પોતે બેઠો હતો તેજ મેલમા કુદન અને મણીલક્ષ્મી મુસાફરી કરે છે તેની તેને પણ ખબર પડી નહી જોત જોતામા મેલ ઉપડવાનો ટાઈમ થયે, હીરાલાલે પોતાના તમામ મિત્રોને પ્રણામ ઉપર પ્રણામ કરી હનન મુખડે લાચારી સાથે રન આપી, એક પછી એક એમ તમામ મિત્રો મેલ છોડી છોડી ઝાપા આગળ આવી ઉભા રહ્યા, હીરાલાલની આખમા મિત્રના રનેહથી આનંદના આસુ આવી ગયા, ગાર્ડ મેલ ઉપડાની બ્રેક ઉપાડી વોર્નીંગ વીસલ મારી, ડ્રાઈવરે વીસલ સાલળી એન્જીનનો હેડલ પકડી ટીંગળાઈ ગાર્ડનો સામુ જોયુ, ગાર્ડ બુલ્લદ અવાજે એલરાઈટનો ઓર્ડર આપ્યો, ડ્રાઈવરે વીસલ મારી મેલ ચલાવી, ધીમે ધીમે મેલ ચાલવા લાગી, હુન્દે, સાહેબજી, પધારજો અને આવજોના આનંદજનક અવાજો અને

તાળીઓ વચ્ચે પ્લેટફોર્મ છોડી મેલ વિદાય થઈ ! !

હીરાલાલના મન ઉપર અત્યારે પ્રેમની ઉડી અને જખરી અસર થઈ. તેની નજર આગળ કુદન અને તેના મિત્રો તરવા લાગ્યાં, તેણે ગભીર વીચારમા પડી ધીમા અવાજે વિધીને ઉપાલમ્ભ રૂપ ગજલ લલકારવા માડી,

* * * *

લખેલુ જે લલાટ છે નહી મિયા યવાનુ તે,
લલે પૃથ્વી વળે ઉધી યવાનુ તે થવાનુ છે-૦
લાગ્ય નહીનુ પુર પલકમા 'છલકાત' જાગે,
અંગેરે હાય પલક માલી જવાનુ તે જવાનુ છે-૦
પળમા મદિર માળીઆ પળમા જગલ વાન,
મદા મુખ દુખની ઘટમાળ માલી ધુમવાનુ છે
નમીય નટ દોગના ગે નચાવ્યા નાચવાનુ છે-૦

પરિત નારાયણ

અહા નસીબ નસીબ નસીબ તને સો સો સલામ. તારી ખૂબી જુદીજ છે ખલકમા તારી ખૂબીનો પારજ નથી. તારો રગ, તારો ઢગ, અને તારો સગ અજબજ છે. તુ પલકમાં ગજબ કરે છે.

* * *

અજબ નવાઈ નમીયની શાળા તુ નમશ લે,
એક દીન હાથી એક દિન ઘોડા
એક દીન પાદા ન પાસ,
એક દીન મદીર એક દીન માળા
એક દીન વનમા વામઢે-શાળા ૦

કર્મગયના	અજગ્ય	તમાસા,
રક	ગય	નહી ત્યાંય.
કરશ્યુ	તેવુ	ભરશ્યુ ભાઈ
કોગટ	કટ	પ્રલાયર "-શાળા ૦

નારાયણ પ ૪૧૧

કહી હીરાલાલ ટોપી ઉતારી આડો થયો, અને વિચારમાં
લીન થઈ ચક્રોળે ચઢ્યો ! !

આ બાળુ કુદન પણ કર્મસીલામાં લુપ્થ થઈ બારી જહાર
ડોકીયુ કાઢી ધીમા મુરથી ભાગ્યદેવીને વિનવવા લાગી.

*

*

*

*

મહાકાન્તા ૭૬.

મંત્ર આક્રા વિધિ વિધિએ ભાળ ના ના બુનાયે
મોટા છોટા ચતુર ચીકણા પાગલ હાગી ચાય
ઉડ આધ્યુ દુપુર પરીમા જાય છ તે જવાનુ
આવ ગુપ્ત સલીલ શ્રીકળે થાય છે તે થવાનુ

જિવ મહાગુપ્તસમ

થવા કાળ થયે જાય છે અને જવા કાળ જયે જાય છે,
એમા મનુષ્યની કલ્પના, પ્રયાસ અને આશા અધવચ લટકે છે,
દશા દેવી તારો દમામ ઓરજ છે, દુનિયાં કોઈને ખારો સાગર
છે અને કોઈને મન મીઠો મહેરામણ છે, આહા આમાં કોને
દોષ દેવો ? જેને દોષ દેવાય તે દોષ દેનારનેજ લાગે છે,
દુનિયા, દુનિયા,

*

*

*

દુનિયા કોઈને ખાસે સાગર કોઈને મન મીંડા રત્નાગર,
 કોઈને નિત શીરો ને સાકર કોઈને ન મજે સુકો ભાખર.
 સદા ઉદાસી જગલ્લવાસી માર્યાં માર્યાં કંઈ કરતા-૦
 નવ નવરંગે રંગે ચંગે અતિ ઉછરંગે કંઈ રમતા,
 રંધા હડકાયા, કંઈ સતોષી કંઈ કુટીલ ને કંઈ નિરંદોષી,
 ઉલટા સુલટા કરતી કુલટા રમણી પદ્મણી નજરે ચઢતા-૦
 દસતા રમતા ને વળી રડતા કંઈ લડતા ને કંઈ ચડલડતા,
 ચાતુર આતુર ચિતાતુર વળી શોકાતુર નવ સમગ્રતા-૦

ગાલાભાઈ ઝ ગી

અરેરે મનુષ્યનું ધાર્યું કંઈ થતું જ નથી છતાં મનુષ્ય
 મુમતમા ચઢી દુઃખી થાય છે અને આસપાસનાને દુઃખી કરે છે.
 કોઈના દુઃખી કર્યાં કોઈ દુઃખી થતા નથી અને કોઈના સુખી
 કર્યાં કોઈ સુખી થતા નથી છતાં મનુષ્ય માયા અને મુમતમા
 આગળ પડતો ભાગ લઈ અવનીમા અપજ્ઞાને પાત્ર થાય છે,
 ખરેખર ખલકમા મનુષ્યનું ધાર્યું કંઈ થતું જ નથી,

*

*

*

ગઝલ.

મનુષ્યનું ધાયું કંઈ નવ થાય,
 નસીબ દોરે ત્યાં દોડી જાય.
 રહે મનની સદા મનમા,
 રહે તનની સદા તનમા,
 ઉમંગો સર્વ ઉતરી જાય,
 નસીબ દોરે ત્યાં દોડી જાય-૦

રહે આશા અદ્ધર લટકી,
 પડે ઉંચેથી શિર પટકી;
 જવાયે ના તસુ છટકી,
 નિરાશામા મરે ભટકી.
 તમાસા ઓર કર્મના થાય,
 નશીબ દોરે ત્યાં દોડી જાય.

અરેરે આ પાપણીના વાસ્તે મારી વૃદ્ધ માતાને અથાગ કલેશ થયો, તેમને મારા સારૂ ઘર છોડવું પડ્યું, હે ભગવાન હવે માફ પાનુ શોધી લે ? હે હરિ હુ હવે તારે આધારે છું. અરેરે આતે “ નસીબની નવાઈ કે તાતની તવાઈ ” ? કહી કુદન રડતી આખે ગાડીમા પાટલી પર આડી થઈ. મેલ્ટ્રેન પૂર જોસથી આ હુ ખી જોડાને લઈ કું ક્રાડા મારતી ઉપડી ગઈ !!

પ્રકરણ ૯ મું.

મિટીંગ ઑફ મૉરેલીટી કે ચિટીંગ ઑફ સોશ્યાલીટી ?

૧૯૪૬

દાહરો.

તેરા કાળ ને પાત્રના કયો ન કાઈ વિચાર,
ઊઠ મુધારે ઘાલીને બડક કાઠુ બહાર સવરી

હુનિયાના સકટો સામે બહાદુરીથી યુદ્ધ કરતા, સ્વદેશના રક્ષણ માટે પ્રાણાર્પણ કરતા ઉત્તમ પ્રકારે હામ ભીડતા, દુઢ સકલ્પ રાખતાં, ધર્મનું સરક્ષણ કરતા, નીતિનું પાલન કરતા અને કર્તવ્યના માર્ગમા કદી પણ ઠોકર ન ખાતા શીખવું એજ આખાદ કેળવણી અને ઉમદા જ્ઞાન છે.

મુધરી જવાના સાધનામા મુખ્ય વસ્તુ ખાટલી
એમન મોઝા ને આદર્શીકરણ વળી આખરી બિડી ખાટલી,
ઉત્તમ ગણાતા એજ કેળવણી તણા કળ થાય છે,
કેશન મુધારે હિંમતી ધર્મ ધોવાઈ જાય છે
કશવરુનિ

કુંદનના દાગીના, ઝવેરાતના ઝુમણા, હીરાગળ લુગડા અને મનોહર કાન્તીથી સ્ત્રીઓ જગતમા ખરી શોભાને પામતી નથી, પણ શિયળ નીતિ અને વિવેક ભર્યા આચાર

વિચાર અને ધાર્મિક સંસ્કારથીજ જગતમા સારી શોભાને પ્રાપ્ત કરી શકે છે.

રાજનગરની રઢી આળી રેયનના વિદ્યા વિનોદાર્થે બધાવેલો હોદ્દી હાલ આસોપાલવના તોરણોથી રંગ ઘેરગી ધ્વજ પતાકાઓથી અને બેન્ડ વાજના રગીલા સુરોથી ભભક લઇ દીપી ઉઠયો છે આજે સુઢરી સુધારા સમાજની એક મોટી સભા હોદ્દી હાલમા બોલાવવામા આવી છે નામકિત વક્તાઓ, પ્રખ્યાત સુધારકા અને સુપરેલા સ્ત્રી પુરૂષોની પદગમણીથી હોદ્દી હાલ ચીકાર ખીચાખીચ ભરાઇ ગયો છે. આજની સભાના પ્રમુખસ્થાને જાણીતા વિદુષી બાઇ લેડી લાઈટ ગિરાજવાના છે તેથી સખ્યામ ધ કેળવાયેલા નરનારીઓના જોડા હોદ્દી હાલમા સુધારાના ભાષણો સાંભળવા સાડે આવેલા છે સમાજના નિમોણ કરેલા વખતમા બે મિનિટ બાકી રહી કે તરતજ લેડી લાઈટ બે ઘોડાની વિક્ટોરીઆમા બેસી હોદ્દી હાલ આગળ આવી પહોચ્યા બેન્ડે મધુરા વેલકમના સરોદ વગાડી દીલોબની ભયા આવકાર આપ્યો સમાજના આગેવાનો પ્રમુખને લેવા એકદમ શ્વાસ ભર્યા હાલ બહાર ધસી આવ્યા, અને હસ્તે મુખડે ઝતરનો આવકાર આપી પ્રમુખની આસપાસ વીંટાઈ ધીમા પગલાથી તાળીઓના અવાજે વચ્ચે હાલમા દાખલ થયા ચોગરદમ શાન્તી પથરાઈ ગઈ. હારમોનીયમના મધુર સુર સાથે ઇશ્વર સ્તુતિની શરૂઆત થઈ.

*

*

*

“ સર્વ વ્યાપી શગળ રાખો દોષ નાખો સૌ દગી,
સ પ લક્ષ્મી વિદ્યા નીતિ દા વદીએ લળી લળી—૦

સુખકાર આ સસારમાં છે સાર સુધારો ખરો,
મતિ મંદ મર્ખ વિચિત્ર જગલી વહેમી જનના ઉરે ધરો,
એ માગીએ અમે વિભુ આપજો તમે,
નિતે પ્રીતિ આ સમાજ તુજ ચરણુમા નમે-૦ ”

કોરસ.

વિશ્વ સકળનો તુ કરતા (૨) આપ્યા હક સૌને સરખા (૨)
પ્રવાહ ગાડરીઓ ધરતા (૨) સત્ય સુધારા વિણ મરતા (૨)
હરી ત્યાં એ જગલી રીતિ રીવાજ જેવી આર્ય રહે સૌ હળીમળી.

હું દરખાસ્ત કરું છું કે આજની મીટીંગનું પ્રમુખસ્થાન
લેડી લાઇટ લઇ અમને આભારી કરશે.

હું કેસર ખેડેનની દરખાસ્તને અનુમોદન આપું છું. ”
કાન ફાડી નાખે તેવા તાળીઓના અવાજ વચ્ચે લેડી લાઇટ
પ્રમુખ સ્થાને ગયાં અને ગભીરતાથી ચેર પાસે ઉભા રહી
સમાજનો આભાર માનવા લાગ્યા

“મારી બહાલી ખેડેનો તમે મને આજે આ મીટીંગની
પ્રેસીદેન્ટની ચેર આપી જે માન આપ્યું તેને માટે હું તમારી
ઘનીજ થેન્કકુલ આભારો છું હવે તમે સૌ સભાનું કામ થડ
કરશો અને અરસપરસ સલાહ શાન્તીથી વર્તશો એવી હું
આશા રાખું છું ” આ પ્રમાણે ટુંક પણ અસરકારક એડ્રેસ કરી
મડમ સાહેબ બેસી ગયા સુધારામા છલકાઇ જતી કેસર
દબદબામા ઉભી થઇ બોલવા લાગી. ’

“ખેડેનો, આજે આ મીટીંગ ભરવાનાં મુખ્ય કારણો;
આ સભામાં અતી મહત્વવાની વાતોનો વિચાર કરવાનો છે.

આજંતુ વર્ક કામ તદ્દન સીક્રેટ ગ્રુપ રાખવા લાયક છે; તે એટલું બધું ખાનગી પ્રાઇવેટ રાખવાનું છે કે આ સભામાં પધારેલા પુરૂષોની હાજરી આપણને હરકત કરતા થઈ પડે છે.

વેલ વોટ ઈઝ ધીસ, અરે આશુ ?

ઓહ ઈટ ઇઝ ઇનસાઇટ ઓફ આ મેન અરે તે પુરૂષનું અપમાન છે. ” આ પ્રમાણે ઠપકા રૂપ શબ્દોનો ચોગરદમથી વરસાદ વરસવા લાગ્યો અને આખી સભામાં ગડબડ મચી રહી, આ પ્રમાણે ગડબડ જોઈ મધુકર પોતાના બુલ્લદ અવાજથી સભાને શાન્ત રાખવા લાગ્યો;

“ સાલજો, સાલજો, બાપા સાંલજો, ખડેનો સાંલજો, વેલ હીઅર હીઅર લેડી હીઅર હીઅર, સામજો. ” બુલ્લદ અવાજથી કાક શાન્તી સભામાં પથરાઈ, અને કેસર પોતાનું બાકી રહેલું એરેસ બોલવા લાગી;

“ મારી એવી સૂચના છે કે આ સભામાંથી તમામ પુરૂષ વર્ગે આજે કૃપા કરી ચાલ્યા જવું આ સભાનો સર્વ હેવાલ વર્તમાન પત્રમાં પ્રસિદ્ધ થશે અને તેથી સર્વ વાત પુરૂષોના બાણવામાં આવી શકશે.

હું આ સૂચનાને ટેકો આપુ છું. સર્વ હેવાલ સુધારા ગેઝેટ પત્રમાં પ્રસિદ્ધ થશે; ” કહી બેસી ગઈ અને તરતજ જ્યાગૌરી ઉભી થઈ;

“ હું કેસર ખડેનની સૂચનાને ટેકો આપુ છું અને ઇચ્છું છું કે આજે આ સભામાંથી સર્વ પુરૂષોએ ચાલ્યા જવું.

હું આ ઠરાવની વિરૂદ્ધ છું કારણ કે આ સભામાં પુરૂષોના

પધારવાથી આપણને કાંઈ હરકત થાય તે અસંભવિત છે.

ન્યાંસુધી પુરૂષો આ સલામાં હાજર રહેશે ત્યાંસુધી સ્ત્રીઓથી ખરાબર છટાથી અને ખુશ્સાથી પોતાના વિચાર જણાવી શકાશે નહીં.

સલામાં આવેલા પુરૂષોને અપમાન કરી કાઢવા એ ઠીક નથી. ઇંટ ઇંજ નોટ ગુડ એન અવર પાર્ટ.

યસ રીઅલી ઇંટ ઇંજ નોટ ગુડ હા ખરેખર એ ઠીક નથી. હુ ખી એવનના થરાવને મનતી થઈ છું માતીડાઓને ઇન્સદત કરીને કાઢવા એ ઘનુજ ખરાબ છે પાપ છે ” આ પ્રમાણે શીરીન નામની પારસી બાળાએ કહ્યું, અને કાન્તાનો મિલસ જતો રહ્યો અને તપીને કહવા લાગ્યો,

“ સીટ ડાઉન, સીટ ડાઉન યુ શીરીનબાઈ સીટ ડાઉન. બેસી જાઓ, બેસી જાઓ શીરીનબાઈ બેસી જાઓ, એકવાર આ સૂચનાનો ખુશ્સો થઈ ગયો છે સીટ ડાઉન કાઈન્ડલી સીટ ડાઉન આથી સલામાં વધારે ગડમડ મચી રહી અને ભારે ઘોઘાટ થઈ રહ્યો છેવટે લેડી લાઇટ મલાને શાન્ત કરવાના ઉદ્દેશથી ઉભા થઈ સલાને સમજાવવા લાગ્યા,

“ જલેનો આમ એ ગ્રી ગુન્સે શા માટે થાઓ છો ? આ મીર્તીંગમા જે જે વિચાર થશે તે પુરૂષો સાલળશે તે બહુ સારી વાત છે તેઓ પણ પોતાના વિચારને જણાવશે, અને આપણને મદદ કરતા થઈ પડશે. જે જલેનોને પુરૂષોની હાજરી ના બેઠતી હોય તેઓ પોતપોતાના હાથ ઈચ્છા કરે ! ” આ સાંભળી કુઝુમ શિરીનબાઈ, નર્મદા અને પાર્વતી સિવાય તમામ સ્ત્રીમંડળે

પોતાના હાથ ઉંચા ઈર્થ; આવો અદ્ભુત બનાવ જોઈ લેડી લાઇટ કાક મનમા ફોલ પામ્યા અને ગભીરાઇથી જહેવા લાગ્યાં.

“ઓહ આઈ એમ હાઇલી સોરી સોરી ૨ સી યુ. અરે હું ધની દિલગીર દિલગીર દિલગીર છું બનેલી સુધરેલી હીંદુ સ્ત્રીઓ પોતાના ધનીનાં હાથે કરીને ઇનસલ્ટ અપમાન કરે છે. ઠીક ત્યારે પુરૂષોએ આ ઠરાવને માન આપવા સાડ મહેરમાની કરવી.” આવું વિવેક ભર્યું બોલવું સાલગી નવનિતલાલ ઉભા થયા અને કેડે હાથ દઇ કહેવા લાગ્યા.

“બહુ સાડ વેરી ગુડ, ઉવી આર નોટ સોરી એટ ઓલ, એમા અમે જરાયે દિલગીર નથી.” મધુકર પણ રોક્ષમ ડલો થઇ કહેવા લાગ્યો;

“આજ આ સ્ત્રી મ ડળની સમાજ જોઈને અમને ઘણોજ આનંદ થાય છે, અમે ઘણી ખુશીથી જવાને તૈયાર છીએ.” રસિકલાલને પણ કાઇ બોલવાનું મન થયું તેથી પોતે એકદમ ઉભા થયા;

“આજના પ્રમ ગે પુરૂષ મ ડળને અપમાન ન થાય તેવા મધુર શબ્દોમા પ્રેસીડેન્ટ સાહેબે જે રીકવેસ્ટ માગણી કરી છે તે ઘણી ખુશીની વાત છે. ’ નવલશ કર પણ ઉલો થઇ બોલવા લાગ્યો;

“આજે સ્ત્રીઓ આવી સુધારા સમાજનું કામ સ્વતંત્રપણે કરવા તૈયાર થઇ છે તે જોઈને અમને ઘણોજ સતોષ થાય છે. સ્ત્રીઓની ઉચ્ચ આગડ વિષે અમે હમેશા વિચાર કરતા હતા તેજ આગડ તેમણે પોતાની મેળે સંપાદન કરવાનો નિર્ભયપણે

ચત્તન શરૂ કર્યો છે તે એક દેશના ઉદયનું ચિન્હ છે. ” આ પ્રમાણે ધન્યવાદ આપી એક પછી એક એમ ઘણાક પુરૂષો વિદાય થઈ ગયા. જાણીતા સુધારક. મી. મનમોહનદાસ ઉઠી ઉભા થયા અને કહેવા લાગ્યા,

“ હવે ખચિત આ પુઅર ઇન્ડીઆ ગરીબ હિંદુસ્તાનનું નસીબ ફરશે હીંદુ સ્ત્રીઓ સુખી થશે અને આ સુધારા સમાજનો ઉદય થશે. અમે ઘણી ખુશીથી સ્ત્રી મહળને ધન્યવાદ આપી ઘેર જઈએ છીએ. ” મનમોહનદાસના ગયા પછી મી. વેણીશ કંર ઉભા થયા,

‘ મને તો જરૂર એમ લાગે છે કે હવે હિંદુસ્તાનના ઉદયના દિવસ પાસે આવ્યા છે. સ્યુઅરલી નક્કી હવે આ દેશની સત્તા વધનાર, સરકારની ખચિત હવે આ દેશની સત્તા સુધારનાર, પોલીટીવલી જરૂર હવે આ દેશમા રામચંદ્ર જેવા અવતાર થનાર, ઇન્ડીડ ખરેખર હવે શિવાજી જેવા શુરવીર મહારાજને જન્મ આપનાર સ્ત્રીઓ આ દેશમા નીપજનાર અને રીઅલી હવે આ ઇન્ડીઆની પોવર્ટી નિર્ધનતા મટી જનાર, સ્ત્રી કેળવણી વધનાર અને સ્ત્રી સ્વતંત્રતાનો સૂર્ય ઉગનાર !! ભાઈઓ હવે આ દયામણા હિંદુસ્તાનના હુ.ખના દિવસો જતા રહી સુખના દીવસો આવશે, અને સ્ત્રીમહળ સુધરીને આખા આર્યાવૃતને સુધારશે અને સુધારાની બોલગાલા બોલાવશે. હવે ટુક સમયમા નેપોલીયન, નેલ્સન, વેલીગટન, પીટ અને ગ્લાડસ્ટન જેવા પ્રતાપી પુરૂષો આ ભૂમિમા ઉત્પન્ન થઈ દેશનું દળદર દૂર કરશે. મહેરબાન બાનુઓ હવે તમે તમારૂં કામકાજ

સુખેથી ચલાવો, સુધારાથી ભરપુર સુખકર ઠરાવો પસાર કરો અને આ ગરીબ દેશને આગાહ કરો ” !! કહી તમામ પુરૂષ હોલી હાલ છોડી વિદાય થઇ ગયો; પછી કેસર હરખાતી હરખાતી ઉભી થઇ અને કહેવા લાગી

“ ખસ આવા એજ્યુકેટેડ સુધરેલા અને સમગ્ર પુરૂષો જોઇએ. ચાલો હવે આપણે આપણું કામ ખીગીન કરીએ. બાળાઓ તમે સ્વતંત્રતાની લહેજત ચળાડનાર એક સુદર સ્વદેશ કિર્તન ગાઇ સભામાં શાન્તી પ્રસરાવો ” !! કેસરની સૂચનાથી ચાર નાની ઉછરતી કન્યાઓ સ્વદેશ કીર્તન ગાવા લાગી અને હારમોનીયમનો મધુર સ્વર આખા હોલી હાલને આનંદમય કરવા લાગ્યો,

*

*

*

સ્વદેશની ભક્તિરે ક કાઇ વિચાર નહો,
સ્વતંત્રતાના રત્નનીરે લેજત કાઇ પન્માણે-૦
ત્રણે પદાર્થ છે દેશભક્તિમા ધમ અર્થ વળી કામ,
સ્વદેશ ભક્તને દેશની પ્રાપ્તિ મોઢા એ મુખ ડઝ ધામ.
૬ કંઈ નહી ખીલુરે મન એ દેશ અભિમાને-૦
મોટ સ્વદેશીઓ અધુ માગ ધરી અતર આ ઉપદેશ,
અન્નભૂમિ પા ડી ઉદ્ય દીનોદીન ઉજળી ગે દમેશ,
૬ એમ કો ઉદ્યમરે ચુંકા ન ચોટ નિશાને-૦

સ્વ હ હ સ્વ

બુલબુલ જેવા ક ઠવાળી બાળાઓના મધુરા ગાયનથી સભામાં અપૂર્વ શાન્તી પથરાઇ ગઇ, અને દરેક જણના મનમાં

અલૌકિક આનંદની ઉર્મી છવાઈ ગઈ !! ભાસ્કરરાવ સાથે પુનર્લગ્ન કરનારી બાણીતી સુધરેલી બાળા મંજુલા ઉભી થઈને કહેવા લાગી;

“ જહેનો આ કેસર જહેને મને જુના વિચારના હડહડતા શત્રુઓના પ જામથી છોડાવી છે અને મારૂં ફરી મેરેજ પુનર્લગ્ન કરાવ્યું છે માટે હું તેમનો ખાસ આભાર માનુ છું. મારા જેવી સે કંડો વિધવાઓ રડાપાના હું ખમાં ઢટાઈ ગઈ છે, કંડાઈ ગઈ છે અને જ ગણી રૂઢીઓની જાળમાં જુના વિચારના હિમાયતીઓના જુલમથી ત્રાહ્ય ત્રાહ્ય કરી રહી છે. સે કંડો સુકુમાર ઉછરતી બાળાઓ વિધવાપણાના સંકટમાં પાયમાલ થઈ ગઈ છે, માટે હું દયાળુ દેવીઓ તે સુકુમાર સુદરીઓની બહારે ચઢી અબળા જાતિના હું ખ ઓછા કરો અને સુધારાનો વિજય વાવટો પુનર્લગ્ન કરાવી કરાવોને આખા દેશમાં ફરકાવો ” કહી તાગીઓના અવાજે વચ્ચે મંજુલા બેસી ગઈ અને જયઘોષા ઉભી થઈ બોલવા લાગી.

“ જહેનો ! મારે પુનર્લગ્નના મળ ધમા એવી સૂચના કરવાની છે કે જે સ્ત્રી પર દૈવયોગે રડાપાનું હું ખ આવે અને ન્યારે ધાતકી ઘરડા બુઢાઓ, રાક્ષસો પીશાઓ, ડેવીયો, બહેમી-દાસો મૂર્ખ હાંદુડાઓ તેના ઉપર જુલમ ગુન્નરે ત્યારે તે વિધવાઓએ આ સભા ઉપર એક પીટીશન અરજી મોકલવી, અને ન્યારે તે અરજી સભામાં આવે ત્યારે સભાના સર્વ સભાસદોએ એ ધાતકો જુલમગાર પર પ્રોસીક્યુશન કરવાનાં રોપ લેવા, પછી તેણે આ સભામાં દાખલ થવું એટલે સભાસદો તેને વાસ્તે લાયક વર જોઈ તેનું પુનર્લગ્ન કરાવી તેને સુખી કરશે. ” કહી જયઘોષા બેસી ગઈ અને કપિલા ઉભી થઈ,

“ નવલખેન હવે પહેલી અરજી તમારી તરફથી આવવી જોઈએ.

હા હું તો આપવાને રેડી તૈયાર છું; પણ મારાં જીવનમાર સાસરીઆંની મને મોટી બીક છે. મારાં ઘરડા માળાપ અને સાસુ સસરા હજી જીવે છે. જ્યાસુધી તે પાપ હયાત છે ત્યાં સુધી મારાથી અરજી આપી શકાશે નહીં.

ત્યારે પછી આ ઠરાવનો અમલ શો ?

તે વિષે હું ઘેર જઈને વિચાર કરીશ અને પછી તમને જવાબ દઈશ.

ખેંડેનો હવે મારે એક નવી સૂચના કરવાની એ છે કે આપણામાની ઘણીખરી સુઠરીઓ મેટ્રીક પાસ થઈ છે, અને તેમાના કેટલીક તો સમર્થ વિદ્વાન ડાક્ટરણી, વકીલાણી સુધારક અને દેશાભિમાની છે, માટે તેમણે રાજકીય સલાહમા પુરેપો જેટલા હક્ક લેવાનો ખાસ જરૂર છે.

અલગત એમજ થવું જોઈએ, ઓફીસ સો. સ્થાનિક સ્વરાજમા પણ પુરેપોના જેટલોજ સ્ત્રીઓને સમામા બેસવાનો અને સરકારની ધારા સમામા પણ દાખલ થવાનો સરખો હક્ક છે જ્યાસુધી સ્ત્રીઓને રાજકીય સલાહના કામકાજમાં દાખલ થવાનો હક્ક ના મળે ત્યાંસુધી આપણે બધાએ તન મન અને ધનથી પાર્લામેન્ટ સુધી લડત ચલાવવી જોઈએ.

ઓહ યસ, રીઅલી રાઈટ, ઇટ મસ્ટ બી સો. અરે હા બરાબર છે બરાબર તેમાં કાંઈ પણ શક નથી તેમજ થવું જોઈએ.

ત્યારે શું એકલપેટા પુરૂષોએ જ બધી વાતનો કાન્ટ્રાક્ટ લીધો છે ?

અરે નેવર, નહીં નહીં, કદિ નહીં. ઇશ્વરના રાજમાં જેમ સઘળા સરખા છે તેમ આ સંસારમાં પણ સ્ત્રી પુરૂષના સરખા હક છે.

ખડેનો મારે એક સૂચના એવી કરવાની છે કે આજકાલ યુવાન કન્યાઓનાં ઘરડા ખોખલા ખવીસો સાથે લગ્ન થાય છે તે લગ્ન આપણી સભાએ વચમાં પડી અટકાવવા જોઈએ.

ખડેન વસ તીકા આતો તમે તમારા અનુભવની વાન કરી.

અલબત્ત શા માટે ન કરે ? સર્વ જાણીએ પોતપોતાની વાત કહેવી. આ સભા દરેકનાં હુબ્બ દૂર કરવાને શક્તિવાન છે

ખડેનો મારી પણ એક એવી સૂચના છે કે કન્યાનાં બાળ-પણમાં લગ્ન કરવાં નહીં, અને શ્રીમ તોએ પોતાની પુત્રી ગરીબ પુરૂષને પરણાવવી નહીં અને ગરીબ વરને ઘરજમાઇ કરવો નહીં.

કેસર ખડેન આ બાબત વિષે તમારો શુ અભિપ્રાય છે ? અનુભવના જે વિચાર હોય તે દર્શાવો.

વિજયા ખડેન આ સૂચના ઉપર હું એક ખાસ વધારો મૂકુ છું કે આપણા મધ્યે ચોઇશ મેરેજો પ્રીતિ લગ્નો શરૂ થવા જોઈએ. આજ કાલ પુરૂષો પોતાના પાપી પેટ ઠંડા કરવા સાડ અને સ્ત્રીઓને ગુલામડી આકરડી અને ભાર ઉપાડનારી ગધેડીઓ બનાવવા સાડ ચોઇશ મેરેજોનો ચાલ ચાલવા દેતા નથી, પણ ખડેનો પ્રીતિલગ્નો સ્વયંવરાદી લગ્નો આપણામાં અનાદી કાળથી થતાં આવેલા છે, પણ એકલપેટા કન્યાધન ઉપર મોજશાખ

કરમાર સ્વાર્થી જીલ્લમગાર પુરૂષોએ સ્ત્રીઓને પોતાની ગુલામડી બનાવી સ્વતંત્રતા ઝુટવી દીધી છે, અને સદાને વાસ્તે ગરીબ ગાય જેવી અમળાને પરવશ બનાવી દીધી છે. આહા સુધરેલા ચુરોપ આદિ દેશોમાં પ્રીતિલગ્નો ધમધોકાર ચાલુજ છે તેથી તેમનો સ સાર કેવો સુખી છે ? સ્ત્રીઓ સ્વતંત્રતાનું ઉત્તમ સુખ ભોગવી નારી દેહનું સાર્થક કરે છે માટે આપણે પણ પ્રીતિલગ્નો સાડ પ્રયાસ કરવો જોઈએ. આપણામાં ચોઇસ મેરેજે એકલા નિરકુશ આખલા પુરૂષોજ કરે છે અને સ્ત્રીઓ જો કરવા જાય છે તો તેને માર મારી ઠાર કરી નાંખે છે, આ ઘણા જીલ્લમની વાત છે. ખડેનો તમે સૌ તમારા મનમાં વિચાર કરો કે સ્ત્રીજાત જન્મ લઈને મરતા સુધી શુ સુખ ભોગવે છે ? બિચારી માને પેટ બળદીયા અને ગધેડાની માફક અવતાર લઈ, સાજ સવાર એક ગુલામડીની માફક ગદ્દાવૈતરૂ કરી પોતાની છાંદગીને પુરી કરે છે. ગરીબ બિચારી ગોરી સવારમા ત્રણ વાગે ઉઠે, જો ના ઉઠે તો સાસુ ગાળો ભાડે અગર ઘણી મારે, ત્રણ વાગે ઉઠીને શિયાળાની કડકડતી ટાઢમાં અને ચોમાસાનાં સખત આપટામા ઘ ટીએ દળવા બેસે, અગર ખાણીઆ પર જઈ ખાડવા બેસે, પાચ વાગે ત્યારે વાસી કામ કરી વાસીદુ વાળે, લોટા ઉડકે, પથારીઓ ઉપાડે, દેવતા સળગાવે, પાણી ઉનુ મૂકે, આખુ ઘર વાગી ઝુડીને સાફ રાખે, પછી બિચારી દીશાએ જાય, દાતણ પાણી કરી નાહી ધોઈ ઘરના બધાં માણસને દશ વાગતામા રાત્રી ખવરાવે પછી એઠવાડ કાઢે, અખોટ કરે, અને પછી ખાય એટલે બાર વાગી જાય; ત્યાર બાદ બપોરે તેના કરમે ખાંડવાનુ દળવાનું કે સીવવા ભરવાનું તૈયાર હોય તે કરે, પાંચ વાગે એટલે

દેવતા સગભાવે, દૂધ લાવે, શાક સમારે અને આઠ વાગતાં મુઢીમાં પાછા ઘરનાને રાંધી ખવરાવે, પછી એઠવાડ અખોટ કરી દશ વાગે ખાય, પછી ગિચારી થાકી પાકી દશ અગીઆર વાગે સ્વામિનાથના શયનમૂવનમા જાય, જો સ્વામિનાથ સારા હોય તો તેને પગ ચાપવા બેસાડે, અને જો માવડીઆ હોય તો તેને અચ્છી રીતે પડતાળે, ગિચારીને આખો દિવસ સામુ સારે, નણુદ બાળે, છોકરા છૈયાં પજવે અને સ્વામિનુ અધુરું રહું હોય તો રાતે આવી મા ખડેનની ચડાવાની વાતો સાલળા ગિચારીને મણુ માર મારે !! કહો ખડેનો આપણી સ્ત્રીજાત પર આ એછો બુલમ છે ? સ્વામિનાથ સ્વછ દ્વી બને, વ્યસની બને, લુચ્યા બને, આધળા થાય, લુક્કા થાય, ખડેરા થાય અને મરજીમાં આવે તેમ કરે, મરજીમા આવે તેમ ખાય, અને મરજીમા આવે ત્યા જાય, આ સઘળુ આર્યોના સુખી ન સારમા રોજ ચાલ્યા કરે !! ધણીને કોઈ ના કહે, ધણીનો કોઈ ધણી ? ધણીને પૂછે તેને પરમેશ્વર પૂછે ! પામર અલેતી અબળા જો જરા વાકી ચાલે અગર તેનો વાક આવે તો તેના બરડા પર સોટીઓનો માર, ગાળોનો વરસાદ, સાસરીઆના મેણુની વૃધી અને માબાપની સદા કુદૃષ્ટી, એટલુ જ નહીં પણ જોતજોતામાં તે નિરાધાર નારી પાયમાલ થાય, તેના ધરાણા ગાઠાંનુ હરણુ થઈ સાસરેથી દેશનિકાલ થાય અને હુમેશને વાસ્તે શોક્યની શૂળી ઉપર વીધાઈ જાય ?

વેલ સેઇડ, વેલ સેઇડ, શાખાશ, શાખાશ, સત્ય કહ્યું, સાઈં કહ્યું ” !! આ પ્રમાણે તાળીઓનો અને ધન્યવાદનો કેસર

પરં વરસાદ વરસ્યો; કેસર હરખાતી હરખાતી ફૂલાતી ફૂલાતી
નીચે બેસી ગઇ અને સાવળીંગા ઉભી થઇ;

“ જહેનો મારી એવી સૂચના છે કે આજ કાલ આર્યવર્તમાં
અભક્ષાભક્ષ ખોરાકનો પ્રચાર ઘણોજ વધતો જાય છે, માટે તે
પ્રચાર અટકાવવા સાડે આપણે કાંઈ પ્રતિબંધ કરવો જોઈએ.

સાવળીંગા જહેન તે સૂચના ઉપર માડે કહેવું એવું છે કે
થાક ઉતારવાને માટે તથા શરીર સુધારવાને માટે દાડનો ઉપયોગ
કરવો પડે તો તે કરવો તે સિવાય તેને છાયડે પણ જવું નહીં.

હું આ સૂચનાને ટેકો આપું છું.

જહેનો હું એથી વિરુદ્ધ પડી એમ જણાવું છું કે અભક્ષા-
ભક્ષ ખોરાકને કદી પણ સ્પર્શ કરવોજ નહીં, તેને દેખીને દશ
ગાઉ દૂર અબળા જાતીએ નાસવું, અને પોતાના ધર્મને સાચવવો.

હું આ સૂચનાની વિરુદ્ધ છું.

હું એ સૂચનાની તરફેણમાં છું. તેમજ થવું જોઈએ.
વાઇન અને કૉડલીવર એમના અગર બીજાં એવા કોઈ પદાર્થ કે
જેની ડાકટર ભલામણ કરે તે કોઈપણ કારણથી અગર શરીર
સુધારણાર્થે ખીલકુલ વાપરવા નહીં, અને તેનાથી સ્ત્રીઓએ
સર્વદા દૂર રહેવું એજ ઉહાપણ ભરેલું છે.

એ તમારું કહેવું તમારી પાસે રહેશે. એમ તો ન ચાલે
બા. આ કાયા તો માટીની છે, અમર નથી, ક્ષણભંગુર છે,
નાશવત છે, કાગળની કોથળી સમાન છે, ઘડીકમા કથળતાં
વાર ન લાગે બા. દાડથી સદાયે દૂર ન રહેવાય. આ રોયા ડાકટરો
જ દાડની ભલામણ કરે છે. હોવે બા એમ તો ન ચાલે. આ

રોઇ હુંજ ગઈ કાલે ડાક્ટર મચ્છરજી મરવાને મારી તખીયત
 બતાવવા સારૂ ગઈ હતી; બા મને રોજે રાતના છાતીમાં સજીકા
 આવતા હતા અને પાછલી રાતની ઉધરસ ઉપડતી હતી;
 ડાક્ટરે મારી છાતી તપાસીને તરતજ મને કૉડલીવર ઓઇલની
 બાટલી લાવવાની કહી, અને એકસ ઓ ન બર દુ સ્પીરીટ વાઇ-
 નની શીશી લાવવાની કહી. બા તે બાટલીઓ હું લાવી અને બે
 દિવસ જરા જરા પીધી કે તરતજ હું થોડા જેવી ટટાર થઈ અને
 આજે સભામાં આવવાને લાગ્યશાળી થઈ. અલક્ષાલક્ષ ખોરાકથી
 નાસી નાસીને આપણાથી કેટલું દૂર જવાશે ? આ રોયા દાડેનો
 તો દહાડામાં દોઢસો વખત ખપ પડે! બા “આપણે બાયડીઓને
 તો કૉડલીવર ઓઇલ અને ઇનવેલીડ પોર્ટવાઇન વગર ઘડીએ
 ના ચાલે ! મારી કેડ અને છાતી તો કૉડલીવર ઓઇલ વગર
 કાટી જાય છે, માટે તેનો તો રૂકો પ્રતાપ છે ! ” એટલામાં
 ઇદુમતી મીડવાઇફ ઉભી થઈને બોલવા લાગી,

“ જહેનો મેડીસીન ઓષધ અને ડેમીલીટી નબળાઈ તરીકે
 કૉડલીવર અને વાઇન વાપરવાને કોઇપણ રીતની હરકત નથી.
 ટોનીક કુડ પૌષ્ટિક ખોરાક તરીકે કૉડલીવર ઓઇલ, બૉવરીલ,
 પેપસીન પોરસી, એકસ્ટ્રેક્ટ ઓફ મીટ, એગ્સનુ મિશ્રણ,
 સ્પીરીટ વાઇનમ ગ્યાલેસી, ઇનવેલીડ પોર્ટવાઇન બેઇડક ધર્મની
 કાંઇપણ આસડછેટ વગર વાપરવા જોઇએ. હું મારા લાંગા
 મીડવાઇફના ધધાના અનુભવથી કહું છું કે હીંદુ સ્ત્રીઓના
 બાધા બાળ લગ્ન આદી દુષ્ટ રિવાજોને લીધે ઘણા નબળા છે;
 સેકડે ૩૦ ટકા જેટલી સ્ત્રીઓ પહેલીવારની સુવાવડમાં મરણ

પામે છે, અને ૪૦ ટકા જેટલી સ્ત્રીઓ બીજીવારની સુવાવડ વખતે મર્ણુ પામે છે અને ૧૫ ટકા જેટલી સ્ત્રીઓ કમુવાવડ અને ગર્ભપાતનો ભોગ થઇ મર્ણુ પામે છે અને બાકીની ક્ષય અને સુવારોગમાં ખપી જાય છે; આ ઉપરથી હીંદુ સ્ત્રીઓને કાંડલીવર ઓઘલ અને સ્પીરીટ વાઇનની ઘણી જરૂરીઆત રહે છે. કાંડલીવર ઓઘલ અને દારૂ ઉપર નિર્વાહ ચલાવનારી સ્ત્રીઓમા મરણનુ ઘણુ ઓછુંજ પ્રમાણ આવે છે એમ હુ મારા વેદક ધ ધાના અનુભવથી કહી શકુ છુ. ” આ પ્રમાણે લાખણ કરી મીડવાઇફ સાહેબ બેસી ગયાં અને લલિતાગવરી લટક મટક કરતાં ઉભાં થઇ બોલવા લાગ્યાં.

“ હુ મારા ખરા અ તઃકરણથી ક્રેમ ધી ઓટમ ઓફ માય હાર્ટ મીડવાઇફ ઇંદુમતી ખેનના વિચારને મક્કતી થાઉ છું, દારૂથી દૂર રહેવાની હિમાયત જે જે દોઢ ડાહી સ્ત્રીઓ કરે છે તે તેમની મૂર્ખાઇ છે તે દારૂના દેવાંશી ગુણથી તદ્દન અજ્ઞાત છે, અબાણી છે હીંદુ કુટુંબોમાં હવે જતે દિવસે દારૂનો ઘડીએ ઘડીએ ખપ પડે તેમ છે. આ કોઇ બચ્ચું છોકરું કોકો કીકી મેડેથી હેઠે પડી ગયું, માથુ કૂટી ગયું, પગ ઉતરી ગયો, કરમોડ ખાધી, લચક આવી, લોહીની ગાંઠ બાઝી તે વખતે ઉત્તમ દવા, ઉત્તમ સલાહ અને ઉત્તમ સારવાર વૈદની, હકીમની, ધર-ધરાઉ, ડાક્ટરની કે મોટા સીવીલ સર્જનની દારૂ, ખસ દારૂ દારૂ અને દારૂજ! દારૂ લાવો, જ્યાં ઇન્ન થઈ હોય ત્યાં ચોપડો, માલીસ કરો, જરા પાણીમાં ચમચી મિશ્ર કરી પાચો, અરે ધા પર ધાર કરો ! ઘરમાં અકસ્માત કોઇને મંદવાડ થયો, અજરાઈ

મથું, મૂછા થઈ, પ્લેગ થયો, કોલેરા થયું ઓર હરકોઈ ભયંકર
 દરદ થયુ ત્યારે કહેશે કે ડાક્ટરને બોલાવો, આ કોઈ બોલાવા
 ગયું અને ગાડીમાં બેસી ડાક્ટરસાહેબ લટક મટક કરતા આમો-
 ન્યાની બાટલી ઝાલી જોવા આવ્યા, દરદીને ઉચો નીચો કરી
 ઉંધો ચતો કરી આખા શરીરમાં રળરની ભુગળી મૂકી સ્ટેથેસ-
 કોપથી તપાસ્યો, પછી કહેશે કે દરદી ઘણાજ નબળો થઈ ગયો
 છે, ના કૌવત થઈ ગયો છે, કમજોર થઈ ગયો છે, હલક થઈ
 ગયો છે, વીક થઈ ગયો છે, તેનું હાર્ટ હૃદય મદ પડી ગયું છે,
 હૃદય બરાબર કામ કરતું નથી, પડસેશન નાડીના ધબકારા
 નબળા છે, પડસ ઈરેગ્યુલર છે, હાર્ટ વીક છે તેને ગરમાળાની
 ઘણી જરૂર છે. સ્ટીમ્યુલન્ટની જરૂર છે. કારડીક ટોનીક હૃદય
 પૌષ્ટીક દવાની જરૂર છે. ઉત્તમ સ્ટીમ્યુલન્ટ અને કારડીક ટોનીક
 રૂગ કીયો ? ઓનલી સ્પીરીટ વાઈનમ ગ્યાલેસી ! ફક્ત દારૂ, તો
 તે વખતે સ્કોચ વીસ્કી, બીહાઈવ, ફ્રેન્ચ, ચાઈની, પોર્ટવાઈન,
 અને એકસો નબર દુનોજ ખપ પડવાનો ! !

જ્યારે સ્ત્રીને સુવાવડ આવે ત્યારે દારૂ તો ખાસ કરીનેજ
 જોઈએ ! સુવાવડમાં સ્ત્રીનો સાચો ઘણી કોણ ? ફક્ત એકસ-
 કવાયર સ્પીરીટ, મી. વાઈન, મદીરા, મધુ, દેવતાઓએ દરિયો
 ડાળીને કાઢેલો ચૌહ રતનમાનો એક રતનરાજ દારૂ ! આ ઉપરથી
 તમને સઘળાને જણાઈ આવશે કે કૉડલીવર ઓઈલ અને
 સ્પીરીટનો હીંદુ ઘર સ સારમાં કેટલો બધો ખપ પડે છે ? માફ
 તો એવુંજ કહેવું છે કે જ્યારે તે વાપરવાની જે વખતે જરૂર
 પડે ત્યારે ખુશીથી વાપરવાં. જ્યારે તે વાપરવાનું મન થાય

ત્યારે ફક્ત ઔષધી તરીકે તેને મનમાં માનીને વાપરવાં. મોજ-શોખ સાડે સ્વાદિષ્ટ તરીકે મનમાં માની વાપરવા નહીં, દવા તરીકે ગણી વાપરવાને કાઠપણ રીતનો આધ નથી.” આ પ્રમાણે કહી બેસી જતા તાળીઓનો ગડગડાટ થઈ રહ્યો, થોડીવાર પછી વસતિકા ઉભી થઈ અને દહેકા કરી લેકચર આપવા લાગી.

“ જુનેનો જુના વિચારના જીલમગાર આર્યો ધણુજ બેવકુફ છે તેઓએ અત્યારસુધી ભાલપાલાના ખોરાક પર રહી દેશને નિર્બળ કર્યો છે, તેમાયે આપણા બાળલગ્ન કરી કરીને શરીરના બાધાઓને તોડી નાખ્યા છે, આપણા ગાત્ર ઢીલા કરી નાખ્યા છે, અને આર્યાવર્તની વિર વિરાગના ગણાતી સળગા સુદરીઓને નિર્બળા અળગા બનાવી દીધી છે જ્યાસુધી આર્યમહિલાઓને પોષણકારક ખોરાક આપવામાં આવતો નથી ત્યાસુધી આર્યાવર્તની સતતિ સળગ શક્તિવાન નીવડે તે ભવિષ્યમાં ઘણું જ મુશ્કેલ છે. આજકાલ આપણે સ્ત્રીઓ ફક્ત લાડવા લાગશી ખાઈનેજ દેખાવડી થઈઓ છીએ પણ આપણામાં કૌવતને નામે તો ફક્ત મીડુ છે, ચરબી છે અને વાયુ છે, માટે જમાનાને માન આપી આપણા ખોરાકમાં કાક સુધારો કરવાની જરૂર છે ” કહી બેસી ગઈ તેટલામાં અચુબાઈ નામની પારસીબાળા ઉભી થઈ બોલવા લાગી,

“ વેરી ગુઢ વેરી ગુઢ પોઝીતીન્ડી ઇત ઇતિ સો ! ધનુ સાડે ધનુ સાડે ખરેખર એમજ છે તમે સઘલા પોચાં ગુજરાતીઓ થીલા અને પચપચતો ખોરાક ખાઓછો, દાલના સખરકા

અને હડીના લપરકા, વાલના બુકા અને લારવાના કાલીઆજ ફક્ત ખાઈ જાનો છે, બીજી કાંઈ બી જાનતાં નથી. ખાવા બેસે ત્યારે સખરક સખરક દાલના પાનીના સખરકા મારે અને મોંના ગચરકા બોલાવે, અને કાંઈ બી કામ કરવા બેસે અગર કાંઈ ધકકો ખાવાનો આવે તો ધખરક ધખરક છાનાંમાનાં ખાનાં ખતાવી સતકી જાય, અને મો સતારી ખૂને ખોચરે લરાઈ જાય આ સઘલી તમારી બેવકુફાઈ અને મૂર્ખાઈ છે તમે ઇશ્વરનો મોતો ગુન્હો કીધો છે જ્યારે પૌષ્ટીક અને પોષણકારક ખોરાક મનુષ્યોએ ખાવો નહિ, તેવી જો ખોદાની મરજી હોત તો આપણને આ રાક્ષસી દાન આપ્યાજ નહિ હોત ? પન તેમ નથી તેની લોકોને જરૂર છે. તેમાયે આ ઇન્દ્રિયામાં તો ખાસ કરીને જરૂર છે, માતે તમારે સઘલાયે વસતીકા ખડેનના શુકનને માન આપવું જોઈએ, આતલુ કહીને હું બેસી જાઉં છું. ' એટલામા શીવલક્ષ્મી બોલવા ઉભી થઈ,

“ખડેનો આપણે જાતી ધર્મના જુદા જુદા મતો તોડી નાખવા જોઈએ, કારણ કે ન લિંગ ધર્મસ્ય કારણમ્ । આપણે દરેક એકજ ખાપની ઇશ્વરની ખુદાની, અદ્વાની, રામની રહેમાનની, બુદ્ધની, બ્રહ્મની, શિવની, વિષ્ણુની, ઇશુખ્રીસ્તની, ગોડની અને મહાન્ લોર્ડની પ્રજા છીએ; આપણામા વનનેસ અને બ્રધર-હુડ એકયતા અને ભાઈચારે રાખવો જોઈએ. સભાની સઘળી ખડેનોએ એકજ ભાણે ખાઈ એકજ ધર્મે ચાલી અને એકજ ઇશ્વરને માનીને સ પનો વધારો કરી સુધારાની બોલખાલા બોલાવી આ ગરીબ હિંદુસ્તાનનો ઉદ્ધય કરવો જોઈએ ! !

ખંડેનો આ સર્વ સુધારા થવામાં ફક્ત સ્ત્રીઓની જરૂર છે અને પુરૂષોની જરૂર નથી એમ માનવું મૂર્ખાઈ લેલું છે, કાશ્વ કે પુરૂષ વગર સ્ત્રીઓથી ઉપર કહેલા સુધારા થઈ શકે તેમ નથી.

ખંડેનો હવે પુરૂષો કાંઈ કરી શકે એમ નથી. જો તેમનામાં સુધારો કરવાની જાહેર હિંમત હોત તો આપણે સ્ત્રીઓએ આ મીટીંગ બોલાવવી ના પડત, પણ પબ્લીક સ્પીરીટ અને મોરલ કંડેજની આપણામાં ઘણી ખામી છે. જ્યાંસુધી તે ખામી છે ત્યાંસુધી દેશોદય હમેશને વાસ્તે દર છે, ખંડેનો મારી એક બીજી સૂચના એ છે કે આપણામાંથી સંગીતવિદ્યા અને નૃત્યકળા તદ્દન નાશ પામી છે, માટે ગાયનકળાની ખાસ કરીને ખીલવાણી કરવી જોઈએ; અને તેને સાડ રાજનગરના સુપ્રસિદ્ધ ઉસ્તાદ, તાનતોલ-ખાને સારો પગાર આપી આપણી સભામાં રાખવાની જરૂર છે.

ખંડેનો હવે કોઈને સૂચના કરવાની અગર બોલવાની મરજી હોય તો બોલો ?

મારી એવી સૂચના છે કે સ્ત્રીઓએ રાધી ખામીને તરતજ નવરાશની વખતમાં આપણી સમાજમા આવતા રહેવું જોઈએ; અને સમાજના અગે એક હુન્નર ઉદ્યોગ આવડે તે સાડ એક ખાતુ ઉઘાડવું જોઈએ. મેટ્રીકમા પાસ થએલી સ્ત્રીઓએ રાધવા, એકવાડ કાઢવા અને બીજા હલકા કામ કરવાની બીજકુલ પરવા ન રાખવી, બની શકે તો તે સઘળું કામ એક ધાયજી રાખીને તેની પાસે કરાવી લેવું; વખતે રાધવાનું કામ પોતાને હાથે કરવું પડે તો તે કરી લેવાને હરકત નથી.

ખંડેનો મારી એવી સૂચના છે કે ગરીબ યા તવ ગર

કુટુંબની સ્ત્રી ગમે તો ભણેલી હોય અગર અભણ હોય તોપણ તેણે ખાસ કરીને મહેતાનો મેલા લુગડાનો ગાસડો બાધી નહીંએ યા તલાવે ધોવા જવું નહિ માથે બેઠાં લઈ ગામ બહાર કે પોળ બહાર કુવે પાણી ભરવા જવું નહીં કોઈને ત્યાં જઈને ભઠ્ઠી-આડું કુટવું નહિ, પથારી કરવી નહિ, અને ઘરમાથી સુંથીયું લઈ ઘર બહાર આવી વાસીદું વાળવું નહીં એઠવાડના વાસણ ઘર બહાર લઈ માજવા નહીં અને ઓટલે બેસી છોકરાનાં બાળોતીયા ધોકણાથી ધબધમ ધોવા નહીં સાધુડીની માફક કત્યાન અગર ધોએલા લુગડા પહેરી ભગતાણી બની દેવદર્શન કરવા સાડું જવું નહીં, પતથગના પીતળના કોઈપણ ધાતુના દેવતાની પૂજા કરવી નહીં તુલસીચારા અને પીપળાના ઝાડને પાણી પાવા જવું નહીં. રાત્રે ભજનમા અને કથામા જવું નહીં. કાણુ મોકાણુના પ્રસંગે જાહેર રસ્તા ઉપર ધડીમ ધડીમ છાજ્યા લઈ જડો વાળના રોના જવું નહીં, નાટકમા જવાને સ્ત્રીઓને કોઈપણ રીતની હરકત નથી કપાળમા મોટા કકુના બીલાડા ચીતરવા નહીં ચાલ્યા અને અમરબની આડો લગાડી નહીં. હાથે મોટા દશશેરના બલૈયા શીખળા અને ચુડલા પહેરવા નહીં. રખારણું અને મારવાડણુંની માફક મોટા કામળા જેવા લક્ષ્ડ ક્ષ્ડ થતા ઘાઘારા અને સાલ્યા જે ડાકણો અને ચુડલો જેવા દેખાય છે તે બીલકુલ પહેરવા નહીં, અને પગમા અધમણુની બેડીઓ કલ્હા સાકળા અને ખસડપસડીઆ પગરખા પહેરવા નહીં મોટા છેડા વાળી લાજના ઘુમટા તાણવા નહીં. ચીનાઈ રેશમની સાડી, સાડીનનો પોલકો, ગવન, કાનમા એરીંગ, હાથે ફેન્સી સોનાની અગર મોતીની બગડીઓ યા નાના નાનુક

છંદો, પગમાં ફેન્સી ધુધરીઓવાળા હલકાં નાનુક સાંકળાં વગેરે ફેશનેબલ સુધરેલા ઠાઠમાઠનો પોશાક પહેરવો.

ખંડેનો મારી એક સૂચના એવી છે કે સ્ત્રીઓએ પુરૂષની પગચાંપી ખીલકુલ કરવી નહીં, અને આખો દિવસ ઘરમાં ગોઠાઈ રહેવું નહીં. કોઈનું એકું જીવું ખાવું નહીં અને ખાડવા તથા દળવાનું કામ તો ખીલકુલ કરવું નહીં, અને તેમા દાળ વીણવાનું તો કરવું જ નહીં. ખાડી ખાડીને અને દળી દળીને સ્ત્રીઓ ખરાબ થઈ જાય છે, અને હાથે તથા પગે ફેલાઓ તથા ચામડાઓ પડે છે, હાથ પગ ખરડ થઈ જાય છે, છાતીમાં દુખાવો થાય છે અને દળો દળોને પગ રડી જાય છે, ગોટલા ચઢે છે અને કેડા તૂટી જાય છે તથા સ્ત્રીઓ કમરમાથી વાકી વળી જાય છે, વળી ડાગરનાં ફેતરાની ફૂગથી અને લોટનાં ઝીણાં ઉડતા ખારીક રજકણોથી તથા અતિશય વળતા પરસેવાથી સ્ત્રીઓ કાળો કદરૂપી થઈ જાય છે અને વહેલી વહેલી ડાશોઓ ખની જાય છે માટે દળવા ખાડવાનું કામ કરવામા વિચાર કરવો જોઈએ.

મારી સુધરેલી ખંડેનો જ્યારે તમારી સૂચના પ્રમાણે દરેક ઘર સ સારમા અમલ થશે ત્યારે પછી ઘરનું કામ કોણ કરશે ?

ઓહ કોન કરશે ? કોન કરશે ? કોન કરશે ? કોન કરશે ? ઘેત ઇંછ પુરૂસો કરસે, ભાયરાઓ કરસે, ધનીઓ કરસે, માતીડાઓ કરસે અને આદમીઓ કરસે ! જો તેવન નહીં કરસે, તો નોકર રાખસે અગર ઘરડી બુઢી સાસુ નણુ દ પાસે કરાવસે !

શિરીનખેન તમે કહ્યું તે ખરું પણ જો આપણી સ્થિતિ

અરીખ હોય તો કામકાજ શી રીતે કરાવવું ?

તે વખતે આપના બાલગચ્છાં અને માતીડાઓ પાસે કામકાજ કરાવવાં ! આપનાં ઘરડા માળાપ પાસે કરાવવાં ! !

જ્યારે આપણે સુધરેલાં સ્ત્રી પુરૂષો ઘરડાં થઈશું ત્યારે ?

ત્યારે તમારા બપાવા કરસે, દાદા કરસે, ઢેમ કૂલ કેવા નોનસેન્સ કવેશ્વર છે ? કેવા જ ગલી શકુન કાઢે છે ?

ત્યારે તમે શુ એવી હિમાયત કરોછો કે સ્ત્રીઓએ સર્વદા ગુલામગીરી કરવી ? તમે કેવું વિચિત્ર વદો છો ? તમે લગ્ન્યાં ગન્યાં વિદવાન થયા, મેટ્રીક પાસ થયાં, તમારાં માન પિતાના સુધરેલા સસ્કારમા ઉછર્યા તોપન તમે તો આવાને આવાં ઓર-થોડોકમ જડેમી અને મૂર્ખ રહ્યાં ? ! હું તમારા વાન્તે ધનીજ દિલગીર છું. આઈ એમ વેરી સોરી ફોર યુ ?

જહેન તમે આમ ગુસ્સે શુ કામ થાઓ છો ? સ્ત્રીઓએ ગુલામગીરી ન કરવી પછી કાઈ ? તેઓએ સર્વદા રાજ કરવું, મોજશોખ મારવો અને સ્વનત્ર મગરૂર બની મન માને તેમ કરવું, પણ જહેન મને કૃપા કરી કહો તો ખરા કે પુરૂષો જ્યારે ઘરનું કામકાજ કરશે ત્યારે કુટુંબ પોષણના પૈસા કોણ કમાશે ? શુ સ્ત્રીઓ કમાવા જશે ? ખુટ પાટલુન અને કોટ પહેરીને સ્ત્રીઓ શુ દેશ પરદેશ નોકરી કરશે ? ” ભારે હસાહસ થઈ રહે છે.

“ ઓફ કોર્સ સો. સ્ત્રીઓજ કમાસે અને સ્ત્રીઓજ નોકરી કરસે, અને જતે દિવસે દેશનો ઉદય સ્ત્રીઓથીજ થસે. કદાપી સ્ત્રીઓ જો નહીં કમાય તો પુરૂષ અને સ્ત્રી બંને મજીને કમાસે !

હા, હા, ખરાખર કહ્યું ! ખૂંદન નિશાળમાં જઈને મોટી પચીશ રૂપીઆના પગારની મહેતીજી બનશે અને ધણી પાંચ રૂપીઆના પટ્ટાવાળાનું કામ કરશે એમ ને ?

વાહ વાહ સુધારો ! વાહ વાહ ! બાઈ પથારી ઉપાડશે અને ભાઈ વાસીદુ વાળશે, બાઈ બાંડશે અને ભાઈ ઘડીએ બેસશે, ભાઈ રાંધશે અને બાઈ જમશે, ભાઈ એઠવાડ કાઢશે અને બાઈ પાન સોપારી ખાશે. બાઈ મીટીંગમાં જઈ ભાષણ કરશે અને ભાઈ ઘરમાં રહી છોકરાંને રમાડશે. વાહવાહ મારી સુધરેલી ખૂંદનો વાહવાહ ધન્ય છે તમારા સુધારાને !

તમારે ગમે તેવી અમારી નિંદા કરો, મશ્કરીઓ કરો અને અમારા સુધારા પર ફાવે તેવી ચર્ચા કરો, કટાક્ષો કરો અગર મન રૂઢાય તેમ કરો, તોપણ તમે નિશ્ચય સમજાજો કે જતે દિવસે અમારોજ વિજય થશે. અમારા સુધારાની જ બોલબાલા બોલાશે અને અમારા ભાષણોથી આર્યસંસારનું વંદાણ જે કુધાગ અને જગત્તી રૂઢીઓના ઝંપાટામાં આવી ગયું છે તે વંદાણ સુધારાને કિનારે આવી આર્યપ્રજાને સુખી કરશે, બચાવશે, અને તેમને દેશોદયના ઉમદા પથે ચઢાવશે. દિવસે દિવસે હવે હિંદુ સ્તાનના ઉદયના દિવસો પાસે આવતા જાય છે, જમાનો બદલાતો જાય છે, આર્યસંસારના સુમાગ્યે આવી સમાજો ઠેર ઠેર સ્થપાય છે અને અમારા જેવા સાચા દીકરા સુધારકોના ઉપદેશથી સ્ત્રી સ્વતંત્રતા અને કેળવણીનાં બી સ્થળે સ્થળે સ્થપાય છે. સમય આવતા તે બી ઉગી નીકળી એક વૃક્ષના આકારમાં ફેલાશે અને આખા આર્યાવર્તમાં સુધારાનો જ્યજ્યકાર થશે, આજ કલ

કેળવણીની પ્રસાદી અમારા ઉપદેશથી ઘણી ખરી સન્નારીઓ લેવા લાગી છે, તેઓ જતે દિવસે સુધારાનો વિજય વાવગે આખા દેશમાં ફરકાવી કુધારાનો નાશ કરશે ! !

થેન્કસ, થેન્કસ, થેન્કસ શાખાશ, શાખાશ, શાખાશ ધન્ય છે ! ” જોસળ ધ તાળીઓ વડે છે, તાળીઓ બધ થયા પછી કુસુમ ભાષણ કરવા ઉભી થઈ અને વિનયપૂર્વક બોલવા લાગી.

“ માનવતા પ્રમુખ સાહેબ અને મારી આર્ય ભગીનીઓ !

આપણે બધા અર્ડીઆં જે જે કાઈ નવા નવા વિચારો આપણા મનમાં આવે તે વિચારોને સુધારીને યોગ્ય કુમમાં ગાઠવવા અને તેને વાસ્તે યોગ્ય નિયમો બાધવા સાડે એકઠા થએલા છીએ. તમારા માટે હું જે જે શબ્દો બોલું તે યોગ્ય નથી કારણ કે તમારા જેટલું જ્ઞાન અને હડાપણ મારામાં નથી માટે કદાચિત્તે જો ભૂલથી અયોગ્ય શબ્દ કહી જવાય તો ક્ષમા કરજો ! !

પડેનો આ સભામાં જે જે વિચારો સૂચનાઓ અને સુધારાઓ ઠરાવના રૂપમાં મજબૂર થયા છે તે જોઈને દરેક સન્નારીને ઘણી નવાઈ અને દિલગીરી ઉપજે તેમ છે. અત્યાર સુધી થએલી સઘળી સૂચનાઓ પુરૂષ વર્ગને અપમાન આપનારી છે. તે આપણને અને આપણા આર્યસંસારને દુષણરૂપ અને કલકિત કરનારી છે.

જગતની ઉત્પત્તિથી કહીએ તો ચાલે કે પરમાત્માએ કઠોરતા પુરૂષમાં અને કોમળતા સ્ત્રીઓમાં કુદરતી રીતે મૂકેલી છે અને તેજ કુદરતના ધર્મ પ્રમાણે આપણા ઘરસંસારની વ્યવસ્થા અપણા મહાન્ વિદ્વાન્ અને દૂર અંદેશી ઋષિ મુનિ-

ઓળે યોગ્ય રીતે સંપૂર્ણ હકાવણી અને વિવેકથી જે જે કાર્યો
 જેને લાભક છે તેને યોગ્ય પ્રમાણમાં સોંપીને કરેલી છે. તે સર્વ
 માન્ય અને સુખદાયક ધોરણ પરાપૂર્વથી ચાલતું આવેલું છે.
 સ્નેહાત સ્વભાવિક રીતે અંચળ અને સાહસિક છે તે વાન પ્રત્યક્ષ
 અનુભવ રીતે અને પ્રાચીન મહાત્માઓના દૃષ્ટાંતના આધારથી
 સિદ્ધ થયેલી છે, અને તેની વધારે સિદ્ધતા આજના ઠરાવો
 પરથી જણાઈ આવે તેમ છે. આપણા પ્રાચીન શાસ્ત્રવેદાઓએ
 અને ઋષિ મુનિઓએ સ્ત્રીઓ ઉપર પુરૂષનું જે કાર્ય પ્રભુત્વ
 રાખેલું છે તે ઘણાજ વિચાર કરીને અને સંપૂર્ણ હયા ભરેલા
 હકાવણી રાખેલું છે, દુનિયાના તમામ દેશોને ચક્રીન અને
 મોહિત કરનારી આપણી વીર વસુન્ધરા પતિત પાવની અધમ
 ઉદ્ધારણી, દીન જન પોષીણી, આર્યજનની વિરભૂમિ, બ્રહ્મભૂમિ,
 લક્ષ્મીભૂમિ, કવિભૂમિ, ને દેવભૂમિ આર્ય વસુન્ધરા ભારતભૂમિ
 હિંદુસ્તાન કહેવાય છે, અને જેના શૂરવીર, રણધીર, વિદ્વાન,
 અને નીતિવાન સતાનોનાં પવિત્ર ચરિત્રોથી જે દેશના યશોગાન
 દુનિયામાં ઘેર ઘેર ગવાય છે, તે દેશના પુરાણ પવિત્ર આચાર
 વિચારના નિયમો જે પરાપૂર્વથી ચાલતા આવેલા છે, તે નિયમોનું
 મન વચન અને કર્મથી પાલન કરવું એજ આપણા આર્યોનું
 પવિત્ર કર્તવ્ય છે, અને દેખાદેખી બીજા દેશોના અને બીજા પ્રજા-
 ઓના રીતિ રિવાજોનું આપણા પવિત્ર વડીલોના અભિપ્રાય વગર
 મનને સૂઝે તેમ અનુકરણ કરવું એ મોટામાં મોટું પાપ છે.
 આપણાં પવિત્ર શાસ્ત્રો, વડીલો, અને ધર્મ ગુરુઓનાં વચનોને
 અંતઃકરણથી પ્રેમપૂર્વક સાન આપવું તેજ આપણી ઉમદા ફરજ

છે, ધર્મ છે, નીતિ છે, અને કર્મ છે, અને તેથીજ આપણે ઉત્તમતાના શિખરે પહોંચી દેશની આબાદાની કરી શકીશું !

ખડેનો આપણા ઘરસ સાર તરફ નજર કરતાં એમ માલમ પડે છે કે આપણા પવિત્ર અને પૂર્ણ બુદ્ધિમાન માળાપો વડીલો અને કુટુંબીઓ આપણાં લગ્નો બાળપણમા નહીં તેમ યુવાવસ્થામાએ નહીં એવી મધ્યમ અવસ્થામા કરે છે, અને ઉત્તમ કુળ સ્વભાવ ગુણ અને આચાર વિચાર જોઈનેજ આપણને ઘરસ સારમાં જોડે છે. કન્યા સ્ત્રી અવસ્થાને પ્રાપ્ત થતાં પૂર્વે તેની લાજ શરમ મર્યાદા રાખવાથી સચવાય છે અને તેથી અતિશય પ્રેમની વૃદ્ધિ થતી જાય છે. નાનપણથી કન્યાને સાસુ નણદ વીગેરેના હાથ તળે ઘર સ સારની તાલીમ લેવાથી તેને ઘર સ સારનું ઉત્તમ શિક્ષણ મળે છે અને તેથી તે ભવિષ્યમાં પોતાના સ સારને સારી રીતે સુખમય બનાવી શકે છે. આર્યસ સાર વિષે લાભો વિચાર કરતા એમજ માલમ પડે છે કે સ સારનું ઉત્તમ અને સ પૂર્ણ સુખ ઉત્તમ આર્યસ સ્કારી કુટુંબોમાજ રહેલું છે આપણા સ સારમા પતિ પત્નીના પ્રેમ ભગના દાખલા જનસમુદાય સમક્ષે ઘણા થોડાજ માલમ પડી આવે છે ખડેનો પુરૂષનું પ્રમુત્ત તો તમારે સર્વને કબુત્ત કરવુંજ પડશે, અને તે પ્રમુત્ત તમારા જેવી અર્ધદંધ સુધરેલી સ્ત્રીઓ સિવાય સકળ ભૂમ હલની ભામનીઓ પૂર્ણ પ્રેમથી અને આનંદથી માન્ય કરે છે હવે હ તમને આપણા આર્યશાસ્ત્રોના આધારથી સ્ત્રીઓની ફરજો શી છે તે બતાવુ છું.

આપણા આર્યશાસ્ત્રોમા સૌથી પ્રાચીન પુસ્તક તે ઋગ્વેદ

સંહિતા છે, એમ મારા સમજવામાં આવે છે. આર્યસંસારમાં સ્ત્રીને એક ગુલામડી તરીકે માનવામાં આવે છે એવો જે આશ્લેષ મૂકાયો છે તેના પ્રત્યુત્તરમાં હું જણાવું છું કે સ્ત્રીને એક દેવી તરીકે આર્યસંસારમાં માનવામાં આવે છે. પરમાત્મા સંબંધી ઋષિઓની પ્રાચીનમાં પ્રાચીન ભાવના તે પુરૂષ રૂપે નહીં પણ સ્ત્રી રૂપેજ પ્રત્યક્ષ થયેલી છે. ‘અદિતિ’ શબ્દ ઉપરથી ‘આદિતિ’ શબ્દ થયેલો છે અને તેથી વરૂણ વગેરે આદિત્યો કરતાં પણ એની પૂજા જુની હોવી જોઈએ એમ સહજ અનુમાન થઈ શકે છે હવે આદિતિ તે કોઈ અન્ય દેવની સ્ત્રી રૂપે કલ્પાયેલી નથી પણ સ્વતંત્ર આદિ કારણ દેવોની માતા તરીકે મનાયેલી છે. જેમ વરૂણ ઉપરથી વરૂણની, ભવ ઉપરથી ભવાની, ઇંદ્ર ઉપરથી ઇન્દ્રાણી વગેરે રૂપો થતા જોઈએ છીએ અને તે ઉપરથી સ્ત્રીની ગૌણતાનું અનુમાન કરવાનું કાંઈક પણ દેખીતું કારણ મળે છે, તેમ આદિતિની યાગ્યતામાં જણાતું નથી વળી સ્ત્રીની મૂર્તિ કેવી મનોહર લાગતી હશે તે ઉષા (Dawn) ના વર્ણનમાં શબ્દે શબ્દે જણાઈ આવે છે સ્ત્રી અને પુરૂષ યજ્ઞમાં સાથે ભાગ લેના, સ્ત્રી અને પુરૂષ બંને ધરના એકઠા માલીક દમ્પતી. દમ્પતી-દમ- Domus a house પત્ની Lord ગણાતા, ને નગૃહંનગૃહમિત્યાહુ- નગૃહિણીનગૃહમુચ્યતં’, ઇંદ્ર માટીનું ધર તે ધર નથી પણ શુદ્ધીણી એજ ધર છે. પાછલા કાળના વચનોમાં પ્રચક્ષ થતો કોમળ ભાવ તે વેદકાળમાં પણ અસ્તિત્વમાં હતો એમ બતાવનારા પ્રમાણો જડી આવે છે. ‘જાગેદમસ્તમઘવનસેદુયોનિઃ’ હે મધવન ઇંદ્ર સ્ત્રી એજ ધર છે એજ સર્વનું કારણ છે.

દશમા મંડળમાં લગ્ન સંબંધી જે સૂક્ત છે અને જેમાં તે વખતના પતિ પત્નીના સંબંધ વિષેના વિચારો એકત્ર થઈ ગોઠવાયા છે તેમાં વહુને નીચે પ્રમાણે આશીર્વાદ દીધો છે; 'સમ્રાજ્ઞીશ્વશુરેભવસમ્રાજ્ઞીશ્વજાંમજ્જનાન્દરિસમ્રાજ્ઞીમવ-સમ્રાજ્ઞેધિદેવૃષુ' ॥ સસરા ઉપર તું માહારાણી પદ મેળવ, સાસુ ઉપર મેળવ, નણુદ ઉપર મેળવ, અને દીયરો ઉપર મેળવ' પતિ પત્નીના સ્નેહની લાવના કેવી ઉચી હશે એ સમજવા માટે પુષ્કળ વચનો છે, 'સંમજ્જન્તુવિશ્વંદેવાઃસમાપોહદ્યાનિનોઃ સમાતરિશ્વાસથાતાસમુદૈર્ઘીદિધાતુનો' ॥ એ પ્રમાણે પરસ્પર હૃદય જોડવાની દેવતાઓને વર વહુ પ્રાર્થના કરે છે, અને પાણી શુદ્ધુ વળને ગૃષ્ણામિતેસૌભગત્વાયહસ્તંનયાપત્યાજરહદિર્ય-થાસઃ। મગોઅર્ચમાસવિતાપુરન્વિર્મહાંત્વાદુર્ગાર્હપત્યાયદેવાઃ॥' સૌભાગ્ય માટે હું તારો હાથ પકડુ છું, મારી સાથે તું ધરડી થા, લગ અર્થમાસ વિતા અને પુરધિ એ દેવોએ શુદ્ધસ્થાશ્રમ ભોગવવા માટે તને મને આપી છે. પતિપત્ની એકઠા ધરડા થાય એ કરતા જગતમા બીજું વધારે સુખ નથી, અને એ પવિત્ર ભાવ આપણા ઋષીઓને ઘણાજ મીઠો લાગતો, એજ સૂક્તમાં વર ફરી કહે છે કે 'આજ રસાયસમનક્તુઅર્ચમા । અર્ચમાઅમને છેક ઘડપણ પર્યન્તને માટે પરસ્પર જોડો, અને એક બીજા સૂક્તમા કહ્યું છે કે 'દહ પ્રિયપ્રજયાનેસમૃદ્ધ્યતામસ્તિનન્નગૃહેગાર્હ-પત્યાયજાગૃહિ । ઇનાપત્યાતન્વંસંસૃજસ્વાધાજિવ્રોવિદ્યમા-વદાથ ' આ ધરમા તારૂ શુદ્ધપત્નીપણ ભોગવવા માટે ભગતી રહે એ પતિ સાથે તારૂ શરીર જોડ, અને તમે ધરડાં થાઓ

ત્યાંથી એકઠાંજ પરમાત્માની જ્ઞાન ભરી પ્રાર્થના બોલો.

સારા મન વાળી, સારા શરીર વાળી, વીરમ્બતા જે
 ‘દેવકામા’ એટલે ધાર્મિક વૃત્તિવાળી હોય, અને જેની આંખ
 સર્વત્ર શીળી પડે (અઘોરચક્ષુઃ) અને જે ધરનાં સઘળાં માણસ
 તથા પશુઓને કંઠ્યાણુ કારિણી હોય એવી સ્ત્રી ઋષીઓ માગતા,
 અને તેઓનો મળધ માત્ર આ લોક પૂરતોજ ન હતો, પણ
 ‘ઋતસ્યયોનોૈસુકૃતસ્યલોકેઽરિષ્ટાંત્વાસહપસ્યાદ્ધામે’ ।
 પરલોકમા પણ પતિની સાથે પત્નીનો વાસ કહેલો છે; વળી
 ‘પત્યુરનુવ્રતામૃત્વાસનદ્વાસ્વામૃતાયકમ’ । એમ સ્ત્રીને પત્નીની
 સાથે ધર્મ આચરીને અમૃતત્વ માટે તૈયાર થવા ઉપદેશ કર્યો છે.
 ‘શિશ્વાનારીયમસ્તમાગન્નિવંધાતાલોકમસ્યૈવિદેશ’ । ગૃહરૂપી
 દુનિયા તો પરમે વરે સ્ત્રીનેજ સોપી દીધી છે ! વળી ઉપનિષદમા
 કહ્યું છે કે “ મિથુનઉપવાયમાત્માઅઙ્ગુષ્ઠાદિતિપુમાંસઃઅઙ્ગુલય-
 ઇતિ સ્ત્રિયઃ કર્ણાદિતિપુમાંસૌમુત્રાદિતિસ્ત્રિયૌઓષ્ઠાદિતિપુમાં-
 સૌનાસિકેદિતિસ્ત્રિયોઽન્તાદિતિપુમાંસૌજિહ્વેનિસ્ત્રી ” । આ
 આત્મા (શરીર) મનુષ્ય પોતે સ્ત્રી અને પુરૂષ ઉભય રૂપ છે;
 અગુઠા એ પુરૂષ અને આગળીઓ એ સ્ત્રી, કર્ણ એ પુરૂષ,
 ભમ્ભરે એ સ્ત્રી, હોઠ એ પુરૂષ, અને નાસિકા એ સ્ત્રી, હાત એ
 પુરૂષ અને જીભ તે સ્ત્રી ! ! ગૃહદારણ્યક ઉપનિષદમા કહ્યું છે કે;
 ‘ સર્વૈનૈવરમેતસ્માદેકાકીનરમતેસાદ્વતીયમેચ્છત્સહૈતાવાના-
 સયથાર્ત્ત્વાપુમાંસૌસ પરિવ્વત્તૌસદમમેવાત્માનદ્વેધાપાતયત્તતઃ
 પતિશ્ચ પત્નીચાભવતાંતસ્માદેદમર્થવૃગલમિષસ્વઃ । ઇતિહસ્મા
 ઽઽહ્યાજ્ઞવલ્કયઃ । તસ્માદયમાકાશઃસ્ત્રિયાપૂર્યતપૃથ ॥ ’
 પ્રજાપતિ પરમાત્માને એકલા ગમ્યુ નહીં અને તેથી અને

ખીબની ઇચ્છા થઈ એ સ્ત્રી અને પુરૂષ મળીને જે એક આખું સ્વરૂપ થાય છે તે તે પોતે હતા. પછી તેમણે પોતાના સમગ્ર સ્વરૂપના બે ભાગ પાડ્યા, પત્ત-પડવું તેથી એક ભાગ પતિ અને ખીબે ભાગ પત્ની કહેવાય છે, તેથી વિવાહ પૂર્વે પુરૂષ તે પોતાના ખરા સ્વરૂપનું માત્ર અડધીયુજ છે. આ આકાશ કહેતાં સૂન્યકાર અર્થાત્ સ્ત્રી વિનાનો પુરૂષ અગર તો આ સમસ્ત વિશ્વ તે સ્ત્રી થકીજ પુરાય છે. અન્યત્ર ડાહી અને જમણી આખમાં પ્રકટ થતા ચૈતન્યમા સ્ત્રી અને પુરૂષની કલ્પના કરી છે, અને એ સ્ત્રી અને પુરૂષ મળીને હૃદય આકાશ ઉત્પન્ન થાય છે એમ કહ્યું છે. આમ વ્યક્તિનું હૃદય જેમ સ્ત્રી અને પુરૂષ બે મળીને થયું છે, તેમ વિશ્વનું હૃદય પણ સ્ત્રી અને પુરૂષ મળીનેજ બનેલું છે, આનેજ શાસ્ત્રો ઇદ્ર અને ઇદ્રાણી એવા નામ આપે છે એમ ઉપનિષદો જણાવે છે

ખેડેનો આ પ્રમાણે આર્યશાસ્ત્રો સ્ત્રીઓની કીમત કરે છે; હવે તમે કહો છો કે સ્ત્રીઓને ગુલામ ગણવામા આવે છે એ શી રીતે માની શકાય ? તમે જરા જ્ઞાનની નજરે નિહાળી જુઓ કે પુરૂષો તમને ગુલામ કેવી રીતે ગણે છે ? પુરૂષો ગિયારા આખો દિવસ શારીરિક અને માનસિક આપદાઓ ભોગવી બળદીઓનો અવતાર લઈ સ સારક્ષેત્રમાથી તમારે માટે ધન ધાન્યાદી ઉપાર્જન કરે છે, આખી જીન્દગીના પૈસાનો ઉપયોગ તમને અને તમારાં બાળજીવ્યાને પાળવામા કરે છે. તમારા શરીર પર બશેર બશેર સોનાના અલકારો કરાવી તમને શ્રુ ગારી દે છે અને નિરંતર જોઓ તમારું મુખ મલકાતું હસતું જોવામાજ સુખ માને છે, તેવા

પવિત્ર દેવાંશી આર્યદિપકોને તમે ધિકાર આપો છો એ કેટલો અન્યાય છે ? શું આપણે સ્ત્રી જાની પુરૂષની કૃત્તા પૈમાનીજ સગી છીએ ? કેવા હલકા વિચાર ? ગિયારા પુરૂષો પોતાના ઉપર સકટો આવે તો ભલે પણ તમારો વાળ સરખો પણ વાકો થવા હતા નથી, ને તમને નિરતર પળે પળે મો માગ્યું આપીને પ્રસન્ન રાખે છે તોપણ તમારે તો હજી છુટાપણુ અને સ્વતંત્રતા જોઈએ છીએ ? જહોનો તમે કેટલી બધી છૂટ લેશો ? કેટલી બધી સ્વતંત્રતા ભોગવશો ? યાદ રાખજો કે આતેશય છુટાપણુથી વાડામાના પાડાની માફક વાઘના હાથથી મરણુ પામવાનો સમય આવશે ! પુરૂષો તમને મુસલમાની જમાનાની માફક જનાનામાં ક્યા ગોધી રાખે છે ? તમે અંગ્રેજ લોકોની સ્ત્રીઓના છુટાપણાનું અનુકરણ કરવા જાઓ છો પણ તેમના કર્તવ્ય આપણા કર્તવ્ય જવા છે. જેવી આપણે ઘરસ સારમા ફરજો બજાવવાની છે તેવીજ તેમને બજાવવાની છે.

જુઓ સાંભળો એક ઇતિહાસકાર લખે છે કે ‘ The duties of the wife were simple, she had to obey her husband, for he was her head, her lord and superior; she was to fear him, reverence him and praise him alone, she had to cultivate silence, she had to spin and take care of the house, and she ought to stay at home, and attend to her children. The only occasions for her going out were when she went to church, or with her husband to visit a sick brother ’

કલેમેન્ટ ઑફ અલેક્ઝન્ડ્રા જહિણીનું કર્તવ્ય એટલુંજ બતાવે છે કે “She is to exercise herself in spinning and weaving and superintending the cooking if necessary. Women are with their own hand to fetch from store what we require, and it is no disgrace for them to apply for themselves to the mill; nor is it a reproach to a wife-house keeper, and helpmeet, to occupy herself in cooking, so that it may be palatable to her husband when thirsty, set food on the table as neatly as possible and so give herself exercise tending to sound health, the Instructor will approve of a woman like this

તમે ભર સમાજેમા, લગ્નાદી શુભ પ્રસંગોમા, અને દેવ દર્શનાદી પ્રસંગોમા સારી રીતે છુટથી કુરી કરી શકોછો ! માગલિક પ્રસંગોમાં પણ ધાર્મિક ક્રિયાઓ તમારાજ હાથથી કરાવવામાં આવે છે. પુરૂષો બિચારા એક દર દુનિયાનો તમામ દોરદમામ વૈભવ અને સુખ તમારી સાથેજ તમારામા અને તમારા સુખના મદ હાસ્યમાં વસી રહેલાં છે એમજ માને છે તેમ છતા તેમનાથી વિરુદ્ધ પડવા સાડે જે જે પ્રયત્નો તમે શરૂ કરોછો તે સાડે કરતાં નથી, માટે હે આર્યમૂર્તિની કલ્યાણી દેવાંશી અને પરાક્રમી વિર બાળાઓ જે પતિની મન કર્મ અને વચનથી સેવા કરે તેનુજ નામ સતિ છે માટે:-

* * *

નિમળ તે નારી પતિ હિત ચિત ઇચ્છનારે,
 વન્ય તેણે ધારી દેહ ધગ માઝારે,
 પતિવ્રત ધન્યારી સદન તણી ત્રગારે-૦
 નુખ દુખના અવસર સાખી ગહે ડથ દુષ્યમા રાખી,
 ન મુકે પ્રપચ પાખી સત્ય વચન વનથી લાખી,
 જગમાઠી મેવે ચામી તેનો થાએ મદા જયકારે-૦
 -૧૧ મહામુખગમ

ખેલેનો આટલુ કહીને હુ બેસી જવાની રજા માગું છું. ”
 કહીને જોસગ ધ તાલીઓના અવાજો વચ્ચે બેસી જાય છે અને
 છેવટે લેડીલાઇટ પ્રમુખ તરીકેનું છેલ્લું લાષણ કરવા ઉભા થાય છે.
 પુષ્કળ તાળીઓના અવાજો થાય છે અને છેવટે શાતી પથરાતા
 ગભીરતાથી બોલવા માડે છે,

“ મારી બડાલી ખેલેનો !

આજની મીતીંગ જોઇને મને ઘનોજ આનંદ થાય છે,
 આજના કુચુમ ખેલેનના લાષણથી તમારા હીંદુ સંસારની સ્થિતિ
 મારા સમજવામા આવે સારી રીતે આવી છે હીંદુ સ્ત્રીઓની
 હુ ખી સ્થિતિ સુધારવી એ મારી અત કરણની ઇચ્છા છે સ્ત્રીને
 પુરુષ કરતાં થોડો ઓછો દરજ્જો છે તે સર્વ જગતની હિસ્ટરી
 (ઇન્ડિયાસમા) થી માલમ પડી આવે છે તમે હીંદુ સ્ત્રીઓ
 કરતા યુરોપ મધ્યે અને અમેરિકા મધ્યે સ્ત્રીઓને વધારે માન
 છે, અને ત્યાં સ્ત્રીઓ પુરુષની બરાબરી હકકો મેળવવાને વાસ્તે
 ઘણાજ એટ્રેમટ ચલેનો કરે છે તોપણ તે રાઇટ્સ હકકો તેમને
 આપવામા આવતા નથી તેનું કારણ કુચુમ ખેલેને કહું તેજ છે,

તેમાં કાંઈપણ ડાઉટ સદેહ નથી. અમારા અગ્રેજ લોકોની સ્ત્રીઓની કન્ડીશન સ્થિતિ પ્રમાણે તમારી સ્થિતિ થાય એ તમારૂં માનવું સમજવું હન્ડરસ્ટેન્ડીંગ બહુ ભૂલ ભરેલું છે. અમારા ફેમીલી કુટુંબ કરતા તમારા ઘરની સ્થિતિ અમારા કરતા ઘનીજ ઉત્તમ છે એ હું મારા ખાસ અનુભવથી કહું છું. તમારામાં પુત્રીના લગ્નનો તજનીજ માગ્યાપને સોપેડી છે, આથી પુત્રીની લાઈફ (જીવન) સારી રીતે શાંતીમાં જાય એવો ગોઠવણ ધણી કાળજીથી માગ્યાપ તરફથી કરવામાં આવે છે. તમારા મેરેજ (લગ્નો) તમે જ્યારે બાર તેર વરસના થાઓ ત્યારે કરવામાં આવે છે ઘેટ ઈજ અર્થાત તમારૂં સ્ત્રીપણ પ્રાપ્ત થવા અગાઉ તમારો ધણી ધણીઆણી વાઈફ હસબન્ડ તરીકેનો સબધ શરૂ થાય છે, તેથી તમારા બનેમાથી કાંઈ વિપરીત કંવેપનાઓ થતી નથી, અને એક બીજાનો ટેમ્પર સ્વભાવ મળી જાય છે, તે કારણથી તમારો ઘર સમાર સુખથી ચાલે છે અમારા લોકોનો કસ્ટમ ચાલ જુદો હોય છે અમારામાં પુત્રીના સુખ હું બંધ કરતા પુત્રના સુખ હું બંધ ઉપર લોકોનું વધારે માઈન્ડ ધ્યાન (મન) હોય છે અમારામાં કાંઈ પુઅર કન્ડીશન ગરીબ સ્થિતિની પુત્રીના લગ્ન પોતાના બર્થ ચર્ચ જન્મ દેવળમાં સાધારણ રીતે અને સુંદલાઈથી થઈ શકે છે, પણ પુઅર સ્થિતિના પુત્રના લગ્ન થવા સાડે મારામાર થાય છે, તેથી તેને પોતાની લાઈફ જીવનના ઘણાખરા દિવસો લોકોની એવી સેવા ચાકરી કરવામાં કાઢવા પડે છે, અને તે સાડે કેટલાક પ્રકારના હુલકા ધ ધા પણ કરવા પડે છે. તમારા મધ્યે હું આ એક મોટો ચમત્કાર જોઉં છું કે

પુત્રી ગરીબ હો અગર શ્રીમત હો રોગી હો વા ગમે તેવી દુઃખી હો તોપણ તેનાં ગમે ત્યાં લગ્ન થાય છે, અને અમારા દેશમાં જુઓ તો હજારો સ્ત્રીઓ અવિવાહીત રહી છુટગી ગાળે છે; તેમને આખા જન્મકાળમાં પણ કુટુંબ સુખ અને પુત્રની માનુ સુખ જોવાને મળતું નથી. આ અમારા વગર પરણેલાની સ્થિતિ કહી, હવે પરણેલાની તપાસશો તો ઘણીક કન્યાઓનાં મેરેજ (લગ્ન) ઘણાજ થોડા પગાર લાવનાર પુરૂષ સાથે થયેલા હોય છે, અને અધુરામાં પુરૂષ તો જ્યારે બચ્ચાકચ્ચાઓના અતિશય વધારો થાય છે ત્યારે તેમની અવદશાની વાત રહેતી નથી, માળાપના છત્ર એટલા બધા મુઝાય છે કે તેની વાત કરવાની રહેતી નથી.

અલક્ષાલક્ષની સૂચનાઓ જે આ સમામાં મૂકવામાં આવી છે તે ઘણું શરમ લેતું છે. હિંદુસ્તાનની સ્ત્રીઓ જે સ્વયંને પણ દારૂ માસના પડછાયે ઉભી ના રહે અને તે વાપરનારનો કદી ભૂલમાં સ્પર્શ થઈ જાય તો તરતજ અપનાસ કરી ગંગા-જળથી સ્નાન કરે, તેવી પવિત્ર આર્યમહીલાઓની ગાળાઓના મુખમાંથી આશ્ચર્ય તરીકે તે વાપરવાની ભલામણ થાય, તે ઘણાજ ધિકારને પાત્ર છે હજુસુધી તેમનો પ્રચાર સ્ત્રીઓમાં દેશના કાક સુઝાગ્યે પસંદ નથી; વળતે કાક ઠેકાણે સુધારાના નામે ઉપયોગ થતો હશે તોપણ તે ઘણાજ થોડા અને છાનો થતો હશે ! મારે દિલગીરી સાથે કબુલ કરવું પડે છે કે પુરૂષ વર્ગમાં કેળવાયેલાનો મોટો ભાગ અને શક્તિના ઉપાસકોનો ઘણો મોટો ભાગ દારૂનો ઉપયોગ કરે છે, તે કેળવણી અને ધર્મના ખરા

રહસ્યને નીચું જોવાવનાર છે એ સુધારના હિમાયતીઓ હાર માંસ અંગ્રેજ લોકોનું બહાલુ ખાણુ પીણુ છે એમ માનીને ઉપ-યોગ કરતા હોય તો તેઓ ઘણી મોટી ભૂત્ર કરે છે, અમારા યુવેપમાં પણ લાલપાવાના ખોરાક ઉપર શુભશન ચલાવવાની ભલામણ કરનારી મ ડગીઓ ઘણી સ્થપાએલી છે; અને દારૂની ખુરી રસમનો અટકાવ કરનારી પણ ઘણી સ્થાઓ સ્થપાએલી છે જે ટેમ્પરન્સ અને વેજેરીઅન સોસાઇટીના નામે ઓળખાય છે. આ પ્રમાણે જ્યારે પાશ્ચિમાત્ય પ્રદેશની પ્રજાના આગેવાનો અને વિદ્વાનો દારૂ માસનો ત્યાગ કરવાની હીલચાલ કરે છે, ત્યારે અમારા દેશની પ્રજાના આગેવાનો અને વિદ્વાનો નિમગ્ન રહે છે, તે એક દેશની પડતીનું ચિન્હ છે, માટે તમારે સ્વપ્ને પણ દારૂ માસની હિમાયત કરવીજ નહીં. હિંદુસ્તાનનો આર્યાઓ મહી-લાઓ જેને અમારા દેશનો પ્રજા એક વિરગાળા અને વિદુષી સતીઓ તરીકે માને છે, તે દેશદીપક સન્નારીઓની પુત્રીઓને આવી અવળચડી રીતે સુધારા અને ફેશનમા ફસાતી જોઇને મારૂ મન દિલગીર થાય છે,

ખંડેનો હવે ચોઇસમેરેજ પ્રીતિલગ્નોના સખ ધમા વિચાર કરીએ તો અમારા દેશમા ડાઇવેર્સ છુટાછેડાના કેસો એટલા બધા થાય છે કે જેનો સુમારજ રહેતો નથી. અમારા અંગ્રેજ લોકો અને તેમની સ્ત્રીઓ વિજ્ઞાયતથી આ દેશમા ભારે પગારે આવે છે તેમની સ્થિતિ જોઇને તમારે મોમા પાણી લાવવું ન જોઇએ. અમારામા પણ જેઓ ઘરના શ્રીમત હોય છે તેજ સુખી હોય છે સાધારણ રીતે અમારા ગૃહસ્થલોકો અને તમારા

જુહાર્ય લોકો જેઓને જેન્ટલમેન કહેવામાં આવે છે તેઓના સુખની જો તુલના કરી હોય તો તમારા જેન્ટલમેનોમાં વધારે હેપીનેસ સુખ લકઝરી વૈભવ, વનનેસ ઐક્યતા અને પ્રધરકુડ લાઈચારો માલમ પડે છે, માટે ખંડેનો તમે અમારા અંગ્રેજ લોકોના રીત રિવાજોનું અનુકરણ કરવું છોડી દઈ તમારા પોતાના પૂર્વજો ઋષિ મુનિઓ મહાત્માઓ શાસ્ત્રવેત્તાઓ અને પડિતોના ધરસંસારનું અનુકરણ કરો અને તમારા પોતાના રીત રિવાજો પાળી તમારા ધરસંસારને તમારી પોતાની બુદ્ધિથી ચલાવી સુખી કરો. અમારા પોશાક ખાનપાન અને રીત રિવાજોનું અનુકરણ કરવું જવા દઈ અમારા સપ, વિદ્યા દેશાટન, દેશાલિમાન અને રાજ્યલકિતનું અનુકરણ કરો કે જેથી તમને કોઈ પણ પ્રકારનો ફાયદો થઈ શકે !! સુધારા અને ફેશનની નકલ કરવાથી તમે સારા દેખાઓ છો એમ જો તમે માનતા હો તો તે મોટી ભૂલ છે, અમે અંગ્રેજ લોકો તમને તમારા દેશી પોશાકમાં અને તમારા દેશી રીત રિવાજોમાં જોવાને ઘણા ઇતેજાર અને ખુશી છીએ; માટે ખંડેનો તમે તમારા માતા પિતા વડીલ અને પતિની આજ્ઞાકિત થાઓ અને તેમના વચનોનું અને તેમની રહેણી કહેણીનું અનુકરણ કરી, તમારી નારી દેહને દીપાવી, આર્ય મૂમિની કિર્તીને દીગદીગાન્તરે દીપાવો એવી મારી ખરા અંતઃકરણની ઇચ્છા અને આશિષ છે, માટે ખંડેનો તમે સૌ તમારા મનમાં યાદ રાખજો કે,

“ If a lesson is to be drawn it surely is that—as with individuals there is no place like home, so

with a state there is no institution like home; that a community can be great only where there are happy harmonious and virtuous homes and that homes can not be happy and harmonious and virtuous unless Woman is accorded a worthy place in these homes, with freedom of action with a consciousness of responsibility and with the right, unfettered by circumstance or prejudice, to develop all that is best and noblest in her to the utmost perfection."

કહી લેડી લાઇટ પુષ્કળ તાલીઓના અવાજો વચ્ચે બેસી ગયા. અને છેવટે કેસર આગળ આવી પોતાના બુલદ અવાજથી કહેવા લાગી,

“ વેલ લેડીઝ ટ્રી ચીઅસે ફોર અવર કાર્બન્ડ પ્રેસીડેન્ટ,
હીપ, હીપ ! હુરરે ! હુરરે !

હીપ ! હીપ ! હુરરે ! હુરરે !

હીપ ! હીપ ! હુરરે ! હુરરે ! ’ આનંદ અને તાલીઓના અવાજ કરતી સભા ધીમે ધીમે વેરાવા લાગી, કુસુમ પણ હોલી હોલમાંથી બહાર આવી અને સભામાં બનેલા બનાવથી તેના મુખમાંથી પરાણે ઉદ્ગાર નીકળી પડ્યા.

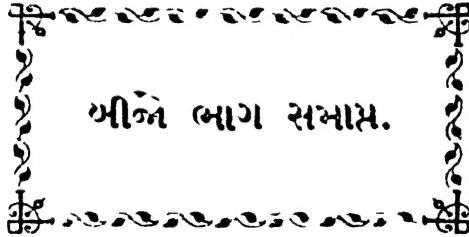
*

*

*

“ પડ્યો પટ પ્રેમનો હૃદયે હૃદય રમમય બનેલુ છે,
મળી પરમાણુ એ હૃદયે ચ્ચર્ય ઝીનુ થરેલુ છે,
હૃદયમા મીઠી તે મરનિ હૃદયની યાદ કાવે છે,
હૃદય ધડકે નિગશાયી નયન ત્યા આગુ નામે છે ”

આશા આર્યોવર્તની આર્યઝીની ઉમદા ભાવના નવીન
કેળવણીમા કેળવાએલી આર્યબાળા વિસરી જાય છે? પ્રભુ, પ્રભુ,
“આતે મીટીંગ ઑફ મોરેલીટી કે ચીટીંગ ઑફ સોશ્યાલીટી!”

વાંચવા લાયક ગ્રંથો.

ગુર્જરી-મુખાઈની શૈક્ષણી	૧-૪-૦
કુંદન અને કુસુમ ભાગ ૧ લો	૦-૧૦-૦
કુંદન અને કુસુમ ભાગ ૨ નો	૦-૧૦-૦
કુંદન અને કુસુમ ભાગ ૩ નો	૦-૧૦-૦
કુંદન અને કુસુમ ભાગ ૪ થો	૦-૧૦-૦
કુંદન અને કુસુમ ભાગ ૫ મા	૦-૧૨-૦
પદ્મલતા યાને કટકમા ગુજાગ	૧-૪-૦
તરુણપરિવતી	૧-૮-૦
કુમુદકુમારી	૧-૮-૦
કુસુમ લતા (એક સિદ્ધ નોવેલ)	૧-૦-૦
નૃગુણ સવિતા	૧-૮-૦
વિશ્વજીત ઉર્ફે વિશ્વામિત્રા	૦-૮-૦
વિશ્વપ્રભા	૦-૮-૦

આ સિવાય અમારી તથા મુખાઈની
લાયકી ધણી બનતી નોવેલો અમારી
દુકાનેથી કીકાયત લાવેથી મળશે

મળવાનું દેકાણું

હરગોવિન્દલાલ હરજીવનદાસ પ્રુન્ટર્સ

પાનકોઠા નાકા-અમદાવાદ

